

ჩვენი მწერლობა

გამოდის თვეში ორჯერ პარასკეობით

ფასი 1,50 ლარი

18 მარტი 2011

№6(136)

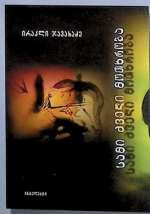
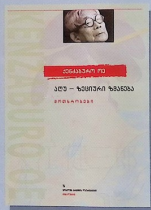
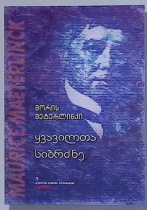
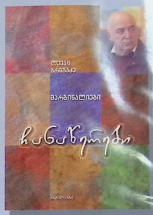
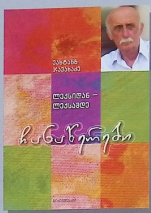
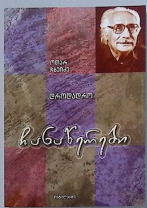
1516
2011

გრიგოლ რობაქიძის უკანასკნელი სიყვარული
ქარდუხის რომანი კრიტიკოსთა თვალით
ტომას ვულფის ტრაგიკული შარავანდი
ლუკიანეს ქებათა ქება სამშობლოს
გიორგი ოქროპირიძის დებიუტი
ჯულიეტა მილდიანის ლექსები
დოლამპოსეინ საედის ხანძარი
ლეგიონერი რომის ქუჩებში
თემურ ლენგის დამე
მაკა ჯობაძის ესეი

„ინტელექტი“ გთავაზობთ

საქართველოს
კულტურის მინისტრის
გარეკონი

შინაარსი

განთავსებული განთავსება	2	რუსტომ ჩხეიძის გამოსვლა უაქარნოდ (ტომას ვულფის ტრავიკული შარავნადი)
ახალი რომანი	5	ნინო ვახანია ეს თეთრი ქაზი ყველას გვჭირდება
	7	მარინა ტურაბა გამანძილავის გარეშე (ქარდა ქარდუხის „ძაფზე მოფარფავტე სული“)
პანკავ-ინტერვიუ	10	იკა ქადაგიძე ოცნების საპარტიო ქოლოზი (შოამზადა ნატა ვარადაძე)
პროზა	12	გურამ ქართველიშვილი თემურ ლენგის ღამე
პოეზია	22	ჯულიეტა მილდინი მზე თამაზად და სხვა ლექსები
კლასიკური მემორიალი	25	ლუკიანე სამოსატელი ძებათა ძება სამოპოლოს (წარსული – მომავლისათვის, ანუ მარადიული გრძობა)
უსწავლის სკოლაშიდან	27	ეკა ბუჯიაშვილი „ლაგირნარი რომის ქარაგვი“ (იოსიფ ბროდსკის პოეტური და ესეისტური კრებულის წარდგინება)
თავბარბარი სიბავანი	30	მანანა ტურიაშვილი სულთა ვეპანი (მოცარტის „მითრიდატე“ თბილისის ოპერის სცენაზე)
წამიანი და წლავი	32	ვახტანგ ჯავახიძე ციკლიდან – „ისევ გალაკტიონი“
შეგნები პირბარბარისთვის	38	ბორის დარჩია რამდინეში მოგონება გიორგი ლენინიძეა
დღისთვის ფარდავანი	43	საბა სულხანიშვილი ოცნება გილირტინაზე
ქალაქი და ლოგოტი	44	მთა ჯავლიაშვილი მრინოდ რომბის უკანასკნელი სიყვარული
რეპორაჟი	46	ანა ბერძენიშვილი ცანსა და მინას შორის გალაკტიონი ავაგაი (დალილა ბედიანიძის ახალი პოეტური კრებულის წარდგინება)
კრიტიკა	49	სერგი ლომაძე, კახა ბაციკაძე მწერკვალისაკვე (ზეიად კვარაცხელია)
მსოფლიოს თბილისი ღამე	51	რიტა ბაინდურაშვილი სულის ნიშნისაკვი კითხვისა და გორბის შრინი
ახალგაზრდავოდ ან კი თბილისი	52	გიორგი ოქროპირიძე „ისევ სინგრა და მარტოვბა“
პირველი შთაბეჭდილება	56	მაკა ჯოსხაძე ამ ლექსებში, ამ ქალაქში... (გიორგი ოქროპირიძის პოეტური დებიუტი)
უსწავლის ნიშნად	57	ლელამოსეინ საედი ხანძარი
მოსავლი	63	აუტოდღე იტალიურად

ორკვირული ჟურნალი
 დამფუძნებელი „ილიონი“
 მისამართი: თბილისი,
 ჩუბინაშვილის №41
 რედაქცია – (995 32) 96_20_62
 რეკლამა – (995 93) 65_93_68
 გაფრცელება – (995 77) 11_24_30
 ფაქსი: (995 32) 96_20_62
 E_mail: info@mtsferloba.ge

შეგნები საბარბარო ტიბოდა დიბა
 სტრუქტურა: შინაარსი, ოცნებები, 17
 ავტორები • 995 32 53 63 62
 PRINTED BY "MTEGA TRIG" PRINT HOUSE
 TBILISI, GEORGIA, 17 SAABASHVILI STREET
 TELEPHONE: +995 32 53 63 62

მთავარი რედაქტორი – როსტომ ჩხეიძე
 პროზის რედაქტორი – ივანე ამირხანაშვილი
 პოეზიის რედაქტორი – მაკა ჯოსხაძე
 კრიტიკისა და თარგმანის რედაქტორი – თამარ ნატროშვილი
 მხატვრული რედაქტორი – კარლო ფარულია დიხაინერი – მალხაზ იაშვილი
 სტილისტ-კორექტორი – ნინო დეკანოიძე დაკაბადონება – თენგიზ რომბიკაშვილი
 ოპერატორი – თამარ ჩიხლაძე სარეკლამო მენეჯერი – ეკა ბუჯიაშვილი
 გაფრცელების სამსახური – ლევან კიკნაძე
 გარეკანზე: თოფნა საქართველოში იაპონიის ელჩის მუდღის –
 ჯუნსო კამი პარას კოლექციონადან, თამარ ჩიხლაძის ფოტოგრაფიული

„ჩვენი მწერლობის“ მომდევნო ნომერი გამოვება 1 აპრილს

როსტომ ჩხეიძის გამოსვლა უეკრანოდ

ტომას პულვის
ტრავიკული პარანაზიდი

— ოცდაათი წამი რჩება, — ყურსასმენით აფრთხილებს სოფიო კუჭავას მართა კასრაძე, — უკვე ხუთი წამი. სოფოს რაღა შეხსენება სჭირდება, უკვე ისედაც ხელშესახებლად შეიგრძნობს ყოველ წამს, მაგრამ მაინც... ყოველი შემთხვევისათვის...

წინ რამდენიმე ახალგაშობილი ნიგნი მიდევს და ზოგადი ქარგა მოფიქრებული შაქვს, ის ჩარჩო, რომელშიც უნდა დამაოკოს, რათა იმპროვიზაციამ განზე არ გამიტყუოს და ასე თუ ისე ჩავეტოო დადგინდე 15 წუთში.

„ერთსულოვნების“ დილის გადაცემა, საქართველოს საპატრიარქოს ტელევიზიის, პროგრამა „გათიადი“, სადაც ამდენი წლის შემდეგ მომიხდა განმეორება იმ სატელევიზიო გამოსვლებისა, „ალიონში“ რომ დაიგნე, პირველ არხზე — ახალი ნიგნების გაცნობა მშემეღიასათვის, უფრო კი სალიტერატურო პროცესის ზოგადი მიმოხილვა. პირველი არხის ის ხანა ჩემი ნარსული რომ მეგონა, უტყრად კვლავ უნდა აღმედგარიყო, და თუმცე თავიდან ძალიან ვიყოფნენ, ბედს მაღლობს ვწირავ, რომ მაინც დაეთანხმენ შემოთავაზებას, მოუხდებდა იმისა, ისედაც იმდენი საქმე მეყარა თავზე, ლაზის ვეღარც აფუდილი.

ეტყობა, ადამიანის შესაძლებლობანი არ არის შემოზღუდული და, რომ გვონია, მეტის განვადენა აღარც უნდა ვიფიქროო, სრულიად მოულოდნელად ის რაღაც დაუძლეველი სულაც შენს ხელი ამომიწმენდა.

ის ხუთი წამიც კრება.
ვესალემები ტელემაყურებებს,
ნიგნებს ხელს მოვაფლებ და... უვეცრად სოფიო:

— ერთ-ერთ წინა გადაცემისას ტომას ვუღღერი რომ ახსენეთ, თუ რაოდენ სასიკეთო აღმოჩნდა მისთვის რედაქტორის ჩარევა, თორემ უიბი-სოდ შესაძლოა რომანი საერთოდ ვერ დაესრულებინა, არაერთმა მსმენელმა გამოთქვა სურვილი, ზოგმა სატელეფონო ხართ, ზოგმაც პირადი შეხვედრისას, უფრო ვრცლად ისაუბრეთ ამ ეპიზოდზეც და ტომას ვუღღღის სამწერლო ღვანღზეც, და ვაგებ დღესაც მშვევესრულებინა მათი ის თხოვნა.

— როგორც მიზრძანებ, — და მაშინვე გადავალავებ ნიგნებს გვერდით და ეს გადაცემა კიდევ გადაიქცევა ადაკარგული ბიჭის“ შემოქმე-

დის აპოლოგიად, იმ ასერივად მორიდებული პიროვნების, ვისაც ძალიან ეკრძალებოდა თავისი ათლეტური აღნაგობისაც — რატომ იყო ხეგებზე ერთი თავით მაღალი; თავისი გამორჩეული ნიჭიერებისაც — რატომ აღმეტატბოდა თანატოლებს; თავისი სულიერი უპირატესობისაც — ხეგები რატომ ვერ იჩენდნენ ასეთ სინრფულსა და უანგარობას; თავისი სიცოცხლის მრქეფარებისაც — სხვანი რატომ ჩამქტალიყვნენ და უნიათოდ მიათრევენ წუთისთევებს; თავისი უნიკალური მეხსიერებისაც — არასოდეს არაფერი რომ არ ავინყებოდა, თვით უკიდურესი წერილობნივც შეუმცდარად ახსოვდა, და ვერადრის ფედლებით ვერ იგებდა, სხვანი ან რატომ არ აქვედნენ ყურადღებას ათასგვარ საგულისხმო ამბავს ანდა რატომ უტრებოდათ ასე დევილად ხსოვნიდან.

ევაა, ძალიან ეფლობდა განცდებსა და მულეარებში. ძალიან ეფლობდა სულიერ სიმარტოვეში.

წინამიც ძალიან ეფლობოდა.

ძალიან რა — ლაბირინთით აღემართებოდა პირველივე რომანი, და თუმცე სულმოუთქმელად წერდა და წერდა, დასრულებს სასიკეთო პირ არ უჭანდა და არც რაიმე საინტეგრო მოჩანდა პორიზონტზე. ხეავდებოდა ფურცელი ფურცელზე, გადაჭრებოდა ასობით გვერდი... ჯერ მხოლოდ შესავალში ტრავებდა. თვითონ ასე ევანა, ექსპოზიციას ვერა და ვერ გავცილებოვიარო, და, გაბეზრებული, თავის დაწებებს გადაწყვეტდა: არ ყოფილა რომანისტობა ჩემი საქმე და, რაც ადრე ჩამოვებსნები, მით უკვე თესლო.

მაშინაა, მაქსუელ პერკინს რომ გამოეცხადება, ბელნანერს გამოართმევს, ჩაურღვრადება, ჩაუკრიკტდება და სინარული ამქნობს: რა შესავალი და რომელი შესავალი, რომანი დამთავრებულია, მხოლოდ მე უნდა ამომაკრებინო და გამამთლიანებინო მისი სოფეტტი, სტრიქონის დამატებაც აღარ იქნება საჭირო, რიგიანი მონტაჟი თვითონვე წარმოადგება რომანადა, ის კი არა, მეორე რომანიც თითქმის გამზადებულიაო.

მერეა, თანაქალაქელები რომ გადაიკიდებს: როგორ თუ კარიკატურულად, შეუფერებლად გამოვგზატე, აქ ჩამოსევა აღარ გაბედ, თორემ შენს თავს დააბარალოო.

და ტომას ვულფი რომ იყიდებოდა: ვველა სიყვარულით წარმოგსახებთ, რა ექნა, ძალიან დამჭირდა თქვენი სოფეტტი მატატული განარებისთვისო, — იმითა გავუღღღისებ მაინც ვერ ჩავეცნობ: ეს სადაური სიყვარულია, გინა მართლა ასეთები ვართ, შენ როგორც ჩამოგვარებე პერსონაჟებადი...

არადა, ასეთები იყვნენ.
და ტომას ვულფსაც რა ეღონა, როდესაც თბრობის რეალისტური მეთოდი და პიროვნული ხასითი არ დაანებებდა, ოღნავ მაინც მოეპირკეთებინა, შეუღამაზებინა ესა თუ ის პორტრეტ ან მოწეუნა და სინამდილე გაემრუდებინა.

სამშაბათს, 22 მარტს
უფრნალ „ჩეგნი მწერლობის“
დარბაზში გაიმართება
განნილვა

ზურაბ კანდელაკის
პიესების კრებულისა

„სულ ერთი წუთი
მადროზე, ჯალთიო“

მომხსენებელი
მაია ჯალიამვილი

დასასწყისი 14 საათზე
ჩუბინაშვილის 41

შესანიშნავია მისი ოთხივე რომანი, მაგრამ მასზე უკეთესი რომანისტები ახსოვს კაცობრიობას.

შესანიშნავია მისი ნაწინა, მაგრამ არც უკეთესი ესენისტები ძველი მოსაქმენი.

აი, „დაკარგული შიჭ“ კი არამარტო შესანიშნავია, მასზე უკეთესი მოთხრობის მოძიება გაძნელებულია. არანაკლებია — რატომაც არა, ძალიან ცოტაც არ ჩამოითვლება რჩეული მოთხრობა მსოფლიო საგანძურებიდან, მაგრამ „დაკარგული შიჭზე“ აღმატებული? ეს იმ შემთხვევათაგანია, როდესაც ჩამოთვალს დასძენ: ერთიერთიანეთზე უმჯობესიო.

თითქოს ისეთიც არაფერი — ყოფით სურათებსა და დეტალებზე აგებულ თხრობაში შერეულად კლასიციზმის ნაკადი კლასიკურისა და მოდერნიზმის შერწყმის ჩინებული ნიმუში), შორეული ლანდის გამოხიზნის დატინებული ნურფილით გამოწვეული. ვენბათა, განცდათა უკიდურესი სიმძაფრე ქვეტექსტებსა და მიწმეხმეში შემალულა და იმ იდუმალებით განმსჭვალულა, სიკედელ-სიკოცხლის მიჯნა ხელშესახებად რომ უნდა განაცდეინოს მკითხველს და დიდ განზოგადებასაც მიადნოს — ყოფითობა ღრმა სიმბოლოებამდე ამბადღეს და ნუთისოფლის ტრაგიზმის უფსკრულშიც მოგვახიზნოს.

საბედნიეროდ, რამდენიმე ათეული წელიცაა, რაც ამ მოთხრობის ქართული ვერსიაც მოგვემოვება ცილა თოფურჩიძის წყალობით, იმ ხელოვნებით გადმოღებულ, ტომას ვულფის სახელს რომ შემუფერს. და თუმც მისი კიდევ ორივე მოთხრობა და ესეიც გამოჩნდა ჩვენს ენობრივ სივრცეში, მიუტევებელია, რომ ქართულად არ გაგვანია მის თხზულებათა სრული კრებული, და არამცაუ ოთხივე რომანი, ჯერჯერობით ერთიც არ ამტყველებულა ქართულად.

ამ შორეი საიმედოდ მოჩანს ნინო ქავთაის ნაშრონებია, „დროისა და მდინარის ამავე“ რომ მოსინჯა და ცალკეული ფრაგმენტებიც გამოაქვეყნა. ჭამიკად შემოთავაზებული ეს ნაწევრებიც ისეთ შიბაქედლებას ტოვებს, პროფესიონალს კალამს რომ შემუფერის — იმ შთავარ ძარღვს რომ მიავნებს, იმ სტილურ კაპერტონს, რომელზეც უკვე ძალდაუტანებლად უნდა დავემერს მთელი თხზულება.

ახლა ისლავა საჭირო, ნინო ქავთაის მოცალივობა მიეცა იმ ვეება რომანისა — და შემდგომ უკვე სხვათაც — განმოსაქართულებლად, თორემ გულდასანჯერნი იქნება, უზიერო მთარგმნელებმა რომ მოიდგომონ მანცინდამაინც ტომას ვულფის სამყაროსთან შექმედეს და ისევე ახაზდინონ მის წიგნები, როგორც არაერთი დასავლელი კლასიკოსის ქართული ვერსიების ნაკითხვისას რჩები სამინლად

განხილებული და გებრალევა ის მწერალიც, ქართული ლიტერატურაც და მკითხველიც.

განა ის კია შემთხვევითი, რომ უილიამ ფოლკნერმა ტომას ვულფს თანამედროვეობის ზუთ საუკეთესო ამერიკელ მწერალს შორის პირველი ადგილი მიაკუთვნა?

აქ იყო, სოფო რომ ჩამერია: მოცვენებით, მეონი, ფოლკნერმა რამდენადმე შეიცვალა მოსაზრებეო. და დავეთანხმე, რაკია შემდგომ მართლაც ამტკიცებდა პირველი ადგილი იმტომ კი არ მივაკუთვნე, თითქოს დანარჩენებს რითიმე აღვემატებოდა, არამედ — იმანად უკვე გარდაცვლილი იყო და მისი მხატვრული სამყაროც დასრულებული, სხვანი კი კვლავაც შემოქმედებით პროცესში ჩაფლულიყვნენ და მათგან ჯერაც სიურრეზები იყო მოსალოდნული.

თუმც აქ მთავარი შეხედულების ცვლილება კი არ არის, არამედ ფოლკნერის ხასიათის ის თვისება, მკითხველს ყოველთვის რომ აფრთხილებდა: მე მაინც განწყობილებების კაცე ვარ და ერთსა და იმავე შეკითხვას შეაძლია სხედანსხვა დროს სხვადასხვადასხვა პასუხი გაეცე იმისა და მიხედვით, იმ ნუთს თუ რა გუნებაზე ვიმყოფებო.

ამ პიროვნული თვისების გათვალისწინებით აღმოჩნდება, რომ ფოლკნერი მამინაც პატეც მიატებს ვულფს, როდესაც თითქოს ნინოს, პირველობის პალმა მისთვის რამე გადაამალოცინაო. საგულსსმო ისაა, რომ მისი დიდი მწერლობა არც ამ შემთხვევაში აეჭვება.

ძალიან ფელობოდა სულიერ სიმარტოვეში...

მარტობისაკენ მიდრეკილება მისი ხასიათის თვისებაც გახლდათ, პიროვნული გამოცდილება და ცხოვრების წესიც, რომლის გადაღაბასაც უნდა მიეყვანა ადამიანთაც და მთელ კაცობრიობასთანაც, რომელსაც ისევე შემობეგვდა მკლავებს და ჩახიზუტბდა გულში, როგორც მათვედ, ვთქვით, უოლტ უიტმენს სრეფო და „პალახის ფათელის“ გამოქვეყნების შემდეგ აღარც ეგონათ, თუ ასე მალე მოევიწინებოდა ამერიკას ამავე სწრაფით ანთებული მწერალი, ვინც უიტმენის დარად გაიმეორებდა ბიბლიურ წინასწარმეტყველთა გზნებასაც და მსოფლგანცდასაც; და მისი უკანასკნელი რომანის — „შინ ველარ დაბრუნდები“ — ფიხალური ნაწილი ნარმოდებოდა ადამიანთა სახეების თავისებურ და უზარმაზარ კოდექციად, ტომას ვულფს ვეკლა შემუფერის დამახსოვრებას რომ ლამობდა და იმეათი მესსიერების წყალობით კიდევ წარუშლელად იმეტყვედა გონებებს, რაკა მისი მწერო უკიდურესად გადასუსტულიყო, გაპალთუმებულიყო და გონების თვალში უფრო ნამახვილებულიყო და კაცობრიობათან სხალოვე-თანაზიზრობა მისთვის ყოფილიყო არა

ტომას ვულფი

2189

მარტოდენ პიროვნული თუ მხატვრული მინამსხი, არამედ ცოცხალი განცდა, მფთვები წერევიით მითრთოლვარე, წრფელი და მუშობალია.

მარტოების ყველა მხარე და მოტივი, ყველა შრე და ნიუანსი, ყოველგვარი განზომილება უნდა გქონდეს ნაგ-რმობი და შეცნობილი, იმ რანგის ესეი რომ შექმნა, ტო-მას ვულფი რასაც აღწევს, როდესაც წერს „მარტოსულის მონოლოგს“ (სიტყვა-სიტყვით ინგლისური სათაური ქარ-თულად გადმოცემის როგორც „ღვთის ანაბარა კაცი“, მაგ-რამ თავის დროზე პაატამ და მე მაინც „მონოლოგი მარ-ტოსულისა“ ვამჯობინებ, როგორც უფრო მისადაგებუ-ლი ესეის სულისკვეთებასა და საერთო განწყობილებას).

თითქოს უფალი გამოუწვევია სამსჯავროზე ტომის ვულფს.
მკრებელობა? ერტიკოსობა?
არამცდარაა.
ანკი რწაირად —
ესეი ხომ უაღრესი რელიგიოზობითაა აღსავსე, ავტო-რი კი ღამის აღარც განიჩქრევს სასულიერო პირისაგან.
მაშ... სამსჯავრო?

აკი ბიბლიურმა იობმა ოდესღაც ასევე გამოიწვია უფალი სამსჯავროზე და მძაფრი კამათიც გაუშვა.
ამიტომაც იყო, სადაც და საცელი რომ შეიქნა სასუ-ლიერი პირთა შორის, შეტანათ თუ არა ბიბლიურ წიგ-ნებში იობის დრამატული თავგადასავალიც — ბოლოსდა-ბოლოს, ის მართლა რელიგიური თხზულება გახლდათ თუ ერტიკული?!

კა, სამედიფროდ, პაექრობა მათ სასარგებლოდ გა-დანწყა, ვინც ღრმად ჩანდნენ იობის გულისმშემძერილი მონოლოგის რელიგიურ შინაარსს, ზოგერთი გარეგნუ-ლი ნიშანი არ გააიგივებს მის არსთან და ამ ნივთს მოუჩინეს ის ადგილი, რაც შეუფეროდა.

საგულისხმოა, რომ სწორედ იობის წიგნია ამოსავალი ტომის ვულფისათვის, რათა მიჰყვეს აღდგომას და მსჯე-ლობის ლოკისასაც და სრულყოფილად გაიაზროს ძველი და ახალი აღთქმა, და უღრმესად და მახვილგონიერიული დაკვირვებით დაგვიტყოს იმ საყრდნად, ასეთივე აღ-მადგენისაკენ ჩვენც რომ გვიბძვებს და ვხას ვაკვიკვა-ლავს, ცხოვრების მეამბოხე რომანტიკოსებიდან როგორ გადვდისამთო მძად ყოველი კაცისა, რათა სიცოცხლის ვერტიკა მასავით დაუმცხრალად გვიჩო.

ქრებიან ძველი უარყოფნი და რჩებიან ძველი აღსა-რებათო, — გვარწმუნებდა ეს დიადი მარტოსული, და შთაგვაგონებდა, რომ:

— ჩვენ, მკედრები რომ ვიყავით, აღვსდევით, ვინც და-კარგულნი ვიყავით, ვმოვით თავი, ვისაც ვაყიდული გქონდა ნიჭი, ძალი და ყმანვილური ხარწმუნობა და სა-საცვლოდ სიკვდილი მოვიკეთ, სანამ გული ვაგვერყვე-ბოდა, ვანგვიქარებოდა ნიჭი და იმედი ვადაგვერებო-და, დავირუნეთ სისხლსავსე სიცოცხლე სიმარტოვესა და უკუხეთობი, და ვიცით, საგნები იგივედ დარჩება, რო-გორც ყოფილა, და კვლავ ვხედავთ, როგორც ერთ დროს, მნათობელი ქალისი სახეს, შორს განდგლდ და მოკამკა-კე წმინდა ნათლის ბეჭულებში რომ წაიბოს მარცა და თვალს ვერ ვატივებთ, როცა გადავდვივართ ხიდზე და ძლიერი დენებიან გარს მოგვეჯარიან, უზარმაზარი გემე-

ბი გვიხიბობენ, და გადავდვივართ ხიდზე, ყოველთვის შენ-თან ერთად, ერთგული მეგობარი, ვისაც გვსაუბრები და ვისაც არასოდეს ვიღალავთა ჩემთვის.

ექსპრესია ექსტაზში გადაიზრდებოდა და ტომის ვულფი მზად გახლდათ მთელ დედამიწასაც შემბოდა, რა-თა ჩაუქმრალი ყოფილიყო იმედი, სიზარული და რწმენა.
მაინც რთი აღწევს ვულფი ამ აღმადგენს, ამ შთაგო-ნებასა და ხელფონებას, ისეთი განცდა რომ გრწმენა, ძვე-ლი და ახალი აღთქმა თითქოს ქინძისათვებ ვერტყულაო?
სოფიო კუჭტასა ცვალობაზე, ცხადია, არაერთი მიკით-ველი დაინტერესდება ამ საიდუმლოს ამისწინათ.

ვითომ საიმედოდ დაგმანულით, ფუჭად რომ არ შე-ვანყდეთ მის კარს?
რასაკვირველია, არც ემარება არც უფიფსი განს-ნაეულულობა, არც მახვილი ინტუიცია, არც სულიერი გა-ქანება თუ შთაგონების ნათება.

ეს ყოველივე საღალაძმდე მივიყენად, დიდებულესესისაც შეგაქმნივარდა, მაგრამ... ბიბლიის დატყვა ქინძისათვებ?
და მამ კიდეც უნდა ჩამოვეცხნათ ძიებას?

რატომ, როდესაც „მარტოსულის მონოლოგის“ რამდენ-ჯერმე გადაკითხვავ და ტომის ვულფის პიროვნული ბუნე-ბის გათვალისწინებაც მიგავხედვრებს... არა, კი არ მიგვაზ-ხედვრებს, თვალნათლედ გადავვიძლის, თუ როგორ დგას ამ ესეის შემოქმედი მკლავებგადაწვდილი და გულგადახსნი-ლი ადამიანის, სამეაროსა და მამხადვიტორის წინაშე — წრფელი, მართალი, უანგარო, ხიყვისა და ზადს რომ ვერსა-მისიძენი, — და უტიქმენისა არ იყო — მისი დაუნდებელი მცხუნვარებისაც არ ეშინია, ვაითო დამბუგოსო, რადგანაც მისი არსებდანაც შუის ჩქერალი მოუფინება.

***

მისი აღსასული მანაც რა იყო — ზედ რომ დააკვდა საწერ მაგიდას.

ნუ იტყვი, ზოგს მაინც რა ბედი აქვსო.
განა ტომის ვულფისადე გამოქმედილი არ იყო ეს ბედი?
მაინც რა იყო სიკვდილად მისეული შეთამაშება, მას-თან ასეთი განმარებება, მისი ნაილიაკენ სწრაფის დაუ-ოკებელი ნაბიჯი? არასოდეს ნაილიაკენა სიმახვილის კუ-ლტი, მშვენიერებას ეტრფოდა იმთავითვე, მშვენიერების ძიებაში ხედავდა სიცოცხლის არსსა და აზრს, მაგრამ სი-კვდილი სულ სხვაგვარ მოვლენად ესახებოდა.
არასოდეს არგუნავდა მისი მილანდებდა.
არასოდეს უფრთხოდა.

სულაც სიცოცხლის დამამშვენიებლად და დამაგ-ვირვინებლად მიიჩნედა მარადიულ სოფელს და ამ გაცდას უტრიალებდა მოთხრობასა მითხრობაში, რომანიდან რომანში... სიკვდილის ლანიდ გასდევს მის ბარათისაც...

და მაშინ უკვე თვალდათვალ ხედავდა სულისა და სხე-ულის გაყარის წუთს, როდესაც მკლავებგადაწვდილი და გულგადახსნილი დადგებოდა უფლის წინაშე.

მის ანაბარა დარწმენილი.
და მონოლოგად მარტოსულის მონოლოგად დაღვრდილი... და ხელფონს ვაასასვავებდა, ვინმეს რომ ეთქვა მისთ-ვის: რამ შეგაძლებინა ბიბლიის დატყვა ქინძისათვებო? — ვინ მე და ვინ ამისთანა მიღწევია.

ნინო ვახანია

ის თეთრი ქაჯი ყველას გვჭირდება

ქარდა ქარდუბი – ფსევდონიმი თვითვე გაუნყებს, რომ მასში წვეთი სისხლისა არ არის არაქართული. ქარდუ, კარდუ, ქალდა... უძველესი კი არა, მითითური ფესვები ქართველებისა აგრე ფსევდონიმში ასე მოკლედ და ასე ტყუადად განმლაყენებულა. თუმცა მარტო ფსევდონიმი, თუნდაც მარჯვედ შერჩეული, რაღა თქმა უნდა, ვერ განაპირობებს ნაწარმოების ღირსებას. ქარდა ქარდუბის „ძაფუხე მოფარფატე სულმა“ კი მართლოდნელად ღრმა და ნარულული შთაბეჭდილება დატოვა. ეს თხზულება (რომანი) გაგრძელებებით იხეჭედებოდა „ჩვენი მწერლობის“ სამ ნომერში.

თავიდანვე მისტიკური სამყაროში შეყვართ ავტორის, უკან, წარსულისკენ მიგაყბევებს, მაგრამ ისეთი შორეული წარსულისკენ, რომელსაც მზერა ვერ სწვდება. საუკუნეების სიღრმეში ჩაფლული თუ ჩამარხული იქნებ არც უნდა შეგეჩუხებინა ამ ყოვლად პრავამატულ საუკუნეში მცხოვრები ადამიანებს. მაგრამ რა არის ანწყო? რა არის მომავალი? ან წარსული რაღაა? ვინ იცის, ვის შეუძლია დაამტკიცოს ათასობით წლის განმავლობაში ჩამოყალიბებული, განმტკიცებული, უბრალოდ, შეთვისებული ტრადიციის, ჩვევის გონიერება. დღევანდელი გადასახედიდან ხომ სრულ უაზრობად მოჩანს სხვაგან გარდაცვლილის სულის ძაფით ნაშოყვანა, დაბრუნება შინ. ეს ეჭვი ტანჯავს, ღრუნის რომანის გმირს. ის ის რომ არ გააბრაზოს, მათ რომ არ აწყენინოს, ყოველგვარი წესების დაცვით უნდა შეასრულოს რიტუალი. არადა, გულის სიღრმეში არ სჯერა, არ სწამს. და მერე თანდათანობით, ურთიერთსაპირისპირო გრძობითაა ჭიდილში თვითონაც ვერ გრძობს, როგორ ხდება მისთვის გარდასული და ზღაპრული უფრო ნამდვილი, ვიდრე რეალობა.

რომანში ორი ძირითადი საუფეტია ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული. გარდაცვლილი დის – ნათიას სულის მოყვანა აუცილებლად მოიყვლებს ბავშვობის და საერთოდ, ნათიას ცხოვრების ეპიზოდების გახსენებას. ავტორი ხასიათების შესანიშნავი მხატვარია. თითქოს მე-

ქარდა ქარდუბი (ფრიდონ ქარდავა)

ორუბარისსოვანი პერსონაჟებიც თავიანთი განუმეორებლობით ახასოვრებენ თავს მკითხველს. შიგადაშიგ კი სხვაც ბევრი პლასტიკი თუ შრეა.

სავანებობ დეკლოზოთ თავი ავარიდა მაშის, ნითელი ღვინის, ბავშვის, სიმღერის... სიმბოლურ მნიშვნელობებზე საუბარს. მათი დანერგვითი ახსნა ვერ მოგვეცემს რომანის სათქმელის გასაღებს. აქ თვით ადათი კი არ მოითხოვს რაიმენარად ახსნა-განმარტებას, არამედ ჩვენი სულის მდგომარეობაა სახრეკ-საკლდევი. წინაპართაგან შეთვისებული გაუგებარი და უცნაური ტრადიცია მონინების, მოკრძალების განცდას აღუშრავს არა მარტო მის მხატვრულ, შემსრულებელ ხალხს, არამედ იმათაც, ვისაც ვერ არაფერი სმენია, არ უნახავს, არ გაუგია მსგავსი რამ. საავადმყოფოში მისულ ოდის სულ ჰგონია, რომ ამ ახლა გაცივებენ საავადმყოფოს თანამშრომლები, ან –ახლა. ისინი კი საოცარი სერიოზულობით, მეტიც, შინაგანი შიშითა თუ რიფით შეჰყურებენ მისტიკურ რიტუალს. არავინ იცის, როგორ მიჰყვება სული თეთრ ძაფს. მიჰყვება კი საერთოდ? სად მიდის სული, როცა ძაფი იბურდება, წყდება, იკარგება? ხომ არ ვანამებთ საყვარელი ადამიანის სულს? ნუთუ სხეულისგან გათავისუფლებული სული ისევე ჩვენზედ დამოკიდებული, ჩვენ კი საავადმყოფოდან სახლში, ერთი პატიმრობიდან მეორეში მოგვყავს? ამდაგვარი ეჭვების მიუხედავად, საკულტო რიტუალითი ასრულებს ვაფი მითავამინდელ წესს. საგვარტში სულის აბა როგორ

ელალატება? ამასობაში კი თავად მალდდება, თავად განინიშნდება. გრძობს რაღაც საერთოს მარტო დის კი არა, იმ უმორეულესი წინაგრების სულეობან. სწორედ ეს ბუნდოვანებაში გახვეული გარემო წარმოუსახავს შუმერებსაც, წარმართობასაც და ება, ვერა, თვლით და გონება ვერა სწვდება სიმორეს, თუმცა რა სიმორეს, ეს ხომ ანწყობაა და მომავალიც. ეს ხომ ის ძველია, რომელიც მარადიული ამაღლების საფუძვლად იქცევა ხოლმე.

სიუჟეტი რომანისა რთულია, იმავე დროს მომხიბლავი და წარმტკი. მღელვარეა თავად ნათიას ცხოვრება. საზოგადოებრივი მორალის, ცნობიერების წინააღმდეგ წასვლა არც თვითონ სურს. როგორ რიტების საკუთარ თავს, როგორ ამბობს უარს ლეთიურ, ჭეშმარიტ სიყვარულზე, მაგრამ არც უსიყვარულად არსებობა შეუძლია. ვიდრე ცოცხალი იყო, არავინ შეიბარა, ვერავინ გაუგო. დარჩა მარტო, სულ მარტო ქვეყნიერების წინააღმდეგ. ის ისეთი სუფთა, წმინდა, მართალივარე სულის პატარონია, რომ მკითხველს მაშინვე შეუყვარდება. ტრაგეკულად იღუპება

ტარებული ავტორის საქართველოს ცხოვრების ეს ტრაგიკული ეპიზოდი. აფხაზეთის თემაზე დაწერილ სხვა მრავალ თხზულებას ჰგავს და არცა ჰგავს ქარდა ქარდუხის რომანი. აქ დიდი ტაქტით არის აღწერილი პერიპეტეტი იმ აფაღსახსენებელ უღელტეხილზე - ვაჟაკობისა და ლარობის, სიამაყისა და სიმდაბლის, დიდხლოვნებისა და გულნამცეცობის, გულწილობისა და სისასტიკის, გამძლეობისა და სასაონარკვეთის მაგალითები. და ყველა მართალია, რეალისტური, დამაჯერებელი. მხოლოდ ერთგან, თითქოს სასხვათაშორისოდ შენიშნავს მწერალი, რომ გარდაცვლილის სული სახლში კი არა, სანატორიუმში მიჰვათ, სადაც ამჟამად ცხოვრობს ნათიას ოჯახი. ეს დეტალი საკმარისია იმისთვის, რომ მკითხველს თვალწინ წარმოუდგას სანატორიუმებში მცხოვრები ნახლები მოფენილი საქართველო.

მარინე ტურავა

გამანჯილუხის ბარეშუ

ქარდა ქარდუხის „აჰსუჯ მიჰსარაჰატე სული“

ქარდა ქარდუხი — ეს ალიტერაციული, იდუმალებაშეპარული, ცოტათი მისტიკური სახელი — ჩემთვის ედგარ ლი მასტერსის ცნობილი ნაწარმოების „სფურ რივერსის ანთოლოგიის“ პროფესიულ თარგმანს უკავშირდებოდა, თუმცა აქამდე. თურნალ „ჩვენი მწერლობის“ 2011 წლის პირველ სამ ნომერში გამოქვეყნებული რომანი „აჰსუჯ მიჰსარაჰატე სული“, ასევე მისტიკური ეპიგრაფით — „ესაა სამყარო, სადაც ნიშანი და საგანი ერთია“ (მკვდურების ნიანი) — ქარდა ქარდუხის სრულიად ახლებური კუთხით წარმოგვიდგენს, ახალგაზრდა პროზაიკოსი ნამდვილად გამოჩნეულ, საინტერესო სიტყვას ამბობს თანამედროვე ქართულ რომანისტიკაში. მხოლოდ დროს ჩვენს სალტერატურო სივრცეში გამოჩნდა მცირე ზომის რომანები და არაერთგვაროვანი დამოკიდებულზე მათ მიმართ. თავისი კომპოზიციით, სათქმელით, პერსონაჟებით ქარდა ქარდუხის ეს პროზაული ნარატივი რომანის ყველა ფანრულ მოთხოვნას პასუხობს. არც ის დავაყენებდეს, რომ თანამედროვე მკითხველს, ცხოვრების მოთხოვნებიდან და ტექნიკური გამოყენებით, სულ უფრო იზიდავს მცირე ზომის ნაწარმოებები.

სათქმელის სირთულის მიუხედავად, რომანი მარტოვად, სანდტერესოდ, ერთი ამოსუთხიეთი იკითხება. ნაწარმოების ფაქტურასთან ერთად ავტორი ამას ენის საშუალებითაც ახერხებს და ოსტატური კომპოზიციითაც.

და კიდევ ერთი ეპიზოდი უნდა გავიხსენო რომანინდან. ძაფის სათხოვნელად მანქანიდან გადმოსულ ბიჭი ერთ მოხუცს ხედავს, რომელმაც იცის ეს წესი. ახსოვს. მართალია, დიდი ხანია თავის ქვეყანაში არ ცხოვრობს, მაგრამ არ დაიწვებია. თავისი ქვეყანა კი ჩვენი საერთო სამშობლოა. მუშავერობის დროს აფხაზეთიდან თურქეთში მოხვედრელი აფხაზის შთამომავალია მოხუცი. „შორსმტყუტელა რუსი. ჭკვიანია რუსი. ჯერ აფხაზეთი ავეყავა დედანულიანა და თურქეთში გვიკრა თავი. ახლა ქართველები გამოგრეკათ“, — ასე აფხაბებს გამოცდილი და დაკვირვებული კაცი შექმნილ ვითარებას. და უკვე აღარ გვიკვირს, რომ მისი ქალმშობლი საოცრად ჰგავს ნათიას, ხოლო სამშობლოსთან, სახლთან, კერასთან დამაკავშირებელი თეთრი ძაფი ყველას ერთნაირად სჭირდება.

მიცვალბულის სულის ძაფით გამოზომობის ოდინდელი ჩვევის თუ ზუსტ, დეტალურ აღწერას აქ მთავარი პერსონაჟის ცხოვრების ფრაგმენტული ასახვა ენაცვლება, ჩვენ თვალწინ ყალიბდება ახალგაზრდა ქალის მგრძნობიარე, რთული, არაერთგვაროვანი სახე. ერთი მხრივ, დასაყვლურ ქართული კულტურის კონსტრუქციონისტორიული შინაარსის გათვალისწინებით, მეორე მხრივ კი, ზოგადად ქართული რეალობით — ქრისტიანულისა და წარმართულის აღრევით — ქარდა ქარდუხი ცდილობს გაარკვიოს — ოცი საუკუნის ქრისტიანებს საიდან შემოგვრჩა ამდენი წარმართული ჩვევა და რიტუალი. კარც ერთ ერს არ შესძლება ჩვენებრ რელიგიის გაშუქება პოეზიის ოპტიკით. ქართველობა ისე ვიდოდა იცის სისხლიან კვალებზე, რომ ამავე დროს დინიისეს ყვავილოვან შუბლს თვალს არ ამორებდა* (კონსტანტინე გამსახურდია) — ამ იდუმალების ნედომას ცდილობს „აჰსუჯ მიჰსარაჰატე სულის“ ავტორი. მას ერთნაირად ანულებს სულ ახლახან მომხდარი მოვლენები და უკვე საუკუნეთა მანძილზე მტკვრნაყრელი იდუმალი ამბები.

ოდის — მთხრობლის — მეშვეობით იკვეთება ავტორისეული პოზიციაც (სახეობის საკრალულობის, სახელისა და სახის ერთიანობის გამო ოდისის შემოკლებულ ვერსიანად აღვიჭყვი თუცნაური სახელი) და მთავარი პერსონაჟის სახეც (თუმცა ძნელი გასარჩევია, რომელია ამ ორთაგან მთავარი). რეალურისა და ირეალურის, მისტიკურისა და ჩვეულებრივის მეტაფიზიკურ არსის ისე არკვევს მწერალი, რომ ერთი ნაშთიაც არ წვეტს თმობას, ის ნიჭიერი მთხრობელია, რაც მწერლის ერთ-ერთი მთავარი ღირსება იყო ყოველთვის. ამავე, სიუჟეტი არასოდეს უშლის ხელს, არასოდეს მიიჩნია „ცუდ ტონად“, არაკორიერებულად... თუმცა რომანში საინტერესო და მნიშვნელოვანი ამ ამბების მიღმაც იკითხება. გონიერა მკითხველი აუცილებლად დალანდავს კონსტანტინე გამსახურდიას, ფრანც კავკას, ულიამ ფოლკენგენს... უჩინარ კვალს, მაგრამ მხოლოდ რეცეპტის დონეზე, რადგან ქარდა ქარდუხი ის მწერალია, რომელსაც თავისი სათქმელიც აქვს და თავისი გამოხატვის ფორმაც...

რომანი ოდის ფაქტობით იწყება, ცნობიერების ნაკადი, რომელიც ქარდა ქარდუხთან იმთავითვე გამო-

რიცხვებს ხელოვნურ სირთულეს, ამ პერსონაჟის ქვეცნობიერში მიმდინარე პროცესებს ასახავს — იგი ამწყობს-ნები განცდილის შედეგებს და უფრო ადვილად ითავსებს მას, ვიდრე დღევანდელ რეალობას, მის გვერდით მიმდინარე მოვლენებს. ოდიც და ნათიაც გაორბინა რეალობას, ახალბედებს, მათ გარშემო მყოფებს. „საკმარისია მათთან სიახლოვე ვიგრძნო და ყოველგვარ გულწრფელობას ისე გაგურბივარ, როგორც მოკვეთილი სოფელს! იქნებ ნათი-ამ იქონია გაველენა? ისიც ზომ ასევე გაურბოდა მათ, როგორც კი თავისი მეობა დაუბრუნდებოდა — გაურბოდა, ვიდრე ნამღლების გაველენის ქვეშ იმყოფებოდა, ასე თუ ისე ახერხებდა მათთან ურთიერთობას. მერე კი, მერე... ღმერთო, როგორ მარტო იყო.“

სხვა პრობლემების მიუხედავად, ეს რომანი, ისევე როგორც XX საუკუნის არაერთი თხზულება, ადამიანის მარტობობას და გაუცხოებას ეძღვნება. აქვე ვერ ვუძღვებ (ვღუწებ) და ფრანც კაუფას სულისშემძვრობის სიტყვებს მაგრამ „მე... გამუდმებით ვცდავარ ჩემი ოჯახის წინაშე, მოქმედი დანით, ერთადერთად ვცდებოდი მის დაქრსავს და დავცვასაც.“ XX საუკუნის უდიდეს მწერალს ფრანც კაუფას ოჯახის წევრებთან მიმედ და წინააღმდეგობრივი ან ამოკიდებულება ჰქონდა. ერთადერთი ადამიანი, რომელთანაც სულიერი ურთიერთობანი აკუმირებდა და საკუთარი უსუსურობის შვებრძენა ავიწყებოდა, მისი და — ოტლინა იყო. ოდის ხასიათიც ნათის უზგაველენით ყალიბდებდა. თვით ნათის ტრავმაც კი სასოფლოველობას და ოჯახში არსებულ ფსევდოლირებულებათა შედეგია. ნათის არ უნდა ამ წესების მიღება, მაგრამ მათ წინააღმდეგ გალაშქრების უნარიც არ შენეებს, იგი საკუთარი მგრძნობილობის მსხვერპლი ხდება.

ყველაფერი კი იმით დანესო, რომ ნათის თანასოფელი ცოლიანი მხატვარი ვარაზი შეუყვარდა, ტაბო დაირღვა, ვამინერსი გადაიარა და ნათისაც მოსვენება დაკარგა. სიყვარული კი ძლიერი, ორმხრივი და გამორჩეული იყო. ვარაზი მოულოდნელად და ტრავმატულად იღუპება, ნათია ვერ უძლებს განსაცდელს, შეიძლება და დიდი ხნის მკურნალობისა და მწერნეულობის მიუხედავად, კვდება. წინა საუკუნეთა მწერალი აუცილებლად მიანიშნებდა, რომ იგი თავის მარადიულ სატრფიოს შეუერთებდა და მარადიულ სამყოფელში, მაგრამ XXI საუკუნეს სხვა პრობლემები აქვს, თუ სულის გამოშობისა ძაღზე ჰკვიდა, მარცხილობის სიკვდილის მერცე გრძელდება. ოჯახი, უძველესი ტრადიციის თანახმად, ცდილობს საავადმყოფოში გარდაცვლილი შვილის სული შინ თეთრი ძაბით დააბრუნოს და ორმოცდღიანი მარცხილობა მინც დაასრულოს. საოცარია, როგორ ერწყმის ერთმანეთს ქრისტიანული და ნარმარათული, როგორი ხანგრძლივი და ერთგული მასსოფრობა აქვთ ადამიანებს. რიტუალები მონანიშნეები უზუსტესად იცავენ ყველა დეტალს, ყველა ნიუანსს. თითოეულს რაღაც მისტკურის, შეუცნობელის ზეგაველენა აქორბებს, მათ შორის ოდიცაც, რომელსაც ყველაზე ნაკლებად სჯერა ამ წესის, უბრალოდ, ოჯახის წევრთა დასამშვიდებლად მონანიშნეობს რიტუალებში. — არ შეიძლება იწყება მისი ეჭვებით აღსავსე რეფლექსია — როდის ჩანისხა ეს მისტკური ჩვევა, ცრურწმენით არის ნაკარსახევი თუ არის მასში ქმშმარტების მარცვლივი? მიიღის დაძ-

ღვებს ცდილობენ ადამიანები თუ პირიქით, საკუთარ შესაძლებლობათა გამოვლენას („შთავარია, სხვისი გველენებით აღმოვისნათ და ჩვენ თუ დავამწყვედებ, ამას გათავისუფლებს ვეცხობი“...), როგორ შეიძლება ადამიანის, თუნდაც გარდაცვლილის, სული ამ მოვარდატე ძაღს გააბობებს და ვა.

ამ რიტუალის პროცესში იკვეთება პერსონაჟთა სახეები, ხასიათები. განსაკუთრებულ ყრბადებას იმყრობს ოთხბოცს მიღწეული ნაზია, რომელიც სკრუპულოზურად იცავს ყველა წესს და მათი შეუცდომლად შესრულების ურყევი გარანტია. ატკორი აქ ერთგვარ კლიშეს არღვევს — ნაზია მინახერა, არასოდეს ჰყოლია ქმარ-შვილი, მიუხედავად ამისა, მთელი ცხოვრების მანიძილზე შენარჩუნა ადამიანური სითბო და სიყვარული. იგი სხვების თავგადაცულებით მოამაგე და დამხმარეა, ამიბოცეს უყვარს ყველას და ემიძღვება. ასევე საინტერესოა პატარა ბიჭის გუდუნას სახე, რომელიც მთელი რიტუალების მანიძილზე გულშიმამწყდომად უკავებს ჩონჭურზე და მღერის, მიცვალებულის სულის მოსახმობად. გუდუნა იმის გარანტიცაა, რომ კიდევ კარგა ხანს არ გადაგვარდება მითაჟამიდან მომდინარე ეს ჩვევა თუ რიტუალო.

არ შეიძლება წინგს მხოლოდ ერთი სიუჟეტი ჰქონდეს“ (უშებრტო ეკო). „ძაღუ შე მოვარდატე სული“ ამ მხრივაც ჩვენი დროის რომანია. მოქმედება აფხაზეთთან დღევანდელ ოჯახში ხდება, საკუთარ სამიზობლო დენწილად ქცეულ ოჯახში, რომელსაც თავი ბათუმის სანატორიუმებისათვის შეუფარებია. ოდიც უმარაგი ქართევის მსგავსად ომის მოწინაილეა (აქ მშრლის ავტორიზირებული მომეტებიც იკვეთება). ამიტომაც თავისთავად, ზუნერიავე, თუმცა მტკიცეწილად შემოიღეს ეს თემა. „მკვერებს კი არა, ცოცხლებს გვეღრისებოდე თქ დამრუნება“, ამბობს ნათის საფლავეზე უცნობი. ამ ფრაზაში ერთდროულად იკვეთება თანააღმობის, თანგანცდის უკმარობა, აფხაზეთის ტრავმების სხვის ტრავმადიად აღქმის მომეტაცი, რაც ყველა დენწილს მეტ-ნაკლებად საკუთარ თავზე გამოუცვია. დაზნურებული მამა ქალმეილის საფლავეზე ამობის, რომ ეს მისი დროებითი ნავსაყუდეელია, აფხაზეთში დაბრუნების შემდეგ ცხედარიც მშობლიურ მიწას მიგბარება. რეჟეტი კი ამგვარი — ცოცხლებმა მათც უშევილი თქვენს თავს.

ამ თემა უკავშირდება აფხაზი მოზოციც, რომლის ბაბუა ჩაუშტყაფმა მუშაჯრობის მსხვერპლი გამხდარა. ახლა ეს მოზოციც ბათუმში დასახლებულა, მან კარგად იცის სულის გადმოყვანის უშეძლებსი წესიც და ქართულიც (როგორც წესი, უფროსი და საშუალო თაობის აფხაზები ლიტერატურული, გამართული ქართული მეტყველებენენ), ამიტომაც ოდის სახშით არსებულ ყველა თეთრ ძაღს აძლევს, მისი შეღიწმული ცისია კი საოცრად ჰგავს გარდაცვლილ ნათის, თითქოს მისი ორულება. ერთი შეხედვით ხელოვნურად შემოღობს აფხაზი მოზოცის სახე, ცისიას ორულობასაც ნაააღმდეგი იერი დამკრავს, თუმცა ამით მწერალი აფხაზეთის ტკივილის თავსმოსახევევს კი არა, რიტუალისადმი, ზოგადად მისტკურისადმი, ჩვეულებრივ საკლერკი ეესტაზისადმი ადამიანთა დამოკიდებულების გარკვევის ცდილობს და ქართულად აფხაზთა ამგვარ ერთიანობასაც უსევამს ხაზს. ამ ემიზოდ-

შიც და მთელ რომანშიც ქარდა ქარდუხის გამორჩეულ თვისებად, რომელიც ასე აუცილებელია მწერლისათვის, ზომიერება, შინაგანი ტაქტი ნარმოვებება.

კომპოზიციური მრავალფეროვნების ნაწილად უნდა აღვიქვათ ფრაგმენტები ნათის დღიურიდან, სულიერი ავადმყოფის თვალით დანახული ამბები, მისეული შეფასებები. ქარდა ქარდუხს ერთი წუთითაც არ ავიწყდება მკითხველი, ამიტომაც მონყენილობის თავიდან ასაცილებლად, მოუვლენებს სხვადასხვა კუთხით დანახვებს. თუ მხატვრულ ტექსტის მიზნუვლობას საერთოდ მივსადაგებებს ეს სიტყვა — იგი კრივატიული მწერალია (ამ მხრივ, საინტერესოა აგრეთვე თხრობაში ჩართული მითოსური ნაკადი თუ მოტივები, რაც ტექსტს არა მხოლოდ შინაარსობრივ, არამედ ფორმისმიერ იდუმალებასაც ანიჭებს). თუმცა ნათის დღიურები ქვეტექსტად უფრო აღიქმება, ვიდრე ტექსტად. მწერალიც აქ ავადმყოფის კი არა, განსხვავებულად მოაზრობდა და მგრძობობარე ადამიანისა დაგვახსენებს, რომელიც ხშირად ფანტაზიურებზე სადად მოაზროვნეა და მოუღუებსაც მათზე ადეკვატურად აღიქვამს.

„გაგვობაში შეგნოა, ყველა სოფელს საკუთარი ცა ჰქონდა... პირველად ღამე ვიძეცნებდი სხვაგან ყოფნას: როგორც კი ვარსკვლავებით ანთებულ ცას მოკრავდი თვალს, მხოლოდ მაშინ ვიგრძნობდი, რომ ჩემს სოფელში კი არა, მისგან ძალიან შორს ვყავი. ასეთსავე სიმორეს ვგრძნობ ახლა ყოველი ადამიანისაგან.“ სწორედ ეს სიმორე იწვევს ადამიანთა დასაკუთრებულობასაც და გაუფიქრებასაც. ნათია თვითვე ხსნის ამ გაუცხოების მიზეზს — „ღმერთო, როგორ შევეჯახე და შევეჩხე გაურღვეველ კედელს. როგორ მიმიწყვედი შეუძლებლობის მარწყვებმა. ყოველივე უახლოე, რასაც უნდა ვაკეთებდე, უიმედოა, იმიტომ, რომ უშეშებელია. მე ხომ ვცივი, მომავალი არ გამაზნია.“ ნათია გრძნობს, რომ არავისთვის არ არის საჭირო, ახლობელი ადამიანებისთვისაც მხოლოდ ტკივილი და უსამოვნება მოაქვს. უკვე ამ სტრიქონების წერისას იგი ფარულ, იდუმალ, იქნებ გაუცნობიერებელ გადაწყვეტილებას იღებს ან ერთგვარ შხაობას აცხადებს — ამ ქვეყნიდან ნასასკვლავად, მისი მიწიერი მისია დასრულებულია — „ვისთვისაც ერთადერთს წარმოვადგენო, ის უკვე აღარაა, სამუდამოდ წავიდა, დიდი, ძალიან დიდი ხნის წინათ, საუკუნეების წინათ. ღმერთო, როგორ გავიდინე ხის წლიები, ხომ არ მატყუებენ, შეუძლებელია ამდენი ხანი გასულიყო როდის, როდის გავიდა“.

მის ბედველ საუკუნეთა მანძილზე მყოფი ქალების ნაცვლად გლეგობის, შვიძობა და ბოლოს კვდება კიდევ ნათია, რადგან მან თავისი სულის თანაზიარ დაკარგა, საიგორღა იაროს ნახევარი სულით? ამიტომაც არის, რომ ვარაზის უტახედი სიკვდილის შემდეგ „გამილიანებული ნათია“ არავის უნახავს /ანდროგენთა ლეგენდის მიხედვით, ქალი და მამაკაცი ერთი არსად და ერთი არსებად ირიად განკვეთილი, მარად რომ დაეძებენ ერთმანეთს. ჩინური ინიციატივის წრის უწყვეტობას მამრულ და მდედრულ სანქსივს ერთიანობა ქმნის. ბიძგის მიხედვით კი: „არცა მამაკაცება? არს, არცა დედაკაცება?, არამედ ომევე ყოველ ერთ ხარტ წინაშე უფლისა“.

იქვე დღიურებიდან ვიკვებ, როგორ წინასწარ ჭერებენ ვარაზის უცა ნათია თავიანთი სიყვარულის ბედისწეს-

რას, ამიტომაც ვალაკტიონის „შესაფლავებუ“ ბჭობენ ვალაკტიონი. ამ ლექსის გმირებისაგან განსხვავებით, ნათია იერ ემელო სატრფოს დაიწყება და მის სიყვარულს შეეწინაა. სწორედ ასეთი სიყვარულის არარსებობას მისტერის ვალაკტიონის „შესაფლავებუ“:

შესაფლავე, შენ ამბობ, რომ ქვეყანაზე ვინც კი კვდება, იმ წუთშივე მისი ჩრდილი ყველა ჩვენგანს ავიწყდება? ემ, არ შეგნა შე ეგ რალაც... მომამე ხრე კიდევ თავი, და შეწყვიტე, თუ ღმერთი გნამს, ეგ დაცინვა გულსაკლავი.

ვალაკტიონის ამ ლექსში „ბუნების კანონზომიერებამ გაიმარჯვა“ (აკაკი ბაქრაძე), რაც პოეტს არ უხარია, პირიქით, მას ნამდვილ სიყვარულის არსებობა ეეჭვება. ნათია ამ იტყვს ფანტავს და ტქეშპირიტი, ერთადერთი სიყვარული მსგავსი ხდება. „მგლოვიანი ყოველგვარ ზოხას იმორებენ, ნილბას იხსნიან და საზოგადოებას სახეში მიახლიან“ — ვარაზის ეს სიტყვები თითქმის კანცლურაგას საყვარელი ქალის ცხოვრებას მისი სიკვდილის მერე.

ნათიას დღიურებში ნოვალის — „ერთ-ერთი ყველაზე იდუმალი სულის“ (ნათია გელსაშვილი) სახელიც ვაქრეთება. დანტეს შემდეგ მეორე ორფული ცოტეტისა, რომელიც სატრფოს, სოფი კიუნის, გარდაცვალების შემდეგ იქცა პოეტად და თავისი შემოქმედება, დანტეს მსგავსად, მისი სახელის უკვდავყოფას მოუძღვანა ამ ცრემლით, ერთგულებით, გულწრფელობით ნაგებ მთის ყველა ჩვენგანი უფრთხილდება, ამიტომაც აღიქმება მტკიცუნულად შერაღისის მიერ, სოფიას სიკვდილის შემდეგ, ოულია პარპანტის გაცნობა და მასზე დეკორინების სურთილი. ფრაბერგის პერიოდში მოულოდნელი ცვლილება მოხდა ახალგაზრდა რომანტიკოსის ცხოვრებაში. იგი დაუახლოვდა პროფესორ პარპანტის 22 წლის ქალიშვილს და მისი ცოლად შერთვა გადაწყვეტა, მაგრამ პოეტი ქორწინებამდე გარდაიცვალა, თითქმის სატრფოს სული არ აძლევს ამქვეყნად დარჩენის ნებას. ნოვალისი და სოფი, ორი მარადიული სატრფო, მარადიულადვე შეუერთდა ერთმანეთს. ამიტომაც ამიტკივებს ნათია თავგამოდებით, რომ „ნოვალის სულაც არ ყვარებია ის შვირე“! საოცარია, მაგრამ საუკუნეთა მერევე ადამიანებს შესწავლით თავგანწირული, ტქეშპირიტი სიყვარულის ძალა და უნარი და ასე იქნება, ვიდრე კაცობრიობა იარსებებს.

„ძაბუე მოურაფატე სულ“ ყურადღებას იპყრობს პურსონათა საინტერესო, მრავალფეროვანი ვალერითი, მთავარი და მეორეხარისხოვანი სახეებით. ზოგიერთზე უკვე ვისაუბრეთ. რომანში ერთი სახელით ბორანა — ორი სრულიად განსხვავებული პერსონაჟი ვხვდებით. მძლოლი, რომელსაც მწერალი შეუმერთა შთამომავალს უწოდებს და რომლის სახესაც იგი ოსტატურად ბატავს, რომ ზუსტად წარმოადგება მენი რომელიმე ნაცნობი ან ახლობელი, დაახლოებით ან ამგვარადვე იერ მოიქცეოდა მსგავს სიტუაციაში. სოფელის ცნობილი გამომლოცველი, ასაკოვანი ქალიც ამავე სახელს ატარებს. ისიც საინტერესოა და გამოკვეთილი სახეა, წარმართულ ქურუმთა თავდაჯერებულობითა და სიჯიუტითა, სრულიად გაუცნობიერებლად რომ შეუთავსებია სულიერი მოძღვრის

ფუნქცია და ნაშთაც არ ეპარება ეჭვი საკუთარ მისიაში, მით უფრო, რომ სოფელიც ამასვე მოითხოვს მისგან. თუმცა ჩემთვის გაუგებარია, რა ჩანაფიქრი აქვს მწეპარალს, რატომ მოიხსენიებს ორ განსხვავებულ, სხვადასხვა ასაკისა და სქესის პერსონაჟს ერთი და იმავე სახელით (ასეთი რამ დასაშვებია დოკუმენტურ პროზაში, სადაც ადამიანებს თავისი ნამდვილი სახელით მოიხსენიებენ). მით უფრო, რომ რომანში არაერთი იშვიათი და საინტერესო სახელი გვხვდება — ბიოლოა დაცა, ექთანი ფერხისა, ძალუა ბებია, მეზობელი შუქრი, ლამისა და ა.შ.

კიდევ ერთხელ უნდა შევხვებო მწერლის ენას, მის უმთავრეს და მძლავრ იარაღს. ქარდა ქარდები სალიტერატურო ქართულ უხუსტეს მებრულ სიტყვებს უბრუნებს — ვაშინერს (ტაბუდადებული), მონკურული (დაბუჭული), მენცარი (დაახლ. ეშპაკი), მითაქამიდან (უხსოვარი, მითების დროიდან), გოლუაფირო (გენაცავაუე), შურივე (ალერსიანი მიმართვის ფორმა) და ა.შ. თუმცა ზოგიერთს თვითვე ამკვიდრებს. ეს სიტყვები ყველა წიგნიერი ქართველისთვის მეტ-ნაკლებად გასაგებია და ორგანულად ერწყმის სალიტერატურო მეტყველებას. იმედია, მწერალი გაავრძელებს ამგვარ ძიებებს და მებრულის ნაკადის დამკვიდრება მისი მხატვრული სტილისა და ინდივიდუალურობის უტყუარი ნიშანი გახდება. მით უფრო, რომ თანამედროვე ქართულ რომანისტიკაში მხატვრული ინდივიდუალურობის თვალსაზრისით საკმაოდ მძლავრ თამბაქო მონიშნული (ამ მოსაზრების საილუსტრაციოდ რამდენიმე პროზაიკოსის დასახელებაც საკმარისია). „ძახუ მდგარავატ სულის“ ენა საინტერესო, ლექსიკურად მდიდარი და გამართულია. რაც მთავარია, რომანი ერთიან, თანაბარ ტექსტად აღიქმება, რასაც მკითხველი ადვილად, ინტენსივით აღიქვამს.

სიმბოლურია რომანის ფინალი — რიტუალის ჩატარებამდე საკმაოდ სექტეკურად განწყობილი ოდი რადიკალურად იცვლება ამ საკრალური აქტის აღსრულების მერე, მის სულში ერთგვარი გარდასახვა ხდება — ჩვევსა თუ ახლორღობისადმი პატივისცემა საწყაროსთან პარამიოიული ერთიანობით იცვლება. „ამიჩატდება სული, თითქმისდა სრულებით ვერწყმი კოსმოსს, გაუაზრებლად დავკერი მნათობის შორის, გამშავება მიპყრობს რიალაცნადრად განონანსწორებულს... დავტვივარ აზვირებულ, ანთებულ მცენარის შორის და თითქოსად მეც სამყაროს გიფურ ქარის შერწყმული, სულისშექარამდე მონატრებულს დავქებ...“ ნათამ თავისი სიკვდილით, უფრო სწორად კი ძახუ მდგარავატ სულით, გამათლიანა მისი სახე და არსა. ამგვარი ფინალი არა მხოლოდ მინაარსობრივად, არამედ კომპოზიტორულადც კრავს, ამთლიანებს ნაწარმოებს.

დღეს მეტ-ნაკლებად გამოცოცხლებულ სალიტერატურო ცხოვრებაში მაინც განსაკუთრებულად აღიქმება ყველა წარმატებული რომანი, ყურადღებასაც განსაკუთრებულად ითხოვს, ამითაც არის ნაყარნახვი ჩემი განმარტებულებები — განამიძღების, დისტანციის გარეშე, რაც ყოველთვის შეიცავს გარკვეულ რისკს, საფრთხეს, მით უფრო, როცა საქმე ასეთ რთულ და მრავალანახვავიან ნაწარმოებს ეხება. საკუთარი ტვირთის სიმძიმეს ვაცნობიერებ, მაგრამ არც გაჩურჩხება ძალიძის. მწერალს კი ახალ წარმატებულ რომანებს ვუსურვებ!

იკა ქადაგაძე

ოცნების საქართველო

- თქვენი აზრით, რა არის უკიდურესი გაჭირვება?
- გადამტებული პატივმოყვარეობა, მზაკერობა, უსამართლობა, ცინიზმი.
- სად ისურვებდით ცხოვრებას?
- იმ საქართველოში, რომელზეც ჩვენი ღირსეული წინაპრები ოცნებობდნენ.
- რა არის უმაღლესი ბედნიერება?
- დამსახურებული ტრიუმფი, რომელსაც ახლობლებთან ერთად გაიზიარებ.
- თქვენი საყვარელი ლიტერატურული პერსონაჟები?
- რუსთაველის ავთანდილი და ჯონ სტიპანბევის ტომ ჯოლიო.
- თქვენი საყვარელი ისტორიული პერსონაჟები?
- დავით აღმაშენებელი, ილია ჭავჭავაძე, ქაქუცა ჩოლოყაშვილი.
- თქვენი საყვარელი მხატვარი?
- მიქაელანჯელო, რაფაელი, ბოტიჩელი, დორურე, ფიროსმანი, რემბრანდტი.
- თქვენი საყვარელი კომპოზიტორი?
- მოცარტი, ბეთოვენი, ვაგნერი, ვივალდი, ბახი.
- რომელ თვისებებს აფასებთ ყველაზე მეტად მამაკაცში?
- სამართლიანობას, სიკეთეს, სიმამაცესა და გულსხმიერებას.
- რომელ თვისებებს აფასებთ ყველაზე მეტად ქალში?
- თავმოყვარეობას, სინაზეს, მიუკერძოებლობასა და გაბეგბას.
- რომელი ადამიანური სათნოებაა თქვენთვის უფრო მნიშვნელოვანი?
- უშურველობა, მიტყვევის უნარი, შინაგანი დახვეწილობა.
- თქვენი საყვარელი საქმიანობა?
- წერა, წერა, კვავ წერა და განუწყვეტელი კითხვა.
- თქვენთვის ნაცნობი რომელი ადამიანი გინდობდათ ყოველიყოფით?
- ყნწილთან მწერლობაზე ვოცნებობდი. თანამედროვეობიდან დედაჩემი ყველაზე კეთილი და სამართლიანი პიროვნებაა. ის ჩემთვის სამაგალითოა, თუმცა ცმურთის ნებაა, ვინ ვის დავმსგავსება.
- თქვენი ხასიათის მთავარი თვისება?
- შეუპოვრობა, ულაღობა, მიზანსწრაფულობა.
- რას აფასებთ ყველაზე მეტად მეგობრებში?
- პატივისცემას, ერთგულებას, სამართლიანობასა და გამებედაობას.
- თქვენი ხასიათის მთავარი ნაკლი?
- სიფიცხე.
- თქვენი წარმოდგენა ბედნიერებაზე?
- სულთ მონათესავე ადამიანებთან ურღვევი ურთიერთობა.

— რა იქნებოდა თქვენთვის ყველაზე დიდი უბედურება?

- ღმერთის თვალში უღირსად წარმოჩენა.
- როგორი გინდობით ყოფილყავით?
- პრავდასტიტი და ნაკლებად უმურველი.
- თქვენი საყვარელი ფერი?
- იისფერი, ჩემი შთავგონების მუდმივი წყარო.
- ყვავილი, რომელიც ყველაზე ძალიან გიყვარო?
- იასამანი, რომანტიკულ განცდას აღვიძებს.
- თქვენი საყვარელი ფრინველი?
- ბუერი, განსაკუთრებით მერცხაოი, ბელურა და იადონი.

- თქვენი საყვარელი მწერალი?
- ჩამოთვლა შორს ჩავიყვანას. მიხეილ ვეჯახიშვილი, ჯონ სტიინოვიცი, მეტერლინი, შექსპირი, დავით კლდიაშვილი, ნოდუშანი და ბუერი სხვა.

— თქვენი საყვარელი პოეტები?

- რუსთაველი, ბარათაშვილი, ჰაფიზი, რილეი, ბაირონი, ტერენტი გრანელი, ნიკო სამადაშვილი. და მაინც, გალაკტიონი უპირველეს ყოვლისა!

— საყვარელი ლიტერატურული გმირი ქალი?

- ნესტანი, ელექტრა, ანტიგონე.

— საყვარელი გმირები რელიგიურ ცხოვრებაში?

- დედარემი.
- საყვარელი გმირი ქალი ისტორიაში?
- ქეთევან ნამებული, მარო მყავიშვილი, ჟანა დ'არკი.
- საყვარელი სახელები?
- გიორგი, ზეიადი, თორნიკე, შალვა, ნინო, დიანა, თეა, თამთა, ფიქრია.
- რას ვერ იტანთ ყველაზე მეტად?
- სულმდაბლობას, გაუტანლობას, სიცრუეს, სიმდაბლებსა და უპასუხისმგებლობას.
- ისტორიული პიროვნება, რომელმაც თქვენი ზიზღი დამისახურა?

— ჩემი ქვეყნის დაუძინებელი მტრები, განსაკუთრებით ქართული წარმომავლობის.

- საომარი მოქმედება, რომელსაც თქვენ უმაღლეს შეფასებას აძლევთ?
- საომარი მოქმედება გაუნელელებ ტყივილსა და ნგრევის სწევს, თუცა თავდაცვის მიზნით წარმოებული ომი „გამართლებულია“. დიდგორის ბრძოლა.
- რეფორმა, რომელსაც თქვენ განსაკუთრებით უმაღლეს შეფასებას აძლევთ?
- ასეთი რეფორმა ჯერ არ გაუტარებიათ.

— ნიჭი, რომელსაც გინდათ ფლობდეთ?

- ხატვის.
- როგორ გინდათ რომ გარდაიცვალოთ?
- პროვოკაციით აღსავსე კითხვა. პასუხიც შესაბამისია — პეროიკულად.

— თქვენი სულიერი მდგომარეობა ამჟამად?

- მშვიდი.
- ქვეყნის, რომელშიც თქვენ შემყვარებლობას იმსახურებენ?

— ჩადენილი შეცდომების გულწრფელი მონანიება. ბოდიშის მოხდას ხელისუფლების ფლობა, როცა საკუთარ თავს ვაყვაცურად გამოუტყდები, რომ სხვისი პატივის უნარი ნამდვილად შეგნევეს. ვინც ყველაფრის მიუხედავად პასუხისმგებლობას არ გაურბის, ღვთის თვალში გადარჩენილია. ადამიანები უფრო სასტიკად მოქმედებენ.

იკა ქადაგიძე

— თქვენი დევიზი?

— ცნობილი გამოთქმის პერიფრაზი: ეცოცხლო, ეი. ვაზროვნე, ეი. ვმოქმედე, სანამ პირში სული მიდგას, რაღაცის (რამდენადაც შესაძლებელია) გაკეთებას ცდილობ.

— თუკი ოდეს შეხვდებით ღმერთს, რას ისურვებდით, რას მას თქვენთვის უთქვამ?

— არ ენანა ამქვეყნად რომ მომავლინა.

ქრონიკა

ცნობილი პოეტისა და მხატვრის ესმა ონიანის სახელწოდებით გამოჩნდა იაპონური თოჯინების გამოფენა, რომელზეც წარმოდგენილი ექსპონატები საქართველოში იაპონიის ელჩის მეუღლეს ჯუნკო ცაიო შარას ეკუთვნის. როგორც ქალბატონმა ჯუნკომ გამოფენაზე მონაწილე სტუმრებს აუნაყ, ეს იყო ნაწილი მისი კოლექციიდან, რომელიც 60-მდე თოჯინას მოიცავს.

იაპონური ტრადიციის თანახმად, ახალშობილს ოჯახის ახლოს მდებარე აუცილებლად ზეინან იმეგარ თოჯინას, როგორც ზურთ, რომ მათი პატარა იყოს მოხავდეთ. ბავშვის მოზრდილობამდე თოჯინას საპატარა საწურვედ ინახავენ და შემდეგ გადასცემენ მას. კოლექციის ნაწილი სწორედ ასე ნაწუქარ თოჯინებს წარმოადგენდა, ნაწილი კი საგანგებოდ კოლექციისათვის

იყო შექმნილი. მას ქალბატონი ჯუნკო ნელის მანძილზე აგროვებს.

სახელწოდებით თოჯინების გარდა გამოფენილი იყო ე. წ. იაპონური სამიწვერტორი კიბე, — იმპერატორებით, დეოფილებით, მცველებით, მათი ნივთებით, კოსტუმებით და ა.შ. აგრეთვე ზეინან ნატარგი არაწვერტორივად ნატევი, უღამაზესი კიბონი — მათი ტრადიციული სასმისი. ეს ყველაფერი ერთი შეხედვით თითქოს კონტრასტული, მაგრამ ასევე არაწვერტორივად მაღალი ხელოვნების — ესმა ონიანის ნახატების ფონზე — კიდევ უფრო საინტერესოდ გამოიყურებოდა. განსაკუთრებით კი მხატვრის მიერ იაპონურ თეატრზე შექმნილი რამდენიმე ტილოს გვერდით, რომელთაგან ერთ-ერთმა იაპონიამ დიდი მონურება დამისახურა.

გურამ ქართველიშვილი

თამარ ლანის ღამე

ქართველები კარგი აგებულების და ღამა ხაზის ბალხია. მათი სარწმუნოება ბერძნულია, ენა კი განსაკუთრებული.

რუი გონსალეს და კლაივის - კასტილიის მეფის ელჩი თემურ ლენგის კარზე 1403 წელს

მათი სამეფო მართალია დიდი არ არის, მაგრამ საუბრობდა დაცული ციხეებით, სამხარეებით, მღვიმეებით, ქვაბებით, მთებით, უფსკრულებით, მწვერვალებითა და ხეობებით. ყოველივე ამათი დაბეჭობა კი ძალიან ძნელია მათ კეთილშობილ სულთან შერწმულულ ბუნების გამო.

თემურ ლენგის ისტორიკოსი იბნ არაბშაჰი XIV საუკუნის საქართველოს შესახებ

სიფრიფანა აბრეშუმის ქვეშ მწლიარეს კოლოები ვე-
ლი კენდენე, მაგრამ მათი ყურისწამლები წივილი არ
აძინებდა. გააყვებულ გულს თოკავდა და სარდლებთან
არაფერს იმჩნევდა. ჩუმად ნოყელია გურჯებს და მათ
ოღროსოლორო ქვეყანას, სადაც მწერებში კი მწარედ იტი-
ბოდნენ. სიბერის უძილოა გათიმაგებული ჰქონდა და
იმერეთის ვაკეზე დგომას ბოლო არ უწინდა. ირგვლივ მი-
სი ჯარისთვის მახებდა და გადაცეული ტყეები ჩანდა მხო-
ლოდ და გაუთავებლად წვიმიდა. ზანაკიდან დაზურვაზე
ნასული ბაჰადრობიდან უკან აღარავინ ბრუნდებოდა.
ყოველი მხრიდან უწინარი ხელით ნასროლი ისარი ანად-
გურებდა ძლევამოსილთა ლაშქარს. ნაბიჯს ვერც წინ
დადებდა და ვერც უკან. მოეჩვენა ამბავი მოჰქონდათ, რომ
სადღაც იქვე მდგარ გიორგი მეფეს წინ უაჩრებ საფანჯი
ჰქონდა მისთვის დაგებული. არადა, უკან გაბრუნება გაქ-
ცვდა წინაშე და სირცხვილს სიკვდილი ერჩია. პატივ-
მოყვარობა უჭამდა სულს აზიის დიდ მეომარს. ყოველ-
დღე ზედადა დიდი კარიდან ნესტ-წუმსით განამებულ
გამარჯვების ნაჩვევ ჯარისკაცებს, უხასისოდ რომ და-
თიროდნენ და მისგან გადაწყვეტლებას ელოდნენ. მარ-
ტობაში და დღეები გადიოდა. არავის იკარებდა და ვერც
ვერავით ბედავდა სიმარალე ეთქვა მისთვის. ვინ შეა-
დებდა სიცოცხლეს სასწორზე, ან რომელი მამაცი შეზე-
დავდა თემურ ლენგს, რომ ბუნებრივ საფანჯად გათქი-
მულ დასავლეთ საქართველოში შემოედგომა ზე ლაშქარბა
შეცდომა იყო? ნესტიან ბუნებად ცქცულ სამეფო კარა-
ვი და მწყვეთელი შეკლეით დაითრავდა კოჭლ ფეხს და
ალაშს გამოსავლს ევედრებოდა, რომელიც სირცხვილის
შეუქმებლად დატოვებინებდა საზიზღარი გურჯების მი-
ნას. მეორე კვირა იწურებოდა და ქართველების მეფე გი-
ორგისთან საილაუმოდ გაგზავნილი ელჩი არსად ჩანდა.
გურჯისტანის უსამყველდ განწილილი იმით უკმაყოფი-
რო სარდლები სიტყვასაც არ მრავლდნენ უკან დახევაზე,
არადა ყველა ზედმეობდა, რომ ეს დაუსრულებელი ყოყმა-

ნი მალე ჯოჯოხეთად
აქცევდა ყოფას. ოქ-
ტომბრის მიწურულმა
უფრო ოკისპირული
წვიმები მოიტანა. იმ
ღამესაც საძებარი გა-
უხდა ძილი, ამიტომ
დღიამდე წივნი აკითხ-
ვინა მდივანს. სისხამ-
ზე გარეთ გამოვიდა.
იხდა და დამძიმებუ-
ლი ქუთუთულებიდან
ბოროტად ათვალიე-
რებდა ირგვლივ აღ-
ყად მდგარ მთებს.
«მალე ჩამოთოვს და
აქედან გაღრევი შე-
უძლებელი გახდება. რა მრჯიდა, რა მინდოდა აქ?! გაი-
ძვინა გიორგი! მინც გადამომიტყვა.» კიდევ ერთხელ შე-
აჩენა გულში გურჯების მეფე და იქვე მდგარი კარვისკენ
დაიძრა, სადაც ანკარის ბრძოლაში დატყვევებული ოსმა-
ლიეთის სულთან ბაიაზეთ ილდირიმი ეგულებოდა. სულ-
თანის მოზუელი თუთიყუმეით იხდა მისთვის გამოჭე-
დილ გალიაში და თვლემდა. თემურის დანახაზე ვერ გა-
დაიხზარბრა და მერე მაიმუნიეთი მოჰყვა ზტუნვას.

— რა დაეპარა? — შეუღრინა იქვე მინახე გარისბულ
კარვის მეცელს თემურმა.

— გაგიგად, საშუაგრონო. აღარც საქმეს ქამს და
ასე ცხოვრებით დახტის გალიაში. დროდადრო კი უბ-
რუნდება ხოლმე სალი გონება, — თავალებლად უპასუხა
მცველმა. თემურის სინახისგან ააცხახვასა. საუბარი უნ-
დოდა ბაიაზეთთან და ხელში გიფი შერჩა. ერისხანს სინა-
ნულით უყურა ერთ დროს მთელი ევროპის რისხვას, მერე
იქვე დაწყობილი საქმლიდან ცხვირის შემწვარი კანჭი
აიღო და გალიაში შეაგდო. სულთანმა ნახტომით დაიჭირა
ხორცი, ძალღიეთი დაწყოსა და პირი არ დააკარა. თემურს
გააფროკლა. გაასხენდა შიშით გულგახეთქილი კონსტან-
ტინოპოლი, რომი და პარიზი ოროდენ წიხის წინ როკურ
აგზავდნენ ელრობას ელრობაზე სასთანს მალათა მის-
ხანე სულთნის წინააღმდეგ დახმარების თხოვნით. ამ გა-
ლიაში გამოიყვადულ არარობას, მაშინ უკვე შეჭმული
ჰყავდა ნიშოპოლთან ბრძოლაში ევროპის რჩეულ რაიდე-
თა არშია და დაბეჭობილი ჰქონდა მთელ ბალკანეთი.
არადა არც ერთი ბრძოლა არ იყო თემურისთვის ისეთი
მნიშვნელოვანი, როგორც ანკარის ომი. ოსმალების გა-
ნადგურებით ევროპამ შეშებით კი ამოოსუნტუქა, მაგრამ ში-
ში ჩაუდგა მუხლებში. საქრისტიანოს მონარქებიდან არა-
ვინ იცოდა რას მოიმიქმედებდა ხეალ მათი სულთანო-
თავი — ბაიაზეთ სულთნის გამანადგურებელი ძალა. და
როცა ლონდონისა თუ მადრიდის ელჩები საქავარი-სამშ-
ვიდობო კავშირის დასაბედად ეახლნენ, თემურმა მათ და-
სახანხად დიდი კარვის წინ რკინის გალია დაადგმევინა და
ბაიაზეთ სულთან ცხოვრებით დაამწყვდია შიგ. ხანძა-
რითი მოედო მაშინ ეს ამბავი ევროპას. მამამდის რჯუ-
ლის დღემა მამებმა მართალია არ მოინონეს საქრისტია-
ნოს წინააღმდეგ მეომარი სულთანის ასე დამცირება, მაგ-

რამ დემოლი არჩივს. თემურმა კი ორი კურდღელი დაიჭირა - ახმა ხმლით ჰყავდა დამოკებული, ხოლო ევროპა - მშობი და მათ შორის გადაჭიხულ საქარაირო გზებზეც თვითონ გაბატონდა.

ლენმა კოჭლი ფეხი აიღო და კარგადმდე გასვლამდე მინახე ვაიროს მცველს ისევ შეუღრინა.

— ცეცხლი მაინც დაუნთეთ ამ საცოდავს!

— როდის იყო, ცეცხლი სჭირდებოდა ვალია გემომ-წყვეთულ ცხოველს, საპებელონი? — სულთანის დამცინავი ხმა მოესმა ზურგსუნიდან. ლენი შემობრუნდა და თვალში ახლა შენდილის ნაცვლად ისევ სულთანის მშვიდი სახე მოხვდა. ბაიაზეთი გალიის კუთხეში იდგა და თავისი ცალი თვალთი ზვრეტდა თემურს.

— შენ მეომრებს დაუნთე ცეცხლი, თორემ დაგილაქებინა ამ ნუშეშში და მარტო დარჩენილს დაიჭრე ვერ გიხსენის გიორგი მეფის კლანჭებიდან. ხომ არ ალბოდი? რა-ღაც იდგინას უყრუტებს ამ ქაბობან კოლხეთში, - გესლი ამოაყოლა სიტყვებს სულთანმა.

— ნებისა გადაღებას ველოდები და იერის დაეინყებ. მარტოობამ ალბათ შევანუხა. მალე დეადაგმეინებ აქვე მეორე გალიას, გურჯების მეფეს გვერდით მოვივამ და მოსაუბრე გაეჩინებდა.

— ნახვსაც ვერ გადაღებ ნინ. შენი ბაპადორები ველზე იომი და ციხეების აღებაში არაინ განაფულებდი, მაგრამ უღრან ტყეებში ვერ იომებენ გურჯებთან. შენი ყოყმანით გიორგიმ მოიკლა და ახლა ყველა ბუჩქიდან თითო ისარია თქვენზე დამიხიზნული. გორკინა კურდღელით მოკურცხლო, თორემ ამ გალიაში იწებ შენ ამოგაყოფინი თავი.

თემურს ზემოთა არ უყვარდა და მასხარები ჭირივით ეწიზნებოდა, მაგრამ გალიაში გამოჩნდიველი სულთანის შეთამაშებას ყოველთვის იწყინებდა. ამიტომაც მშვიდად ჩამოყდა გალიასთან და სულთანს ლეინი მიაწვია.

— შარბას არ გვახლები. მე მორწმუნე მაშადაიანი ვარ და არა შენნაირი ველური, როგორც მოგებრანება, ისე რომ იყენებ ისლამს. გგონია ვალიაში გამოკეტვით მე დამაჭირო? ქვეყნად ვერ ნახვ კეთილშობილ მეფე-მთავარს, ვინც ჩემს ასეთ დამცირებას მოგინებებს. შენი ხელისუფლება შოზეფ დგას და ევ ტიტულაც თვითონ გამოუფროს საუთარ თავს. რას ნინშავს საპებელონი? თანაგაკლავდათა შეურის ძეგდირი მფლებლის, არა? რამხელა სისულელეა! შენს ვარისკაცებს თუ სჯერათ, რომ მართლად ზეციური ხარ, შე ევლის ყაჩაღო?! - ხარხარებდა ბაიაზეთი და ვალიაში მიმოვიდა, მერე ისევ კუთხეში გაიჭირა და კვლავ თემურის მიამტკრა ცალი თვალი.

გურჯისტანში ერთადერთი ქრისტიანული ქვეყანაა, სადაც საღმრთო ომის დროშით იზრძე და თავს ამით იწინებდა. უჭკობას აბა ვინ დგანამებს და ალბათ ვიფიქრია იმაზე, რომ ჩემი განადგურებით საქრისტიანოს მხსნელად მოველინე. კონსტანტინოპოლი თითქმის აღებული მქონდა და მთელი ბალკანეთი დამპყრობილი. ჩრდილო იტალიელი ოფებეი, პაპი და ევროპული მეფეები ჩემი სახელის სხენებაზეც კი ცაცხაბებდნენ. მუჰამედის ანდერძით თითქმის აღსრულებული მქონდა და ამ დროს ჩამარტვი ზურგში მახვილი. შენ საქრისტიანოს მოკავებდი ხარ და არა ისლამის დროში, მუსულმანთა ქვეყნების

ამომგდებელი! სადაც გაიარე, მტერი და ნაცარი დატოვე, ქალაქები გადაბრუნე და ჩამადაიანთა მოჭრილი თავები მისგან მინარტობი ააგე. მაქ მიერ თითქმის დამოკებული ქრისტიანი მეფეებთან ვაჭრობა გააჩაღე და ანდერძე მოსახლეებს, რისთვისაც ვჯოჯობით არ აგვცდებ, თომომ გურჯისტანსაც იმიტომ ვჯოჯვი ოცი წელიწადია, რომ ქედი არ მოვიხარა და ნებთ არ მოგემერია კისერი. არადა, გიორგი მეფეც რომ სხვებით ხმლითა და მუდართი ვარსი მშობლიყო შენ წინაშე, ახლა ამათი სახსენებელიც არ იქნებოდა. ის ხომ ერთადერთი ცოცხალი მეფეა იმათგან, ვინც ბოლომდე გებრძოდა და გებრძვის.

— მისი თავიც მალე გამიგორდება ფეხებთან, - ნაძალადევი ღიმილით უპასუხა თემურმა. ბაიაზეთმა ისევ გაიარ-გამოიარა და იატაკზე დაჯდა.

— ევარაძეთა ვერ დააკლებ ქრისტიანებს. ალაპი ხელს არ მოგიმართავს. უკვე ძალიან ბებერი ხარ და იცი, რომ ეს ლაშქრობა უკანასკნელია შენთვის გურჯისტანში. იმიტომაც ვადმიყვები ამ ხაფანგში ზამთრის პირზე გიორგის, რომ არ გინდა მისი ჯაგირი საფლავში ჩაიტანი. ქვეყანა გაუპარტახე ქართველებს, მაგრამ ისინი ისევ თავგამოდებით გებრძვიან და გაცელები თუ არა, ისევ დამცინავებენ ქვეყანას. ეს შენც იცი. ახლა მიზეზს ეძებ უკან დასახვევად. არ გინდა გაცეცხად ჩაკეთვალონ აქედან ნასკლა შენმა ბაპადორებმა, საპებელონი! - ისევ დამცინავდა ათავლეორკი სულთანმა თემური და გიჟივით ახანარდა. ლენგი ადგა, კარვის გასასვლელიცენ წაივდა და სულთანს მშვიდად მიაბახვა:

— და მაინც, ბაიაზეთ, შენ ვალიაში მიხიხარ ცხოველივით და მაგ გესლან სიტყვებს არავითარს ყოლა არა აქვს.

— ცდები, საპებელონი! სიმართლის ძალად შენს ძალა! - თემური ერთხანს გაშეშდა და ზურგმეტყვეითვე იკითხა:

— რა არის სიმართლე?
— ის, რომ შენ არა ხარ სამაშადაიანის დროში. მთელი შენი ცხოვრება სამუსულმანოს განადგურებას მოთმარე და ისე ვადევი, პატარა გურჯისტანი ვერ დაიმორჩილებ. აკი ვითხარე, ველის ყაჩაღი ხარ-მეთივ და ამიტომაც არ გაქვს ალაპის სახელით ბრძოლის უფლება.

თემურმა მადლის გააგება იგრძნო, მაგრამ კრინტი არ დაუტოვია, ისე დატოვა კარავი. გართულ ნენმა ასანამდ და უზანაზარი ბანაკი კარგებში იყო მომსახული. ყველაწი ნადირის ძვლები ეყარა და თხრილებში ჩაყრულ გურჯეების მოჭრილ თავებს გაშმაგებით ხრავდნენ ძალღობი. გლოვის დროშილ დასტრიალებდა გამარჯვებულ არმიის. მცველებმა ფარნა გადააფარეს და კარებამდე მიაცილეს. თემური ცეცხლს მიეფიცვა და ლეინი მოითხოვა. თანდაყოლილი სიბრახე ახრობდა. ასეთი ვაგებულე მაშინაც არ ყოფილა, როცა სამი წლის წინ ქვიშებითი ვიღაც ქართველმა თავში ხმალი უთავაზა და შუზარადი გაავადებინა. სიამოვნებით მოაჭირდა საკუთარი ხელით სულთანის თავს, მაგრამ ბანაკი მოლოებით იყო სახეც და უკადრის საქციელად ჩართვლდნენ. თავის მოკეთათა შეგნა იქნებოდა ახლა მისთვის. ამ სიამოვნებას ვერ ვაწუებ, არადა, ღერსა სიმართლისთვის. საქაპოში არ არსებობს ისეთი არ, სანატრული რომ იყოს მისთვის, გარდა სიმართლისა. რაც უფრო ძლიერდები ადამიანი, მით უფრო მრავლდები-

ან შენს ირგვლივ მამამებლები და მართლის მთქმელი კაცი ისეთივე ძვირფასი ხდება, როგორც უკედავება.*

თემურმა ორი ღვინის თასი ზედხიზდ დაცალა და თირბა იგრძნო. „სიმართლეს კი მაშინ იტყვიან, როცა მოგვედები და აღარ შეეშინებები. ამხელა ბანაკში ერთი მეომარიც არ არის ისეთი, რომელიც თვალს გამისწორებს და უნად ბახევაზე სიტყვას პირველად აძრავს. მე ვერ ვიტყვი, გაქცევაზე ჩამეთვლება. არადა, რა აზრი აქვს ამ ქაობების დაშორებებს, როცა ნინ ჩინეთია დასაპყრობი. დრო არ დამრჩება ჩინეთისთვის, როგორმე სირცხვილის გარეშე თუ არ გავეცალე აქაურობას“.

ფიქრი ირმის განგაშით მოღრუღმა ყვირილმა დაუფრთხო თემურს. ბანაკს მიღმა, სადღაც აჯამეთის უღრანიდან გამაღლები ყვირილი ირმები. ღვინის თასი გამოქვია, კარგიდან გავიდა და თვლემას მიკეპული დადუმებული ბანაკი ღრიალით წამოშალა.

— ცხენი!!!

პირველი მასთან ომარ—მირზა გაჩნდა.

— რა მოხდა, საპებყრანო?

თემურს შთამომავლებთან გამორჩეულად უყვარდა ომარი და მისმა დანახვამ გაახალისა.

— ირმები ბლავია, ომარ! ნადირობის თადარიგი ვაამხადე სასწრაფოდ!

მინატრბულმა ხმამ უმოქმედობით დაქანცული ჯარი ბატორტმანა. დღურიკაცად მარწმობის ბრძანებით გახალისებულები ცხენებს მოაფრინდნენ და მიკერი ხანში აჯამეთის ტყე ალყაში მოაქციეს. მხედრებმა მდიდრნი ძველი მორამრჯვის და ცხენის კისრებზე ციფრბივით ახუნლულ მტრის თავის ქალებს ყხაბაჭუხი აუყენეს. მათ უკან ძვეითი მარკევიც მიჰყვნენ. გაუთავებელი წვიმის წინაშე გაუღრმებლი თიხნარი მინა წყალს მიკრ იღებდა და მუხლამდე გუბებზე დაქვეულიყო აჯამეთი. თემურს თავის საუკეთესოთა ამალით ნაპირზე მიჰყვა მუხნარი. უძრავი დღეების შემდეგ ხალისით მიაჭენებდა გუბებში. მოულოდნელად ტყიდან ომარ—მირზამ გამოავდო ცხენი, ბრწყინვალე ამაღას შეუძახა და ხანისწყლის ყელზე მორეკილი ნადირისაკენ გაუძღვა. ამდენ ირემს არავინ ელოდა. ნიაღვრებით მოვარდნილ ჯოჯოს ისრის წვიმა დაუმინეს დაქვეითებულმა ბაპამრჯებმა. ნადირობის მოტრფივლი თემურმაც გული იფრეა მათი სოცვა—ფლეტით და როცა ცოცხლად გადაჩრჩენილი ირმები აზვირთებულ მდინარეში გადააშენენ, ისევ ცხენს მოახტა ვასადღენებლად. ომარი ნინ გააუფუცა და გაღმა ვასული ბაპამრჯე ბი დაანახა.

— მათ ვცადათო, საპებყრანო, ადიდებულ მდინარეში შესვლა არ ივარგებს!

გაბეჭებულთა თემური შეილიშვილის სითამამემ გააღიზიანა, მაგრამ ომარს გაყინული შეხედება აკმარა, ცხენი შემოაბრუნა და ცივად მიაძახა:

— ირმის ასე მოძალეება ბარად მთებში თოვლის მოსვლის ნიშანია.

ომარს პასუხი არ დაუბრუნებია. მინიშნებამ არ გაჭრა. გულით უნდოდა თემურს ერთგული შეილიშვილისგან გაეგნა ის, რომ თოვლი მათი ჯარისთვის ამ მთებით ჩაკეტილი გელზე დამარბვას ნიშნავდა. „საგულდაგულად აიკის პირი ამოკერილი. კრინტსაც ვერაგინ ძრავს ლამქრობის

დასრულებაზე. ჩემგან ელიან ბრძანებს“, თავის დღეში პირველად ნინობდა ყველაზე დასუსტებული მორჩილის. ის იყო, ცხენს სადავე მისცა და ვააჭყნა, რომ წვიმამ მოულოდნელად გადაილო, ციდან ღრუბლები გადალავდა და ხეაღმლის მთა გამოაჩინა. ბანაკს მიახლოებულმა თემურმა ცხენი ნაპირზე გადაიყვანა და მტაცებლის დაინტერესი მამატრბა ყოველი მხრიდან ფრიალებზედა გათილი კლდეს. სინანული კლავდა აზიის დამოქცებულს, რომ აულტებელი რჩებოდა ეს ცის კიდეს გამოიკლებული მთელი საქართველოდან შეკრებილი განძის სამალავი. ოცი წელიწადი ოცნებობდა ხეაღმლის მთის, სვანეთის და აფხაზეთის მოუვლი მთების დადამტყრავზე. გულგასიებული ზამთარს და სიბერეს წყევლიდა. ბრწყინვალე ამაღამ საპებყრანის გუნების წახლენა იგრძნო და უცნაურად აინურა. იმ ღამეს დევის კაიონებზედ აინთო თვალუნებდენელი ბანაკი. ცეცხლებზე მომთბინე ირმების სურნელი დუფიორნული მემორები დაფუცავდა აგუგუნებდნენ და ყურისნაღლები ჰანეთი იქცევდნენ თავს. ისევ ჩვეულ ღრეობას მისცემოდნენ ნეს-ტნი მთელმარე ურდობით.

უგუნებობის მიუხედავად თემურ ლენგი მაინც კმაყოფილი იყო. ჯარს ლეში გაუმრავალა და მტანჯველი მდუმარება მოსოზ ბანაკში. თავის დიდ კარავში განმარტობულს მხეველები ეხვიენენ გარს და ცეცხლის პირას ხალიჩაზე გართხმულს სურნელიანი ნელსაცხებლებით უზხედნენ ნადირობით დალოლი გრძელ დაცქნარ ხსეულს. ის იყო ძვირფასი ხალათი მორავეს, რომ კარავში ომარ—მირზა შემოვიდა და ხონჩით თხელ ღვაპაზე დამკობლი ირმის მწვედა შემოიტანა. თემურს ნანაფრეეს პირი არ დააკარა, თრიაქს ჩაუფუცა და მაღანად გააბოლა. ომარ—მირზამ პაპის უგუნებობა იგრძნო და საუბრის დასაწყისში წინადადებას უბნდა დაუწყა. თემურმა ხელის ჩვეული მოძრაობით ყველა დაითხოვა კარგიდან, ერთხანს შეუჩერებლად ქანა ოპიუმი, მერე შეილიშვილს გადააულოცა და ბანჯგვლიანი წარბების ვრცხას მოჰყვა.

— შურვანის შაჰ იბრაჰიმის კარავში დიდი ნაღები მზადდებდა. შენი ტესტუმრობით გაბეჭდვრებას ელიან საღრლები, საპებყრანო! — როგორც იქნა ამოერთლა ომარმა.

თემურმა უქმაყოფილოდ გააქანა თავი და სათიფლივით თვალები შეილიშვილს მიანათა.

— ომარ...

ოპიუმით თრობა ნაეშეულა მირზას, რომ სისხლი არ გაიქვია და პაპის ელვასავით მუხრას თვალე გაუსწორა.

— შენში ხომ ჩემი სისხლი დადის, ომარ. სად მეპატრევი, მამამებელთა ნადიმზე? იქ ყველამ იცის, რომ ჩვენ ახლა საზოგადო არა გვაქვს საცემ. შენც იცი, თუ მთავრე ჩამოთოვს, ამ ქაობიან დაბლობზე ჩავიკეტებით და ალპიც ვერ გვიხნის ჩვენს სისხლზე დაგჭეოლი გურჯებისაგან. იმიტომ დაგიახლოვე, რომ შენც შეჭაბვს ცემს პატრეს და ასეთ მძიმე დროს არ უნდა გენადიმებოვს. ჩემს უკედევანო საბრძანებლები ყველაზე რთულად სამართავი ქვეყნები მამაშენს მივებარე. თავიერიზის ტახტზე დავსეთ მირზაშაჰი. ის ჩემი უსაყვარესი შვილი და სარდალმა, მაგრამ რაც ცხენიდან ჩამოკრდნილმა თავი ქვას დაარტყა, ქუუ აღარ მოეკითხება. შენა ხარ ჩემი იმედი. ასე, რომ მამამებლის ნიღბი მოცილე და ეს ღამე ჩემთან გატყენ. ისეთებს მოისმენ, რაც არცერთ ყურს არ გაუგონია დედამამაზე.

ომარს სიზმარში ეგონა თავი, რადგან არც კი უოცნებია ოდესმე თვით თემურისაგან მისი მოწველომილი აზრის მოსწონებაზე. ამიტომ სიტყვაზე უკერ დაძრა იმის შესახებ, რომ გიორგი მეფისგან უკან დაბრუნებული ელჩი გვერდით კარავში იცდიდა და იქ, ნადიმზე მხოლოდ იმისთვის ეპატებოდნენ, რათა მეფის არსასურველი პასუხი მოესწინებინათ. ომარს იმ ღამეს დიდი ტვირთი აიადგეს სარდლებმა. მას უნდა შეეპარებინა თემურისთვის, გიორგის შემოთავაზებული ზაეის პირობები. ერთხანს იცოყმანა, სათქმელი ცოტა ხნით გადადო და როგორც იწინა სიტყვა დაუბრუნა.

— წყალობაა ჩემს თავს, საპეტყურანო.

— თამამად, ომარ! სიტყვას ზნა მიეცი! ნებას გაძლევ მესაუბრო ყველაფერზე, რის ხსენებაზეც კი ენის ამოგლეჯვით ისეგზიან ადამიანები. შენ ხომ ისა ხარ, ვინც თავრიზიდან უნდა მართოს ირანი, ერაყი და აზერბაიჯანი, ვინც უნდა იყოფდეს ის, რაც მე ვიცი! — თემური წამოგდა, კარვის კართან მივიდა და კოცონებად აბრიალებულ ბანაკს გახედა.

— ეს შენი პირველი ლაშქრობაა. ომისთვის ყოველთვის გზოგაფედი. ამიტომ მოგლინე სწავლული კაცები და სამეფოდ გზრდიდი. ბებერი ვარ და სიკვდილი ახლოა. ჩინეთის კედლიდან ხმელთაშუა ზღვამდე და რუსეთის სტეპებიდან ინდოეთის ოკეანემდე გაწოლილი სახელმწიფოს მართვა ბერძენი უფრო რთული იქნება, ვიდრე მისი დაპყრობა იყო. ჩემი სიკვდილის შემდეგ არ მინდა თავზე დაგეგვრეთ შთამომავლებს ყველაფერი. ამიტომაც ვისაუბროთ, რაზეც გინდა. დღემდე დრო ბევრი.

— შენ რითი შეძელი ამდენი ქვეყნის დაპყრობა? ან დღეს რაზე დგას შენი ტახტი, საპეტყურანო!

თემურს ეპაიოფლებამ გადაუზომინა სახეზე. შვილიშვილის გონიერმა შეკითხვამ თითქოს გაახალბედა. ერთხანს ისევე ათრია კოჭლი ფეხი და კარვის იმ მხარეს ჩაეფლო ბაღინებში, სადაც უამრავი წიგნი ეუფა.

— შიშით, ომარ. გაუგონარი სისასტიკე ბადებს შიშს, რომელიც საუკეთესო მოკავშირეა ყველაზე და ყველაფერზე საბატონოდ. დღეს ჩემს კაცთმოყვარეობაზე ლეგენდებს თხზავენ მწერლები და მსოფლიოს საუკეთესო პოეტები ოფდეს მხგალობენ. ვინ გაბედავს ხმა ამოილოს ჩემგან დალოდნი ზღვა სისხლზე?! სისასტიკე წიქია, ომარ, ოღონდ მჭიბლი ადამიანია საჭირო იმისთვის, რომ შეშინი ჩაუბეჭდული წიქი დაგანახოს და დიდი მიზნებისთვის აგაოქმედოს.

— გყავდა ასეთი ადამიანი? — ფრთხილად იკითხა ომარმა.

— კი. შემთხვევამ შემახვედრა მას, ვინც სწორად დამანახა სამყარო დიდი ხნის წინ, როცა ჯერ კიდევ ერთი უბრალო მონღოლი ვიყავი.

ომარს ცნობისმოყვარეობამ ათასი კითხვა დაუტრიალა თავში. თემური ხომ თავისი ცხოვრების იმ წლებში ეპატებებოდა, რომლებზე საუბარიც სასტიკად ეკრძალებოდა ყველას. აღმზრდელები სულ იმას ჩასახობდნენ, რომ მათი მოდგმის ფესვები დიდი ჩინგიზ-ხანიდან მოდიოდა. ამიტომ „უბრალო მონღოლი“ ეუცნაურ და ფრთხილად გახედა პაპას. ლენგი ფიტქრებს მიუხედა და ღიმილით შეახსენა:

— აკი ვითხარი, თამამად-მეთქი! თრიაკი მომიტანე!

ომარმა ფაციფუციტ გაამზადა მოსანევი ბარანში, პაპას მიართვა და ნაკვერჩხალიც თვითონ მიუბარჯა. თემურმა ისევე მადლიანად მოქაჩა ოქოში, ბაღინებში ჩაეფლო და თვალები ბებერ ქუთუთოებში დაასვენა, მერე დამქნარი ხელით ომარის მავალს ჩაეჭიდა და მშვიდად დაიწყო:

— შევერანაპარის ერთ ღვთისგან მივინყებულ აულ ხოჯალიყარში დავიბადე. მამაჩემი თარაღისგან ფარ-ხმალი, ქოხი და ოციოდ ცხენი მერგო წილად. შუაზაზღვლემ მაშინ ერთხანით იყენე დარეული და სისხლი მდინარეებში

მხატვარი ქეთი დავლიანიძე

იღვრებოდა. არც მონღოლი წიონები გვაკლებდნენ ხელს. უმოწყალოდ გვეფეტქდნენ და გეძარცვებდნენ. ბავშვობამ შიმშილი, ღვინასა და უახლოესი ადამიანების დამარხვაში გაილია. ათიოდ წლის ვიყავი პირველად ცხენარი რომ მოვიპარე და დამშეული ოჯახი დავაპურე. ამისთვის ცხვრის პატრონმა მოკვლა დამიპირა. დავასწარა. ოთხი ჩემი თანატომელი ბარლასი ავიყოლიე, ღამით შევევარი კარავში და დედაბუფიანად ამოვიოცე. იმ დღეს პირველად დავდგარე ადამიანის სისხლი. მერე ჩემი სახლი უნაგირი გახდა. განურჩევლად ვარბედი და ვიჭაცვებდი, რაზეც ხელი მიმინებებოდა. თხოუმტე წლის რომ გავხედი, არ დადიოდა მეზობელ აულეში მეომარი, ვინც ჩემთვის ხმლის მოქმეებას გაბედავდა. ყველამ იცოდა, რომ ჩემი, ან რომელიმე ჩემი მეგობარი ნუქრის აუგად ხსენებისთვის სიკვდილი ჩემი შევაჭმევდი სტეპში. ამიტომ ბარლას მონღოლებიდან, ვისაც გული ვრხოდა და თავზე ხელი მქონდა აბლებული, თემურის მუხს ვიცულობდა. ასე გავხედი თექვსმეტი წლის ბიჭი არნახულად დაუნდობელი ნუქრების მეთაური. ვანუკითხავად ვთარბობდი. აურაცხელ ცხენის ფარებსა და ცხენის რემებს მოვერეკებოდი ყოველი მხრიდან. ერთ ნელნაწმუნა ღატაკი ბარლასის ტომი

უძლიერეს ურდოდ ვაქციე. ათი ათას მეომარს თვითონ ესარდლოდი. შიში უცხო იყო ჩემთვის. აღაშისგან ნაწუქარიმა გამაჭრაობამ, რკინის სხეულმა და დამაყრუებელმა ხმამ დაუმარტებელი სარდლად მაქცია. მაგრამ ჩემი ცხოვრება ზღვაში უმინზოდ მტურავ გემს ჰკავდა, სანამ შემთხვევით ერთ კაცს არ გადავანწყდი.

თემურმა თვალთ გააბილა და შვილიშვილის გამტყრებულ სახეს ნაწყნა. მისი ნაამბობით სუნთქვაშემკრული ომარი ქანდაკებასავით იჯდა. ლენგი ნამოდგა, ტაშის დაკერით კარვის ქვეში იხში და ჩაი მოატანინა, თავისი ხელით დაასხა ფილებში და მირზასაც მიართვა. თვითონ ფეხზე მდგარი ზერეშდა ცხელ სითხეს. დროს წელავდა, თითქოს ცნობისმოყვარეობად ქცეულ შვილიშვილს მოთინებდა უმწამებო, ბოლოს ისე ომარმა ნაავო უზღაურა ჭიდალი და თემურს განყვეტლი აწვავა შვახენა. ლენგმა ცოტა ჩინო კიდევ აღვიწინა მირზა, იქვე, წიგნებთან, ტახტზე ნამოჯდა და გაანაგრძო:

— როგორი სახელაინიც არ უნდა ყოფილიყო მაშინ კაცი, და რა ძალაზეც არ უნდა მდგარიყო, საეჭაო ქარაგენის ძარცვას ვერ გაბედავდა, რადგან საქარაენო გზებს ქვეყნის გამოიქვ ბრწყინვალე ამირები და ხანები მთარველობდნენ. მიუხედავად ომიანობისა, ვაჭრები ზელშეუბებლები იყვნენ. ვე წესიც შე დავარდოე. უმწინველი ვეძარცვავედი ქარაგენს, ათასნარი სიძლიერად დატვირთულ აქლემებს სტეშიმ გუწინარებდი, ბოლო მექარაგენებს გამყოლ ვაჭრებთანად ვსოცავდი, ამისი ნამლები რომ არ დარჩინილიყო და არსად ამოტყვტივებლიყო ჩემი სახელი. ერთ ქარაენ ლაშქარს, გუმბილეთით რომ მახსოვს, ოც აქლემიან ქარაგენს გადავანყდით მე და ჩემი ნუქრები. მექარაგენების მუდარად და დიდი გამოსასყიდის გადახდის დაპირებებმა არ გაჭრა — ყველა ამოვიტოვე. მიიღო ბოლო აქლემზე შემომგდარი ჭალარა სპარსული ნამიდეგა მშვიდად, კოსერი მომიშვირა და ასე დაელოდა სიკვდილს. მსგავსი საქციელი მანამდე არავისგან მახსოვდა. ნამოვაცენე და მის აქლემზე აკიდებული ტვირთი ვაგმირე. ვე წინგინი აღმიონდა, ის კაცი კი — ისპანელი სწავალური. ადამიანის დანდობა ნაკლებად მხერცხებოდა, მაგრამ რაღაც უხელავმა ხელები შემეირა, მოხუცი თავისივე აქლემზე შემოვსვი და ქარაგენთან ერთად ვაგიტაცე. მას შემდეგ ის სწავალური თვლებანი მან დაშავდა, ბანაკიდან ფეხს არ ვადგმევიდებდი და მის წინგენს ტყვით ვუყურებდი. მასხოსი პირველად ჩინგინიხანის ცხოვრება რომ ნამიკითხა, მომეჩვენა, თითქოს ათჯერ ვაგზნდილიყავი. მიგხედი წერა-კითხვის უფლიდანი, რომ ცოდნას ხბალზე მეტი ძალა აქვს, და თუ ორივეს ფლობ, წინ ვერაფერი დაგიდგება. იმ სწავალულმა კი ჩემი დაინახა ის, ვისთვისაც ღირდა ღამეების თვეა და ყველგან მიკითხავდა, სადვ კარავს უმლოდი თუ კოცონი მჭებოი. წინგინით გამაცნე და მეფთა ცხოვრება თუ ქვეყანათა მდებარეობა, ადამიანთა სიძინე და მეტელომები. მას შემდეგ ჩემი ყველაზე ძვირფასი შენაძენი და ნადავლი წინგინ გახდა, რადგან ცოდნა იარაღი სხვა ყველაფრის მოსაპოვებლად. ერთ დღესაც აღმოვაჩინე, რომ სამყარო იმად არ ღირს მას ორი ხელწინვე განაგებდეს. მიზანი გამიჩნდა, რომელიც ბოლომდე ვერ შევასრულე. გაერთიანებულ შუა აზიის ტახტზე ასდგომის ბრძოლას შევედირე საუკეთესო წლები და მსოფლიოს დასაპყრობად ომი ორმოცდაათი წლის ასაკში

ნამოვიწყე. ოც წელიწადში დავიმორჩილე აზია. ეპ, უფლისწულად რომ ვაგვიწოდებ ალას და თავიდანვე ასპარეზო მჭიროდა, ახლა ევროპაც დამოქებებლი მყავლებოდა.

თემურს ციციხზე მიმტყრებელი თვალები არაამქვეყნიურად უბრალოდდა. ნაამბობით მორსუსული ომარი ნამოდგა, ერთხანს ადგილი ტყეპნი, მერე პაპის წინ დაიჩოქა და გულზე აკოცა.

— სიბერე ათმაგი სასჯელია ჩემთვის, ომარ, რადგან გული ისე იეს ვლერს, როგორც მაშინ.

— როდემდე გემსახურა ის სწავალური, საუბერაანო? — მოხუცის სევდის გასაფხტად იკითხა ომარმა.

— სისთანის ბრძოლაში რომ დამჭერეს სასიკვდილოდ, იმ სწავალულმა მიმეურნალა და ფეხზე დამაყენა. ჩემად დარდნად დასამედამოდ რომ დავკოჭლდი და მარცხენა ხელი გამიხმა. არ არსებულა აღბათ დედამინზაზე ორი ისეთი განსხვავებული აღამიანის მეგობრობა, როგორცღი ჩვენ ვიცავით — ის მეუბრებულად კაცთმოყვარე, მე — ყვამდე სისხლში მდგარი, დაუნდობელი. ისე მოკვდა ღამით კოცონთან მჯდარი არავინ შეუნუხებია. გულით დავიტირე.

ომარმა თემურს ცრემლი დაუნახა. აღარ ელავდნენ ლენგის სანთლივით თვალები. ვაჭრე დედოფლად ვადრეველებ ურდოს თორბა შეპაპარდა და თუბოპობილ გარკობად პანეი ღრიანცელში. მირზამ თრიაქის ბარში გაამზადა და თემურს ტყუბთან მიუტანა. მადიანად ნაქაშა თრიაქმა სევდა გაიტანა.

— ძილს ხომ არ ინებებ?

— არ მძინებია. კიდევ ვისაუბრობთ. შენ კარგი მსმენელი ხარ, გეტყობა სწავალური კაცების ხელი.

ომარისთვის საშუაური იყო ლენგთან ღამის ტეხა და საუბარი. ევრსაღვს ფიქრებდა, რომ მიუხედავად ღმერთ-პაპას ან ცრემლი შეუძლო, ან რამდე უბრალო მინიერებ ფიქრი. აღარც კი უცდია შეუპარებინა გიორგისგან მოხურებული ფიქრის ამბავი, რაც თემურს თხრობას შეანყვეტივნება. მოულოდნელად ლენგი, სხვადასინ მოხუცი, ისევე მგლად იქცა და კარფინან გავიდა. ომარი მიშვევა. კარგარეთ შეიღმეღებით იდგნენ ქემიკები, რომლებიც საუბერარანის გამოქნისთანავე ბაყყებებით გაერთხნენ მინას.

— თახჩი! — აღიორინა ლენგმა და ქემიკ ალასი თვლები მინიდან ამომშვალა და დაელოდა მასთან.

— მიზმანე, საუბერაანო!

— საქმარისია ღრუბამ! გუშაგები შევცავლეთ ბანაკის ირგვლივ. ძილის თადარბაგ შეუძლები ყველმა. ნუ გავიწყდებათ, რომ გურჯისტანში ვართ.

თახჩემ თავი მკვირცხლად დაუკრა თემურს, მცირე მანძილ ვაირბინა და ძილის მანიშნებელი დაავყრა ბარის რქის ბუკივად. ბანაკი ბარეს ადგილას აყვირა ბუკი და ღრუბა-ბორბოცი მონყეკნით შევცავლა დუშომბა. საუბერარანის ბრძანების მანიშნებულმა ხმამ ჩურჩულის ხალისის კი ჩაკლა თვალის დაბამამებამი. ათათასობით შემობრმად ლენგის კარვისკენ იბრუნა პირი და მინას ვაენერთხა. თემური კარვისკენ დაიძრა და შვილიშვილს მკლავზე ხელის მარტყმით ანიშნა შეგებრულად. ლენგი ცქცელთან ჩაის ჩაუჯდა და ქეთუთობის მძიმე ხანხანით მოკვდა ხერეპას. კმაყოფილი იყო, რომ ახდენი წნის უჭმად გდგების მოხუცდავად ღარციონი იყო დაჭმებული მისი არბია. აჰ, ეს წყეული ზამთრის პირი! ადრე ვაზაფხული რომ

იყოს ახლა, სისხამზე ნამოყვრები ბანაკს, არ დავფერიდებო-
 რი უღარა ტყვეებს, მიუარე თუბს და სისხლსაც განაც
 რომ დაელოდო ჩემი ვერა, მინც ვავეტხე ვიორგის.
 მაშინ ხომ მინც მოვიდოდა?... არა, ეგ მოკვდებო და ქედს
 არ მოიხრის. სამი რამ არის ახლა მისი მოკავშირე – ზამ-
 ბორი, ჩემი სიბერის უდრისადა და ჩინეთი. სასწრაფოდ
 უნდა გაიჭრინდეს სამარხადში. რა დროს გურისტიანია,
 როცა ჩინეთი მაქვს მოსასწრები? თემური ფიქრები და ქე-
 შიკის ნაბიჯის ხმამ მოაბრუნა, რომელმაც ტკბილდულია-
 ნი ხონა შემოიტანა. იქვე, ხალიჩაზე მჯდომარე ომარი
 თვალს არ აცილებდა პაპას, ბოლოს ფიქრის დასრულებას
 მოუხედა და შეკითხვა ჩააყვრა:

— ბედნიერი ხარ, სამხეყვრანო, რომ მსოფლიოს უძ-
 ლიერესები მებრძობებდა გვაყდენ. შენგან დამარცხებუ-
 ლი მეფობებიდან იყო ყველაზე მამაცი, ქედი რომ არ
 მოგხარება და ბოლოზე გეომა?

— ყველა მეფე თავიერი ხალხის ხასიათს ატარებს. თუ
 ძლიერი დამპყრობელს მისი ქვეყნისთვის განადგურება
 მიაქვს მხოლოდ და შეთანხმების გზა მოჭირალი, პატო-
 სან ხელისუფლს უთანხმორო ომის გარდა სხვა გზა არ
 რჩება. ასეთ დროს კი მის ქუჩაზე და სიამაყეზე და მამო-
 კიდებელი როგორ იოშებს ხალხი. იყვენ ისეთები, მუ-
 ცკლელზე ხიხიერი რომ მოდიოდნენ და ქვეყნებს ნებით მამა-
 რებდნენ. ზოგიც ხმელი მეტებებოდა, მაგრამ მაღალ უკეთე-
 ბოდა წინააღმდეგობის სურვილი. ცოტა თუ იყო სურვილი,
 სიკვდილი და დევნილობა რომ არჩია მორიბას.

— შენი მესტორიების ნანერგები ნამიციხაგის ურ-
 ჩებზე, რომლებზეც წიგნებში ბოროტ ადამიანებზედ არიან
 დახასიათებული, ქედი რომ არ მოგიხარეს, – გიორგიც
 სიტყვის ჩამოყდებას შეუცდდა ომარი.

— თემური ჩაეღობა. მიხვდა შეიღვივლს საითაც მიჰყუ-
 და საუბარი და მტკივნეულ შეკითხვას პასუხი დასწრა.

— აა ვითხარი, შოში მართლაც ჩემ ირგვლე ადამიანებს.
 უმთავრესებზეც მამებლობით ცდლობენ მხოლოდ ჩე-
 მი სიდიადე გადაიტანონ ქალღღღე. იმათგან, ვინც თავაგ-
 მოდებით მებრძოდა, ყველაზე ძლიერი და ვერავი თობთა-
 მიშ–ხანია. მე თეთრონ დასვი ოქროს ურდოს ტახტზე, მაგ-
 რამ მისგან ვერავი და დაუნდობელი მტერი გამოეჭრენ
 თურქ. თხუთმეტი წელიწადი ეგრძობით ერთმანეთს
 ყველგან ვქდივ. ბოლოს მისი ოქროს ურდო მინასთან გავსა-
 წორე და დევნილმა თობიამიშმა ლტოვის მთავარს შეუბარა
 თავი. არც ბავშვით იღირებინო იყო ნაყდებდ მუშაობარი.
 მას რომ დაეცატი ანკარასთან, ისეი ბრძოლა ატყდა სისხ-
 ლი გვაშებს გადაამარჯვებდა, მაგრამ ახლა გალბანი მიზის
 და მიგან არააოხალა დადრწილი, – დაცინებდა ჩილა-
 პარაჯა თემურმა, ლღვის ჩირი ჩაღვტა და განაგრძო:

— ინდიყუმის მთები რომ გადავლახე და მდინარე პინ-
 ღზე გადავყვანი ჩემი არმია, ასი ათასამდე ტყვე ჩამი-
 ვარდა ხელში გზადაგზა. ქალაქ დელის მისადგომებთან
 ინდოეთის სულთანი გადაამდგა წინ მეგრად რიცხვმრავა-
 ლი ჯარით. შეტაკებამდე სულთნის დასანახად ჩემს მეომ-
 რებს ვერც ასი ათასი ინდოელი ტყვე ამოვაფლტინე და
 მერე თავანწყვეტილი იერიშით დაეშარცხე მუჰამედი, მი-
 სი ქვეყანა კი რამდენიმე თვეში დაეიშორილდა გაყვარ-
 ცვე. ისიც ხდებოდა, რომ მოხერხებთ გამარჯვებულ ურ-
 ჩებს. სამარეო ირანის დედაქალაქ ისპაჰანს რომ მივადექი,

შამანსურ მუზაფერიდმა კლდეგავით გამაგრებული და-
 მახვედრა ქალაქი. რამდენიმე იერიშს შემდეგ მიხედვით,
 რომ პირდაპირ შეტაკება ზარალის მტკარადგის მომი-
 ტანდა. ამიტომ ხმა გაავარცხელი, რომ სასიკვდილოდ ვი-
 ყავი დაჭრილი, ისპაჰანს ალყა მოხვებდა და ჩემი არმიით
 უღანბომა გავურინარდი. შამანსურის ვერგანის ვერ მი-
 მიხვდა. ელჩები გამომიზადენ ვითომ შესარცხელად, სი-
 ნამდვილოთ ცნობისნადილი კლავდა, მართლად დაჭრილი
 ვიყავი თუ არა. მაშინ ცხერის სისხლში ამოვყველ და რო-
 ცა მისი მოციქულები ჩემს კარავში შემოიყვანეს, პირიდან
 წინასწარ ჩაღვტილი ბატკნის ხეიძლი მოშაკვდივით
 ამოვაფურთხე. ელჩებმა მანსურს აცნობეს, თემური მარ-
 თლა კვდებო. შამაპ ზეიმი ბრძანა და როცა ქალაქი ღრე-
 ობაში გადაეშვა, მოულოდნელად დავეცი, ყველა ამოვქ-
 ლიტე და მათი მოჭრილი თავების დედა კომეტი ავაგე.
 მოტყუებულმა შამანსურმა რეგასი ურთიგულესი შემომა-
 რი აიყოლა, პირდაპირ ჩემს კარავზე მოიტანა იერიში და
 ღრისულად დაილუბა ბრძოლაში. კაცურად მოკვდა. რამ-
 დენი ერთი ჩამოვიგულა, ომარი აზიის ქვეყნების მეტერ-
 მა დინსტრეგმა ჩემს ხმაღზე დაასრულეს არსებობა. ნე-
 ბით თუ სალით ყველა მეფემ მოიხარა ქედი.

— გიორგი? – ნამოსირლო კითხვა ომარმა და იქვე მიხ-
 ვდა, რომ თავის დაუწევილად გველვით უკინა ითმურს.

— მიხე დღშილი ჩამონცა. ლენგის შემეჭურე შირსა შოშ-
 ზე მეტად სირცხვილი კლავდა, ნყველად ქცული გურჯე-
 ბის მეფის სახელის ხსენებით ხასიათი რომ მოუშვამა პა-
 პას. უსამდლოდ განწელილი სიჩუქე კარავზე ჩამოყრილი
 ნეიშის ნეეთების ხმამ დაარღვია.

— ისეც განვიძო, – მშვიდად თქვა ლენგმა. – ეს სიკვი-
 ლეც გიორგის მოკვდებო, თორც ცეცხლს მიეცხვილ ამ
 გაუვალ ტყვეებს და ბოლოს მოვუღებდი გურჯების არსე-
 ბობას. თრიაკი მომიხმავდე!

— ომარი დაფაქურდა და გამხადებულ ბარაში გულ-
 მოდგინედ მოუშვამდა პაპის უქმყოფილ ტუტებს. ხარ-
 ზად მოწეულმა ოპიუგმა სიბრახე ისე მოუშვია თემურს,
 ნამოვდა და გამხმარი მარცხენის ფხანით კარავში უშიზ-
 ნოდ მოჰყვა ბოლოს ცეცხლს, მერე წიგნებთან მივიდა, ოქ-
 როში შემკობილი წიგნი მოძებნა და ხალისის დაუბრუნდა.

— ამის წერა თითქმის დაასრულა ნეზამ ადღინ შამამ
 და მას „გამარჯვების წიგნი“ უწოდა. აქ სხვა ამბებთან ერთ-
 თად გავარჯებნის ლამკონებზეც არის აღწერილი. მწე-
 რალს ყოველთვის შეუძლია თავის წიგნში ცხოვრების
 ადამიან ტრიალი აღმა დაგანახოს და თეთრი შვადე მოგარ-
 ვენოს. წეზამი დამაქრული სპარსულით აღწერს, როგორ
 დაგანდენ გურჯების ციხე–ქალაქები და დავენე მათი
 ეკლესიები, როგორ ხოცავდნენ ჩემი ბაჰადლოები გამოქ-
 ვილებში გადამაღულ ქალებს და ბავშვებს, ან როგორ
 ნვადდენ ყანებს, ჩუხდენ ვენახებს და ბაღებს. ეს არის
 დიდი გამარჯვება? ამ ნაწარს საუკუნეების შემდეგაც წა-
 იკითხვენ და მოუხედავად ნეზამ ადღინის ოსტატობისა,
 ბურეი ექვი გაუწინდებია. იქ ხომ არაფერი ნათქვამი
 გურჯების თავგანწირვაზე, რას სისხლად მიუდგებდა თო-
 თო ციხისა თუ გამაგრებული ბორცვის აღება და როგორ
 იცავდნენ ისინი ყოველ გოჭ მინას. შენც ამათთან მოვი-
 ტეს ბრძოლა, მე რომ აღარ ვიყენები და ჯოიბა ჩემგან იო-
 სისმინო, ვინ არიან გურჯები.

2785

ომარმა სადღაც დაკარგული სუნთქვა იპოვნა. გულზე მოეშვა, მის უტიფარ შეკითხვას თემურისეული რისხვა რომ არ მოეცა. აიბრუნული სოფლებიდან სასწაულად გადარჩენილი მამურების ყოილი მოისმოდა. მათ ხმაზე ლენგმა თვალებში მტკაცუნელით დაბარიალა და მირზას მაშაშტერდა.

— ამათ ქვეყანაში პირველად თობთამიმ ხანათა იმმა მომიყვანა ჩვიდმეტი წლის წინათ. მაშინ თბილისის ტახტზე გიორგის მამა — ბაგრატე იჯდა და ჩემთვის თობთამიმთან საომრად წყაღილით საჭირო კავკასიონის დიდი გადასასვლელი, დარიალი, მის ხელში იყო. გარდა ამისა გურჯების ქვეყანა ერთობ ხელსაყრელად შეჩვენებოდა ჩემი ჯარის მუდმივ სადგომად. ის ხომ მოსახერხებელი დასაყრდენია ყველა მხარეს ლაშქრობისათვის. სწორედ ამიტომ თავრიზში გამართულ ყურულთაზე (მონღოლთა ყრილობა) დედ-მამს ვეთათხივებო ისლამის რჯულის მიერ და სარადულს. ისინი მინორდნენ ქრისტიანული საქართველოს ერთხელ და საშუალებად განადგურების განზრახვას. ჯერ კიდევ მაშინ გადაწყდა, ქართველები ან უნდა გამაჰმადიანებულიყვნენ, ან სრულიად უნდა ამოვეცილიტა საღმრთო ომის მახვილით. იმ ყურულთაზე სიტყვაც არაგვის დასცდენია იმაზე, თუ რა შედეგს მოიტანდა ერთ დიდ ციხესიმაგრედ შეკურთვნილი ქვეყანასთან ომი. გამარჯვებებით გაგულისებულმა ნოემბრის ბოლოს, პირველი იფიქრი რომ წამოყარა, პირდაპირ თბილისისკენ დაეძარა ლაშქარი. ზამთარში ქართველები ომს არ ელოდნენ და ციხეებში იყვნენ გათავსდულ-შეკეტვლები. მეფე ბაგრატიც მცირე ჯარით თბილისში იდგა. მუხლანად თოვლით გზად არჩილი ციხეს არ შეგებინვარ, არც მივაღწიე ქალაქს, დიდი წინააღმდეგობის მოუხედავად ივილე, ბაგრატ მეფე დავატყვევე და ყარაბაღში დავიტოვე გამოსაზამთრებლად. ბრძოლით მოქანტულ ჯარის ვასენუნედი და ბაგრატს ისლამის რჯულზე ვეპატრონოდი. დედნასი იკავებდა თავს მეფე, მაგრამ ბოლოს დამთანხმდა ერთი პირობით — ჰანიფის ისლამს მივიღებო. ეს მოძღვრება ძალიან შავეს ქრისტიანობას. მოვილაპარაკეთ — ბაგრატე საქართველოში სამი ათას მოლას და ჩემი ლაშქრიდან თხუთმეტე ათას რჩეულ მეომარს წაიყვანდა. მპირდებოდა, მათზე დაყრდნობით ჯერ დიდგაბროვან გურჯებს მოვაქცევდო ისლამის რჯულზე და მერე დაბალ ერსო. ამას ისე ოსტატურად მაჯერებდა ის წყეული, რომ საქართველოს საქმე გადაწყვეტილად შეჩვენებოდა. ვაზაფხულში პირზე ბაგრატე ჩემი ჯარის თანხლებით თბილისში გამოვიტყეფო და დარტობა გავმართე. ზუსტად ერთი კვირის თავზე მაცნენ ბანაკში ამავე მოიტანა — გაზღვი ვინოვობით გიორგი დახსნა მეომრებს და პირწინადედ ამოუტოტო. გავტოფიდი, ბანაკი აყვარე და საქართველოსკენ დავიძარა. ბაგრატე და გიორგი მომხალელები დამიხედნენ. ვაზაფხულის თოვლქუჩაში ერთმანეთს დაეცტაკეთ. სისხლი და ტლახები ორიმანესთში იყო ახტული. გამწარებული თვითონ ესარდლობდი ბაბადორებს, მაგრამ მაშინ გურჯებთან ომი ვეღარ გავგაძულე, რადგან დარუბანდის მხრიდან თობთამიმ—ხანმა შემომიგზა. გამთენიისას მივატოვე საქართველო და თობთამიმს გამოუდგექი, მან კი ჩემთან შეშმას თავი აარიდა და უკან გაბრუნდა. სწორედ ამ დღეებში მებაღე ჩრდილო ზურბაქვანის შაჰი იბრაჰიმ დერუნედი და მორჩილება აღმითქვა, თანაც ძალიან ლამაზად გააკეთა ეს. ყველა საჩუქარი ცხრა-ცხრა მომართვა, მხოლად მონა მოიყვანა რვა და

როცა ვიციოთ, რატომ იყვნენ მონები რგანი, მეცხრედ თვითონ ჩადგა მათ შორის და გამოიცილხადა, მეცხრე მონა შე გახალხალი. ვეღარ მოვიცაღე გურჯისტანისთვის. ირანი და არაბეთი დაბასკრობი მქონდა. ჩრდილოეთიდან თობთამიმ ემუქრებოდა შუა აზიას. ამიტომ ქართველების ცხადი შევტყა და დიდი ხნით დავტოვე კავკასია. ერთი კი ვხადი იყო ჩემთვის, ვიქსარეს!.. გურჯები უძველესი ქრისტიანები არიან. სისხლც ამ რწმენით აქეთ გაფლენილი და ასე იოლად რომ არ დათმობდნენ რჯულს, ამაზე უნდა მეფიქრო. მერე ექვსი წლის მანძილზე შუა აზიას ეთვითობდნენ, თობთამიმს ეგებრძოდი და ოქროს ურდოს ქატიტებს ფარცვავდი. როგორც კი იქაური საქმეები მოვანერგე მონღოლეთის სტეპებიდან მომთაბარე ურდოები გამოვიყვანე, ჩემს ბებერად გამღიერებულ არმიას შემოუერთდა და ერთი გავლით დავიმორჩილე ირანი. როდესაც ბაღდადი ავილე, იქ შევიტყვე, რომ თბილისის ტახტზე უკვე გიორგი მეფე იჯდა. აჩქარებით მივაღდექი ყარსს, მერე კოლას ველზე დავაზანაკე მუდრობა და ღრუობა გავმართე, თან ორმოცი ათასი მუომარი მესხეთს შეუესიე — კბილს ვუსინჯავდი გურჯისტანს. იქიდან უკან დაბრუნებულმა სარდლებმა რამდენიმე ციხის აღების ამბავი კი მახარეს, მაგრამ მათი ჯარისკაც ნახევარც აღარ იყო გადაარჩენილი. ცხადი გზადა, უსაშველოად დიდი დრო დასტრედებოდა ასეთი გამაგრებული ქვეყნის დამორჩილება. ამიტომ მთელი არმია გავაშხალე, თრიალეთი გადავლახე და პირდაპირ არაგვის ხეობაზე მივტყანე იერიში. ისევ მეგონა, რომ კავკასიონზე არაგვ—დარიალის დიდ გადასასვლელს ერთი დარტყმით ჩაივადებდი ხელს. გიორგი მეფემ არაგვი გადამნიქტა კავკასიელებით და დიდძალი სისხლი აღინა ჩემს ლაშქარს. ნაბიჯიც ვერ გადავდგიო წინ. ზარალი დიდი იყო. სწორედ მაშინ მომიტანეს ამბავი: თობთამიმ—ხანმა დარუბანედი გადმოიხანა და ჩრდილოაზურბაიჯანს არბევსო. დავტოვე გურჯისტანი და ჩემი მოკავშირე აზერბაიჯანის დასახმარებლად თობთამიმს გამოვადევნე, რომელმაც ბრძოლა ისევ არ მოილო. ასეთ ყოფაში დამიზამბოდა და მამამუდ—აბამუდ დავეცი ნახავი.

თემურს ლაპარაკი აეგარდნებოდა ხველამ შეანყეტინა. ომარმა წყალი მართვა. ლენგმა მოსვა და სიარულით განაგრძო:

— მაშამუდ—აბამუდ გამოზამორებისას მივხედი, რომ საქართველოს ვერაფერს დაგაკლებდი, სანამ თობთამიმს არ მოუვლებდი ბოლოს. არაგვე ბრძოლბდა ისიც დამანახა, რომ გიორგი მეფის ჩრდილო კავკასიელებში უმაგრებდნენ ზურგს. ვაზაფხულზე საგულდაგულოდ მოგამზადე ჯარები, დარუბანდის კართ გადავლახე კავკასიონი, თერჯულე ვაგინადგურე თობთამიმის მუდრობა და ოქროს ურდოს დედაქალაქი სარაბიერქე წავტრე ვაქციე მერე შემოვბრუნე და დიდი სისხლის ფასად დავიმორჩილე ჩრდილოკავკასიელი ტომები, რომლებსაც ქრისტიანული სალოცავები დავურტრედი და ძალით მივტყებინე ისლამი. მუშულებელი შევედი — ერთიანი ქრისტიანულ კავკასიას ბოლო მოეღო. აზერბაიჯანში დაბრუნებულმა მამანში — მირანშაჰი, თავროსის ტახტზე დავსვი და სამარყანდში გაბრუნედი ილიოეთზე ლაშქრობის მოსახდადებლად. მაშინ ღარაც დრო მქონა გურჯისტანის ურიცხვი ციხეების ასაღებად და მძიმე ბრძოლებისგან არმიაც სისხლისგან იყო დაცლილი.

გარეთ ღამის გუსაგების შესაცვლელი ნიშანი დააყვირეს ბუკნებმა. თემური კართან მივიდა და ნების კიდევ ერთხელ შეუღრინა. ჩამოშვადარი სიჩუმე ისევ შორიდან მყიფანმა მამულგმა დაარღვიეს. რიგრიგი ახლოვდებოდა. იმარამა ერთხანს ლენის ზურგს უყურა და ისევ ფრთხილად ემართა თამამი სიტყვა:

— ეს გურუკები სამაჰმადიანოს კიდევ ცხოვრობენ და ნიგენებთან ვიცი, რომ მშვიდობიან მეზობლობას ახერხებდნენ მუსულმანებთან. იქნებ არც კი ღირდა მათი აპეტარა ქვეყანა ამდენ დავიდარაბად?

თემური ნელა შემობრუნდა. ერთხანს ისეთი სახე ჰქონდა, თითქოს სხვა რამეზე ფიქრობსო, მერე ხალჩის დაუბრუნდა, ბარაშზე ნამცვეი თრიაქი დაანება და ბოლში გახვეულმა სანთელითი თვალები დაანათა ომარს.

— ის არ ნაიკითხავს ნიგენებში, რომ ამათ ბაშარა ქვეყანაზე უმდიდრესი სავაჭრო გზები კვეთენ ერთმანეთს? ადმოსალოთიდან ნამოსული ქართველი გურუჯისტანის გზით ყველაზე მოხერხებულად უკავშირდებიან მკე ზღვას და იქიდან ჩრდილო იტალიის ქალაქებს. თავირზის ტახტის ჩემი მკვიდრებს უნდა მოგახსენებოდას, რა ძალაზე დგას ჩემი უკიდევანო სახელმწიფო. დაგპრობილი ქვეყნები შიამომივლებზე და ერთგულ სარდლებზე მაქვს გადაზანაწილებული. ყველგან ჩემი მეომარი ურდოები დავასახლე, რომლებიც მუსულუადი უფლებით ბატონობენ ადგილობრივ მუსულმანებზე. საქართველო ერთადერთი ქვეყანაა, სადაც მინას ვერ დავეპატრონეთ. რამდენჯერ დავიპყარი მათი დიხანობები, მაგრამ ვტოვებ თუ არა გურუჯისტანს, გაბზნულები მოეციდან ჩამოდიან, ჩემგან დასახლებულ მომთაბარეებს ხოცავენ და ისეკ თვითონ იჭვირენ მინას. სახელმწიფოში, რომელსაც მე ვმწიდი, ქართველებს ადვილი არ უნდა ჰქონოდათ. მიზნად შესახებოდა, რომ შვიი ზღვის გადომლა ქრისტიანის სასენებელიც არ უნდა დარჩენილიყო. თავიდანვე მიხვდა გიორგი, მშვიდობის თვისა და ელქების კონიათა შედეგს რომ არ მოიტანდა, ამიტომაც ყველა და ყველაფერი ომის სამახსოვრო ჩააყენა და დღემდე თავაუ ზოგავად გვებრძვის. ინდოეთში ლაშქრობამ ზღაპრული სიმდიდრით ააფსო ჩემი ხალარი. მათი ქვეყანა ადვილად დავიმორჩილე და არნახულად გაძლიერებული დავებრუნდი შუა აზიაში. ერთხანს სამარყანდის, ბუხარას და შაჰრესიანის მშენებლობას ვადგენდი თვალს, თან საუღალავოვად ვამზადებდი ვარდის ახალი ლაშქრობისთვის. შემოვდგომაზე მდინარე ამუდარია გამოვლახებ და ზამირის პირზე ყარაბაღში დავებანაკედი. ჩემი საბრძანებლის ყოველი მხრიდან შეეკრებილ ჯარს საოვალევი არ ჰქონდა. სახანზეზე ისევ გურუჯისტანი იყო. ზამირშივე დავეცი კახეთს, პირნიმნდად აფუქზე ვაზი და ხუჩილი. მართალია ხალხი ვერ ჩავიგდებ ტყვედ, მაგრამ ცხვარ-საქონლე ბოლომდ გამოვირეკეთ და სადაც მწენდი, საძირკვლამდე დავუწვრიე ეკლესიები. ადრე გახალხული დადგა თუ არა, გაერთიანებული არმია გურუჯისტანის საზღვრებს მივყავი სამხრეთიდან. ვინ აღარ მასლდა თან — ხორე ზმელები, ჩინგლები, ჩალათაილები და ერთგვლები, ავღანელები თუ ხორასნელები, ჩადანის, ალანის, ბარალსისა და ვინ მოთვლის, რამდენი მონღოლური ურდო, მაგურანაძრის, პერთაისი გურანებისა და თურქმანთა რჩეულ მაჰადორებზე რომ აღარაფერი ვთქვა.

თემურის მშვიდი თხრობა სადალაც გამქარალიყო, ჯარების ჩამოთვლისა ნამონთილებული ღრმობებდა. მერე დამშვიდდა, ჩაი დახვარა და ბრახანი სიმყვითლი განაგრძო:

— იმაში ეჭვი აღარ მგაბრებოდა, რომ გიორგი მყვე თაქედმოდვალევილი მოფრთხებოდა ჩემ წინაშე, მინას აოქედა და უსიტყვოდ მიიღებდა ისლამს. მაგრამ იცი რა შემომითვალა ჩემივე ელჩის პირით მემ გააუწო? — მე მენზე ნაკლები მოუფა არა ვარ, ვერც ჩემი ხალხის ამოუვლები შეძლება და თუ აქამდე ბევრი ტკივილი მოგაყენებია, არც ჩვენგან ნასულხარ უზენელი — ხმალომა ვაგვასწოროსო. ერთი პირობა ვიოქრებ, ქტუიდან მეცდა გურუჯების მფუ-მეთუ და მისი პასუხი უგურურის ბოდეად მიეჩინე, მაგრამ გოგჩის ტბასთან ნინ რომ გადამელომა თავისი ქართულ-კავკასიური ლაშქრით, დავიეგრეე ზღვა სისხლად რომ დამიჯეზბოდა გურუჯისტანი. ამინდი იქაც წყალბოდა ქართულებს. ბრძოლის დაწყებისას მათი მიხედვან სამონელი საბო უზერადა და იმ ხროვი ადგილას ადენილ მტვერს ქვემო გვაყარდა. გიორგიმ ლაშქარი მცირე ჯგუფებად დაიანაწილა, თვითონ მენიავებებს უსარელდა და გურუჯები სხვადასხვა მხრიდან ხანძარვით მოედნენ ჩემს ჯარს. კარგი ხერხი ჰქონდათ მოფრთხებული — ას-ას მხედრად დაყოფილი მათი რაზმები მუდმივად ვადალადგოლდებოდნენ და ალგა-ალგ თავანყვეტლი იერიშებით ელტტდნენ შაჰადორებს. ისე იყვენენ გაპოლვ ეველზე გაფანტულარი, რომ ერთიანი იერიშით ვერავინ დავიკლებდი. კეღდარი მკვდარი დამოყარეს. მე ახალ-ახალ ძალებს ვაამიბდი ბრძოლაში, თანაც გიორგის თვალს არ ვაცოლებდი.

— როგორი შემოშიარა? — კითხვა ჩააკერა ომარმა.

თემური მა გაიკიბა.

— შესანაშავს. ბრძოლაში მისი ყოველი მოძრაობა მონინაბამეგის სიკვდილით შთაგრდებდა. ათასი თავისნიარიც მუდმივად თან ახლავს, — ლენგმა ქაქუჯავ ჩაი დაღას, ხმით ხერგება და ცეცხლს მომღმიარი მიმტერებდა — ძალიან კონჭადა ომშიც ვა გაიური! — ჩალაბარაკა თემურმა და ირეგად განაგრძო, — საღამომდე ვაცოლე გურუჯებს. ბევრი მეომარი კი შეინირეს, მაგრამ არ ექტარებოდი, მიხეს ვამზადებდი. სარდლები მზად მყავდნენ ჩემს ნიშანზე შემოვლილ,მეუმწენვლად, გადასულიყვენენ ქართულების ზურგში. ალყაში მინდოდა მათი მოქცევა. საღამო ხანს, როგორც კი დაიძირენ მეომარები ბრძანების შესასრულებლად, მიმხვდა გიორგი განზრახვას, მცირე ხანს კიდევ ელტტა ჩემი მესინაეკები, მერე ლაშქარი შეაბრუნა და აქტა.

— კი, მაგრამ რა აზრი ჰქონდა მეფის მხრიდან გამოლვ ველზე რიცხვრივალ ჯართან ბრძოლის გამაროვას?

— გიორგიმ ორი რამ გააკეთა გოგჩასთან: ვერც ერთი, ბევრი მეომარი დაინხოვა, მეორეც ის, რომ მისმა ასეთმა თავანწინრეად ჩემი ჯარისკაცების ნაწილს მუხლებში შიში ჩაუყენა ხაფანგებად ქცეულ საქართველოზე დიდი იერიშის დაწყების წინ. ამიტომ უკრულთა შეეყარე, საგანგებოდ დავადგინე გურუჯისტანში მტყრის მიმართულებები, სარდლები დავალგებე მთეცი ცეცხლმაროლევი რადანდაზნები და ციხესიმაგრეთა მწვრტული მანგანები განეზღვენინათ. იმამ-მოლენი შეუტრებლად მოძღვრებდნენ ხალხს და ქრისტიან ქართველებზე საღმრთო ომისთვის ამაზადებდნენ. იერიშის დაწყების წინა დამეს ათასი

კოცონი აანთეს ბანაკში. ერთობლივი ლოცვის დასრულებების შემდეგ თვითონ მიმართე ჯარს და მანამდე არჩახუთის სისასტყით ბრძოლა ეუმბრანე. მათი მიზანი ეკლესიების და ციხისმიმარგრების წგრევა და ძარცვა, გაზიზნული ხალხის ძებნა და ღლეტა, ნაყოფიერი ხეების არჩევა და გურჯების გათავისებრებულ მეთე გიორგიზე ნადირობა უნდა გახმადარიყო. გარიჟრაჟზე დაფდაფების ტუჯუნითა და თაჰპირ-თაჰლილის თანიმადეერული ღრიალით არბია გარჯისტანისკენ დაეძარი.

გარჯის კარის ღლიზიდან რიერაჟი შემოიპარა და ბანაკიდან კანტიკუნტად მოისხა შემორების გადაძახილი. თემურმა ტამის დაკრით ქემიხი იზო და საუზმე მოატანინა. ღამენათევები დუმილით შევექცეოდნენ საქმელს და ზედ კუმისა აყოლებდნენ. ლენგის მწუხარე სახის შემეფურე შირზას თხრობის გაგრძელების იმედ აღარ ჰქონდა. ცემვის რძის ხერგში თორაქით თარბა გაახელა. ომარი გაფაცვიცა და ის იყო გიორგი მუღისკანა მოზრუნებულ ელწზე სიტყვის დაძერას აპირებდა, რომ ლენგმა თორაქი მოქაზა და თხრობა ვანარქაძი:

— რა უნდებურებაც მე მაშინ დავანიე ამით ქვეყანას, მანამდე მსგავსი არაფერი ჰქონდათ ნანახი, მაგრამ რაც არ უნდა მოინდომო კაცმა, მაინც ალაპის ნებაა ყველაფერი! — თემური ისევ გაჟმედა.

— შავს არატომ ბრანებ, საუბეყრანო? განა შენ ზედნიერ არსებას ყველგან არ წყალობდა ალაპი?

— ყველგან, მაგრამ ამათთან არა. ქართველებს ღმერთს სამი რამ უწყალობა ჩემ წინააღმდეგ საპრობოლეულად: ტყვეებითა და კლდე-ხეობებით დაღარული მინა, დაუმორჩილებული სული და გიორგი.

ლენგი ნამოკა, სხეული ზღაზუნით გააზმორა და ბოლოს ცენგში განაძარი:

— როგორ გაუტყებელიც არ უნდა იყოს ხალხი, ომარი, ასეთი განსაცდელის დროს ის ვინმემ თუ არ ამოა, დალუპვა გარდაუვლია. არაგინ ელოდა მაშინ გოგჩის ბანაკში იმას, რომ ერთ დიდ საომარ მანქანად მომართული დაგვიხებდნენ და გურჯისტანი. ყველა შთა, ხევი და სიმარგე სიკედლის ზაფანგად ჰქონდა ქცეული გიორგის. ვისაც ხმლის ხელში ალებდა და მიიდად ღოღის დაგორება შეეძლო, თითო გოჯე მიწისთვის უსიტყვოდ იხოვებოდა. მიუღო საპრობოლე კვაბულეზად, გვირგვინად და მინისქვეშა საბალებეზად იყო გამოუკვიელი, სადაც საკულდაფულად მალავდნენ ხალხს. ის კი არა, ეკლესიებზე მინის ქვეშ გადაიტანეს და სანამ მათი შემორები სისხლს დვრინდენ, მინისქვეშა საქართველო გაუმტერებლად ლოცულობდა. ჭხად ყველა ციხისმიმარგრისთვის თავხუხელად რეზული ბრძოლით, როგორც იქნა, მივადნათ თბილისს. ერთმელიც კარგად გაეზარდებინა გიორგის. ჩვენი შირიდან ზარალი უტყე დიდი იყო. ერთიანი იერიშით ათ დიდის შემდეგ ავიღეთ ქალაქი. მივეყე უკან დაიბია. მე მუხრანის ველს მივალნიე და იქ დაგვანახე არმია, მაგრამ ხელში უსკერიელი ბარი და მის გარშემო მიუვალდი ციხე-კოშკებით გამაგრებული მთები შემერჩა. ჯარი დაგვანახილ და ხეობებს მეუფსიე. შემორები რადაც მანძილზე ბრძოლით კი იკვლევდნენ ზნას, მაგრამ მაღალ ვინრობები გამაგრებულ გურჯებს ვერაფერს უხერხებდნენ. მიხვდენ, რომ ასე სისხლისგან დაეცლიდი ღამქარს და გეზი გორის ცი-

ხისკენ ავიღე, სადაც გიორგი მეგულეობდა. ჩემი მთავარი მიზანიც ვე იყო, როგორმე მეფე ჩამეგდო ხელში. ჭხად შიდა ქარლის ციხეები დაეღლენ დიდი სისხლის ზსად და გორს მივადეტი. უკანასკნელი შემორის შენერვის ფასად იფადვა გიორგი ქალაქი. ბოლოს თვითონ მეტყარზე ძლიეს ვაგტანა სული და გაუჩინარდა. ვაცეოდენ. გამოცინად გადამიქცეა მეფის ადგლისამყოფელი. სათარემოდ ნასულ ჩემს ბაჰადორებს, რომლებიც განახებრებული რაზმებით ბრუნდებოდნენ უკან, ამბავი მოჰქონდათ, რომ გიორგი ყველგან იყო, ტყე-ტყეზე დაძრნოდა და უმონყალოდ მიხოვავდა მეომრებს. მაშინ ვავეებულმა ჩემს საუკეთესოებს პირადად ვუსარდლე და გიორგის ძებნას შეეფდეტი. ერთგან მისი ამაღის მომობრებიც ჩამივარდნენ ხელში, მაგრამ მეფის ადგლს სიკვდილი ამფობინეს. როგორც იქნა დაედაგინე, რომ გიორგი ძამის მიუვალ ციხეში იდგა. ალყა შემოეფოცა, ძამის ხეობის კლდე-ქვაბებში გადაამალული ხალხი შემოავარციენე ბაჰადორებთან და ციხის ქონჭურდან მომზირალი მეფის დასახანად ნაწილ-ნაწილ დაევიწყე მათი ჟღეტა. მინდოდა ამით მომეტება, მაგრამ ჯერ უძრავად იყურებოდა, მერე შეტევას რომ გადაეფდით, აქეთ შემოავიგტია, ხმლით გაიკაფა გზა და სავანენი ციხისკენ გააქცეა. სავანეთის სიმარგე თავდასაღელეთ საქართველოს საზღვარზე იდგა და მივხვდი, რომ გიორგის ჩემი აქეთ გადმოტყულება უნდოდა მაშინაც. გამოვდევნე, თითქმის მივარე კიდეც, მაგრამ საიდანაც გამოვეტყურალმა გურჯებმა გზა გადაამლოტეს და ჩემზე თავგადადებულთ იერიშით მეფე დაიცვიეს. იმ შეტაკებში იყო, ერთმა მაგამაა დიდებულმა თავი მიხელი რომ დამქარი და მუზხარავე გამაგებინა. ასე სოცვა-ფლტით მივადნიე სავანეთის ციხეს, რომელიც არ დღემი ავიღე. გიორგი იქედანაც გამისხლტა და იმერთში გადმოვიდა. არ ვადმოვეცი, მდერები გამოვადევენე მხოლოდ, რომელთაგან უკან ცოცხალი არაგინ დაბრუნებულა. იქედან მესხეთის შევესიე, მერე ისევ თრიალეთი გადავლახე და არაგველებს ჩავუსტეი. ბოლოს ქართლში მოზრუნებული მოვადეტი და ეკლესიებზე ვიყარე ჯავრი. სეტიცხოვლის მთავარი ტაძარიც კი დაეაქციე. დატყვევებულ ბერებს და ხალხს ტაძრებში ეტეებდა და ცაცხლს უკიდედნი. ჩემი ბაჰადორები კლდე-ქვაბულებში გადაამალულე ხალხსაც დაეარინენ, მაგრამ რას დააკლებდნენ მინის ქვეშ გამაგრებულ გურჯებს, რომლებიც ყველგან მახებეს გვიგებენენ? ასე დავტოვე მაშინ ამითი ქვეყანა და სამართითი, კოლას ველზე დაგვანახე. შეუბრციელებლი ქროლობას-ვითაა დაუმთავრებელი ომი. შემდეგ ვერც სურმანის, ალექსისა და დამასკოს ალებამ, ვერც იერუსალიმის ხილვამ ვერ გამოქარხნა დაუმორჩილებელი საქართველოს ბოლმა. ვერ შევავსე ჩემი ვამარჯვებებს ნაწივევი ნება იმას, რომ ერთადერთი ქრისტიანული ქვეყანა, რომელსაც დავეტოვე, ჯერ კიდევ დაუპყრობელი მორჩობდა. რომესაც ვფერიობდი, რომ ამხელა მსხვერპლად დაუჯდა ჩემს არმიას გურჯისტანის ბრძოლები, სულ იმ გათური გიორგის შემწინათავალი მახსენავდა თავს — არც ჩემგან ნასულბარ უნებეცელი და, სისხლი მეყინებოდა. 1402 წლის 28 ივლისს მთელი ეკრძობის დიდი თვალი ანკარისკენ იყო მიმუკრობილი, სადაც ბაჰანეთი დაგვამრცხე და გალიაში გამოკვეტე. დეკემბერი იზმირიც დავეღენე,

რომელსაც როდოსელი რაინდები ფლობდნენ და ქალაქის მოსახლეობა ამოვლიტე. ჩემმა სარდლებმა, როგორც იქნა, აღინჯვის ციხეც აიღეს ნახჭევანში, ათი წელი შეუპოვერად რომ იცავდა თავს გიორგი მეფის ერთგული სარგისის მეთაურობით. ერთხელ კიდევ მოვიტარებე წინა აზია და პირი ისევ გურჯისტანისკენ ვიბრუნე, მაგრამ რა? — თემური სიხხლისმღერელი ბრძოლდნან ახლადდაბრუნებული სამამეტყველებით ღრიალვდა და გამალებით დააბრუნვდა ფეხს, მერე ცეცხლს ჩააბტერდა და დიდ ბნის ღუმლის შემდეგ ჰკითხა მირზას:

- შენ ხომ გვერდიდან არ მომცილებინარ ამ ლაშქრობისას?
- ყველაფერი მასსოვს, საპბეყრანო!
- მაშინ მითხარი, შეტყვის დანჯებამდე რატომ გამომიგზავნა გიორგიმ თავისი ძმა კონსტანტინე შამქორში და რატომ მხოვდა დავჯავდეთო?
- კიდევ ერთი ომის თავიდან ასაცილებლად, საპბეყრანო.

— როგორ უნდა მიმელო მისგან ზავი, როცა შემოხითვალა, ჩემს სარწმუნოებას არ დაემოიბო? მისგან შემოთავაზებული ხარკის გადახდაც ხომ ტყუილი იყო? მაშინ თუ ვახსოვს იენისი იდგა და ქართველებს პურის ყანები ჰქონდათ მოსაკელი. დროის მოგება უნდოდა მეფეს, ცდილობდა ზავზე მოლაპარაკებით შევეყოლებინა, პურეული აეღო და მთებში გადააძლიო ხალხის ბეღელი გამოეშალა. შეძლო კიდევ ნაწილი მოსალის აღება. მე იმან გაამკაცრე, ომარ, რომ რაც მე წინა ლაშქრობისაში ამ ქვეყანას დაეპართ, აღარ მეგონა, რამეს თუ შეძლებდნენ გურჯები. არადა ყოველი გოჯი მინა დამეშავებული ჰქონდა. რა უნდა გაანეყო ხალხსა, რომელიც ხმალს ვაგუთნას ასე თავგამოდებით ახმარს ომს, რომ ქედი არ მოვიბაროს? ბიროვისის ციხეც ხომ მახე იყო?

ომარმა მწნეობა მოიკრიბა და თემურის გამომწვევ კითხვას მართალი პასუხი შეაგება:

— მაშინ სიმაართე ვერ გაკადრე, საპბეყრანო. ისე იყავი იმ აუღებელი სიმაგრის დამორჩილებით ვართული, ვინ შემოგვდევდა რამეს? არა! ანდა დასავლეთ საქართველზე სალაშქრო თვე-ნახევარი ბიროვისის აღყაზე დგომას მომხარდა და შედეგსაც ვიშკით — ზამთარი კარზეა. შეცდობა იყო შემოდგომაზე იბერთი ლაშქრობა.

სხვისი პირით ნათქვამმა მწარე სიმაართე თემურს შევნა მოგვარა. როგორც იქნა, მოისმინა ქვეშევრდომისგან ნა-ნატარი სიტყვები, რომლებიც ახლა ოქრის გასაღები იყო ამ ნესტარის ფეოდალებთან თავის დასაღწევად. ლეგმა ჩუმად გააპარა თვლი ომარისკენ, რომელიც სურთქვაშურული ივდა სიმაართის პასუხად ლეგისგან რისხვის მოლოდინში. დიდბანს აწავლა დღუმლით შევიშეული, მერე წინ ჩაბოუვდა, ყირლის გამომეტყველებით შეხვდა და მკაცრად იკითხა:

- შეცდობა?..
- ომარს ტანში ვასკრა. ბარე ასანიარად მაინც შეიძლებოდა სიმაართის თქმა, სიტყვა „შეცდობა“ რომ არ ეკადრებინა დიდი თემურისთვის. თუქრის გაკუპანულმა ისევ დაძაბა გამწედაობა და პირდაპირ საქმეზე გადაიტანა პასუხი:
- გიორგი მეფესთან შენგან ვაგზავნილი უკრა დაბრუნვდა, საპბეყრანო. სათათბირო კარავში შენ მაღალ ყურადღებას ელიან სარდლები.

ომარის პასუხმა თემურს მოჩვენებით წყნა გადაცინა; ისევ დუმლით აწავლა მირზა და მშვიდად გამოსცა:

- როგორც ვებედავ მთელი ღამეა მაგის თქმას აპირებ და ვერ გავიგებო. რა შემთავალა ასეთი გურჯების მეცემ?
- ომარმა უბნად ქათმის კვერცხისოდენა ლალის თვალი ამოიღო და ხელის გულით ლეგს ვაწვწოდა.
- ცხენები, ძვირფასი იარაღი და ეს იშვიათი ლალი გამოგვზავნა გიორგიმ, საპბეყრანო, და ხათი შემოვთავაზა.
- პირობები?

— საქართველო ქრისტიანობაზე დაიწება, ხარაჯას გადაგისი და მუსულმანების რბევა-ანიოკებაზე ხელს ავიღებო.

— სულ ეგ არის? ომარმა პაპის სანთელით მზერას თვლი აარიდა და თავი გაკლდა. თემურმა მის ხელის გულიდან ორი თითით აიღო ლალის თვალი და ცეცხლზე გახვდა.

— ეგ არც არაფრის გადახმეულია და არც ჩვენს რბევაზე ხელს აბღები. მისი შემოანავალი არ ჰგავს დამარცხებულს მეფის პირობებს. გაიძვერა გაიურს! ზუსტად მიმიხვდა, რომ ეგ ზავი ახლა ვეუბნა ჩემთვის. უკან დასახევი გზა გამისინა ისე, რომ ჩემი პატივმოყვარეობა არ შეილახოს. თრიაქი მომიშავე, ომარ!

თემურმა მწარე გამომეტყველებით მოქაჩა, ბალიშებზე გულაღმა გადაწვა, გათრიაქებული ქუთუთოები აახამხამა და გულში სათქმელი ხმაძალი დაიწყო:

— რა იციან გურჯებმა, როგორი მეფე არქუა მათ უფალმა ამ უბედურების ფაშს გიორგის სასჯელი მისივე ხალხის უმადურობა იქნება, ომარ, რადგან დიდი გაჭირვება, რომელიც მათ გაპარტყებულ ქვეყანას მოულის, ხალხის უმადურობას დაბადებს და გიორგის სახელს ნგრევასთან დააკავშირებს. საქაქოში უკუს უფრო დიდი თვალები აქვს და არავის გაახსენდება პირუჯარის გადასწერისას, რომ ამ მინაზე ქრისტიანობა გიორგის გადარჩენილია. ასე წლის შემდეგ შუა აზიის აყვავებულ ქალაქების შემოჭრე ჩემი შთამომავლები დიდებით მომიხსენიებენ, გიორგის სსოვნას კი ნაშლის დრო, რადგან მისგან ვამადრეულ საქართველოში ერთი უბრალო საყვარელი არ რჩება მისი სახელით აწენებული.

თემური ნამდვდა, ისევ ლალის თვალს ვახვდა ცეცხლზე და ნაისისნას: სიცოცხლით თუ ვერ ქლივი, სიკვდილის შემდეგ მაინც დავამარცხებო.

ერთ ღამეში გაზრდილი ომარი ალაპს მადლობას სწირავდა, მის ყურს რომ მოასმენინა ათასობით ყურისთვის მიუწედილი ამბები. თრიაქისულს სიმშვიდეში დიდი დრო მოკვდა. ბალიშებში ჩაღულლ თემურს ჯერ თითქოს სიცოცხლის ნიშანი არ ეტყობოდა, მაგრამ მერე ისევ მუვლით ნამდვდა და ფეჭრან ომარს უბრძანა:

- შენ ახლა ნახვად და დიდი კარავში შეკრებულ სარდლებს მოახსენებ ჩემ განრისხებას გიორგი მეფის პასუხის გამო. ისე უნდა მოაწყო საქმე, რომ მესვენონ გიორგის შემოთავაზებული ზავი შეეინყნარო და თანხმობა ვთქვა, გაიკვ, ომარ?
- ფეჭრე ნამომდგარი ომარი ისევ მინას ვანერობა და მოახსენა:
- შენი ნება უზუნდასია, საპბეყრანო!

იმ დღეს შეტყობებდა ასხამდა წვიმა. მეომართაგან უკანასკნელიც კი მოუთმენლად ელოდა საპებერანის სიტყვას. ბრწყინვალე ანალის სადარბაზო კარავში სარდლები ტომარებით ელაგნენ ერთმანეთის მიყოლებით და თემურის მოლოდინში ურთიერთს ძილს უფრთხოებდნენ. უკვე შუადღე იდგა, ლენგმა რომ ფეხი შემოდგა და სანთელით თვალებით შიში შემოიტანა. მინაზე გართხმული თავებიდან აზერბაიჯანის შაჰმა აითრია სხეული, წვიმის ზმაურიან დუმილში ათიოდ ნაბიჯი გაიარა, საპებერანის ფეხებთან დასცხო ჩალმიანი თავი და შეჰდალადა:

— რად გვხოცავ ამ ურჯულთა მინაზე, საპებერანო?! მათი ტყიან-მთიანი ქვეყანა არაფრად მოსახმარია. გვეკონია ვიპყრობო, მთაში აფარებენ თავს და იქედან ვეჭვობენ, ვტოვებთ აქაურობას და, თავის მიწებს ისევ ეპატრონებიან... რად ვირჯებთ გურჯისტანისთვის, როცა კიდე ვეყრე ქვეყანა დაგვრჩა დასაპყრობი?! დიდი და მცირე გვეყდრებით, მიიღე გურჯთა მეფის შემოთავაზებული ზავი და დაეტოვოთ ეს ავადასხსენებელი მინა, საპებერანო!

ლენგმა მის ნი დაოქილ შაჰს აუარა და ტახტზე შემოჯდარმა დუმილით დატანჯა დარბაზი. მერე, როცა მინაზე დალაგებული სარდლები ნელ-ნელა ნაშობარით-ნენ და თვალები ფრთხილად მიამტერეს, თავის ოდნავი დაქნევით თანხმობის ნიშანი მისცა.

მოჩვენებითი ზავით ხელგახსნილმა ჯარმა ლიხის ქედი ზოზონით გადაიარა, გაპარტახებული ქართლი გადაკვეთა და თბილისში შეისვენა. გიორგი მეფის ბოლმა თემურმა დაცლილ-გაუკაცრიელეული ქალაქის ეკლესიებზე იყარა, მერე დამქარი აუარა და დატოვა დაუმორჩილებელთა მინა, რომელსაც ისევ შავი ღრუბული ეხურა და ცრემლივით აწვიმდა.

***

ამ ამბიდან სამი წლის შემდეგ, 1407 წელს, თემურ ლენგთან სამამულო ომით დასუსტებულ საქართველოს შავბატკინა თურქმანთა ურდო მოადგა. გიორგი მეშვიდემ თავისი ათასწორგამოვლილი მეომრებით შეუტია შავბატკინანებს და საკუთარი სიცოცხლის ფასად შეაჩერა მტერი. მეფის დაჩეხილი ცხედარი ძლივს იპოვნეს გვამებს შორის, ნაშობარისა და გუმბათორღვეულ სვეტიცხოველში დაარძალეს.

***

საქართველოდან წასვლის შემდეგ სამარყანდში დაბრუნებულმა თემურ ლენგმა ჯარი მოამზადა და ჩინეთზე სალაშქროდ დაიძრა, მაგრამ 1405 წლის 18 თებერვალს გზად ქალაქ ოთარში უწია სიკვდილმა. ის გურ-ემირის მავზოლეუმში დამარხეს. მის სიკვდილზე ქართველ მემკვიდრეებს ასეთი შინაარსის სიტყვები ჩაუნერია: ის მინას მიამარხეს. მრავალი ოჯახის მოთხრით, დატყვევებითა და უღმრთო ნაშობი მისი ქონება სხვებს დაარჩათ. განკითხვის დღის შიში ნაპყვა თან, ხოლო მისგან დაპყრობილი ქვეყნები ზოგი ვინ დაიძრა და ზოგი ვინ.

ჯულიეტა მილდინი

უფალო

მითხარი, ცვდები მე, თუ არა, გამანდე, რად შემქმენ სხვაგვარი... ამსენი, მიმძიმს ეს სუდარა, კელავ მქუქვარ სიცოცხლედ დამძარი.

ჩემ თავს ხომ მირჩევნის შეილებო, შეილებზე მეტად კი შენ მწამხარი. უშენოდ ცვილივით ვიფიცი, გთხოვ, ჩემგან წურასდროს ნუ წახედა!

ო, ღმერთო, რა ძლიერ მიყვარხარ, შენს შვიან ნათელი ვინთქმები... თუ რაზე ვარმეცატი მინახავს, ყოველი შენს მადლად ითქმები.

ოლონდ გთხოვ, ჩემს მამულს უშველე, ეყოფა ტანჯვა და ვეცხა. ჩემს დამწვარ სიცოცხლეს არ ვჩივი, თუნდ მხეცის ხაფანგში გაეცხა.

უფალო, მოილე წყალობა, შევიგინდე, რაცა გვექვს ცოდვები... შენ გესმის ცრემლსავსე გალობაც, და მტერთა მექარის ბოდევიც...

შენ, ჩვენი მსხნელი და მამუელი, ვვარცმულ ურს აღირსე აღდგომო; მიიღე ეს მინა სამუნოდ, შენს საღვთო ტაძრად და სადგომად!

ღითირაგაპანი მზას

მზეო, ზეცად მზეთამზეო, უზონივარესს გვაგზნებ მზერას... ზურმუხტს ზეზავ ზაფხულისათვის, მზიურ ზეარებს ფხიზლად ზეგრაგ.

ზედამეს, მზე-აიზამას, საზეო აზრს ზენად ზრახავ ზეგარდმობის ზარ-ზეიმი, ულამაზეს ზლპრის ზლეა ხარ.

ზამბაბეებით ვგაზაფხულობთ,
ზანზალაკით ვაზებს კაზმავე;
ზევას აზავებ, მზას აზვავებ,
უზაკველთა ვაზირს საზღვრავ.

ზიზილებით ვზიდავთ მზითვეს,
გვასაზრდოებ ზეცის საგზლით.
ზოგჯერ დამზრალთ გვაზღვევ სიზმრად,
გვაზიარებ ზესრულ საზრისს...

უზუნაესს ზარავს ზაკვა,
უსაზღვრობის ზარებს მზარავს;
ვზი ზვარაკად აზიზ მუზის,
საზეპურის ვზომავ ზარალს...

მზეო, მზეო, მზეთამზეო,
უზეშთავს ზენად ზეობ!

შენ შემოგვპელ სამოგლოვი

თუ ვდარდობ, შენზე ვმწუხარობ,
თუ ვლადობ, შენით ვხარობ.
შენ, ჩემო გული მქუხარო, —
ბატ-საფიცარი ხარო...

უშენოდ ნუთიც არ მინდა,
თუშცა შენ ველარ მწყალობ;
პირმშო ვარ, გერად გგადვიარ,
ბოგანოსავით ვნვალობ.

არ გვედერი, ოლონდ გაბრწყინდი
ნათელ სხივების წყაროდ.
დედა ხარ მრავალტანჯულო,
ხამს, მუხლი მოგიყარო.

მრავალჯერ ჯვარზე ვნებულო,
მწინდათა ლამპარ-კვარო.
ღვთისმშობლის მადლით ნაკურთხო,
წინოს ცრემლების ცვარო.

სულ დრაკონებთან მებრძოლო,
მწინდა ვიორგის ხმალო.
ჯვარ-უფლის გადამჩრჩენელო,
საქრისტიანოს თვალო.

ჩვენი სისხლ-ცრემლთა ნაკადით
ადიდებულო მტკვარო...
თბილისო, მტრისგან ნაკორტნო,
მაინც ამაყად მდგარო.

ხან ჩემი ციხის ჯავშანო,
ხანაც მოთქმავ და ზარო.
შენ, ჩემო აღერთოვანებავ,
სიკვილ-სიკოცხლის ზღვარო...

დედაო, ცაო, მამულო,
თქვენთვის ვკვდები და ვცხარობ.
შენ შემოგვევ, სამშობლოვ,
ჩემი სულისდგმა ხარო!

მზე თამადალ

გაზაფხული ფრთებს მიბრუნებს,
ზამთარმა რომ წამართვა;
მას ეუნუნებ მკაცრ სამართალს,
სიბერემ რაც დამართა.

თმაში თითრი დამათოგვა,
გულმაც ისე დამმანთა...
დამივინყია ის „რაზოვდა“,
ზაფხული რომ „შანსავდა“.

ახლა უკვე, სხვა სიცოცხლეს,
სულს ვუბერავ თავადა;
შუქმა ისე დამანთა,
გრძნობით გამასავთა.

ზამთრის ქარი გადაშექვა,
თბილ ნიათა ზაფდა;
ცისარტყელის მწველ ბალადამ
ვერცხლით მომასავდა.

თითქოს ფრთები გამომეხსა,
ცრემლს ვერ ვტყდევ წამლადა;
ცაო, როგორ ბრწყინავ წაზად,
მზეო, ზიანი თამადალ.

სიღნაღი

მზე ჩახჩახებს... ირგვლივ, მზერად დგანან მთები,
ეს რა მომიღის, უყველაფროდ როგორ ვთვრები?!
ლამის, ლამის გავამართლო ჩვენი მტრები,
ამ სამთხის დაპყრობის ჭინს თითქოს ვტყდები...

აჰ, რარგად წარმტაცია მხარე ჩვენი;
წამების გზაც... ვალავანიც რარივ გშვენით!
ჟამი გვდგათ ღვინისა თუ სისხლთა თხევის,
უფლის ნებით იყო მაინც დამამშვენი.

ძირს, წისღებში დაბანგული ცა მიცურავს,
წმინდა წინოს ეკლესიაც ჰგავს ღვთის სურათს...
ჰგავს სიღნაღი ქართულ ტაძრის მზიან გუმბათს,
ქუდივით რომ კახეთს ისევ თავზე ზურავს.

შვილავი და უფალი

გადის დღეები, კვირები, ზოგჯერ თვეებიც,
არ მოხვალთ ჩემთან, არც შორიდან მომეფერებით.
ზღვა სიყვარულით ამოგავსეთ და ზღვა მშვენიებით,
სად ფანტავთ ღვთის განძს, სად წალექით უფლის ფერები?!

შეუტცხოვებით გაყინული თქვენი გულებით,
თითქოს ვერცა ცვენობთ, იმგვარად ხართ დაბანგულები;
სად განაბნით წმინდა მადლის საგანძურები?!
ჩემს გულს ვასადებო... ვაჰ! ჩემს ტაძრად არ მეგულებით.

ოცი ნელია მარტოსულის სევდით ვითვრები,
 ცრემლებად მექცა მოფარფატე ნაზი ფიფქებიც;
 ვიცო, უფალო, მხოლოდ შენლა არ ჩამიქრები,
 როს გულში მიკრავ, მზიანდება ჩემი ფიქრებიც.

შენ ხარ იმედი; შენს სიყვარულს არ აქვს ნიხრები,
 შენლა გამილვედ შემოჭრავი ყინვის ჭირხლები;
 შენმა ნათელმა გამიუქმა ცისკენ ტიხრები,
 ჩემს ნამოდგომად შენლა იღვნი, შენლა იხრები...

ო, ზეციურო, მიმიმს მინა, შენი ვიქნები,
 და გველი იმ დღეს, შენს ნათელში რომ ჩავინთქმები.

ხმით ნატირალი აუსირტას დედისა *

ვაპმე შეილო, დედისერთავ,
 მზეც, რა შავდა ღატრიალდე...
 ვის მისდევი, ვის მიენდე,
 ვინ დაგვლუპა... ო, დიაში...**

მინა ირყევა ხმა-ზარით,
 გმინავს ყველა აიაში...
 მოსხებილო აღვის ზეო,
 აჩეხილო... ო, დიაში...

ვიცი, ამას არ ელოდი,
 იზრდებოდი მზის ნიაღში...
 დამაც გიმტრო და გავნირა,
 ო, აუსირტევ... ო, დიაში...

თავს დაგვემხო რისხვით ზეცა,
 ნუთისოფლის აე ტრიალში...
 ოქროს სანმისზე დაკულულო...
 ვაპმე, შეილო... ო, დიაში...

ვინ ანონოს ქვეყნად ცოღვა
 იაზონის და მედეასი?!
 ან სამშობლოს დამაზობულს
 რა განწმინდავს... ო, დიაში...

იაზონ, ალბათ ეშმაგ გზობა,
 ეშმა ჩავიძერა ყიაში...
 ხომ გავგძარცვე, რად მოგიკვალ
 დედისერთა?!... ო, დიაში...

მამის მზეც და დედის თვალო,
 ჰგავდი ცისკარს განთიადში...
 შუქურ-ვარსკვლავს მისათვალო...
 მონყვეტილო... ო, დიაში...

შარაენადით ასხივებდი
 ულამაზეს თვალთ ბრიალში...

უფლისწულო, ნუ ჩაქრები,
 ტახტი გელის... ო, დიაში...

გულში გენთო სიკეთის მზეც,
 გალობდი ხომ ღვისის ზარში...
 ეს შენ არ ხარ... ჩემად რად ხარ,
 ხმა გაგვეცი... ო, დიაში...

უსასტიკეს ჟამია ბრუნვას
 მართავს ზოგჯერ ცრუ დიაცი...
 ამ ზაფრისთვის მეცოდები,
 შემოგველე... ო, დიაში...

მიკვირს, როგორ გვიდგას სული,
 სასიკვდილო ამ ხრიალში...
 მამაშენის გმინვა გესმის?!
 შეგვიბრალე... ო, დიაში...

ნავიყვიანე შენთან შვილო,
 ან რა დაგვრჩა ამ ტიალში?!...
 ღრმა ჭირხლებს მოგირჩენდით...
 ვაპ, შენს დედას... ო, დიაში...

უამიდოვა

ზამთარი, ქარიშხალი მძვინვარებს,
 ზედ მაცვია, რაც მაქვს — ყველაფერი.
 აესულეში დახსლტომია მყინვარებს,
 მომსევიან... მშველის ვერაფერი...

გეყოფაო, რაც ამ ქვეყნად დაყავი,
 მარნუხეში მოიმწყვდიეს გული;
 დრო დადგაო უკვე შენი ნაყვანის,
 იქნებ მინამ მოგიშუმოს წყულუნი.

ვერ მოგართვით, მშიერ სევათა ხროვავ,
 ნადრევად გაგიმართათ ღვინი.
 თქვენს ჯინაზე გაზაფხული მოვა, —
 გადამთრალი ყვევილების ღვინით.

პლანეტა სატურნს

წლებმა თითქოს მომაქუფრა,
 სიმსუბუქეს ვნატროვნი...
 ჩემს პლანეტას ვუბლი სუფრას:
 „ნუ მამძიმებ, სატურნი!“

ვიცი, ქრთამი ვერ მიშველის,
 თუ განგებამ გამწირა;
 მზეც კი ველარ მათიობს მწველი,
 ვქრებნი ნაწილ-ნაწილად...

რა ფერადი გარსები გაქვს,
 რა სპექტრებით ელარებ...
 რა ექნა, მაინც სიცოცხლე მსურს,
 თუნდაც ფოს მღელვარე!

* არკონანტეშმა ოქროს სანმისის ვატაცუბისას მოკლეს მე-
 ფუ აიტიის ერთადერთი ძე — ტახტის მემკვიდრე აუსირტი.
 ** დიაში — სვანურად ნიშნავს „დედისა“.

ლუკიანე სამოსატელი (125-190 წ.წ.)

ქებათა ქება საგმობლოს

(ნარსული — მოგავლისთვის,
აბო გარადიული გრძნობა)

ეს მცირე პირველსაქმელი და ქვაობრე თარგმანიც, ჩემო კარგო მკითხველო, შენთვის ერთმა არცთუ დიდმნიშვნელოვანმა ამბავმა შემომთავაზებინა. სულ ახლახან რუსულ „ლიტერატურულმა გაზეთში“, რომელიც ამჟამად კინციკუნთად აღწევს თბილისში, ფრიად სახელგანთქმული ტელეკურნალისტის ელადამერ კოზნერის ინტერვიუ ნაივითავე („რას კითხულობთ ტელეკურნალისტები?“). ეს აგრეთვე „საჯარო ფიჯურა“, როგორც თავის თავს თვითონ უწოდებს (ტერმინ „ტელეკურნალისტს“ იუმორითა და სკესისით ვუფერძნობ), კორესპონდენტის კითხვას, რომელ მწერალს კითხულობ, ჯერ უპასუხებს, გოგონასო, და მერე იქვე დასძენს, რაბლეს ვალმერებო, თავაუღელად შეშობილა, რომ დილანად საღამომდე ვიკითხო.

ასეთ შემთხვევაში, როცა მისაუბრე იმისთანა რასმე ამბობს და თანაც ისე, რომ შენს გულსთქმას სიტყვატყვივით იმორავს, ვიტყვი თორემ, ეს კაცი ისე დალაპარაკა, თითქოს ჩემს გულში იჯდეს...

„ნიკონან მწერალად ყოფნის“ ამ მძიმე ვაშს სწორედ ასე დაშვინათა ერთ-ერთი მართლა კარგი მკითხველი ცაცისადაც გოგონასა და რაბლეს ერთად კეთილად სენიებისას სასაომოდენ ამიღობი ფიქრმა კვლად მიიხვედა ეს ქვეშეშო ვეცლავ ფილოსოფიურად მსიაურად „გარტანტასა და პანტაგრულისკენ“, რომლის ქართულად გადმოწერვასაც არა ერთი თარი წელიწადი მივთავაზებ. ვინც საქმეში ჩახვედრება, იცის, რომ გოგონას სიყვარული იგივე რაბლეს სიყვარულია, რადგან გოგონას სათავე წმინდელ მდინარეებში არიან! რაბლეს და არა მარტო გოგონას, ჩვენი ლია ჭაჭაქავაძე კარგა გვარისანი რაბლელია („კვირა“ ადამიანი? — დივან რაბლურად რომის იღებს საწაულ ლარსაბს). თვითონ რაბლე კი თუ ვისმეხება არის „შექმნილი“, ერთ-ერთი ძველი ბრძენკაცი, მართლაც ანტიკური ხანის კოლტური, ლუკიანე, სწრაფი დაბადებულა, ქალაქ სამოსატში, მერმე ფრიად სახელგანთქმული ბერძენი მწერალი გახდა, სატრიალი და სარკაზმის დიდოსტატი (თუ საქართველო მოიხება, თავად ოლიმპის ღმერთებსაც არ იწმობდა, სუველსა განწყობილად სისხლს უშრობდა), თითქმის სამკობლოდ წოდის ლინისტიკურ ცეკვიტებში აღსწრულ პირველ ათასწლეულს დაახლოებით 190 წელს.

ეს ყველაფერი კი იმად მოუახსენებ, კარგო მკითხველო, რომ თვითონ ფრანგი რაბლეც, რუსი გოგონაც, ჩვენი ქართული ჭაჭაქავაძეც და ძველი ბერძენი ლუკიანეც თავიანთ დიდ საქმეებს ისეთნაირად ამბობენ, თითქოს ერთივე, მერმე, მუხარამე, მუხარამე, მართლაც ჩემს გულში იჯდეს. ჩემს გულს რომ ვამბობ, ცხადია, შენს გულსაც ვგულსხმობ, ჩემი მკითხველო, და ლიტონი სიტყვა რომ არ გამოიყვინებ, ამჯერად ლუკიანეს მოვიმეღებო, უფრო სწორად კი, ლუკიანეს ერთ მომცემ თხოვლებას („ქებათა ქება სამშობლოს“) და თავად დანერწუნებო ჩემი ნათქვამის სიმარტობი.

„გარტანტასა და პანტაგრულის“ გადმოწერებისას ხშირად მიხებობოდა ლუკიანეში ჩახვედა და ყოველთვის ვგრძნობდი, რომ რაბლესთან ერთად ის თითქოს ჩემს გულში იჯდა. ქვეშეშო ჩემულ ტელეკურნალსაც ამიტომ ვთავაზობ. გულდაგონად ნაკითხვად ის მის შესწავლას აღმორჩნება. თუ ვნებო, გამაძმნებო.

თანაც კიდევ, როცა ჩვენი მრავალტარგმული სამშობლო ასეთ თუ ასეთ წაადგეს მინაურამ და გარეულმა ტურტებმა, ლუკიანეს სიტყვა დღეს მართლაც მრავლისმომქმელად გაისმის.

1. ძველი ქვეშეშობებო, რომ არცერთა მამულზედ უტაბესი“. მართლაც, განა არის სადმე ურბე არა მარტოდენ უფრორ ტატილი, არამედ უფრორ უწინდესი, უფრორ ამალეულელი, ვინმე სამშობლო? რაც კი რამ ადამიანისმელით წმიდათამნამად და უმთავრეს დედაზარად უჩინა, ვეცლია დასტურ სამშობლოსგან უსწავლიათ, რამეთუ ყოველ კაც-თავანს სამშობლო სძლვის სიყოცხლეს. სამშობლო ასაზრდოებს და ზრდის. რა ვუყო, თუ ბერძენი დასტურთან უტხი ქალაქთა შემქმნელობასა და დიდმშენიერებას, მენერტულობა-ნაგებობათა საწინებებს, სამავიეროდ სუველსა გულზედ ახატია მამულის ხატება. ბერძენი დამტკბარა — და ძალიან ხშირადაც — უტხი მხარეთა შინა ურიცხვი სასწაულისა ტურტით, მაგრამ არცინ ისეგვარად არ მოუხიბლავს იმ სასწაულისა უტხებს, რომ სამშობლო დადვიცინებინოს.

2. ჩემის ფიქრით, ვინცავინ მიმა ამკობს, მდიდარი ქალაქის მოქალაქე ვარო, მამულის სიყვარულისა ქვეშეშობი აზრი არა უწყის: ამკობარ სიყვარო კაცი ფრიად იმჭმუნევა-რებადა, უკეთუ წილად უფრორ ნაკლებად უჭირველი სამშობლო ურგებოდა. მე კი თავად სიტყვა „მამულის“ პატივადეა მტერის სიამონებას. ვინც ადგება და სხვადასხვა ქალაქით ერთმანეთს შეადრის, საზომად სიდიდესა და სილაზმებს უნდა მიმართოს, აგრეთვე ამ ქალაქთა შინა საქონილისა სიხვევსაც უნდა გაუჩინოს ანგარიში. ქალაქთა ერთმანეთისთვის შემადრებელი კაცი იგი ღმერთებს უშაღ იმას შეეცდრება, ჩემი სამშობლო სიმდიდრე იმა ქალაქით გამოთანაბრეო. არჩეული კი ოდენ სამშობლოს იორჩევს, სულერთია, რაბარიც არ უნდა იყოს ის სამშობლო.

3. სიტყვათადაც იქცივანი კეთილნი მტენი და საგმობო-თალინი, პირუთხველ-მიუფერებელი მამანი, ხატკეთილი და ახანა, ანუ კეთილმოხილი ქებატუ შექმნელ მამასა არცროდენ არ დაუჭიკონებებს სხვა ვინმე კაცსა; სწორად მართალი, ანუ ქვეშეშობი მამა კი არცროდენ იწმობ არ შეიყვარებს სხვა ვინმე ყრმასა, თავისი ღვდილი შვილი რომ დაიკვიოს. რომელი მამანიც თავიანთი შვილების სიყვარულით არიან გულსაყვანი, ისინი სხვა მრავალთა შორის მინეცა ვამორჩეულად ხედავენ საკუთარ სისხლს და ხორცსაც, და ქვეშეშობით, ძეთა წინეთა ნახვასა არა სჯობია რაო, ყოველს უფრორ უღამანნი და ლმეხვენი არიანო, ყოველს უფრორ უფინჯონი. ვგობენ, ვინც სხვარეგად სჯის თავისი ძისა ვამო, ის საკუთარ ნაშვირს მამის თვალით არ უყურებს.

4. არცა სიტყვათა უფრორ აზლობელად და ძირფხვი, ვინმე სიტყვა „მამულის“, როგორცაც არცერთა ჩვენივერის მამაზედ მეტად ძირფხვი. უკეთუ ჭაბუკი მამისა მიმართ უფროვანი პატივდებით გულსაყვანი (სიყვაროა კანონისა და ბუნების ნება), განა ის ამით მამულსაც არ მოაგებს პატივსა? მერედა, მამაშინიც ხო მამულის ნაწილია, აგრეთვე მამისა მამაც, იგივე პაპა და ყოველი წინაპარი, შეპურად ხშირად, და აგრე სულ აღმა, ვიდრე მამათა კიბით ჩვენებურ ღმერთებამდე არ ავლით.

5. თავად ღმერთებსაც უყვარო თავიანთი სამშობლო: ვითარ შედგურით, ისტრიადაც ადევნებენ ისინი თავშობლურს ძებორციელთა საქმეთ, რამეთუ ყოველი მინა და ზღვა თავიანთი საბრძანებლად უჩინა, მაგრამ თითოერთი უკუდავ-თავანი ყოველთა ქალაქთა შორის ყოველს უმტეტლად იმას მიავებს პატივსა, სადაც ამა ქვეყნასა მოქალაქენი.

ცხადია, სუყოველი ქალაქი, სადაც ღმერთნი შობილან, საკუთრად და განსხვავებით წმინდა ადგილია, უკრთბუ-ლია აგრეთვე სუყოველი კუნძული, სადაც ღმერთების და-

ბადეებს დღესასწაულოვნ. ის კი არა, ღმერთის სამშობლოში მისული კაცის მიერ შეწირული მსხვერპლიც სასურველად მიიღებდა ზეცისა მკვიდრივან, და უკეთო მამულისა სახელი თივად ღმერთისთვისაც ძვირფასია, კაცინა რა, ვითომ უფროერ მეტად არ უნდა უფრთხილდებოდნენ სამშობლო სახელდებულ მინა-წყალსა?

6. მსუქ ხომ სუყოველი კაცმა პირველად სამშობლოში მოიხილა. და თუშეცალა მზე ყოველთა კაცთა საერთო ღმერთთა, მაგრამ სუყველას თავის მამაპაპისსულად მიაჩნია, რადგანაც პირველად თავისი მშობლიური წყალქალიდან ჰკიდა თვალი და ენაც აკი სუყოველმა მამაპაპისსულ მხარეში ამოიღდა; ყოვლის უადრე მშობლიურ სიხსენად იქ აღლულუნდა და იქვე შეივინო ღმერთნიც.

შუათო კაცსა წილად ისეთი სამშობლო ხვდა, სიადანაც დიდი ცოდნისა შესაძენად სხვაგან, უცხო მხარეში უხდება ნახსლა, მინც მადლიერი უნდა იყოს თავისი მამულისა, თუნდაც მსუქ მცირე რამის სწავლებებისა: სხვას თავი დაეჯანებოთ, სიტყვა „ქალაქი“ კი არ ეცოდინებოდა, უკეთო თავდაპირველად ამ სახელს თავის სამშობლოს არ დაუახებდა.

7. ვკანბე, სუყოველ ჩვევას, სუყოველ ცოდნას, კაცინ იმად მოიხარებენ, რათა მეტი არგოს სამშობლო ქვეყანას. სიმდიდრესაც მოკვდათ პატივმოყვარობა ახვეჭინებს, რა არა მერმე მამულისა კეთილდღეობას დახაზარჯონ. ჩემის ფიტრი, მართალნიც არიან: იღებს დიდ სიმდიდრეს მოწყობის თავსა, უმადურობა არდა ადგის. უკეთო ეპიპოსად ერთი კაცის მადლიერი ვართ, ვინაც კეთილსა გვწია (სამართლიანობა აგრე ითხოვს), სამშობლოს მით უფროერ მეტი უნდა გადავუხადოთ, საკადრისი სიყვარულით შევმოსოთ.

თითქმის არ არის ქალაქი, კანონი რამ რომ არა ჰქონდეს, რომელიც დაუსჯელსა არცვის უხვებს, დედ-მამას ვინაც უღირსად, უკეთურად ეყურება. სამშობლო კი ჩვენი სასყოველთაო დედად უნდა გვიჩინდეს და ყველაგვარ სიკეთესა ეძღვნდეთ იმისად მადლიერებისდა ნიშნად, რომ მან, მანოვნებელმან ჩვენმა, დაგვზარდა, დაგვაფრთიანა, არცრა დაუკლია რა, და რაგულ-კანონი თუ ვიცნობთ, ესეც იმისი ნასწავლია.

8. ვერჯერობით არცვის არ უნახავს სამშობლოზედ ისეგვარად ვულაყრილი კაცი, უცხო მხარეში თავისი საგაზრდილოზედ ერთხელ მაინც არ ამოღდეს ფირი. სხვათა ქვეყანაში გადახვეწილთაგან, ვისაც საქმე მონივრდამნივც დამნი ვერ მოუყვანიდა ხელი არ ემართება, სუყველანი ერთხიად გაიხიან, სამშობლო ყოვლის უფროერ დიდი მადლიან. ის კი არა, რომელნიც ნარმატებულად და ფეხზედ ხელგამართლად დგანან, ისინიც ჩივიან, ფუფუნებას რა ხელსა ვერით, მთავარი რამ გვაკლიათ. უცხო ქვეყანა ვერ გვსამშობლობსო. შენი მინა-წყლის გარეთ ცხოვრება, სხვა არა იყოს რა, ცოტა მურაუცხმყოფელიც კია, და აკი ხშირად-ც ვხვებით იმის მონმენი, რომ მრაველთაგან, ვინაც სხვათა ქვეყანაში ცხოვრობს, რარიც გაითქვა მავანმა და მავანმა სახელი, რარიც გამდიდრდა და გააზარაპაზდა, ანდა რარიც დიდ პატივი და საყოველთაო აღიარება მოიხვეჭა თავისი უწყლარი ვეტაცობისა თუ დიდი განსწავლულობის გამო, მაგრამ ის მაინც სამშობლოსკენ ილტვის, იმის სული და გული სამშობლოშია, თითქმისად უცხო მხარეში ღირსეული შემწავნელი და დამფასებელი ვერ ეყოლოს. რაც მეტი სახელ-დღეობას აღწევს კაცი სხვა ქვეყანაში, მით უფროერ ძლიერად მიჩნევა სამშობლოს გულში ჩასახუტებლად.

9. სამშობლო საწუკვარი რამ არის ყმანივლიცათვის, მაგრამ ბერკაცი იზომი ძალეზე მიუხვეთ სამშობლოსკენ გული, რაზომაც ისინი ახალაზრდებზედ მეტად ბრძენკაცინ არიან. სუყოველი ზანწარავალი კაცი იქ ილტვის და იწი ცდილობს სიცოცხლის დასრულებას, სადაც არსებობს დანყი, რათა ნებმად ქვეული მშობლიურ მინას მიეზაროს და თავისი ადგილი მიიჩინოს მამა-პაპათა ძეგლთქმესალგამი.

10. კაცსა ოდენ მკვიდრ მსახლობელთა ეკლამობაც შეგიძლია განსვად, რა მოწინებოთაც ექვეყიან სამშობლოს ნამდვილი შვილი, ვინაც კი იქ დაბადებულა, ხოლო გამრიცხნი და გარმიანდელი, ანუ უცხოინ, ჩამოხეცნილი, როგორაც უკანონო-უხსნიერი თუ ნაბუშარ-ნაბიჭვარი, გულარბენად მიდი-მიდიან, როცა უნდათ, მაშინ აიყრებიან, სიტყვა „მამული“ ან სულ არ უნყიან, ანდა აქვდა არ ეცვირფასებათ, პასუხაც აკი მწყივ მზადა აქვთ, ჩვენს ნილ სარქოს მზის ქვეშე ყოველგან მოვიყოვეთი. ისინი კეთილდღეობას კუხის მიზარულებით ზოგანაც. ვისთვისაც მამული იგი დედაა, ძვირფასია ის მინა-წყალიც, სადაც ისინი მოხილან და დაგაპკაცებულან. მერე რა, თუ მინა-წყალი ისე არ არის ვრცელი, „ხირნატია და არ ეთქმის მოსალეიანი“ და თუკინდა საქებარი მიზეხი ამა მინა-წყლისა ძელი საპირველიც იყოს, ერთგული ძენი მაინც იპოვიან და სამშობლო ქვეყნის აზნაქებით არდა დამურებიან. ხოლო ყურში თუ ჩასწვდვამი სხვაგვარობა კვებნა, ჩვენი ველ-მინდვრებით ვაქალუნდენებულა და ხოდადულებივართ, მთა უზვად ტყიანი თუქალ, მარი ხეხილიანი, ისინი არც მამული დააყოფენენ თავიანთი სამშობლოს აზნაქვარს, ანუ საქებარ სიტყვასა, სულაც არად ჩაავდებენ ბედუართა მხარეს, კვალად „კარგ მოწყეთა აღმზრდელ“ ქვეყანას ეტყვიან ქება-დიდებასა.

11. სუყოველი კაცი სამშობლოს მივლტვის: თუნდაც ის კუნძულელი იყოს, და უკეთო უცხო მხარე მარადიულ ნეტარებასა პირივად, ის არც დაფიქრებდა, ხელსა პურას სხვაგან შეძლეულ ამ უკვდავებას, რადგანაც მშობლიურ მინაში დამარბავს აუჯობინებს. და შინ მიზრუნულს სამშობლოს კვაპილ უფრო ცვიხლზედ უფროერ ნათელი მოეყვენება.

12. ჩანს, მამული სუყოველი კაცისთვის ისერივად ძვირფასია, რომ კანონდებულობაგან უფიდე დანაშაულთათვის სასჯელის უმაღლეს საწყაულად ყოველგან მოკვეთა, თუმცამ განდევნა დაწესებულა. და არა მარტო სხულოდებელი, ამავე აზრისანი არიან მხედართაფროსნიც, ვისაც ლაშქრის გაგულუნება ევალებათ: ბრძოლის ველზე მწყობრი მდგომოთათვის ყოვლის მეტად გულის შემქმნელი ხომ მამულისთვის თავადდების მონივრება და ვინაც ამ მონივრება-სამახელს ყურთ შეატკობინებს, არცვინ არ ისურვებს უღირსებო კაცად გამორჩენას, რამეთუ სიტყვა „სამშობლო“ მხდალსაც აწაუტევა.

თარგმანი და შესავალი დაურთო
შარან გომიზალიძე

ზომი მინა რამ განმარტაა
„აიხრა მამულზედ უტყმისი“. „ოდიხი“ (9.34);
„ — ხირნატია და არ ეთქმის მოსალეიანი“. „ოდიხი“ (4.605);
— თუნდაც ის კუნძულელი იყოს... იგულისხმება ოდიხელი, კუნძულ ითავს მუხეა, ზანდ იყო გადებული, ძველ მსოფლიოში ქვეყანა ხომ დარჩენილი მოუვლელი.

ეკა ბუჯიაშვილი

„ლეგიონარი რომის ქუჩაზე“

ამბობენ, რომ მას არასოდეს დაუწერია ანტისაბჭოთა ლექსები, მაგრამ ყველა მათგანი ანტიტირანულია. მისი გარდაცვალებით კი მსოფლიო პოეზიის გამორჩეული ეპოქა დასრულდა.

კიდევ იმას ამბობენ, რომ დასავლეთმა ის უპირველესად რუს პოეზიაზე (და ამერიკულ ლექსებზე) აღიარა, მისი „კანონიზება“ მოხდა არა ფიციურად, არამედ პოეტური ბიოგრაფიის გამო. და თუ საბჭოთა კავშირიდან გადასახლების პირველ წლებში (1972 წლის შემდეგ) რუს პოეტს მანაც სვდდა, თუ ანტისაბჭოთაობის არა, დისიდენტობის შლეიფი მაინც, ეს მან მიზანმიმართულად და თანმიმდევრულად, ნაბიჯ-ნაბიჯ გაანადგურა.

XX საუკუნის II ნახევრის რუსული და ამერიკული პოეტური რეალობა წარმოუდგენელია ოსისებრი ბრძოლის გარეშე, ვის პროფესიასა და შემოქმედებაზე დღესაც ბევრს საუბრობენ.

და აი, მისი ცხოვრებაც და პოეზიაც ქართული ლიტერატურული რეალობის ნაწილი გახდა შესანიშნავი მთარგმნელის, მისი ჯიწმინის წყალობით, ვინც ერთ კრეატიულ მოუყარა თავი ბრძოლის ლექსებს, ესეებსა თუ ინტერვიუებს და ერთ მთლიანობად წარმოვიდგინა იგი, თავისი ბედისწერი თავად და პოეტური ძიებებითაც. ნიგნის სახელწოდებად 1969 წლით დათარიღებული ლექსის სათაური — „შვენიერი ეპოქის დასასრული“ შეარჩია, ლექსისა, რომელსაც თავად პოეტი ნინასწარმეტყველურად მიიჩნევდა. ამ საინტერესო გამოცემის წარდგინებას ფუნდამენტური მწერლობის“ სალონმა უშასპინძლა. და ვიდრე მას თქვენც გაეცნობით, იმას მოგიხრობთ, თუ რას ამბობდნენ შეკრებლები ოსისებრი ბრძოლებზე, მის უწყველო ბედისწერასა და შემოქმედებაზე... და გამოცემაზე, რომელიც ამ ყველაფერს აერთიანებს.

— ეს არის ნიგნი, რომელიც მოიცავს თითქმის ყველაფერს ოსისებრი ბრძოლებზე და მკითხველს უშეშებს შიშვენიერად არა მხოლოდ ერთ პროფესიაზე, არამედ მიუღწევი მანიფესტით ლიტერატურულ ცხოვრებაზე რუსეთსა და დასავლეთში.

შესავალი, რომელიც ამ წიგნს უძღვის, ცალკე მონორეალობა, საინტერესოდ და ღრმად ცოდნით დაწერილი გია ჯოხაძის მიერ და ეს არ გვიკვირს, რადგან ვიცით მისი მრავალმხრივი ინტერესები. იგი იკვლევს შუა საუკუნეების ისტორიასაც, თანამედროვე პოეზიასაც და საკმაოდ წარმატებულად თარგმნის.

ოსისებრი ბრძოლა კი რამდენად განათლებული პროფესია იყო და ჰქონდა ძალიან ორიგინალური, ხშირ შემთხვევაში გა-

მომწვევი შეხედულებები. შესაძლოა შეგნებულადაც ახდენდა პროტორებს, რათა დღლილის შუაგულში ყოფილიყო. ეს ნიგნი სწორედ ამ დღლილის პროცესის ასახავს — იმ ადამიანის ცხოვრებისა და შემოქმედების ფონზე, რომელიც თავად იყო მონაწილე ამ მოვლენებისა — და სრულდებოდა მათგან გამომდინარე ეპოქაზე. სწორედ იმ უშეშებელ საცენსურ პრობლემაში ბრძოლაში მოხატვნიან შექმნა საკუთარი სახე. აუცილებელი იყო ბრძოლა კი გვეყენოდა ქართულად, და თანაც ისე, როგორც წარმოვიდგინა გია ჯოხაძემ — ამ ნიგნს ხომ ესთეტიკური მნიშვნელობაც აქვს და საგანმანათლებლოც... ასეთი ყადის გამოცემები ბევრი არ არის ჩვენს სინამდვილეში, — ასე გახსნის საღამოს როსტომ ჩხეიძე, ნანა კუცია კი:

— გია ჯოხაძე თავისი ნიგნის გმირად ირჩევს გამორჩეულ პერსონას, რომლის პიროვნება აღემატება ეპოქას, უკეთ, კიდევ ერთხელ დადასტურა, რომ „საქმე დროში კი არა, თავად ჩვენიშია“. ვერც ერთი, თუნდა სუპერტოტალიტარული სახელმწიფოც კი, ადამიანის გადაგვარების უდაბნოელსი მეთოდებით მონადირე, ვერასოდეს შეეცდებოდა იმ საკრალურ ტერტორიას, იდუმალ ნიაღვს, ადამიანის სული რომ ჰქვია, თუ თავად ადამიანი არ მისცა დასტური დემონურ ძალას, — ასე დაიწვება ნიგნზე საუბრისას.

გია ჯოხაძე

საინტერესო მოხსენებით წარმოვიდგინეს დერტოსა ნიგნისა და აღნიშნავს, რომ „შვენიერი ეპოქის დასასრული“ ეკლექტიკა, სიღრმე, მრავალნაწიანოვნება ერთდროულად გზიბლავს, გაჯადოებს და კიდევ გორკუნავს, რადგან ყოველი ამბავი, ციტატის დონეზე კი, იმდენად მნიშვნელოვანია, შუუღლებული ხდება ნაშრომში ამოკრება.

მისი თქმით, „ამ ნიგნის ფანრეც კი ეკლექტიკურია — აქ ერთმანეთის გვერდით თანარსებობს პიორაფია, ესეც, ინტერეუ, ლექსი და უზრალად კი არ თანარსებობს, ქმნის უშეშეხიერებს მსახურულ ქსოვილის ნიგნისა... სწორედ ამიტომ გია ჯოხაძეს მხოლოდ მთარგმნელად როდი, ავტორად მოვიხსენიებთ ამ ნიგნისა.

პროზაულ პასაჟთა თარგმანების თუ თხზვისას პოეტად რჩება გია ჯოხაძე. ბიოგრაფიაც კი, რაც საკმაოდ მრავალნაწილია საკითხავია, ხშირად საოცარი განხორციელებით აღბეჭდავს და მკითხველის ცნობიერებაში სამუდამოდ ილექდება სახე ბრძოლისა.

ავტორი დეტალებით ქვსევს პოეტის ტრაგიკულ ბიოგრაფიას და იქსოვება ეპოქის მრუმე პანო, ეპოქისა, პროცესის რომ „შუქთახორრობისთვის“ ასამართლებს, სამშობლოდან წასვლის აიძულებს.

გია ჯოხაძე კი იფარგლება საბჭოეთის მრუმე პანორამით, ასევე ქვსევს კულტურული მსოფლიოს მსახურულ ქსოვილს, სახეთა და სახელთა კორიანტელში ისე მოქდვის მკითხველს, როგორც ალბათ ვერგელიუსი — დანტეს, ჯოჯოხეთისა და განსამწმენდელის მოსახილველად.

იგი არა მხოლოდ თავად ეზიარა უცხო სამყაროს მშვენიერებას, მისმა ბრწყინვალე თარგმანებმა ამ მშვენიერების აღქმაში ქართველი მკითხველებს კი შეიზარადა.

ეს მხოლოდ ამონარიდებია ნანა კუცის რეცეპტი და საინტერესო მოხსენებიდან, რომლის დასასრულს იგი მეტაფორას დაეყრდნობა და აღნიშნავს, რომ რეცეპტის წერისას ისეთსავე მსგავსებებში აღმოჩნდა, ტარებდა ასმათს თვალ-მარჯალიტით სასუქ თასი რომ მიართვა, დაბრუნდებოდა და მაღლივმა ქალმა კი „ერთი აილო ბეჭედი“...

თვითონ ქალბატონმა ნანამ ერთ ასეთ „ბეჭედს“ ბროდსკის ერთ-ერთ ბრწყინვალე ლექსის გია ვოხაძისეული თარგმანი იპოვა და შეკრებილებს წაუკითხა დიდებული წიგნის ქაზნიკად.

***

ოისივე ბროდსკით 19 წლის წინათ დაინტერესდა.

ივდა 1991 წელი. „ლიტერატურაშია გახტაჟა“ დაბეჭდა „საერთაშორისო ფენ-ის“ რუსული ცენტრის მიმართვა ვენის კონგრესისადმი. რუსი თანამოკალმენი ქართველი კოლეგების განკერძონებას შუამდგომლობდნენ. კონგრესის მიერ მიღებულ რეზოლუციას მოჰყვა ოისივე ბროდსკის წერილი, რომელშიც იგი თავს მოიხსენიებდა „ქართული კულტურისგან ბევრი რამით დავაღებულ ადამიანად“ და უპირობოდ უჭერდა მხარს უმცირესობაში მყოფ მწერლებს.

— საზოგადოების ცხოვრებაში კულტურის მასწავლებლის როლის ასრულებს, მასწავლებელი კი ყოველთვის უმცირესობაშია, — ამ ფრაზას, ოისივე ბროდსკის გახმაურებული წერილიდან, შეკრებაზე გია მურდულია გაიხსენებს და აღნიშნავს:

„შე მინც ვფიქრობ, რომ ბროდსკი არის კერძო ადამიანის ძალიან მაღალი გამოვლინება. თვითორვე ამბობს, თუკი ხელუფლებიდან რამეს ვსწავლობთ, ეს არის ადამიანური არსებობის განკერძობულობა. ის ლაპარაკობს თავისი სახელით, ინდივიდის სახელით, უმცირესობის სახელით... ბროდსკი უმცირესობის კულტურის განსახიერება (რომელზე, სამწუხაროდ და საწყალოდ ჩვენდა, ვერასოდეს ვგახდებთ უმრავლესობის კულტურას). ის ცხოვრობდა და ქმნიდა თავისუფალი ადამიანის სახელით, ამიტომ არის პოეზია პოლიტიკის აღმერთებელი. პოლიტიკა ვერასოდეს აჯობებს პოეზიას, რადგან არ შეუძლია სრულქმნილი იყოს.“

ბროდსკის ის სისტემასთან დაპირისპირებით დანსყო, ის დისინტეგრირებით ვახდა ცნობილი, ასე ნაივად დასავლეთში, მაგრამ მან მოახერხა ამ ყველაფერზე ახალღებულები. ის ძალიან მაღალი რანგის პოეტია, რაც ყოველგვარ დისინტეგრირებასა და პოლიტიკაზე ზემოთ ფასს.“

...და მართლაც, ბროდსკიმ შეძლო ყოფითი რეალობიდან ანაწორიყო და აფერწილიყო ნობელის პრემიამდე, ჩვეულებრივ მოკვდავთათვის თვალშეუდგამ სივრცეებამდე... აკი თვითონაც ამბობს: „ლექსის მთხველი ერთი სიტყვით, ერთი რითიით იქ მოხედდრის ახერხებს, სადაც სხვა არაფერ ყოფილა.“

ეს ბროდსკის განზომილება იყო. ბროდსკის დრო.

ბროდსკის ეპოქა...

— ვასულ საუკუნეში საქართველოში არსებობდა საკულტო სახელები რუსი პოეტებისა, პირადადაც კეცენო-

ბოლით მათ — ახმადულლინას, ვეტუშენკოს, ცვეტაევის, ვოხნესენკის... მაგრამ ბროდსკის ეპოქა საქართველოში არ ყოფილა. ამიტომაც დაინტერესო კვლევა, — აღნიშნავს შეხვედრაზე გია ვოხაძე.

— აქამდე არ ყოფილა, მაგრამ ახლა ნამდვილად არის, რადგან დღეს საქართველოში ჩემი ცოლათი ახალგაზრდა თაობაშიც კი არსებობს ბროდსკის კულტი, — ასე შეხვნიანება ბატონ გიას ლია სტურუა და მისთვის ჩვეული საინტერესო შეფასებით რომ მიმოიხილავს ამ პოეტის შემოქმედებას, გაიხსენებს ვეტუშენკოს სიტყვებსაც: „ბროდსკი ისე არ წერს, როგორც რუსი პოეტები“.

— ეს მართალია, — აღნიშნავს ქალბატონი ლია, — მას ჰქონდა ცვეტაევის, ახმადულლინას... ყველა დიდი პოეტის გაყვლა (მგონი მანდელშტაინს გარდა), მაგრამ მიზეზი, რომ ის ვერცხვის საუკუნე დამთავრდა, დამთავრდა ვეტუშენკოს, ვოხნესენკის და სხვათა საუკუნეც... და აღმოაჩინა, რომ იდენი უყვარს. მიუხედავად გლობალიზაციის მტკიცებისა, რომ ყველაფერი, და მათ შორის ენაც, კვდება, ბროდსკის, ამერკაში მცხოვრებ ბროდსკის, სჯერა, რომ ძნელზე უფრო ხანდაზმულია და ყველაზე მნიშვნელოვანია პოეტისათვის.

ჩემთვის ოდესღაც ბროდსკი იყო დიდი და შესანიშნავი, მაგრამ შემადრწუნებელი — მაგალითი, ცვეტაევასკით — არ ყოფილა. უკვე შემდეგ ლექსებში — აი, როგორცაა „Памятник“, ჩნდება ნამდვილი ბროდსკი და ისევე ბროდსკის ბროდსკობა. ის მიხვდა, რომ ისე წერა, როგორც მასმდე წერდნენ, აღარ შეიძლება. აკი ამბობს კიდევ: „Я заряжен нормальным классицизмом, я трезвый классицист“. შესაძლია ბროდსკის ნობელს ცოლათი პოლიტიკური ელფერი აქვს, მაგრამ მაინც... მან ეს ჯილდო იმით მოიპოვა, რომ არავის ჰგავს. თუ პოეტი ხარ, უნდა ეცადო შექმნა პენი გამორჩეული სახე. ეს არის ყველაზე დიდი ღირსება პოეტისა და ბროდსკიმ ეს მოახერხა...“

***

აი, გია ვოხაძის შესახებ კი ამბობენ, რომ ის არ მიეუთვნება იმ ადამიანებს, ყოველდღე მეჯთიად რომ შრომობენ და ფურცლებს ფურცლებს უმატებენ. იგი უფრო განწყობილების ადამიანია და ხშირად სჭირდება შექმნება, ზოგჯერ, საბაბი მუშაობის დაწყებისათვის... და შემდეგ რა დროს თარგმანებს, ნაშრომებსა თუ სტატიებს აქვეყნებს, კარგად უწყის მკითხველსა. ასეთი შევასბილით შექმნა ავსტრიული ღირსების თარგმანებით და ზოგჯერ მიმცემი თავადაც შესანიშნავი პოეტი დათო ბარბაქაძე აღმოჩნდა. თვითონ ბატონი დათო მიჩნევს, რომ საერთოდ, ყველა ადამიანს აქვს თავისი შემოქმედებითი რტში. გია ვოხაძის შემოქმედებაში კი ახლა უცნაური პრობლემა — ეს თითქოს დუღილის პროცესია — რასაც იგი ამ ეტაპზე უწის, სულ სხვა ფუნოქენია თარგმანში და ათი-ოცი წლის შემდეგ უნიაკვლარე რამ იქნება.

— ეს არის იმ ტიპის თარგმანები, რომელსაც შექმეული ვართ. მუსიკალურობის მიღმა აქ ძალიან ღრმა ფენებია, რომლებიც დღესდღეობით არ გამოიკვეთება, რადგან თვითონ ის კულტურული არაალია სხვა, საიდანაც ეს თარგმანები ამოდის.

რაც შეეხება ავსტრიული ლირიკას, როცა ამ პოეტებს ბოლოში გაიყვანათ, ჩაფიქრებელი მაქვს ცალკე გამოცეც

გიას თარგმანები, რადგან, ჩემი აზრით, ასეთი მწვერულები უნდა არსებობდეს, ეს ყველაფერი ძალიან მნიშვნელოვანია ჩვენი კულტურული ცხოვრებისთვის.

ბროდსკის შემოქმედების თარგმნა კი მნიშვნელოვანი ლექსიკური თუ სინტაქსური თავისებურებათა გამოც.

„მისი ლექსების გაცნობისას გეუფლება განცდა, რომ ტყუილად მოინახულე კლასიკური რუსული პოეზია... აქ ეწერ იხილდე მის გავრცელებულ... პირიქით, შესაძლოა იფიქრო, რომ ბროდსკი საერთოდაც არ არის რუსი პოეტი. მისი პოეტური სინტაქსი ენიანააღმდეგება ყველანაირ კანონსა და ტრადიციას... მის ლექსებში კავშირი, ნაწილაკი, შორისდებულობა... რომლებითაც უნაკარი მთავრდება და ხშირად რითმადაც გამოიყენება, იქცევა უნიად, მთელად, განცდის მწვერვალად...“ — წერს გია ჯოხაძე წიგნის წინასიტყვაობაში.

ამიტომაც ამ რთული და რაფინირებული პოეზიის თარგმნის სირთულეზე გაამახვილებს ყურადღებას იკაქადაგიძე:

— საერთოდ, რაც უფრო რთულია სათარგმნი მასალა, მით უფრო სანტიტრესოა მთარგმნელის მცდელობა ამ ყველაფერს მოხელთებისა. ბროდსკი გარკვეულწილად კულტურული პოეტია, რადგან მისი გათავისება და შექცევა ყველას არ ძალუძს. მისი თარგმნაც საკმაოდ რთულია. არსებობს ცალკეული თარგმანები — ვახუშტი კოტეტიძის, დათო აკრინის, ბათუ დანელიასა... მაგრამ ასე ერთად თავმოყრილი, ერთ წიგნად შეჯამებული არ გვევლინება. — იტყვის და ერთდვარ პოეტურ შეჯამებში გამოიწვევს გია ჯოხაძეს, ერთ-ერთი უსაყვარლესი ლექსის — „ტრეპიანის ბიულენს“ ნაკითხვას რომ სთხოვს მას და მერე თარგმნის თავისივე ვერსიისაც გააცნობს შეკრებილ საზოგადოებას.

***

— ბატონო გია, იქნებ გვიამბოთ, როგორ და რა პირობებში ითარგმნებოდა ბროდსკი?

— პოეზია ერთი ამოსუნთქვით რომ არ ითარგმნება, ეს თქვენც მოგვხსენებთ. ვმუშაობდი უმეტესად ზაფხულში და მინდოდა იმ პერიოდისთვის დაემურქმია ზამთრის დემურქმია. მეუღლე მსაკეფდრობდა: შემწიერ ბროდსკისო. მაგრამ როცა ამ პოეტს შეეცხედა, ვიცოდა, რომ ეს ჩემი ოჯახისთვის მოუღებელი ყურადღების ხარჯზე თუ მოხერხდება. კითხვისას მქონდა განცდა, რომ ასეთი სინტაქსი არასოდეს მინახავს, რომ მან გაიხედა პუშკინის მიღმა და სადღაც, შორს ნავიდა... რომ ასე არავინ ტყუილად ლექსს, რომ სწორედ ასე უნდა წერო ქვეყანაში (საბჭოეთის ვგლუხისხში), სადაც არ შეიძლება პარამონოულად წერდედიხ, ასეთი დატყუილი უნდა ყოფილიყო ლექსი, რომ ბოლოს აბსურდამდე მისულიყო.

როცა ბროდსკის გადაასახლების წლების შემდეგ პკითხს, მან უპასუხა, რომ ძნელი იყო, ძალიან ძნელი, მაგრამ ასეთი ბედნიერი დრო მის ცხოვრებაში აღარასოდეს დამდგარა, რადგან მთლიანად პოეზიას ეკუთვნოდა. მაშინ აღმოაჩინა ოდენიც და მაშინ დასაქვენა ისიც, რომ უნახვითაყვენა დრო. თუკი დრო ეთაყვენება ენას, მამასადახამ ენა უფრო ხშირია“.

მერე ეს აქსიომად დამკვიდრდა მის შემოქმედებაში... და ასე „თავმჯობლად“ ამბობდა ხოლმე:

— ენა ირჩევს თავის მსახურებს... აი, მაგალითად, მეო.

***

ბელა ახმადუღინასთვის რეკლამას რომ უკითხავს:

— ეინ მიგანჩითა რუსეთში ყველაზე კარგ პოეტად ცოცხალთა შორის, მას უპასუხია:

— ასეთი კარგი პოეტი ჩვენიან კი არა, თქვენთან, ამერიკაში ცხოვრობს, ეს ოსიუ ბროდსკია.

— კი მაგრამ, არ გვიმინათ ასე რომ ამბობთ? ამას ხომ ნაკითხავენ სსრკ-ში?

— მიმინია... როგორ არ მეშინიო, — თუქვამს ახმადუღინას.

ამ ეპიზოდს შეკრებაზე რუსულად ნიშნინიძე ვაიხსენებს და აღნიშნავს:

„... პოეზია საზღვრების ხელოვნებაა“, — ამბობდა ბროდსკი. მეტაფორული ნათქვამია, მაგრამ სწორედ ასეა — იმ შენი საზღვრებიდან შეიძლება ძალიან დიდი ქვეყანა დაანახო საზოგადოებას და შენს საზღვრებში მოაქციო.

ამის დასტურია ზა წიგნიც. მართალია, აქ თარგმანზე გეაკეთდა აქცენტი, მაგრამ ჩემთვის ყველაფერი ძალიან მნიშვნელოვანია, დახვეწილი წინასიტყვაობიდან... თუმცა ამ წიგნის ყველაზე დიდი ღირსება, ჩემი აზრით, ის არის, რომ მომკლაქეობიერ თემებზე წერს თუ საერთოდ, ბროდსკიზე გია ჯოხაძე ბუნდის ხიდზე გადის. არადა, ცდუნება ძალიან დიდია — ბროდსკის ბიოგრაფია, საბჭოური სივრცე, ამერიკული საწყარო... ეს ყველაფერი აღბათ ბადებს სურვილს ბეერი სენტმენტალური სიტყვა ჩაყარო, მკითხველსაც გული უშუყო, რაც, შესაძლოა, მომგებნიც იყოს ავტორისათვის, მაგრამ გია ჯოხაძემ იცის, რომ ეს ბროდსკის არ მოუნებოდა. მისი მთარგმნელობითი ხელოვნებთან, ინტელექტუალური თვალსაზრისადან გამომდინარე, გასაკვირი არ არის, რომ ის უსუსტად ახერხებს ყველაფერს გადმოტანას, მაგრამ ძალიან კარგია, როცა ბიოგრაფიასაც, ლექსებსაც, ესტუმრება, ინტერვიუებსაც ასე დაანახო და ერთ მთლიანობაში გააცნობ მკითხველს. წიგნი კარგად არის მოფიქრებული და აწყობილი. სანტიტრესოა ისიც, რომ ბროდსკის არაერთ კოლეგას ახსენებს და თარგმანის თავისებურებებზე, ფორმასა და ესთეტიკაზე საუბრობს, იგი ამბობს: მე ბროდსკის ლექსი ქართულ ვერსიაში გამოეხევიერ, როგორც მთარგმნელმა ეს გზა ავირჩიე და ვფიქრობ, ამით მისი პოეზიას უფრო ვარგე — დავეწერ ქართული ლექსებიო.

ამ თარგმანშიც არის ძალიან ქართული ეპიზოდები... მაგრამ, მოუხედავად ამისა, ეს არ არის ქართული ლექსები. ეს ბროდსკია...

ეს ის მდგომარეობაა, როცა ნამდვილად იცი, გრძობო, ხედავ, რომ პოეზია მართლაც საზღვრების ხელოვნებაა.

— შე კი მაინც მგონია, რომ გია ჯოხაძე ქართული ქარგით მოუღდა ამ ყველაფერს, — რუსულად ნიშნინიძის შეკითხვითაა პაატა კოლაშვილი, — ჩემთვის, ჩვეულებრივი მკითხველისათვის, რომლებსაც პროფესიული თვალსაზრისით არაფერი აკავშირებს მწერლობასთან, ყველაზე მთავარი ის არის, რომ მთარგმნელი დიდ სიღრმეებს ჩანხედავ. ამ წიგნით კიდევ უფლებად ვაფრთხილდები, რომ ბროდსკი დიდი პოეტია. ჩანს, დახურული სივრციდან გაღწევამ ბროდსკის ინდივიდუალიზმი წარმოაჩინა. გია ჯოხაძემ კი ეს ყველაფერი ძალიან უსუსტად მოიტანა ჩვენთან.

რენე კალანდია კი რუს პოეტებთან მეგობრობის ეპიზოდებს ვაიხსენებს და პარალელს გაავლებს ბროდსკის შემოქმედებასთან:

— ის უფრო რადიკალისტი, კლასიციისტი. ბროდსკის პოეზია ჩემში ასეთ ხილვას იწვევს: თითქოს რომის ქვაფენილებზე ლეგიონერი მიდის ნაქცი საძვლებით.

სხვათა შორის, მას მწარე იუმორი ჰქონდა და ეს სტრიქონებშიც იგრძნობა. ის სიტყვის დიდოსტატი. მისი ლექსიკა სულ სხვაა. დიდ ლექსს, რომელსაც ის წერს, ღრმა სუნთქვა სჭარბება, მკვინთივან გაძალება უნდა გქონდეს, იმ სიღრმეებში რომ ჩახვიდე (აი, მაგალითად, ის ბრწყინვალე ლექსი გაისუნთ, ჯონ დონზე რომ აქვს).

ბროდსკი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს დეტალებს. დოსტოევსკიც ამბობდა: დეტალი მთავარი. პასტერნაკზე კი უთქვამთ: „Он был детализм“. და მართლაც, თუ ლმერთი არ ხარ, დეტალი ყველაფერი, დეტალთან ჭიდილმა შეიძლება კისრიც მოგტეხოს. ამასთანვე ბროდსკი ძალიან განათლებული პიროვნება გახლდათ. მას, როგორც ესეისტს, ზოგჯერ ვამჯობინებ კიდევ პოეტს. იმოდენა განათლება აქვს, რომ ზუსტად საზღვრამდე მიიღოს, იმ საზღვრამდე, რომლის მიღმაც გენიალობა შესაძლოა სისულელედ იქცეს. თავისი მნიშვნელობა აქვს იმ კლასიკურ ნაწარმს, რომელიც მან გაიარა. თანაც მანდელშტამის, ახმატოვის, ცვეტაევის... სხვა დიდი პოეტების შემოქმედებაზე აღმოცენებულ პოეტს ჰქონდა შესაძლებლობა ნობელამდე აფერხილიყო.

ვისაც ერთხელ მაინც გავითარგმნია რამე, ვხედავთ, რამოდენა შრომა დევს ამ წიგნში. ვიყურებ, ამ კრებულში გაამ იდეალური ვარიატი შემოგვთავაზა. მან ძველი დაუდგა ბროდსკის. ასე სოლიდურად პოეტს კარგა ხანია ამ გამოცემულაში. სადაღმის დასასრულს, ტრადიციისამებრ, **თეატრ ნადრეგიშვილი** რომ შეაჯიხებს შეხვედრას კოლორიტული გამოსვლით, — ფიზიკის ფორმულებს მიღმა დაევაზანებეს ბროდსკის პოეზიას და ღამის ფორმულებივით გაარკვევს მის სტრიქონებს — იეჟებს, რომ შესაძლოა ბროდსკის გარკვეული ცოდნა ჰქონოდა ფიზიკისა და აუდიტორიას ასეთ მავალითესაც მოუყვანს პოეტის სტრიქონებიდან.

— სხვათა შორის, ასევე ნობელანტი მწერალი სოლჟენიცინი ბროდსკიზე წერისას, როგორც პროფესიონალი მათმატიკოსი, რაღაც მათემატიკურ დარღვევებს აღმოაჩენს მის ლექსებში და ამას ასე ახსნის: ეს ყველაფერი ბროდსკის იმიტომ შემოაქვს, რომ განსხვავებული იყოს და ასეთი რამ პირველმა გააკეთოს... — რეალური უპასუხებს ბატონ თემურს **გია გობობიძე**.

აბა, დღეს უსუსტად ვიცი ივის, ფიქრობდა თუ არა მაშინ ამაზე ბროდსკი. ერთი რამ ცხადია: მან დაამკვიდრა თავისი დროის ამერიკაში (ელიოტისა და სხვა რამდენიმე ინტელექტუალის შემდეგ) (აღწინისა და განახლების პრიმატი, რომლის გარშემცხ თანამედროვე პოეზიას აპოკალიფს უწინასაღამრეტყველა“, და უსაზღვრო ტალანტისა და კოლოსალური ენერჯის წყალობით, სიტყვათმადობის უჩვეულო შესაძლებლობებით თავისი შემოქმედება ძალიან მაღალ სივრცეებამდე აზიდა.

ამბობენ, ეს ის სივრცეებია, ღმერთთან გაპაექრების მარცხეული, მაგრამ ტყბულ განცდას რომ უჩენდა პოეტსო. თეძიც...

მსოფლიო პოეზიას მისი ასეთი სტრიქონებიც დარჩა:

იქ ვერასოდეს ვერ მოხვდები, სადაც ღმერთია, და ამ თავისთვის ახლა უკვე მიღად სულ ერთია, დაფინს გვირგვინი მუღის თუ ჯალაღის ცული.

მანანა ტურიაშვილი

სულთა ჰეხანი

რუსთაველის თეატრში, თბილისის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო თეატრმა ვოლფგანგ ამადეუს მოცარტის ოპერა „მითრიდატე, პონტოს მეფე“ წარმოადგინა. სტანისლავსკი ამბობდა, თეატრი საქმით იწყებაო... რასაკვირველია, ამ თითქოსდა ბანილურ სიტყვებში უფრო ღრმა აზრია ჩადებული. რუსთაველის თეატრში ეს „საკილი“ ამჯერად სექტაკლის პროგრამა იყო, რომელიც მხატვრული გაფორმების უზადო გამოცეხებით, სიტყვის სისადგიულო და ამომწურავი ინფორმაციით გზიხობდათ.

ისტორიულად მითრიდატე VI-ს სახელი დაკავშირებულია საქართველოსთან.

დავით საყვარელიძე წერს: „სწორედ ამ ოპერის სათაური აკავშირებს დიდ ავსტრიელ კომპოზიტორს ჩემს სამშობლოსთან — საქართველოსთან. უამრავ არქეოლოგიურ მონაპოვარსა შორის, რომლებითაც ძალიან მდიდარია საქართველო, მითრიდატეს ეპოქის ძეგლებს უმნიშვნელოვანესი ადგილი უკავია“. დღესაც ნახავთ „პომპეუსის ხიდს“, რომლითაც რომაელები მითრიდატეს დასალაქრავდა მიგმარებოდნენ. მითრიდატეს სახელი ევროპისა და აზიის ისტორიის ნაწილია. განთქმულ მთავარსარდალს რომთან სამი ომი ჰქონდა. მესამე ომის შედეგად, საბოლოოდ დამარცხებულმა, შვილთან შინაბა თავშესაფარი. ფარნაქეს მამის წინააღმდეგ აჯანყება მოახ. მითრიდატემ მონის ხელით თავი მოკლა“.

1673 წელს ფრანგი დრამატურგი ჟან რასინი, უკვე მითიური პერსონაჟის, მითრიდატეს ისტორიული ქრონიკის თავისებურ ვერსიას ქმნის. ერთი საუკუნის შემდეგ, რასინის პიესის საფუძველზე, იტალიურ ენაზე თოთხმეტი წლის მოცარტი წერს ოპერას „მითრიდატე, პონტოს მეფე“, რომლის პრემიერაც 1770 წელს მილანში შედგა.

რეჟისორი დავით საყვარელიძე სექტაკლის პროგრამაში წერს: „...ბეირუთის საერთაშორისო ფესტივალის წლებიანდელი თემაა — „დუნაის გავითი შავ ზღაში“, რაც დუნაის ქვეყნების კომპოზიტორთა შექმნილ მუსიკასა და აგრეთვე შავი ზღვის ქვეყნების მუსიკალურ მითორებს ეხება — მაშინვე ნამოვიხსენებ: მოცარტი!!! მითრიდატე, პონტოს მეფე“. სექტაკლს დიორიგობდა ჯანლუკა მარჩაინო, თბილისის ზაქარია ფალიაშვილის სახელობის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო თეატრის და ბეირუთის ალ ბუსტანის ფესტივალის მუსიკალური ხელმძღვანელი“.

ტრაგიკულია და ენებით აღსავსე მოცარტის ოპერის გმირთა ამბავი, რომლის მთავარი მამოძრავებელი ძალა პონტოს მეფე — მითრიდატე. გონივით და ემოციური სანწყისების ჭიდილში იკვეთება სამშობლოს ერთგულების თემა, რაც გმირის ბედისწერა და პიროვნებისგან დიდ სიმტკიცეს მოითხოვს. ასე ზუსტია და ნათელი სექტაკლის სათქმელი.

რუსთაველის თეატრის სცენაზე ძველი არქაული ნანგრევებიდან პრეტერსტიანული რიტუალით პონტოს მე-

ღის მითრიდატე VI-ს სამყარომ და გარემოცვამ გაიღვიძა. წარსულის ბრდილითა სულეტი სცენაზე არიან... შუქ-წარდილები, ბინდ-ბუნდი, ხელთა კოსტიუმების მქრალნი ფერთა გამა და... სცენაზე ილუზორი ტემოსფერო იქმნება. სწორედ ამ ტემოსფეროს ფონზე მიმდინარეობს ოპერის მუსიკალური დასანების. მათი მოთრება ინტერსულია, ესენი მომღერლები არიან, რომლებმაც ადამიანური ვნებები უნდა გაითამაშონ... ბრძოლა, შუღლი, სიყვარული, ღალატი, ერთგულება, ღირსება... მუსიკა სულის ამოძახილია, რომელიც მისტიკური ზეგავლენით მოქმედებს მაყურებელზე. ყმანელი მოცარტის პარტიტურა მრავალნაირი შესრულებით შეიძლება აამტყვევლო, მაგრამ მთავარია „როგორ“? როგორ გააცოცხლო ნოტები ისე, რომ მაყურებელმა, მსმენელმა იგრძნოს შემსრულებლის სათქმელი, მიუხედავად მსახიობის, რომელიც მოცარტის პრიზმის გავლით მოქმედებს. 19 თებერვალს რეისორმა და ვით საყვარელიმე სინთეზური თეატრის ნიშმი წარმოადგინა. მუსიკა, მოძრაობა, ზგერა, ოპერის მომღერალთა და დრამატული თეატრის მსახიობთა თამაში ერთ მილიონობად იყო შეკრული.

მოცარტის ოპერა კასტრატო მომღერლებისთვისაა შექმნილი, რომელიც ქალის პარტიის შესრულებაც თავისუფლად შეეძლო.

საექტაკლში სიუჟეტს ავითარებს შვიდი მოქმედი გმირი, რომელთაგანაც ორი ქალია (სოპრანო) და ზუთი მამაკაცი. ამ ზუთი მამაკაციდან მხოლოდ ორია ტენორის პარტიკა. კასტრატო მომღერლებისთვისაა განკუთვნილი მითრიდატეს ვაჟების (სოპრანო, კონტრალტო) და ნიშფას მმართველის (სოპრანო) პარტიები. ასეა დაწერილი მოცარტის ოპერა.

დირიჟორი და რეჟისორი რთული ამოცანის წინაშე იდგნენ. მომღერალთა ხმები ოპერის სიუჟეტურ განვითარებასთან წინააღმდეგობობა. სოპრანოებისა და კონტრალტოს პარტიები ქალებს უნდა შეესრულებინათ, არადა როლი მამაკაცისაა. გამოსავალი მოიძებნა — რეჟისორის თქმით, მითრიდატეს მეფობის დროს ხალხი მიიწნედა, რომ სული ადამიანის სხეულის გარეთ არსებობდა. იგი უნილავი ძაფებით უკავშირდებოდა სხეულს. სხეულისა და სულის ურთიერთობის ეს ფორმა საექტაკლის ვასალები გახდა. ტენორებისთვის განკუთვნილი პარტიებს (მითრიდატე და მარციუსი) მამაკაცები ასრულებდნენ და ისინი მილიან პერსონაჟებად გვევლინებოდნენ. დანარჩენი ხუთი როლი (სოპრანოები და კონტრალტო) გაორებული იყო. სულს ასრულებდა მომღერალი, ხოლო პერსონაჟს დრამატული მსახიობი. დრამატულ მსახიობებს (ქალებსა და მამაკაცებს) მთავრად სიუჟეტი, ხოლო ქალის ხმა გამოხატავდა პერსონაჟის ხმას. აქედან ჩამოყალიბდა ოპერისა და დრამის მსახიობთა თამაშის ხერხი: ვნებებით შეპყრობილი გმირები მტერის საშუალებით, სულის მცირე ნიუანსსაც გამოხატავდნენ. დრამის მსახიობები კი მათ ეთმობებენ უნებოდ თამაშობდნენ. მომღერლების პარტიები საკონტრატო ნიშნებად არ აღემატა. არც დრამის მსახიობები იყვნენ მათი მექანიკური ილუსტრაციები. მომღერლები და მსახიობები ერთ მილიანობაში აღიქმებოდნენ, რაც სცენაზე საინტერესო სანახაობას ქმნიდა. მაყურებელი უსმენდა დირიჟორის მიერ აწყობილი ორ-

კესტრის პარმონიულობას, რომელიც მსახიობთა მოძრაობებითა იანხედდებოდა იყო.

მითრიდატე და მარციუსი მიზანმიმართული პერსონაჟები არიან. მათ ზუსტად იცინა, რა უნდათ. ამ პერსონაჟთა პოლიტიკური სულები ხელისუფლების შენარჩუნებისთვისაა მონოდედული. ტრიონუსი მარციუსის (ტენორი ირაკლი მურჯიკენელი) კარგად იყენებს მითრიდატეს შვილების სატრფილი ამბებს და ინტრიგების ქულის აბაზს. მითრიდატე (ალბარებული ჩინელი ტენორი იანგ იანგი) ტრაგიკული პიროვნებაა და ეს ტრაგეზიმი გმირისა და მის გარემოცვასთან კონფლიქტში მდგომარეობს. მითრიდატესთვის სიმტკიცე, საკუთარ ვნებებზე გამარჯვება და სამშობლოს მტრების წინააღმდეგ ბრძოლა წარმმართველია. შუბოვარია მითრიდატე... მისი გარემოცვა, უახლოესი ადამიანები — შვილები და ორი მიჯნური ქალი საკუთარ ვნებებში გავყვნილი, ვერ ახერხებენ „გმირის“ ტიპის როლის ზიადებს. თუცე ფინალში მითრიდატე მათ გმირის მსახიობის აძლევს.

რეჟისორი დრამის მსახიობებს ხაზგასმით ძუნწ მოძრაობებს კარნახობს. მათი პოზები აღმოსავლური ფრესკად გადასულ ცოცხალ სურათებს მოგვაგონებს. ქალ-გმირთა, ასახაზისა და ისმენებს (წინა კასრატე და წინა თარხან-მოურავი) კოსტიუმების ექსტრაფუნდებაც შეკვეთილია, საწინაო, გამომხდელი, რაც მამაკაცთა (მხატვარი ნინო კობიაშვილი) მკაცრ სამხედრო საპროსის ნატიფ მონახაზს ქმნის. საექტაკლში მოქმედ გმირებს სხვადასხვა ეპოქის კოსტიუმები აცვიათ, რაც მივიანობებს, რომ მითრიდატეს ამიჯები შეცდმოა ყველა დროში გაითამაშეს.

უჩვეულოდ სანტრესსაო თხი მომღერალი ქალის შესრულება-თამაში. თონა დვალი (ასახაზი) და სოფიო გორდელაძე (ისმენე) ქალის პარტიებს მღერაინ. უფრო რთული პერსონაჟა აქვთ ორივე თაბორატესა და სოფიო ვანელიძეს, რომლებიც მითრიდატეს ვაჟების — ქსიფარესა და ფარნაქეს — პარტიებს ასრულებენ. ქალები მღერაინ მამაკაცთა ვნებებს, დრამის მსახიობები — დვით დვარია და თემიკო ჭიჭინაძე — მათ განასახიერებენ. მთლიანობაში კი სცენაზე მიმდინარეობდა ორ-ორი მსახიობის ერთდროული თამაში.

რეჟისორის ამოცანა იყო მაყურებელს მოესმინა ოპერა... ეს გეზორციელი და მსახიობთა სადა, ზომიერი გამომხატველი საშუალებები. მან აირჩია უფრო რთული სვლა: თვალმოსაცემი ვაჟმამაზური ხერხების, ტექნიკური გადაფარვის, მანალური მიზანსცენების გამოყენების გარეშე, დეკორაციის ძუნწ ფონზე „გაემიშობლებინა“ მსახიობები, მიღწია ნამდვილ გრძობასა დაბადებისა და ცენტრზე პერსონაჟთა ახალი სიცოცხლის გარეგნისათვის.

ჩვენ საბოლოო წარმოდგენის ამ ვერსიას უწოდებდით წარმატებულ ექსპერიმენტს, რომელიც გამოირჩევა სიმსუბუქით, სისადვილი და სიუჟეტი, რაც ერთად შეეყვრება ყმანელი მოცარტის გატაცებას მითრიდატეს ისტორიით. ყველა გენიოსი სიცოცხლის ბოლომდე ჰავემდარება, ბავშვის ბუნების არსი კი მიშეგლი ინტუიცი და გულწრფელობაა. ბავშვებით გულწრფელია თილისის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო თეატრის საექტაკლო — ყმანელი მოცარტის „მითრიდატე, პოტის მეფე“.

ვახტანგ ჯავახაძე

ციკლიდან — „ისევ გალაკტიონი“

თენგიზ აბულაძის „უცნობი“

1991 წლის 8 თებერვლის გაზეთ „თბილისი“ შემთხვევით ნაეჭობებზე თენგიზ აბულაძის განზრახვა: „დიდი სურვილი მაქვს გადავიღო ფილმი გალაკტიონზე ვახტანგ ჯავახაძის ძალზე საინტერესო ნივთს — „უცნობის“ — მიხედვით“.

19 აპრილს ნივთის სასახლეში მესტუმრა. გაცეცანილი ერთმანეთს და პირდაპირ მომხალა:

— თქვენ თვითონ თუ იცით, როგორი გენიალური ნიგანი დანერგეთ?

— ეს ნიგნი გალაკტიონის დანერგილი უფროა-მეთქი, — გაულწრფელი მოკრძალებით დაიგრესხვინე.

— არაა ან ნივთს თქვენს მებტი ვერაფერ დანერდაო. — არ დამთბინებია ჩემი სტუმარი.

ვაძრეუე ნიგნი და ვაცნობე: ზოგორ შევსებული გამოცემა — ორჯერ უფრო დიდი მოცულობისა — აწყობილია და მალე დაიბეჭდება-მეთქი. ნივთს დაბეჭდვის ვერ დაველოდებით და დედანი მითხოვა. პარასკევი დღე იყო: ორშაბათის სახელდანი მოვიტანი დედანი, მობრძანებით და მოგართმევე-მეთქი. ორშაბათისავე ვერ დაველოდებით, ზეღა სახლში მოვატოვებო. მართლაც 20 აპრილს სახლში მომაკითხა და ნაიღო.

ისე, ნინასწარ რომ მცოდნოდა, ასე მოეწონებოდა, ორი ნელინადი რომ სახლში მქოლო აკრძალული „უცნობი“, მაშინ ნაეკითხებდი და იქნეს ეკრანზე გაგვეპარებინა: იგი ხომ ტაბუდადებული თემატიკის დიდოსტატია!

1992 წლის 30 მაისს ისევე შენივა გამოცემლობაში. ვისაუბრეთ. ძალიან მოსწონდა სათაური. ფილმსაც „უცნობი“ დავარტყათო. აპირებდა მოენივა დიმიტრი ერისთავი, არამარტო როგორც მხატვარი, არამედ — მივლი გადაღების თანამონაწილე (ღმისა გალგალე თთარი ოსიელიანის „იყო შაშვი მგალობელის“ სცენარის თანაავტორი). ზოგორ ვიზიტი დროს მაჩუქა ნიკოლაი ბერდიავის ბროშურა „Духи русской революции“. ეს ნიგნი 1921 წლის შემდეგ აკრძალული იყო და 1990 წელს განმეორებით დაბეჭდეს რიგაში. რუსულ ნიგნზე სამი ინიცილი ნაშინერა: Т. Е. А. (თენგიზ აბულაძის-მე აბულაძე). დიდი ინტერესით ნავიკითხე და ერთი ციტატაც ამოვიწერე: „Годы видел уже так чудовищ, которые позже художественно увидел Пикассо“.

მას შემდეგ რამდენიმეჯერ ვისაუბრეთ ტელეფონით. 1994 წლის 1 იანვარს კი დამირეკა და ახალი წელი მომილოცა: დღედაღამ გალაკტიონზე ვფიქრობ და მალე უნდა შევედგეთ საქმესო.

სამწუნხაროდ, ორი თვის შემდეგ თენგიზ აბულაძე გარდაიცვალა.

1994 წლის 11 მარტის იმავე გაზეთ „თბილისი“ დაიბეჭდა ჩემი გამოსახობიერი:

— არამარტო კინოსხელეოვნებამ განიცადა უდიდესი დანაკლისი: თენგიზ აბულაძე ქართული მწერლობის და ქართველი მწერლების უახლოესი მეგობარი და თანამზარებელი გახლდათ. მისი ფილმების დიდი უმრავლესობა მთავონებელია ჩვენი მხატვრული ლიტერატურის საუკეთესო ნიმუშებით, ჩვენი მკითხველების საყვარელ გმირებს მან ზოგორ სიცოცხლე მიანიჭა და კიდევ უფრო ახლოებელი გახადა ჩვენითვის. რაც მთავარია, უმძიმეს წლებში სამიში სიმართლე გვითხრა და შეუპოვრად ამიღია ბორტების იმპერია. ცხადად დავგანახა გზა, რომელიც ტაძირსკენ არ მიდის... ძალიან დანახანია, რომ ჩვენი მოლოდინი არ აღსრულდა და ვერ ვიხილავთ დიდი რესესონის თვალთ დახანხალე გენიის ტრაგედიას.

2001 წლის 5 ნოემბერს თენგიზ აბულაძის შამიდეპილიმა რუსუდან ქებულაძემ შიამბო: ბოლო დღეებში, ცუდად რომ გრძნობდა თავს, თითქმის არ ლაპარაკობდა, ხანდახან მხოლოდ ორ სიტყვას იმეორებდა: უნდა მოვასწრო! უნდა მოვასწრო!

უფრო ადრე ტელევიზორში თენგიზის ვაფიშვილმა გაიხსენა: უკანასკნელ დღეებში უპირატესად დღუმე და მწოლიარე ერთ წერტილს მიაჩერებოდა ხოლმე და საქაშო პაუზის შემდეგ იტყოდა: ეს კადრი გადაღებულიაო. როგორც ჩანს, ნარმოსახეში უკვე მომზადებული ჰქონდა მთელი ფილმი: როგორც ამბობენ, ფილმისთვის დიდხანს ემზადებოდა, გადაღებით კი სწრაფად იღებდა.

სამწუნხაროდ, არ დანაცვალდა. არადა, ოთხ ნელინადს ფიქრობდა „უცნობზე“.

რეზო ესაძე აპირებდა და აპირებს ფილმის გადაღებას. რამდენიმეჯერ მესტუმრა და საქაშოდ დიდხანს ვიკამათეთ, კონსპექტიც შევუდგინე და გადავიცი ნიგნთან ერთად. ჯერჯერობით შედეგი არ ჩანს.

რეზო ესაძეზე ადრე ფიქრობ ხალგაშის ვაფიშვილმა ზახან მთხოვა და მისი თხოვნით სცენაროდ დავწერე მოკლემეტრაჟიანი ფილმისათვის — „ცხრიდან ექვსამდე“. რამდენჯერც ასახოლია გალაკტიონის უკანასკნელ დღე. მთავარი როლი უნდა შევსრულებინა შიამბის ზურა სტურმარა. ზურა სტურმართან ერთად მესტუმრა სახლში ზახან ხალგაშ და კასეტა მაჩუქა: ერთად ვნებთ დედოზე სასინჯად გადაღებული ზურა გალაკტიონის როლით.

რამდენიმეჯერ იყო ჩემთან მტეხების თეატრის რეჟისორი — მიხეღ მრეკლოშვილის ვაფიშვილი — სანდრო. მან დანერგა პიესა — ძირითადად გალაკტიონისა და დემონის ურთიერთობის შესახებ. ნამაკითხა და ჩემი მოსაზრებანი გაავაცანი. ჯერჯერობით არც სპექტაკლი ჩანს.

ერთადერთი სრულმეტრაჟიანი ფილმი გადაიღო რეჟისორმა ალექს ცაბაძემ. გალაკტიონის თამაშობს ვოჯი ხარაბაძე. ფილმი მოსწონებელი ვარ პირადად: გალაკტიონის უუნებინა: ბატონო გალაკტიონ, იცით რა თქვა თქვენზე ვახტანგ ჯავახაძემ? — გალაკტიონ შაბოძის მკითხველები ჯერ არ დაბადებულანო. ამ სიტყვებით დავსრულე ჩემი აპლოვია.

დასასრული. იხ. „ჩვენი მწერლობა“ №5

სამხრეთ-აღმოსავლეთი რეგიონების

2010

და განიხ...
და განიხ...

1922 წელს შევიცარიელმა ფსიქოლოგმა და ფსიქიატრმა კარლ გუსტავ იუნგმა ციურების გერმანული ენისა და ლიტერატურის საზოგადოებისათვის მოამზადა ლექცია — „ანალიზური ფსიქოლოგია და პოეზია“:

„არსებობენ ლიტერატურული ქმნილებანი — როგორც პროზაული, ასევე პოეტური, — რომლებიც ხუსტად შეესაბამებიან ავტორის ჩანაფიქრს — მიაღწიოს რომელიღაც კონკრეტულ ფეფქტს. ავტორი საკუთარ მახალს ხეგნს და მკაფიოდ გარკვეული მიხსნაფვის რაღაცას ამბატებს, რაღაცას აკლტებს. ერთ დეტალს აამჟიარებებს, მეორეს ამუქებს. ალაგ ორჯერ ნამამატებს საღბავს, ალაგ — ერთხელ. ყურადღებით აკვირდებდა საერთო ფეფქტს და ჯეროვან პატტებს მიაგებს ფორმისა და სტრუქტურის მოთხოვნილებებს. საოცრად გულისხმიერი და მკაცრი მსახუღლია და სრულიად თვისუფლად ირჩებს სიტყვებს. მისი მახალა მთლიანად ემორჩილება შემოქმედებით მიზანს. მას სურს წარმოაჩინოს მაინცდამაინც ეს და არა სხვა რამ...“

მეორე სახის ქმნილებანი მეტნაკლებად დასრულებული ფორმით გამოედინებიან ავტორის კალმით და თითქმის სრულყოფილი მოედინებიან სამყაროს, როგორც ათენა პალადა ხეგნის თავიდან. როგორც ჩანს, ამ ქმნილებებმა შეიპყრეს ავტორი და მის მარჯვენას თავიანთ ნებაზე ატარებენ. კალამი წერს რაღაცას, რასაც თვითონ გაკვირვებული დასცქერის. ნაწარმოებს თან მიაცეს საკუთარი განსაკუთრებული ფორმა. ყოველივე, რის დამატებაცაც ავტორი მოისურვებს, უარყოფა, ზოლო ის, რის ნამსახავც დააპირებს, უნდა აღიდგენს თავს. მაშინ, როცა ამ იშვიათი მოვლენით დამარცხებული, გათვითცნობიერებული აზროვნება გარასულია, ავტორს თრუვნავს ისეთი ნაკადი აზრებისა და სახეებისა, რომელია მოქმედებს არასოდეს განურჩავად და რომლებიც მისი კეთილი ნება ვერასოდეს შეისამდნენ ზორცს. მაგრამ თავისავე ჯიბრზე ავტორი იძულებულია აღიაროს, რომ საკუთარი მე ლაპარაკებს. მისი შინაგანი ბუნება თვითონ აღმოჩენს თავს და ისეთ რამებს წარმოათქმენიებს, რომლებსაც პირადად ვერასოდეს მოუფიქრებდა. ისდა დარჩენი, დაემორჩილოს ამ აშკარად უცხო შინაგან იმპულსს და გაპყვეს იქით, საითაც იგი უწევს, რაკი გრძნობს, რომ მისი ქმნილება მას აღემატება და ფლობს ძალას, რომელიც მას არც ეკუთვნის და არც ემორჩილება“.

როგორც ნაუკითხეთ, იუნგი აპირისპირებს გონების მიერ პოეტს და ინტუიციის მიერ პოეტს, ანუ როგორც თვითონ უწოდებს — ინტროვერტს და ექსტრავერტს.

იუნგი საილუსტრაციოდ კონკრეტულ მაგალითებს ასახელებს — გოეთეს, შილერს, ნიცშეს და დასქენს: „გოეთემ კი არ შექმნა „ფუსტის“ — „ფუსტის“ შექმნა გოეთემ“, და აგრძელებს: ვერ ვიტყვი ესა თუ ის პოეტი ინტროვერტია თუ ექსტრავერტი, ვინაიდან თითოეული მათგანი შეიძლება ერთდროს ექსტრავერტად მოგვევლინოს და სხვა დროს ინტროვერტად. სხვათა შორის, იუნგი ამ თვალსაზრისით „ფუსტის“ პირველ და მეორე ნაწილს განასხვავებს და არცაა ვასაკვირი: „ფუსტის“ ხომ ორმოცდაცხრა წელიწადს ინტროვერტია?!

ახლა დროებით მოვუბოდიშოთ შევიცარიელ ფსიქოლოგს და გალაკტიონის ერთი სტროფა ამოვიწეროთ „არტისტული ყვავილებიდან“:

გამალა ველი ნელმა ნიავმა
და მესიზმრება მე მის წიაღში,
მხოტუცი მამა, მოხუცი მამა
სახსლავით ხელში დადის
ვე ნ ა ხ შ ი.

გალაკტიონის ნახატებიდან

არ უნდა გაგვიჭირდეს. ამგვარ გამანაცლის ერთადერთი ახსნა ამართლებს: იმდენად ძლიერია შინაგანი იმპულსი და ქვეცნობიერის გავლენა და უპირატესობა, რომ პოეტი არათუ ვერ ამჩნევს ამგვარ „იალღიმის“ და ასეთი „წეროლმანისათვის“ არა სცალია, არამედ — რომ შეამწიროს და მოიკალოს კიდევ, — უძლურია და არაფრის შეცვლა არ შეუძლია.

„მე არ ვწერ ლექსებს, ლექსი თვითონ მწერს“, — თითქოს გალაკტიონს წამოვეყვლა ტიციანი მოგვაგონოს.

თვითონ გალაკტიონისთვის რომ მოგვეთხოვა ნახუბი, ალბათ ერთხელ კიდევ გაოკრებდა:

— ვიცო და არ გიმშუტო, ძამიკოებო?!

როგორც რუსი პოეტი-იმაჟინისტი ივან ვ რ უ ზ ი ნ ო ვ ი იგონებს, ერთხელ სერგეი ესენინმა ოსიბ მანდელშტამს წამოაძაბა:

— თქვენ რა პოეტი ხართ, ფორმას ვერ ფლობთ, ზმწერს რითამო!

გალაკტიონმაც შენიშნა ერთხელ:

— ზოგი იტყვის, რითმა რააო, მაგრამ...

მაგრამ შენიშნა გვიან, როცა შედეგების თორმეტმა წელიწადმა გაიარა და „ახრზე მოვიდა“ ანუ ლექსებს „თვითონ წერდა“.

მანამ კი, თითქოს გულმა უგრძნო და ოლიას გაენდო 1915 წელს:

- რაღაც ახალი მოხდა, ანუ უნდა მოხდეს... ველი.
- 1916 წელს მძას მოსწერა მოსკოვიდან:
- ვნერ ძალიან ბერას.
- 1921 წელს ოლიას მოსწერა მოსკოვში:
- ლექსები დავენერ ბევრი.
- იმავე 1921 წელს ინატრა:
- მქონდეს ნახევარი გირვანქა პური, ოღონდ ნეტავი დოლიდან საღამომდე მამუშავა.

1915-1926 წლებში ზუთასზე მეტი ლექსი და სამი პოემა დანერა თუ დაენერა.

ცხადია, ჩემს მიერ მოხმობილი და დამონმებული კარლ იუნგის ციტატის მეორე აბზაცი რჩეულმა ერთეულებმა ანუ ექსტრა-კლასის რჩეულებმა დაიმსახურეს და დაიმსახურეს უადრესი ზემთაგონების პერიოდებში. ჩვენი შემთხვევა 1915-1926 წლებს მოიცავს და შესაბამისად — ავტორაფების სიმწირით გამოირჩევა, რაც თავისთავად ადასტურებს შვეიცარელი ფსიქოლოგის შემოთავაზებულ კომენტარს...

და მაინც, „მამული“ გალაკტიონის ყველაზე მაკარ რჩეულშიც უნდა შევიტანოთ:

**ცვრიან ბალახზე თუ ფხმშიმეკლა
არ გავიარე, რაა მამული!**

**პარიაციები და ვარაუდები
ბალაქტიონის ტექსტუალისათვის**

„არისტული ყვავილები“ და „ზარნიშინი ნიენი“ ორი საექტაო მნიშვნელობის მოუღენაა მეოცე საუკუნის ქართულ პოეზიაში. ცხადია, დაბეჭდილი ტექსტების სიზუსტე აუცილებელი პირობაა განახლებული ლირიკის შესწავლისას. სამწუხაროდ, რაც შემთხვევაში, გამოცემისას დამეცულია ამჟერად უკვე გამოუსწორებელი უხეში ტექნიკური შეცდომები, რომელთა შესახებ უპირატესად მხოლოდ ვარაუდების დონეზე შეიძლება საუბარი:

1. „ა ვ დ რ ი ს მ ო ლ ი ნ ი“ პირველად არისტულ ყვავილებში“ დაიბეჭდა. ავტორაფი არ მოგვეპოვება. მეოთხე სტროფს მეორე სტრიქონი უნდა აკლდეს:

**ამ მნიფე მტვენებს დაღენავს ქარი,
თუ მნიფობისთვემ შესცვალა ძარი —
მებაღემ მოსვლა თუ არ ინება!**

პირველი პუბლიკაციის შემდეგ — 1927, 1937, 1944 და 1959 წლებში — ოთხჯერ დაიბეჭდა და, როგორც ჩანს, ეს ხარევი ვერც ავტორმა და ვერც გამოცემელებმა ვერ შეამჩნიეს. მეზობელ მესამე სტროფს თუ დავესესხებით და იმსავც გავითვალისწინებთ, რომ შემუშავდ-მერვე სტროფებში ტაქტული სავანგებოდ მეორდება, შეგვიძლია ასე „გავმართოთ“:

**ამ მნიფე მტვენებს დაღენავს ქარი
და ჩვენ ცრემლები დაგვედინება,**

თუ მნიფობისთვემ შესცვალა ძარი —
მებაღემ მოსვლა თუ არ ინება!

2. „მოადგა ნაპირს ათასი ნავი“ პირველად „ზარნიშინი ნიენში“ გამოქვეყნდა და შემდეგ კიდევ ორჯერ დაიბეჭდა 1937 და 1944 წლებში:

**მოადგა ნაპირს ათასი ნავი,
ო, სიხარულო! იყავ, იდიდი!
გოხრანი: სეცყისთვის დახარე თავი,
პასუხად ცეცხლი შემოიკიდე.
ცეცხლი აღიან ცამდე ავიდა,
ო, მეომარო, ბრძენო, პოეტო
ყველა ამ ერთი სანახავიდან.**

აქ მეხუთე სტრიქონი უნდა იყოს „გაფრენილი“, როგორც ძველი პოლიგრაფისტები იტყოდნენ. სამწუხაროდ, ავტორაფი არც ამჟამად მოგვეპოვება, ავტორმა კი ვერც ამჯერად — 1937 და 1944 წლებში განმეორებით გამოქვეყნებისას — გათავალა რეასტრიქონინი ლექსის სტრიქონები. შევიძლია, სავარაუდოდ 1933 წლის ლექსის („ეს რა ნიაღვრებს ვეზუფი ისერის“) ტაქტი მიუუსადაგოთ და ნანარმოების მხოლოდ მუსიკა ანუ უღერადობა აღადგინოთ:

**ეს რა ბრწყინვალე მზე ამოენთო,
ცეცხლი აღიან ცამდე ავიდა,
ო, მეომარო, ბრძენო, პოეტო,
ყველა ამ ერთი სანახავიდან.**

3. „ა ვ თ ო ვ ლ ი თ ფ ე ნ ი ლ ი“ — „ზარნიშინი ნიენში“ და 1944 წლის „რჩეულში“ დაიბეჭდა მხოლოდ:

**ბალი ღანდებით ანადევნებო
მთავრულ სიზმრით ავსებენ მაისს
და შადრევნების მძიმე მტვენებით.**

აქ უკვე მეოთხე სტრიქონია „გაფრენილი“ და პირველ სტრიქონს „უჭირს“. სამწუხაროდ, შემდგომი პუბლიკაციონისას ავტორმა ვერც პირველი სტრიქონის ორი კოდექტორული შეცდომა შენიშნა და ვერც ბოლო სტრიქონი მოისაკლისა. საბედნიეროდ, ამ შემთხვევაში ავტორაფი აღმოჩნდა და თორმეტკოდექტორულს აკადემიურმა გამოცემამ 1966 წელს პირველი სტრიქონიც გაასწორა და ნაკლები ტაქტიც აღადგინა:

**ბაღში ღანდები ანადევნებო
მთავრულ სიზმრით ავსებენ მაისს
და შადრევნების მძიმე მტვენებით
კვლავ იგონებენ ბაღჩისარაის.**

4. „ორად გაიპო ნეთელი კლდე“ — 1925 წელს „მნათობში“ დაიბეჭდა და 1927 წელს იგივე ტექსტი „ზარნიშინი ნიენში“ გამოქორა. ეს ყველაზე მძიმე შემთხვევაა: მეორე სტრიქონში ორი სიტყვა ზედმეტია, აკალია მესამე-მეოთხე ტაქტები, მეხუთე სტრიქონში სა-

რომში სიტყვა გადაადგილებულია, მერვე ტაქსს აკლია სარიტორიკული სიტყვა და ასე შემდეგ. ნიგნში განწივრებითი დაბეჭდვისას ავტორმა ვერც ასეთი უხეში ხარვეზები შეამჩნია. არადა, სამი ავტორივე არსებობს. როგორც ჩანს, ნიგნში დაბეჭდვის შემდეგ შენიშნა გალაკტიონმა აკარა შედგომები და ლექსი არცერთ შემდგომ გამოცემაში აღარ შეიტანა. ისმის ბუნებრივი შეკითხვა: რატომ არ გაასწორა საკუთარი ხელნაწერის მიხედვით? მაგრამ შეეძლო კი უზარმაზარი და დაუღაგებელი პირადი არქივის ლაბირინთებში საკუთარი ხელნაწერის მოძებნა მაშინ, როდესაც ყოველი გამოცემისას ჩქარობდა და ნერვიულობდა? მესხიერებით ალბათ ვეღარ აღადაგენდა, ვინაიდან „შედეგების ზონიდან“ უკვე გასული გახლდათ. ამიტომ უმოკლესი გზა პირია: მომდევნო გამოცემაში აღარ შეიტანა. სამწუხაროდ, ვერც აკადემიური გამოცემის შემდგენელმა გაასწორეს დედოფარიძის ტექსტი და სამი ავტორივე „ავტორგრაფებში“ აღნიშნეს. ავტორგრაფების გაცნობისას საინტერესო ფაქტი გავარკვევ: სამი ავტორივე ერთმანეთს ავრძელებდა და ერთი ლექსი აღმოჩნდა. მე სრული ტექსტი აღადაგინე და გამოაქვეყნე 1988 წელს ჩემს „უცნობში“. იგივე რესტავრირებული ტექსტი გამოვირჩა ოცდახუთმეულმა 2005 წელს და რესტავრირების ვინაობა არ მითითა.

გამახსენდა: 1982 წელს რომ საიუბილეო „რეული“ მოეგზავნა გამოცემამ, სარედაქციო კოლეგიის წევრი სოთარ ქილაძემ, შედეგით კრებულს რომ გაეცნო, სწორედ ეს ერთადერთი „ორად ვაიპო ნიღოლი კლდე“ შემოგვთავაზა დასამატებლად და დაავაძრეტ კიდევ ნიგნს, მიუხედავად იმისა, რომ ტექსტი საკმაოდ დამახინჯებულად გახლდათ.

ამერიიდან „არტისტული ყვავილებისა“ და „ზარნიშია-ნი ნიგნის“ საზღვრებს უნდა გავცდეთ:

5. 1915 წლის 26 იანვარს გარდაიცვალა აკაკი. იმავე 26 იანვარს გალაკტიონმა დაწერა და ჟურნალ „კანთიადის“ შესამე ნომერში გამოაქვეყნა საკმაოდ კრეკული რეკვიემი — აკაკის გარდაცვალებების გამო, რომელიც არცერთ შემდგომ გამოცემაში აღარ შეიტანა, ალბათ, იმიტომ, რომ იმავე წელს დაწერა და გაზეთ „ახალი კვალი“ ჟურნალ ნომერში დაბეჭდა „აკაკის ლაღი“, რომელიც უფრო ვახმარა და „არტისტული ყვავილებშიც“ კი აღმოჩნდა.

„კანთიადის“ შესამე ნომერში ლექსი საკმაოდ ხარვეზურად დაბეჭდა. არადა არქივში ინახება. ლექსის სამი ვარიანტი, რომლებიც თორმეტმეულის შემდგენლებმა მხოლოდ ვარიანტებში აღრიცხეს და არ გაასწორეს ამკარადა ნაკლები ტექსტი, სადაც კარითმის აუცილებელი შესატყვისობანიცაა დარღვეული.

ოცდამეათეუთმეტე სტრიქონი ასე იკითხება:

მის საფლავეშ მძღავრი ნაძვი ტოტებს ჩამოაფენს.

უნდა გასწორდეს:

მის საფლავეშ ყვაილები გაიშლება წყნარო.

გამორჩენილია ოცდამეათეუთმეტე სტრიქონი:

გაიხსენებს ის მერცხალი თავის ლექსით მკობელს.

ორმოცდამეცხრე სტრიქონი ასე იკითხება:

მის საფლავეშ მძღავრი ნაძვი ტოტებს ჩამოაფენს.

უნდა გასწორდეს:

მის საფლავეშ მძღავრი ნაძვი ჩამოაფენს ტოტებს.

6. ჟურნალ „ლეგის“ 1917 წლის პირველ ნომერში გამოაქვეყნა „მენილი (ნაწყვეტი აღმომიდან)“, და შემდეგ არასდ დაბეჭდვას (აკადემიურმა გამოცემაში გამოვირჩა ჟურნალის ტექსტი):

მენილი ლეონარდო-და-ვინჩის ხელის მერ მინახავს გაფრენა და გაუკვდავება...

არქივში აღმოჩნდა ერთადერთი უსათაურო ავტორგრაფი:

მენილი ლეონარდო-და-ვინჩის ხელის მერ მინახავს გაფრენა და გაუკვდავება...

როგორც ვხედავთ, ხელნაწერმა გაასწორა ორი პუბლიკაციის დრის დაშვებული აზრობრივი შეცდომა. მესუთე დაბეჭდილი სტრიქონი ასე იკითხება:

მენილი დაქებდა უნდა იტალიის...

ავტორგრაფში გარკვევითი იკითხება:

მენილი დაქებდა მზეს, იტალიას...

ეს ხარვეზი მით უფრო დასანია, რომ დაიკარგა რომა: იტალიას — მთვრალია.

7. „უკანასკნელი მატარებელი“ (თავდაპირველად — „გამომშვიდობება“) თორმეტმეულის მეოთხე ტომში დაბეჭდა 1966 წელს — ადრესატის მიუთითებლად, თუმცა ოლია ოკუჯავა უკვე რეაბილიტირებული იყო. ერთადერთი ავტორგრაფი აღმოჩნდა გიგლა მებუქეს არქივში.

გიგლა მებუქე მოგვითხრობს: ოლიას დაპატიმრების შემდეგ გალაკტიონი ხშირად მესტუმრებოდა ბოლომდე და ყოველთვის თვითმკვლელობაზე მესაუბრებოდა. ერთხელ ნიგნს დარჩა. ნიგნში შავად ნაწერი და გადათეთრებული ლექსის ორი ფურცელი ვიპოვე — „უკანასკნელი მატარებელი“. ლექსი გადაწერე, მწერალთა კავშირის მაშინდელ მდივანს დავით დემეტრაძეს მივუტანე და გალაკტიონს განზრახვის შესახებ ვაუწყე. მან ლექსის ორიგინალი მომიხიზა და მე გადათეთრებული ვარიანტი გადაეცემა. მალე დავით დემეტრაძე დააპატიმრეს და დახრიეს. მე კი მხოლოდ ლექსის შავი შემომჩნდა.

შეიხვეწა ხელნაწერი იმდენად ნასწორები და დაუხვეწა, რომ მრავალნაირი ამოკითხვისა და ინტერპრეტაციის საშუალებას და უფლებას იძლევა. ამიტომ დღემდის გამოქვეყნებული ტექსტები ერთმანეთს არ ემხივება. ამ ლექსით თავის დროზე ძალიან დამნიჭებდა გვალაკტიონის დიდი პატრონი და ტექსტოლოგი თენგიზ მირზაშვილი. რამდენიმე სხვადასხვა ფორმებით გადაიდა ქსეროქსზე ხელნაწერი. ბევრი ვიშვლეული და ვიკაზიული. განსაკუთრებით მოუხეტელეული აღმოჩნდა პირველი სტროფი. ამ სტროფის შესახებ მხატვრად საკმაოდ ვრცელი წერილი დაწერა და გამოაქვეყნა „გვალაკტიონოლოგის“ პირველ ნიგში 2002 წელს, საგულისხმო პარალელები დაანგვილა როგორც გვალაკტიონის სხვა ლექსებთან, ასევე — ქართული კლასიკური პოეზიის ნიმუშებთან.

ჩემი განსხვავებული ვარიანტი ასეთია:

ცხოვრების ეტლის სადარბეული,
საცაა გავა მატარებელი,
მიმგზავრება იმედი ჩემი —
სიცოცხლის ჩემის გამდარბელი.

გვალაკტიონს ექვსსტროფიანი ჰქონდა ჩაფიქრებული, მაგრამ შეიქცეო იმდენად არასრული ჩანს, რომ ვერცერთი შემდგენელი ვერ მოუახლოვდა. არადა, დაუხვეწია უბნო-ციკია დაუსრულებელიცაა. შევფიქრია პირველ ტაქსს ერთადერთი სართომ სიტყვა დავესესხით და „დავასრულო“.

ასე ნაეიდა [სადარბეული]
უკანასკელი მატარებელი,
აქ კი ობოლი დარჩა პოეტი —
გულში ნაშების მატარებელი.

8. 1925 წელს „მნათობში“, 1927 წელს „ზარნიშინა ნიგ-ნიში“ და 1944 წელს „რჩეულში“ დაიბეჭდა კახეთის ციკლის ლექსი „მ ი ე დ ი ო დ ი ა ლ ა ზ ნ ი ს ვ ე ლ ა დ“ (ავტოგრაფი არ გავაქვინა):

დაფიქრებული მივდიოდი ალანის ველად
და ია, თვანდნი გაიშალა ლურჯი ი ო რ ი;
მიმურება ველთა შორის გაზოლი ველად —
უფრო დაიდი არ მინახავს რამ მ ა გ ი ე რ ი.

როდესაც 1982 წელს საიუბილეო „რჩეული“ შევადგიინე, შურბან ლებანიძემ გამოთქვა არაკატეგორიული მოსაზრება, რომ აქ შეიძლება ყოფილიყო დიალექტური ფორმის მავჯამა — მ ა გ ი ო რ ი (იორი — მაგიორი), მე ვივარაუდებ — მ ა გ ი ო რ ი (იორი — მაგიორი).

გვალაკტიონის უკანასკელი „რჩეულის“ შედგენისას დაერქმედა და ჩემს „უცნობში“ ხაზგასმით გავაფრთხილე მოხავალი რედაქტორ-შემდგენელ-გამომცემლები, თუ რამდენად პასიური ავტორი გახლავდათ გვალაკტიონი. ჩემს შემთხვევაში, მამინ მე ეს უცნაური ფაქტი სირქაბით აგუსტინ (თუმცა გვალაკტიონის როლის არ ექტარებათ). როგორც გამოიკვა, სიტუაცია უფრო მძიმეა: ავტორი სრულიად უწყო და უსუსური აღმოჩნდებოდა ხოლმე რედაქტორების ნინამე და ნებისმიერ შემთხვევაზედა ეთან-

ხმებოდა. დროც რომ ჰქონოდა, პირობები და საშუალება არ გააჩნდა საკუთარი ტექსტები და თარღები გადაეწმინება. მრავალ აშკარა შეცდომას ვერ ამჩნევდა, და თუ ამჩნევდა, იძულებული იყო გაუსწორებელი დატოვებინა, ანდა — უკიდურეს შემთხვევაში — აღარ დაებეჭდა ლექსი.

ვინ იცის, ახლანდა ჩემს მიერ აღრიცხული ხარვეზებიც შენიშნა, მაგრამ?

ჩემი სახელდაბელი ვარაუდები მხოლოდ ვარაუდებია და ალბათ მიცერ ნაწილია იმ მოსალოდნელი და აუცილებელი დაზუსტებისა, რომელიც მომავალში უნდა ჩატარდეს.

აკადემიური თორმეტოლოგიური და საარქივო ოცდახუთოლოგიური გამოცემულია.

დღის წესრიგში დავგასრული აკადემიური.

305 კითხვას გვალაკტიონს!

1948 წლის 22-24 აპრილს გამიართა საქართველოს მწერალთა კავშირის გამგეობის პლენუმი. პლენუმზე მოხსენება წაიკითხა გამგეობის თავმჯდომარემ სიმონ ჩიქოვანმა. მან გააკრიტიკა უწინააღმდეგე „მნათობში“ დაბეჭდილი სერგი ქლიაის მონოგრაფია გვალაკტიონ ტაბიის შემოქმედების შესახებ. იმავე წლის 19 ივნისს გაზეთ „კომუნისტში“ სერგი ქლიაემ გამოაქვეყნა საპასუხო წერილი „ძველი დავა ახალი ფორმით“ და არ დაეთანხმა სიმონ ჩიქოვანს.

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივში დაცულია სამი დღემდის უცნობი დიპლომატი აღნიშნულ ფაქტზე: სიმონ ჩიქოვანის 1946 წლის 29 ივნისით დათარიღებული პირადი პარათი მაშინდელი იდეოლოგიის დარგში ცენტრალური კომიტეტის მიდვისის როსტომ შადურისადმი, მისივე თორმეტვერდიანი „ლიტერატურული შენიშვნები“ და სერგი ქლიაის საპასუხო ექვსგვერდიანი წერილი როსტომ შადურისადმი.

სიმონ ჩიქოვანი იცავს პლენუმზე გამოთქმულ საკუთარ მოსაზრებას გვალაკტიონ ტაბიის ლრიკის შესახებ, რომ გვალაკტიონის ადრეული შემოქმედება ძირითადად აღბეჭდილია სიმბოლისტური და პესიმისტური განწყობილებებით, და კვლავ ედავება სერგი ქლიაის, რომელიც საქართველოს სახალხო პოეტის პირველი პერიოდის პოეზიას მეცხრამეტე საუკუნის ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობის გავრელებად აცხადებს.

ვიდრე ოპონენტობის მოსაზრებებს განსჯივით, აუცილებელია გავითვალისწინო — როგორ პოლიტიკურ ვითარებაში გაიმართა ეს პოლემიკა? 1946 წლის 14 ავისტოს საბჭოთა კავშირის კომპარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა მიიღო „დადგენილება ჟურნალების“ ზეგუდასა“ და „ლენინ-გრადის“ შესახებ“, რომელშიც სოციალისტური რეალზმის მარწებში მომწვედელი საბჭოთა კავშირის ხალხთა ლიტერატურებში რეჟიმს კიდევ უფრო გაამკაცრა.

ასეთ ვითარებაში უიმედობა არა მარტო უახლესი და მიმდინარე წლების ნაწარმოებებში ითვლებოდა რეციდივად, არამედ — თუნდაც ნასული წლებისა, თუნდაც რევოლუციამდელი პერიოდისა.

ქართული საბჭოთა ლიტერატურათმცოდნეობა სახალხო პოეტის რევოლუციამდელ ლექსებში სანთით

დაექმდა გამოცემის ოპტიმალური სტრუქტურა და ცდობდა იგი ნაციონალურ-გამათავისუფლებელ იდეოლოგიას დაეკავშირებინა. ეს ტენდენცია განსაკუთრებით გაძლიერდა ცეკას 1946 წლის დაგვიანების შემდეგ. ასე ასწავლდნენ გალაკტიონს საშუალო სკოლებში და უმაღლესი სასწავლებლებში, ამხვე იდას აგრძელებდა სერგი ქლიაიაც და, რაც მთავარია, ეს სიტუაცია აწყობდა ნახევრად რეპრესირებულ გალაკტიონ ტაბიძეს.

სიმონ ჩიქოვანი გახლდათ უტყუარი გემოვნების პრინციპული პიროვნება. მიუხედავად იმისა, რომ მწერალთა ორგანიზაციაში უმაღლესი თანამდებობა ეკავა, იგი სწორედ ამიტომ შეეცადა, ლიტერატურული სამართლიანობა აღედგინა და ამდენად არასასურველი დისონანსი შეიტანა დამკვიდრებულ სიყვარულში.

— ეს სწორია გ. ტაბიძის წარსულის ასე გაყვლება. ნულუ გ. ტაბიძის, ასეთ ძლიერ პოეტს, დაამცირებს ის, რომ მისი ინდივიდუალური ლექსების შინაარსი გარკვეულ იქნეს და ისინი რეალისტურ ლექსებად არ იქნენ გამოცემადგებული. ნულუ უსაჩიროს, ის დიდი პოეტური ძალა, რომელიც დეკადენტობის პერიოდში გამოამაგვანა გ. ტაბიძემ, მიიქმალოს და მხოლოდ ხუთი ლექსის ავტორად იქნეს გამოცემადგული ასეთი დიდი პოეტის შემოქმედება? — ცოტა გულუზრყველიდ კითხულობს ნ. ჩიქოვანი და აგრძელებს, — ჩვენ კი არ ვადაწამალებთ გ. ტაბიძეს მის მიერ განვლულ მოდერნისტული პერიოდის გამო. ჩვენ მხოლოდ ლიტერატურული სინამდვილის ნაფიქრად აღდგენა ვცინდებ. მოდერნიზმის გზა მის მიერ დაძლეულ იქნა და იგი თავის შემოქმედებით, საბჭოთა პერიოდში, სრულიად გაემიჯნა დეკადენტურ მწერლობას. ეს საბჭოთა პოეზია და მისი დიდი გამარჯვებაა.

აქ საჭიროა ერთი არცთუ უმნიშვნელო ფაქტი აღინიშნოს: ამ დროს სერგი ქლიაია საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური ლექსების ლიტერატურული და ხელოვნების სექტორის გამგის თანამდებობაზე მუშაობდა და მისი მოხიბვა არ გახლდათ ერთი პიროვნების მოხიბვა, რაც უფრო მეტად ძაბავდა სიტუაციას.

კი მაგრამ — გალაკტიონი? — იბადება ბუნებრივი შეკითხვა: ამ დღეებში ორმოცდათხუთმეტი წლის გალაკტიონი სწორედ როსტომ შავერსა და სიმონ ჩიქოვანს ეახლებოდა ხოლმე და დიდი მონადირებით ამაოდ ზრუნავდა, რათა 11 ოქტომბერს თავისი პოეტური მოღვაწეობის ორმოცი წლისთავი აღნიშნა და არაფერი უწყობდა ცეკას კულარებში დაძაბული პოლემის შესახებ.

გალაკტიონმა სიმონ ჩიქოვანის ამ ერთ აგუამენტს კი მიაქცია ყურადღება:

— ლექსების წიგნს „ქალა არტიტულ ყვავილებში“ ნამძღვარებული აქვს ეპიგრაფად ოთხი ფრანგი პოეტის შ. ბოდლერის, ვ. ვერლენის, ტ. გოტის და ა. რენის სტრიქონები. დასახელებული პოეტები, როგორც საყოველთაოდ ცნობილია, ფრანგული პარნასის, სიმბოლიზმის და დეკადენტობის მეთაურები არიან. ეს პოეტები ხსნიან გ. ტაბიძის რევოლუციური ლექსების წიგნს და მის ლტოლვებს მისამართის აძლევენ.

ამ არგუმენტის საპასუხოდ გალაკტიონს სიმონ ჩიქოვანის მიერ მიითვებული ფრანგი პოეტების სტრიქონები ამოუწერია და:

— ეს ციტატები მინდოდა ამესხნა მწერალთა კავშირის პლენუმზე სიმონ ჩიქოვანის წინააღმდეგ, სიმონ ამ ციტატებზე დარდნობით ამტკიცებდა, რომ მე ვადაგენტურული მოლოის მიმდევარი ვიყავი. ციტატები, მართალია, სიმბოლიზმისა, მართალია, რეალისტურია, შესრულებული იხვევს რომანტიკული განხრით.

პლენუმი სამ დღეს გაგრძელდა და პლენუმზე გალაკტიონს არავითარი ახსნა-განმარტება არ წარმოუდგენია, რაკი ალბათ თვითონვე არ სჯეროდა თავისი არგუმენტებისა. გალაკტიონმა არ იცოდა, რომ პლენუმის შემდეგ დისკუსია ცეკასა და მწერალთა კავშირის კულსებში გაგრძელდა, მაგრამ ის კი შეიტყო, რომ კამათი რესპუბლიკის საზღვრებს გასცდა:

— ძალიან გაუაჯობა სიმონ ჩიქოვანი მოსკოვში ჩემს გამო: იქაურ მწერალთა კავშირში და „Литературная газета“-ს რედაქციაში. არავინ თურმე მას ჩემს შესახებ არ დავიწყებდა. ეს ყოველი ერთი კვირის წინ. — ჩაინიშნა გალაკტიონმა 1948 წლის 31 ივლისს, მამასადაძემ, სიმონ ჩიქოვანის წერილის წარდგენიდან ერთი თვისა და ორი დღის შემდეგ. ხოლო მესამე დღეს — 2 აგვისტოს — ტაბიძის გულმა უგარმინ:

— გვიჩინ, ეს პრელიუდებია სიმონ ჩიქოვანის გადაყრავებისათვის.

როგორც ირკვევა, საქმე უფრო სერიოზულად ყოვიდა: ჩანს, სახეობრივო უმიმროების კომიტეტმა და მწერალთა კავშირის გამგეობის თავმჯდომარის ჩასაფრებულმა ოპონენტებმა ობოტაციულად იმუშავეს და მოსკოვიც დაამტკიცეს და ალბათ სწორედ ცენტრის დაინტერესების გამო მოხიბვა რესპუბლიკის ცეკამ სიმონ ჩიქოვანს პასუხად და ახსნა-განმარტება.

ამ ჩანაწერიდან გალაკტიონის დამოკიდებულებაც დასტურდება: მას სერგი ქლიაიას და ოვიციოზის პოზიცია აწყობდა, თუმცა არავინ არავინ ეკითხებოდა. გალაკტიონი ყოველწარადა აღამაზებდა საკუთარ წარსულს, სიმბოლიზტიკური პერიოდის შედეგებს საჯაროდ არ კითხულობდა, ტომელებში არ შექმნიდა და ნერვიულობდა, როცა შემოქმედების ორ პერიოდს გაუსტყენდნენ.

ისე, ჭეშმარიტების დასადაგენად, ერთადერთი ფაქტის აღნიშვნაც საკმარისი იქნებოდა: 1917 წლის თებერვლის რევოლუციური გალაკტიონი აღადგინოვანა და დაწერა „დროები ჩვენის!“ და ათორბოდა ხალხთა მსუხარება“. მაგრამ ოქტომბრის რევოლუციამ თებერვლის რევოლუციის იმიად გაურჯა და 1919 წელს გამოცემულ „არტიტულ ყვავილებში“ ეს ორი ლექსი არ შეიტანა. თუმცა ამ ფერისცვალების არ თუ ვერ მიაქციეს ყურადღება და ქართველ მოსწავლეებსა და სტუდენტებს კვლავ არწუნებდნენ და ახეიანებდნენ: გალაკტიონ ტაბიძე 1917 წლის რევოლუციის აღტაცებით მიესალმა.

ცხადია, ეს კახუსი სიმონ ჩიქოვანისათვისაც იყო ცნობილი. მაგრამ ამის გამოაკარავება დასმენის ტოლფასი იქნებოდა. ამიტომ თავმჯდომარე შეეცადა, არც მწეადი დაეწე და არც მამფური.

ამაოდ შეეცადა!

1951 წლის 23 თებერვლს, როგორც გალაკტიონმა ივარაუდა, სიმონ ჩიქოვანი მწერალთა კავშირის თავმჯდომარის თანამდებობიდან გაათავისუფლეს და იმავე დღეს ცე-

კას ლიტერატურისა და ხელოვნების სექტორის გამგე სერგი ჭილაია მწერალთა კავშირის გამგეობის პირველ მდივნად აირჩიეს (უფრო სწორად — დანიშნეს), რომელმაც მწერალთა კავშირის აპარატის რეკორდი დაამყარა: ამ თანამდებობაზე იმუშავა 22 წელიწადს — 1973 წლამდე.

ამჟამად, ოცდამეერთე საუკუნის მკითხველს, შეიძლება ეს დებატტი წარსულის შედარებით უსწინარ ეპიზოდად მოეჩვენოს, მაგრამ დაკვირვებით მოპოქურეთა ლექსიკას: ცილისწამება, ლიტერატურული სინდისი, თავდაცვის ცდა, გაყვალბება, ელამი სარკე, მიჩქრალვა, რეაქციული ბნელეთი, მუქარა, — და ბოლოს სიმონ ჩიქოვანის თხოვნა ცეკვას მდივნისადმი:

— ამ წერილის გამოქვეყნება ჩემს რეაბილიტაციას შეუწყობდა ხელს.

მამასადავმ, სერგი ჭილაიას გამომხაურება, რომელიც ლიტერატურულ პრესაში კი არ დაიბეჭდა, არამედ ცეკვას ორგანო „კომუნისტი“ — ჩვეულებრივი პაექრობის საზღვრებს ვასცდა და ისეთ მამბილებულ ბრალდებას შეიცავდა, რომ ადრესატს სარგამილებიც დაუხდებდა საქმე, მითუმეტეს, რომ ამ დისკუსიის შედეგს ელოდებოდა მოსკოვი, რომლის წინაშეც თავის გამართლებაც იყო საჭირო და თავის მოწონებაც.

როგორც მოსალოდნელი იყო, სიმონ ჩიქოვანის წერილი პარტიულ არქივში შეინახეს, უფრო სწორად — შეგვიინახეს. სასურველია და აუცილებელიც ეს წერილი გამოქვეყნდეს და სიმონ ჩიქოვანის წერილისა კრებულშიც შევიტანათ, რათა დაგვიჩინებოთ მისივე აღდგენ ლიტერატურული სამართლიანობა.

სიმონ ჩიქოვანს პლენუმზე თითქოს წამოსცდა და ცეკვასი ვარდგენილ წერილიც გამოიტანა:

— ვალდებოთ ტაბოში ფორმალურად მულოდური შედეგები შექმნა. ჩვენში ამ მხრივ მისი პოზივა მართლაც გასაყოფარი მოუვლენა.

როგორ უნდა გავიგოთ? „შედეგები“ კი შექმნა, მაგრამ არა სრულყოფილი, არამედ — ფორმალურად მულოდური შედეგები, რაც თითქოს რეკლამულიცაა მემოქმედისათვის დასაშვები უნდა ყოფილიყო?

არადა — ლიტერატურისა და ხელოვნებაში მთავარია ფორმა, არა — რა, არამედ — როგორ. მისი და ბრიგევილი მხანგრებს ხატადდნენ, პიკასო და დალი ლამაზებს „ამხანგრებდნენ“, მაგრამ — როგორ?

როგორ და — ვალაკიონის სწორედ ფორმალური მელოდებითა და რიტმებითა განსმტვალული და გაჯერებული მთელი საუკუნის ქართული პოეზია.

მაგრამ ტოტალიტარული რეჟიმის დროს „ფორმალური“ უარყოფით კონტექსტში იკითხებოდა და ფორმალუზმით გატყობისაკენ მიანიშნებდა. ამიტომაც გაასაღებულეს ამ დისკუსიის მეორე მოქმედება, რომლის მოწმენიც მხოლოდ სამოცდაორი წლის შემდეგ აღმოკრნდით.

ვალაკიონის რაც შეეძლო, მაშინ ვალაკიონის არავინ არაფერს ეკითხებოდა და ვაუტკვეველ სიტუაციაში გაორებული ვალაკიონი თვითონ კითხულობდა და კითხულობდა და კითხულობდა:

— რა საჭიროა ყოველივე ეს? რა საჭიროა პირველ პერსონაზე ამდენი ლამარაკი? რა საჭიროა ასე გაჭიანურება პირველი პერიოდისა?

ბორის დარჩია

რამდენიმე დიპლომატიკური ლიტერატურული ლექსი

დიდი ბავშვი

გიორგი ლეონიძე 1957 წლიდან სიცოცხლის ბოლომდე (1966 წლის ზაფხულამდე) ლიტერატურის ინსტიტუტში დირექტორი გახლდათ. მას, როგორც მრავალმხრივ მოღვაწეს, — მწერალსა და მეცნიერს, ეროვნულ-საზოგადოებრივი საქმეებისათვის მუხლანაურად და თავდადებულ მამულიშვილს, გამორჩეულსა და თვითმყოფად პიროვნებასა და დირექტორს, — რა თქმა უნდა, მთელი ინსტიტუტი, მცირე გამოაკლისის გარდა, განსაკუთრებული სიყვარულით, მოკრძალებითა და პატივისცემით ეპყრობოდა. მისი დირექტორული მუშაობის თავისუფალი სტილი რამდენადმე განსხვავებებოდა კორნელი კეკელიძის მიერ ინსტიტუტში დანიშნული მკაცრი სამეცნიერო-კადემიური სტილისაგან, რაც ზოგიერთს, უფრო ძველ მუშაებებს, ცოტა არ იყოს კიდევ ენამუშებოდა. ბატონმა გიორგიმ ინსტიტუტში ცხოვრებისას სილაღე შემოიტანა. თანამშრომლები, მეტადვე ახალგაზრდობა, მხინდა ეხვედებოდა ერთმანეთს სუფრაზე. ბატონი გიორგი პურმარლის დიდად დამფასებელი გახლდათ, უაღრესი თავმდაბლობით გამოირგოდა და რაგინდ უზრავდა და ღარიბული სუფრა გამოინდა, არ დაგმანახლდა. თუმცა, თუ თამადაზ არ მოეწონებოდა, თქმა იცოდა, რა „პრავეზია“ ფუჭდებოდა.

თვითონ დიდებულნი თამადა გახლდათ. პირველად ბატონი გიორგი სუფრაზე 1960 წლის აგვისტოს ცეცხლდღეს ვნახე. მაშინ ინსტიტუტს ჩეხი ქართველოლოგი იერონიმ იედლიკა ესტუმრა და მას ტკბილულის, ხილულის, კონიაისა და მამბანურის სახლდებულ სუფრა გაუშალა. ბატონმა გიორგიმ ითამადა და რა ითამადა! მე თვითონ საქართველო სულ სხვანაირად, უაღრესად ლამაზად და აღმტკბულად დამანახება.

ერთხელ სუფრაზე ხელნაწერთა ინსტიტუტის თანამშრომლები უზა ცინდელიანი, თამაზ ბარამიძე და სხვები ისე კარგად მღეროდნენ, ბატონმა გიორგიმ იხუმრა: ესენი ილია აბულაძეს უნდა შყავდეს და მე სოლომონ ყუბანეიკილი და ვალიკო მაცაბერიძე?! (ილია აბულაძე, ხელნაწერთა ინსტიტუტის მამინდელი დირექტორი, სოლომონ ყუბანეიკილი და ვალიკიანი მაცაბერიძე სწორედ ზემოთ ნახსენები აკადემიის განსახიერებანი იყვნენ და ქვიფითა და მოღვინით არ გამოირჩეოდნენ).

გიორგი ლეონიძეს ზოგიერთი უცნაურობაც ახასიათებდა. მაგალითად, ზოგჯერ ინსტიტუტის ოთახებში ჩამოივლიდა და ქალებს უსაყვარლებდა: კიდევ აქა ხარო, ოჯახები არა გაქვთ, შვილები არა გყავთ, ნადით შინ დე ქმარ-შვილს მივტოვებო!

მაგრამ მან იმევე ქალებს სამსახურის გაცდენისა და

დაგვიანებისთვისაც დაუზღუბუნებდა: არა, ასე არ შიშოდებოდა, ოჯახი ოჯახია, მაგრამ სამსახური სამსახურია...

ამგვარი თავისებურებების გამო ინსტიტუტში მასზე გაიგონებდით, — დიდი ბავშვიაო.

სამწევაროდ და სამარცხვინოდ, ბატონ გიორგის სხვაგან და ჩვენიანაც ყავდა მოწინააღმდეგეები და მტრებიც. ჯონდო ბარდაველიძეს აღწერილი აქვს, დიდი ფოლკლორული ექსპედიციის მონაწილისთვის როგორ დააბრალებს მას ანგარება, რის გამოც ინსტიტუტში თითქმის ერთი თვე 5-6 კაციანი რევიზორთა ჯგუფი მუშაობდა. ან როგორ გააპავეს ის პარტიზონურის წევრად არჩევნებისას („კალმასობა“, 1999, 7).

ეს, უმეტესად ფარული, ოპოზიციონერები ხელიდან არაფერს უშვებდნენ, როცა იმხანად ახალი ქართული ლიტერატურის განყოფილების სამ ხანდაზმულ და ფრიად დამსახურებულ მეცნიერს თავში სისხლის გათონვა დაიფართა (მამინ მათ ავადმყოფობა გადაიტანეს და კარც ხანს იცოცხლეს და იმუშავეს), ამასაც მას აბრალებდნენ. მამინ გაერცვლდა ლექსი:

გიორგი ლეონიძე

თუ გსურს, კაცი ორად გააყო
ან იწვეტით მიკლა,
დაუწინვით დირექტორად
ლეონიძე გოგლა.

ბუდე ლიქვთა მანქანების,
ჭმორთა, მითქმა-მოთქმის,
რიშელიეს გაქაუნების,
ათქარძის მოდგმის.

წარმოიდგინეთ, ამ ლექსს მამინ მაინცადამაინც არ აღუშფოთებიათ. იმდენად კარგად გვესმოდა ჩვენი დირექტორის ფასი, ამ პასკვილსაც ერთგვარ მეგობრულ შარვადაც კი აღვიქვამდით.

ლიწეჯასი მინიუ

ინსტიტუტის დირექტორი გიორგი ლეონიძე სამსახურში უფრო მეტად დღის მეორე ნახევარში მოდიოდა, ზოგჯერ მამინ, როცა თანამშრომელები შინ მიდიოდნენ ან წასულს იყვნენ. სამაგიეროდ, თავის კაბინეტში გვიან საღამომდე რჩებოდა და მუშაობდა.

ერთ დღეს, ეს იყო 1960 წლის ბოლო თუ მომდევნო წლის დასაწყისი, ბატონმა გიორგამ ტელეფონით გვაცნობა: არ ნახებოდით, მოვიდვიარ და ახალ მოთხრობას გავაცნობთ.

ეს ის დროა, დიდი პოეტის თავის განთქმულ მოთხრობების ციკლზე, „ნატვრის ხე“, მუშაობს.

დაგვიანდა. შენუხდნენ მძიერი თანამშრომლები. რომ მოვიდა, ნაკვივიზა ბრწყინვალე მოთხრობა „ღვინჯუა“. გიორგი ლეონიძის მთელი შემოქმედება, მხატვრული და სამეცნიეროც, საოცრად მდიდარი, ძარღვიანი, მონოლოთური ერთი თანამშრომელი და ეს მოთხრობა ამ მხრივ კიდევ უფრო გამოირჩევა. სიტყვის ჯვარითა და ფერადოვნებით განსაკუთრებით გვიხიბლავს სუფრის აღწერა.

მოუხსუბლივით ვუსმენთ მწერალს და, როცა ნათლის-ღების სუფრის აღწერას შეუდგა, ამბერკი გაჩქილიაძემ წამოიძიხა:

— აღარ შეგვიძლია, ბატონო გიორგი, ახლა ჩვენ ამ მენიუს გერ გავეძღებთო!

ტუნიას ხალი

ლიტერატურის ინსტიტუტის ტექსტოლოგიის განყოფილება ლიტერატურის მუზეუმში გალაკტიონ ტაბიძის არქივს ამუშავეს. იქვეა ამავე განყოფილების თანამშრომელი, ლამაზი და მომიზიბელებელი ქალი ტუია (მარინე) ჭყონია. გიორგი ლეონიძე მოვიდა და თავის თანამშრომლებს დახედა. ამ დროს ცილაცას ნაჩივლები უქონდა) ლიტერატურის ინსტიტუტის ბუღალტერიაში რევიზია ზის და ყველაფერს ამონიშებს. ტექსტოლოგები დაინტერესდნენ რევიზიის მუშაობით და დირექტორს პკითხეს, როგორ მიდის საქმეო. ბატონმა გიორგამ არაფერი უპასუხა, იქვე ქალაღდს ყუა მოაზიხა, რაღაც დაწერა და ნავიდა. ნახეს, ეწერა:

ჩემს ინტრიგანებს
თქვენი აზრები და განზრახვები
შვითა როგორც ტუიას ხალი!

გ. ლეონიძე, 1963 წ., დეკ.

ცაცხლის შენითაა

1961 წელს დაწვავებლებს მასტაკასთან შერევისას ბენზინი აუფეთქდათ და თვალის დაზარალებულმა ინსტიტუტის შენობა ხანძარმა მოიცვია. ჯერ ციკვლამა და შემდეგ შენაძნურეთა გამეტებით მიშეებულმა წყალმა შენობა ძლიერ დააზიანა. ამაზე მწერალთა კავშირში ზოგაერთი ქილოკობდა: გიორგი ლეონიძემ ინსტიტუტი დაწვაო. ამ ხმამ ბატონი გიორგის ყურამდეც მიადუნია.

ერთ დღეს, სამუშაო საათებისას ინსტიტუტის თანამშრომლები ნოღარ აღნიშნა და ბენი დობოზჯინიძე გიორგი ლეონიძის ტურნამი გადაეცარნენ.

— აქა ხართ, სამსახურში არ დადებართ! — მისებურად დაიბუხუნა ბატონმა გიორგამ.

და, რომ იმ დღეს დამსწრეთა სია შეადგინა და არა გამცდენთა. ალექსანდრე ბარამიძე წამოგდა და დინჯად დაინკო:

— როგორ უნდა ვენოდ მე იმ აღრიცხვას, როცა თანამშრომელი მთელი დღე ჩემს გვერდით თავაუღებლოდ შემოხმავს და მას გამცდენთა სიაში ვმუშავებ?

— სწორი, სწორი, არ ვარცა ეს სია! — ყველასგან მოულოდნელად ალექსანდრე ბარამიძეს ეკვრის უკრავს გიორგი ლეონიძეც. შემდეგ თავის სწავლულ მდივანს მიუბრუნდა:

— გრიგოლ! მეცნიერებთან, მათ ხელფასთან გვაქვს საქმე, მეტი გულითადაბობა საქირო!

ასე გადარჩა სამ ათეულზე მეტი თანამშრომელი რამდენიმე დღის ხელფასით დაჯარიმების!

**გიორგი ლეონიძის
სტუმრობა**

სოფლიდან პურმარბილი ჩამომივიდა და ინსტიტუტის თანამშრომლები — ნოდარ ალანია, მირიან აბულაძე, ვახტანგ ქეციანი, მერი გუგუშვილი და გივი ლომიძე — შინ ნავიყვანე. ინსტიტუტის შენობიდან რომ გავდიოდით, ქიკვა (გრიგოლ) ხერხეულიძე შემომხვდა და ისიც დაგვაპატიე. მან მითხრა: დირექტორთან საქმე მაქვს, ველოდები, ენახავ და ნაშოვავი. არ დაუგვიანია, ის იყო სუფრასთან ეხსებოდითო, კიდევ მოვიდა და მითხრა: გიორგი ლეონიძე დაგვიპატიეო, რომ უპირდებოდი, მკობრა, სად მიდიხარო. ვუთხარო, სადაც მოვდიოდი და ეთხოვე, ჯერ იოჯარო, მე რომ არ დავუბატიყვიარო, მაგრამ ავუსხენი, ვერ გნახათ და, თუ წამომბრძანდებით, ძალიან გაეხარდებიანო.

შუა ქვილი ვიყავით, ბატონი გიორგი თავის სიძესთან, ოთარ გვინჩიძესთან, ერთად მოზრძანდა. ქიკვა და ნოდარი ბრწყინვალე დეკლამატორები იყვნენ და გიორგი ლეონიძის ლექსებს შესანიშნავი ოსტატობით წარმოსთქვამდნენ. ნაირფერად იღვრებოდა პოეტის ლექსები: „ყოყაღის პედმანი“, „სიმფერა პირველი თოვლისა“, „ნიონონინდის ლამე“, „საათნაეა“, „მამო, რა ვუყოთ, პოეტებო“, „ოლე“ და სხვები. დიდად ვილხენდით. მერმომ, თეთრი ხორცი გიყვართო, ბატონ გიორგის ინდაურის მკერდის ნაჭერი გადაულო.

— საიდან იცი, ქალო, შენ ეს? — კმაყოფილი კითხულობს პოეტი.

ახლა მერი ზაქეს იღებს და ამ თეთრ ხორცზე ავლებს. — რა მიქვნი, ქალო, ეს, რად დამისვარე! — ხელებს შლის ბატონი გიორგი.

გულიანად ვიცინით. აღარ მახსოვს, მანამდე იყო თუ შემდეგ, ბატონმა გიორგიმ თქვა, ხორცს საწებელი არ უნდა.

ქიკვას სადღეგრძელოს დროს ბატონი გიორგი ექსპრომტიად ამბობს:

**ვინ არის ბიჭი, რომ დასდევს
კაკიაშვილი ქოლოკით!
— ქიკვა ხერხეულიძე,
დიდი ლეონიძეოლოგი.**

— ბოლოს რიტმი კია დარღვეული, მაგრამ არა უშავს, ექსპრომტია. — ჩვეული ბუნებით თვითონვე დააკოლა.

ეს ლექსი მაშინ ზოგიერთმა ჩაინერა. მე არ ჩამინერია და ვერ დავიჭიმებ, რამდენად ზუსტად დამამახსოვრდა. შესაძლებელია პირველი და მეორე სტრიქონი ასე იყო: „ვინ არის ბიჭი, თმათეთრი, გრიშა რომ დასდევს ქოლოკით“.

1981 წელს გამოვიდა ქიკვას წიგნი „გიორგი ლეონიძის პოეზია“, მაგრამ ავტორი მის გამოცემას ვერ მოესწრო, გიორგი ლეონიძე კი კარგა ხნის გარდაცვლილი იყო.

**მარგალ გარუხისკრი
პოეზიი...**

ლიტერატურის ინსტიტუტის დერეფანში იუზა (იოსებ) ლორთქიფანიძე, ქიკვა (გრიგოლ) ხერხეულიძე, მირიან აბულაძე და კიდევ რამდენიმე თანამშრომელი დგანან და „პურის ქამსთივის“ წასასულებლად ემზადებიან. დანახავს: დირექტორის, გიორგი ლეონიძის, კაბინეტიდან ინსტიტუტის სწავლული მდივანი გრიგოლ კაკიაშვილი დაფეთებული და აჭარბებული გამოვიარდა. ეტყობა, დირექტორმა რალაჯაზე „შეახურა“. მალე კაბინეტის კარი ისევ იღება და გიორგი ლეონიძე გამოდის.

— სირინა! — უცებ იუზა ლორთქიფანიძემ ყველასთან ვის მოულოდნელად დაიყვირა, ბრახუნა სამსწომრო ნაბიჯებით დირექტორისაკენ გაეწიარა, მის წინ „დარქო“, „ჩესტი“ აულო და ყვირილითვე მოახსენა:

— ბატონი მარშალ გრუხისკრი პოეზი! ბაიცი ბრონე-ბუტილკოვის ვოისკ გენერალა ხერხეულიძე... საპურ-მარლოდ მივდივართ.

ბატონმა გიორგიმ გაიღიმა, იუზას აკოცა, ენელზე ხელი მოხვი და სხვებთან ერთად კაბინეტში შეიყვანა. ცოტა საბურის შემდეგ ეს „ჯვარისკაცები“ ბატონ გიორგისთან ერთად „ორთაქალის ბაღისაკენ“ გაემართნენ.

კახელები და გურულები

1964 წლის 21 მაისს გიორგი ლეონიძემ თავის კაბინეტში მიხმო. გურიკში მოგზაურობიდან ახალდარბუნებულია (17-19 მაისს მოიარა ოზურგეთისა და ლანჩხუთის რამდენიმე სოფელი). მკითხა: ამა და ამ სოფლებში ვიყავი, შენი სოფელი რომელია და სად მდებარეობს.

აუუსხენი, ეგნატე წინოშვილის სოფალია რომელ მხარის და რამდენ კილომეტრზე იყო. ცოტად ფიქრის შემდეგ შეუხებნა:

— გურია საქართველოს ევროპაა.

მანამდე გიორგი ლეონიძე გურიკში ორიოდეჯერ იყო ნაყოფი — პირველად ჩოხატაურის რაიონში, თავისი თანატოლი პოეტის გრიგოლ მეგრელიშვილის („მთის ნიავი“) სსოფნის აღსანიშნავად. ბატონი გიორგი, ისევე როგორც ნიკო კეცხოველი, თურქეთის ფრონტზე დაღუპულ ამ ახალგაზრდა შემოქმედს ხშირად ასხენებდა და მის პოეტურ ნიჭსაც დიდად აფასებდა.

გავიდა ხანი. ბატონი გიორგის მორიგ დაძახილზე მის კაბინეტში ისევ შევდივარ. რამდენიმე კაცი უხის.

— ეს კაცი გურულია, — ჩემზე უფრო ათობს. — ესენი ჩემი მეზობლები, პატარაძელები არიან. — ახლა მე მომიბრუნდა, — ნატანებში საბატო კოლმეურნედ ამირჩინეს და მანდარინებს მივაწვინა, ამით წყალ გამოუყვანე, ყველაფერს ვუკეთებ, ახლა კი მომდგომიან და გადასახადს მოხოვენ.

...გამეღიმა. სტუმრებს გავხედე, — იმშუშებოდნენ.

**დაკატეხებასაც
ცოდნა უნდა**

ინსტიტუტის წინ სარდაფში რესტორანი „გემო“ იყო. ერთხელ იქ შესვენებისას ინსტიტუტის ახალგაზრდა თანამშრომლებს სადილი გაუტარებლად და ქვიფხვი გადაეზარდათ. ერთ-ერთმა მეინაზე ვინო სარკმლიდან დაინახა და ფეხსაცმლებით იცნო, რომ ინსტიტუტის უფროსი თაობის თანამშრომელმა, ამბერკო გაგურელაძემ, ჩაიარა. მოქიფებებმა უმაღლე კაცი დააფრთხა და სუფრასთან მოვიყვანე. ბატონმა ამბერკომ მხოლოდ ერთი ჭიქა ღვინო შესვა, მაღლობა გადაიხადა და სასწრაფოდ წავიდა.

არ ვასულა ნახევარი საათი, სარდაფში ინსტიტუტის მწე ვალოკო ყუმიტაშვილი გაჩნდა და მოქიფებებს აცნობდა: დირექტორი გეძახით, ახლავე უნდა წამოხვიდეთო. ისინი უმაღლე ადგნენ და რამდენიმე წუთის შემდეგ გიორგი ლეონიძის კაბინეტში ფეხაკრფით შეიჭურნენ. იქვე იდგა ბატონი ამბერკოც.

— რასა ჰკვავს ეს, სამუშაო დროს რესტორანში სხედხართ! — ბრახობს ბატონი გიორგი. ყველა შემსინებულა, დაჯვსჯისო. რამდენიმე საყუდურის შემდეგ კი მან ჩაილაპარაკა: თქვენ ქვიფხი და დროსტარება არ გცოდნია. ისიც არ იცით, ვინ უნდა დაჰპატიოთ (ლბინითა და ქვიფხით არც ხანდაზმული ბატონი ამბერკო გამოირჩეოდა).

კუჭის ჭიხინი

მირიან აბულაძე გვიამბობს:

გიორგი ლეონიძის სამსახურებრივი მანქანით ინსტიტუტში მოვდივართ. უცბა წინ მჯდომი გიორგი მოგვიბრუნდა და გვეკითხება:

— ვინდათ, კუჭის ჭიხინი მოვასმენინოთ?

პასუხისათვის არ დაუცვლია, მძლოლს მანქანას ტროლეიბუსის განკრუბასთან შორიახლო მდგომი შოთა ძიძიგურის წინ აჩერებინებს.

— შოთა, კარგ სუფრანზე მივდივართ, გეპატივებით, ნამოლი! — არც მისალმებია, ისე მიმართავს შოთას.

— აუ, ლექციაზე მივდივარ, არაფრით შემძლია! — იუარა შოთამ.

— კარგი, რა გვიყო! — თქვა და მძლოლს ანიშნა, წავიდეთო. ცოტა რომ გამოვშორდით, გიორგი გაღმებულ ლიფტშიბრუნდა:

— გაიგეთ, კუჭის ჭიხინი?!

მელოლის ერთგვარება

გიორგი ლეონიძე თავისი სამსახურებრივი მანქანით წყვილიდან თბილისში მოვიდა. როგორღაც ცეკას მღვივანი, დევი სტურუა, დამგზავრებია და მოჰყავს. გზაში საუბრისას სტუმარი რაღაც საკითხზე გიორგის არ დაეთანხმა. მძლოლს ჯიშვითი თავს უკან გაბრუნებს და დევის ეუბნება:

— ეი, შენ ახლა ამას ასწავლი? — და ზეღოთ გიორგი ლეონიძეზე ანიშნებს.

მეღვივანი და კოპოზი

ეს ამბავი ადრე ინსტიტუტში მომისმენია. ახლახან მისი სიმართლე რეკავ ბარამიძესა და კოტე ჩოლოყაშვილთან დავაზუსტებ.

რომიელაძე თარიღთან დაკავშირებით საზეიმო შეხვედრას უწყობდნენ და გიორგი ლეონიძე თელავში ჩაბრძანდა.

შეკრებამდე დრო ჰქონდა და ქალაქში მარტომ გაისეირნა. მიონახულას ის ადგილები, სადაც ახალგაზრდობაში ტიცვიან ტაბიძესთან, პაოლო იაშვილსა და სხვებთან ერთად დრო უტარებია. ჩაეხდა ღვინის სარდაფში. ზორბა ტანისა და მხარბეჭიანი მელვინე ხალისიანად შეეგება მოსულს და ღვინის დაჭამიკება შესთავაზა. ბატონმა გიორგიმ რამდენიმე ძველი მელვინე მოიკითხა და რა ღვინოები ჰქონდა, დაინტერესდა.

მელვინემ უცბა სახელდახელო სუფრა გაშალა და რამდენიმეხარი ღვინო დოებიტო ჩამოგდა.

— ეხედე, უზარლო კაცი არა ხართ, ვინ ბრძანდებით? — ორიოდ ჭიქის შემდეგ იკითხა მელვინემ.

ბატონი გიორგი ხუმრობის გუნებაზე დადგა და უპასუხა: საქთვეზმურწვის ტრესტის მმართველი ვარ.

პოეტს გაზეითვადაფარებულ კასრის თავზე მონოდებული ყველი, პური, მწვანელი, წილი, შავი და ქარვისფერი ღვინოები ახალგაზრდობას აგონებდა, ნეტარებით იგონებდა და ჰყვებოდა თელავში გატარებულ მთამეჭდავ ეპიზოდებს. საუბარ-საუბარსა და ღვინის ნება-ნება სმამი დრომაც გაიბრძინა.

ამ დროს რაკოძისა და რაიალმასკომში ერთი ამბავი ატყდა. შეხვედრის დრო ახლოვდებოდა და ლონისძიებს თავიდათავი არ ჩანდა. დატრიალდნენ, გაიკითხ-გამოიკითხნეს და ღვინის სარდაფსაც მიაკითხეს.

მელვინესა და ბატონ გიორგისაც ღვინო შესამწნევედ მოჰკიდებოდათ. მელვინე კარგ გუნებაზე დამდგარიყო და ბატონ გიორგის სიცლითა და მზიარულებით ზურგზე ხელს უტყავუნებდა. რაიონული მთავრობის ჩინოსნებს მელვინის ფაზილარობა არ მოეწონათ და თვალეში დაუბლილეს, — იგი, ვინ არის ეს კაცი? ეს პოეტი გიორგი ლეონიძე გახლავს!

— პოეტი? ამხელა კაცი ლექსებს წერს! — გაიოცა მელვინემ და ჩაილაპარაკა, — აფსუსს ღვინო!

თბილისში დაბრუნებულმა ბატონმა გიორგიმ სხვადასხვა სახეობის ძვირფასი თევზულობა შეიძინა და თელავში იმ მელვინეს გაუგზავნა.

ოცნება გილიოტინაზე

ტფილისის არის ჩემთვის მალაღი გილიოტინა და ემაფოტოტი.

გალაკტიონმა — 1920 წელს შექმნილ ლექსში „ტფილისი“. საკუთარი ბედიც დაიტარა ამ სტრიქონით და ყველა იმათიც, ვინც ასეთივე სიმძაფრით განიცდიდა წუთისოფლის სატყვიარს, მის მოუწყოლობასა და გაუტანლობას.

ჯერ მარტო მამინაც, როდესაც ეს სატყვიარი არ არის რაღაც უკიდურესი და გაუსაძლისი. და რა შეიძლება ითქვას მამონ, როდესაც სასტიკი პოლიტკურირ რეჟიმი სულს ვიხოთავს და ნანსაც აღარ გიტოვებს, რათა შევსა განიცადო — ერთბეშო, ერთი წინკალი მაინც. გილიოტინის შემზარაობა აჩრდილით მოგყვება და სინამრებიც შემოგტყდება და ოცნებებშიც. ეს რაღაა და თურმე აღარც ეს უნდა გეგულებოდეს თავის მისადრეკად. გილიოტინა ადამიანთა შეგნებაში არწებოდა საშიხელებს, დამორგუნველობის სიმბოლოდ.

გადავარდნილი კი გადავარდებოდა, მაგრამ ამ სიმბოლოდ განზოგადებას რაღას უშვებოდი, კაცობრიობის ყველაზე მტანჯულ განცდებს საშუადომო რომ გადაეჯავჭვა. გალაკტიონისათვის რატომ ქცეულიყო ტფილისი გილიოტინად და ემაფოტოტი?

რატომ უთანაბრდებოდა წყველას („და განიცადო ასეთი წყველას: გილიოტინა და ემაფოტოტი“)?

ეს ის ვარემო გახლდათ, სადაც მწერლობაში უნდა დაეკიდრებოდი, ეს დაემკიდრება კი თავისთავად მოიყოლებოდა ამჯერ ასოციაციებს.

მიხილ ჯავახიშვილი ქართველი მწერლის კალამს გოლგოთას შეადარებდა.

გალაკტიონ ტაბიძის ამჯერად ეს ასოციაციები ემაფოტინებისა, თუმცა ჯვარცმულის სატიც არაერთხელ მოლანდებოდა — საერთოდაც და უშუალოდ ამ ლექსშიც.

ეს ასოციაციები გაიფუტება ოთარ ჩხვიძის გონებაში, როდესაც ჩაუფიქრებოდა ქართველი მწერლის გზას დიდი ლტერატურისაკენ — ეს მხოლოდ სახარობელია და გილიოტინის გზა გახლდათ, თუკი არ იყავი უნდები არამცთუ სიკაღეს, არამედ რეალისტს ოდნავ შეფერადებასაც კი.

პიროვნებობა გენება? სიმართლის წყურვილს აღენთე?

მამ ყოველნამს უნდა განგეცავდა გილიოტინისა და ემაფოტის საფრთხე.

ავტობიოგრაფიული ყაიძის თხზულების — „დროდადრო“ — 1971 წლის 8 დეკემბრის ჩანაწერში ასეთ სტრიქონებსაც ამოიკითხავი. ახსენებს თუ არა გზა და დიდი მწერლობისაკენ, დასძინებს: ეს სამინდოე გზაა გზაა სახარობელი სიკაღესო... და იქვე სიტყვები, მისი მწერლური და მოქალაქეობრივი მრწამსის, მისი ზნეობრივი იმპერატივის გამოშავებელი:

— ნეტავი რამის გაკეთება მაინც მოუხერხდებოდადეს ადამიანს, ჯანდაბას, სახარობელს იყოს.

უნებელით ნასცდა, იყოს თუნდ სახარობელია?!

არა და არა. თორემ ავერ დაზუსტება:

— რაც უნდა იყოს, ფრანგი რევოლუციონერები ვაქცავთ-რად აღიოდნენ გილიოტინაზე, აღიოდნენ დიდი იმედითა... იმედი იმისაა, მათი ნამონყება ადრე თუ გვიან უსათუოდ გამარჯვებით დატვირთვინდებოდა, და დაე თვითონ შენირვოდნენ და ვერ დამტკბარყვინენ სანატრული ყაიძის დადგომით.

თანაც საშუალება ეძლეოდათ, ამაყად, ღირსეულად გაესწორებინათ თვლი სიკვდილისათვის, მომხრენი ვაგმნეცებინათ, მტრები შეეფიქრინებინათ ან სულაც დაემიხებინათ.

ვაქცავთ რად სასრული ღირდა შემზარავი გილიოტინის წინაშე დგომად.

მას შემდეგ დრო გასულა და... ძალიანაც შეცვლილა ახალი ყაიძი.

იხე გადასხვავებებულა, რომ გილიოტინა და სახარობელიც სანატრული გაგზდომია.

ოთარ ჩხვიძე სწორედ ამას განიცდის ასეთი უკიდურესი სიმძაფრით, შეუდარებს თუ არა საფრანგეთის რევოლუციონერების ეპოქის თავის თანადრეულობას, ეს მწარე გულსტიკილი ამოსცდება: ჩვენ რღადავი ავიდეთ, რა იმედებოდა, ან რომ ავიდარი, რითი ავიდარი, რა ძალგვის ან რის შესაძლებლობა მოგეცემია? ასე როგორ აიყარა ადამიანმა უფლება ყოველგვარი, როგორ, როგორ აიყარა?! ნატამალი ჭკუა როგორ არ ეყოლო?

ეს კიდევ ცალკე სადარდებელი და სათავისაცემია. ამჯერად კი დამაფიქრელი ისაა, გილიოტინაც რომ გეოცნებება, რაკილა — საფრანგეთის რევოლუციის ფინისა-გან განსხვავებით — ვაქცავთ, რად უნდა სიკვდილის უფლებასაც აღარ გიტოვებენ — სადღაც უნდა ჩაგკლან უსაქლოდ და კაციშვილმა არ იყოდეს დაბეჭვივითი, ცოცხალი ხარ თუ გარდაცვლილი.

ეს რაღაა, არა?!

ესეც არ გმეტებოთ.

მორალურადც სწორი დატყენ და გაგანადგურონ!..

ყველაზე კომპარული სიზმარშიც ვერაინ ნარმოადგენდა, თუ შეიძლება დამდგარიყო ისეთი დრო და დამაფიქრებელიყო ისეთი პოლიტიკური რეჟიმი, როდესაც გილიოტინა და ემაფოტოტი სანატრული შეიქნებოდა.

როგორც ჩანს, მხოლოდ უკეთესის უკეთესი არ არის დაუსწრებელი.

უარვის უარესიც დაუსწრებელია.

ტფილისის არის ჩემთვის მალაღი გილიოტინა და ემაფოტოტი.

გალაკტიონი ჯერაც ძველი ნარმოადგენებით აგებს ამ სტრიქონს.

მისთვის შიშისმომგვრელია ერთიც და მეორეც.

რაც უნდა იყოს, ვაქცავთ რად მაინც ახვალ ემაფოტსა და გილიოტინაზე.

ოთარ ჩხვიძე ამ ახალი დროის შვილია და საკუთარ თავზეც გამოუცვლია და ღრმადაც გაუღარებია მისი ასიც და უშთავსის წინაშე თავისებურება.

მისთვის საოცნებო გამანდარი ერთიც და მეორეც.

და მხოლოდ შენატრება იმ სტრიქონის შემთხვევლ გალაკტიონს: მაშინ კიდევ რა გიტრდა, გილიოტინაც რომ გაფრთხობდა და ემაფოტიც, შენც რა მერე შეიქენი უფრო ტრაგიკული, გვარცმის ამაოვებ რომ განგაცდევინოს.

მაია ჯგალიაშვილი

გრიგოლ რომატიძის უკანასკნელი სიყვარული

გრიგოლ რომატიძემ თავის შემოქმედებაში მშვენიერი ქალის არაერთი შთაბეჭედავი სახე შექმნა. ჰყვადათ თუ არა პროტოტიპები ლონდას, ნატას, მატასის, ოლგას, ნორინას... რა თქმა უნდა, ეყოლებოდათ, მაგრამ ამის შეხასხებ მხოლოდ შეგვიძლია ვიფარაუდოთ. რეალურად კი როგორ წარმართა მისი სასიყვარულო ამბები?

პირველი სიყვარული პოეტური ბუნების, რომანტიკული სულის გრიგოლ რომატიძისთვის უიღბლო აღმოჩნდა, ქალის მშობლებმა სასიძოფო დასინჯეს და გრიგოლს მისწერეს ქალის ტყუილი თეთომკვლელობის ამბავი, რამაც ახალგაზრდა გრიგოლის სულზე ღრმა ტკივილიანი კვალი დატოვა. ასევე უიღბლო აღმოჩნდა მისი პირველი ქორწინებაც. ირანში, პირველი მსოფლიო ომის დროს, ცოლად შეირთო ნინო დომენსკაია და ქალიშვილი შექმინა, რომელიც ბავშვი ქუთრუფით დასნეულდა და გარდაიცვალა. გრიგოლ რომატიძემ გარდაცვლილ ქალიშვილ ალექს მიუძღვნა დრამა „ალექსა“ და ლექსი „ალექსა“ („ყველაზე უფრო „ლირიული“ ჩემს შაირებში“ — გრიგოლ რომატიძე):

ვაშურებ ოთახს. დასრიალობს სიკვდილის კვალი.
ნინოს ხატის წინ დავიჩრებ სათუთი შირი.
მოვიტყნებ ჩემი ლოცვით, ნეკით თ მცირე
და ვიშრობ ცრემლებს საცოდავი, ვით ქიქის თვალი.

მწერალი მეორედ დაქორწინდა ელენე ფიალიკინაზე, მსახიობსა და მწერალზე, რომელთანაც შეიღო არ შესძენია, მაგრამ ზრდა და მუდღის ობოლ დისშვილს — ალინკას (ელენე პოკორელოვას). ელენე ფიალიკინას ავტობიოგრაფიაში ვკითხულობთ: „მწერლობა უფრო ადრე დაიწყო და გერმანიაშიც გაავრცელდა. ვწერდი გერმანულად გერმანულ ქალთა ჟურნალებისა და ფილმებისთვის, როგორც სცენარისტი. ამას გარდა, ბერლინში რუსულს ეკანსავალი დაქტორ რაკოვის კომერციულ და უცხო ენების სასწავლებელში. როგორც ცალკე ნიჭი, გერმანიაში გამოვეცი რომანი „ნინა“. სიბერეში იგი დასნეულდა და ლოგინად ჩაჯარდა. გრიგოლ რომატიძე მუდღის თვითონ უწლიდა გარდაცვალებამდე.“

სწორედ ამ მძიმე და უსიხარულო წლებში მის ცხოვრებაში გამოჩნდა ახალგაზრდა ქალი, გიტა შტრახვიტიცი. ეს იყო სასწაული. გრიგოლ რომატიძემ ენეგვიამ გაიცოც მსატყარი ქალი, სავარაუდოდ, ალბათ, რომელიმე მის გამოყენებაზე, მოიხიბლა მისი ნახატებით, რომლებიც თავის ცხოვრებაში შეაფასა კიდევ ერთ წერილით: „მისი „თავისებური სტილი“ თავიდან მერყეობდა: როგორც მანერა,

სინამდვილე შეაცუროს ზმანების ნაცვლად. თუ ერთი ფრანგი ავტორის გამოთქმას მივმართავთ როლქს შესახებ, შემდეგში გამოირკვევა სინამდვილე, სახელდობრ: მანერა, რომ ზმანება შეაცუროს სინამდვილის ნაცვლად. მისი ნახატები ნათელია. მისი ზედა წინ კი არაა მიმართული, არამედ უკან: მეტაფიზიკური, აქედანაა მისი ვიზიონარობა, რომელიც მე, მრავალ საიდუმლოს მცოდნეს, მაკვირვებს.“

ამ დროს მწერალი 81 წლისა იყო, გიტა კი — 31-ისა. წლებს ხელი არ მუშაობდა, რომ მათ შორის საოცარ სიყვარულს ეფეტთა. მარტოსულმა გრიგოლმა, როგორც თვითონ აღნიშნავდა, ლეთისგან გიტას სახით საჩუქარი მიიღო: „ჩემი სიყვარული ისე დიდია, რომ მან შეძლო ასაკობრივი განსხვავების დაძვრვა. მით უფრო, რომ ჩემში სიყვარული არაჩვეულებრივი ბუნებისაა.“

როგორ წარმართა ეს სიყვარული?
ხელით გვაქვს გიტასადმი მიწერილი გრიგოლ რომატიძის პირადი წერილით, რომლებიც პირველად იხა ორჯონიკიძემ გამოაქვეყნა კრებულში „ლიტერატურის მატალია“. წერილთა ახლები გიტას მეგობარ ქალს, მანუკარ ვანდა პოლესს, შეეცვარიათ დაცულ გრიგოლ რომატიძის არქივიდან გადაღული და შემდეგ გადაუცია დავით მაღრაძისთვის (წერილთა თარგმანს ქართველ მრეწველს). გრიგოლ რომატიძე გიტას სწერდა 1961-62 წლებში. ამ ბარათების მიხედვით, კარგად ჩანს, როგორ იზრდებოდა ეს სიყვარული, რას განიცდიდა მწერალი: „შუნა სიყვარულის ძალამ გამახალგაზრდავდა. ამ ძალის მადლით ჩემი სამომხ წერიული დემრესია თითქმის გაარაზრდა. მენი სიყვარული წყალობით განვიცდი არსებობის სიხარულს და მადლს და შემოქმედებით აღმაფრენას.“

როგორც აღვნიშნე, ჩვენ მხოლოდ გრიგოლ რომატიძის წერილები გვაქვს, მაგრამ მაინც შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ ის ბარათები, რომელთაც ახალგაზრდა მსატყარი ქალი სწერდა მწერალს. თანაც, საუღლისხმოა, რომ გრიგოლ რომატიძეს ხშირად აქვს ჩართული ციტატები გიტას წერილებიდანაც.

წერილია ციკლი გრძელდება 1961 წლის 27 აპრილიდან 1962 წლის 17 ნოემბრამდე. საუღლისხმოა, რომ პოლონური ბარათი მწერლობა სიკვდილამდე ორი დღით ადრე დაწერა (გარდაიცვალა 19 ნოემბერს). ამ ბოლო წერილის მიხედვით, გრიგოლ რომატიძე თავისი ბედნიერების მწვერულზე იდგა, მან და გიტამ ერთად ცხოვრება და დაქორწინება გადაწყვიტეს. ამ დღეებში მწერალმა, დის თხოვნით, სურათიც გადაიღო, რომელზეც ძალიან ვახალგაზრდად ვეუბლი ჩანდა. ამას თვითონ გიტას სიყვარულით ხსნიდა: ეს იმიტომ მოხდა, რომ სურათის გადაღებისას შეუნებ ვიჭირებო.

როგორია შეყვარებული გრიგოლ რომატიძე?
საოცრად ახალგაზრდად ვეუბლია ეს წერილები. შეიძლება გოეთეს უკანასკნელი სიყვარული გავგახსენდეს, რომდესაც 74 წლის, ხანდაზმულ ვაიარულ გვიგისს 19 წლის ულიკა ფონ ლევეცკოვი თავდავიწყებით შეუყვარდა, თუმცა გოეთეს პირადი წერილები არ დაუწერია. სხვათა შორის, ეს „ბარათები“ შეავსო გერმანულმა მწერალმა რობერტ ვალზერმა, რომელმაც დაწერა რომანი „შეყვარებული გოეთე“, რომელშიც ეს წერილები „გამოიგონა“ [ქარ-

თოულად მაია მირიანაშვილი თარგმნა).

გრიგოლ რობაქიძე ამ წერილებში გიტას მიმართავდა, როგორც მზეს, ლეთიურ მეგობარს, ენგაფს, წყაროს, სეა-როსთავოს, შეუღარველს, მისტიკურ მუღუღს, ღვთიურ სატრფოსა და დას. ამ წერილებში კარგად ჩანს პლატონის სიყვარულის ფილოსოფია, აგრეთვე ისიც, როგორც ერთი სულიერ მფლობარეობაში იყო პოეტიკ, რა სტკიოდა, რა უხაროდა.

ერთი წერილიდან ვიგებთ, რომ გიტა აღურთოვანებულელი ყოფილა გრიგოლის გერმანულ ენაზე დაწერილი ლექსებით: „რომ ჩემს ლექსებს თქვენს გულში ხელმოყრედ დაბადება ხვდათ ნილად — უმაღლესი ბედნიერება, რომელიც შეიძლება რგებდა იდგმზე ლექსს თქვენს სამყაროში, შეგიძლიათ წარმოიდგინოთ, როგორ ვამახარა ამაწ“.

გიტას რამდენიმე სტოლან საქართველოს შესახებ, კერძოდ ის, რომ წმინდა გიორგი მარტოეულობდა, და მისი ხატი ურუქება გრიგოლისთვის. ამით აღტაცებულ გრიგოლს კი მოსთვის მიუწერია: „მწერთ: „რამდენიმე დღის წინათ, როდესაც საღებავებს ვყოფდებოდი, ღია ბარათი შევაბრძინე; მან უფებ თქვენს თავი ვამახარა — ხომ არის წმ. გიორგი თქვენი სამშობლოს მფარველი? — ამიტომაც გიგზავნით“. საოცარია დეტალების ცოდნა ჩემს შესახებ. ვმადლობთ. ვარ გულაჩუქებულა“. და ბოლოს: „ამან შემძრა საულის სიღრმევე“. ამიერიდან თქვენც ჩემი სამშობლოს მფარველი კალთის ქვეშ გიგულებთ. სულიერად მოათესსავე თქვენი გრიგოლ რობაქიძე“. ერთი წერილიდან ვიგებთ, რომ გიტას 12 წელი ადრე დაესაბრძინა, რომ შეგვედგინა გრიგოლს, რომელმაც ეს სიზმარი ხილვას შეადარა.

წერილებიდან ჩანს, რომ გიტას არა მხოლოდ ლექსები, გრიგოლ რობაქიძის რომანებიც მოსწონდა, მათ შორის „გრაალის მცველნი“, რომლის შესახებ წერდა: „ეს სიგნი ჩემი შინაგანი მუხედრა იყო თქვენთან, რომელიც შემდგომ ღრმა განცდად გადაიქცა. ბავშვობასა და სიყმატის ლექში ნაწინა ყველა სურათი უცებონ რეალობით ათვისო. განა ეს ღრმა შინაგანი ნათესავის მცვენობა არ იყო?“.

რობაქიძეს გაუხარდა, როცა გაიგო, რომ გიტას სიმბოლო იყო თასი, მის მარჯვენა ხელში ჩახატული ყოფილა ფორიანი თასი. გრიგოლს მარჯვენაზე კი მზე იყო გამოსახული. იგი წერდა: „როცა ხელს გართთვით — ჩემი მზის ხაზით“ ვეხები თქვენს „ფილას“. ამით ჩვენი შინაგანი ერთობა სამუდამოდ დადასტურებულა“.

ამ ბარათებიდან ჩანს, რას წერდა რობაქიძე, რას კითხობოდა, სამომავლედ რას აპირებდა. რა თქმა უნდა, ამიერიდან ყველაფერი გიტასთან იყო დაკავშირებული. მისი მონატრებით სურთივლად, მასზე ფორში ათენალებდა, ყოველ კვირაში (ხადახან რამდენჯერმეც) წერილებს სწერდა.

გრიგოლ რობაქიძე შენიშნავდა, რომ ზღვა გერმანულ ენაში მდებარეობს სექსისა, ტბა კი — მამრობითისა, და აქედან დაასკენდა: ქალი ნამდვილად უსაზღვროა, როგორც ზღვა, და კაცი ნამდვილად შემოსაზღვრულია, როგორც ტბაო. იგი გიტას ადრევედ მარიამ მაგდალელს, წმინდასა და „ქალწულმწიგის“.

თვითონ გრიგოლ რობაქიძესაც ვერ აეხსნა ეს სიყვა-

რული, წერდა: „ამოდ ვეძებ მსგავს სიყვარულს მსოფლიო ლიტერატურაში, უფრო ჰგავს ჩემი წირინას სიყვარულს ლეგანასდამ“ („გრაალის მცველნი“). „შენს სიყვარულს მისტიკური სახისი აქვს. შენ მე ენიწნობდი მეტაფიზიკური სამყაროდან, გაეცნობიერებლად“.

გრიგოლი „ზებედნიერად“ გრძნობდა თავს. და წერდა: „დედამიწაზე ჩემი შენდამი სიყვარულისთვის ასე ცოტა დრო დამჩნა. დიდხანს, დიდხანს უნდა მეყარებოდი: ეს წმინდა, შემსახურა შენთვის“.

გიტა სწერდა გრიგოლს: „შენდამი სიყვარული როგორც ყველიო, ისე გაეფურჩქნე, რადგანაც: შენ (შენ-განვე ფარულად) ხარ ის: ხარ — ჩემი არსებობის თაურთიზე“.

გრიგოლს ეწინოდა, რაიმე პორტოტი არ ჩარეულიყო მათ საკრალურ ურთიერთობაში“. ნუხდა, როცა გიტას-გან მასუხი იგივინებდა. გიტა ხშირად მოგზაურობდა, სხვადასხვა შეკვეთას ასრულებდა. როცა გრიგოლმა ნახა სურათი „ფარაონი სეთი და ქალღმერთი ჰატჰორი“, გიტა ქალღმერთ ჰატჰორს შეადარა. საკუთარ თავს კი ლამარის რაინდს უწოდებდა. გიტასთვის რომ უნდა ემფარეულა. ერთ წერილში კი გიტას სთხოვს, დიონისო დამიძახე, ტანჯული ღმერთის სახელიო.

1962 წლის 25 აპრილს გიტას ასეთი სიზმარი უნახავს; ის და გრიგოლი გადახვეული იყვნენ, გრიგოლს ორდენის მფლობლის ნაცრისფერი სამოსი ეცვა, მერე უდგბნოში საქარაენი გზაზე მიდიოდნენ. გრიგოლი უეცრად გაუჩინარდა, გიტამ კი მოულოდნელ ლანდოფტში გადაინაცვალა, ეძახდა გრიგოლს, გაქცა ხეებისკენ, უცებ ღებეშ-მოლოხილ ადგალას აღმოჩნდა, ღობის იქით კი კბილბე-დალტყენილ ურჩხულები იყვნენ. გიტამ მათ სიყვარული მიაფრქვია, რის შემდეგაც ცხოველები ხტუნეთი ვარს შემოხეივნენ და ლოკვა დაუნყეს. გრიგოლმა კი ეს სიზმარი ასე ახსნა: ისინი მინიერი სიყვარულით შერთიერებოდა, მაგრამ თვითონ მალე გარდაიცვლებოდა, დაემშვიდობებოდა და მარადისობიდან შეეხიანებოდა.

გრიგოლი სწერდა გიტას: „ჩვენ ვმორღებით და კვლავ ვპოულობთ თავს ერთიმანეთში. მტკივნეულია განაშორება, მაგრამ მოვიგონოთ სტროფი ჩემი ლექსიდან: „სევედიანები“:

**როგორ შეძლებდი
თუ არ ვიქნებოდი ბედის რჩეული,
შენთან შეხვედრას!
განაშორებაც კი ღვთიურია.**

გრიგოლი წერილებში გიტას საქართველოზეც სწერდა, მაგალითად, ერთხან აღტაცებული აღნიშნავს, რომ დაესწრო ევროპის ჩემპიონთა თასის გათამაშებას თბილისის „დინამოსა“ და მადრიდის „რეალს“ შორის კალათბურთში, რომელიც ქართველებმა მოიგეს: „საქართველო ცოცხლობს! საქართველოს გაუმარჯოს!“

განსაკუთრებული მღელვარებით მოელოდა ფენეატი სუხინიძელების ანსამბლის ჩასვლას, რათა ერთად დასწრებოდათ კონცერტს. თვითონ სამჯერ დაესწრო და აღურთოვანდა საგანგებო წერილით გამოხატა: „ქართული გენია რიკითა განაწეული“. ერთ გაზეტის კი კრიტიკული სტატია დაუბეჭდავა: „ეს მაგვარებანი, მკვიცილო, უნდა-

რად ტრამბაზა სამხრეთელები — სამჭოთა კავშირის მარსელები — უთუოდ უაღრესად სიმპათიური არიან“. აღმოებულეული გრიგოლი ამ ტატატასაც საგანგებოდ გამოცხადებუა წერილით „ქართელებოთა სავიზიტო ბარათი“. მას სურდა ან წერილით ეეროებულ-ამერიკულ სამყაროს გაეყო საქართველოს შესახებ, რადგანაც: დადებდა ამ ქვეყანას მხოლოდ „თავაზიან“ ეთნოგრაფიულ სკაიზინდ გაინილავენო.

გრიგოლ რობაქიძე განსაკუთრებთი განიცდიდა, გიტას მშობლებისთვის მისი ხელი რომ უნდა ეთხოვა. მათთვის დანერვილი წერილი წინასწარ ჯერ გიტას გაუგზავნა, რომ მასაც შეეფასებინა. აი, რას წერდა: „ჩვენი სიყვარული ისე განუზომლად ღრმავა, რომ ეერავითარი მინიერი ძალა ვერ შეარყევს. თვით სიყვარულიც ვერ დაგვაშორებს ერთმანეთს, რადგანაც საბუდოდ ვართ მისტიკურად დაქორწინებულნი, ამით აიხსენება, რომ არცულ იმითათდა თვას და-მანათი ვერაშნებთ. ვლიანობ, რომ წებისმიერი მესამე ადამიანი — რადგანაც გიტასთვის ძალიან ხნიერი ვარ — ჩვენს სიყვარულს არაბუნებრივად მიიჩნევს, მაგრამ გიტასეული სიზმრობა, მე მას, როგორც სიყვარულის, უფედეს დროში შევხვდი. მე კი ჩემი თავი სამუდამოდ ვგებო მის სიყვარულში. ასე რომ, ჩვენი სიყვარული უფრო ზეგრძნობადზეა დამყარებულნი, ვიდრე გრძნობადზე. აქ თუ ასაკობრივ განსხვავებას დიდი მნიშვნელობა არ ენიჭება. ახლა გადავწყვიტე, ჩვენი სიყვარული ქორწინებით დავაკანონებ. ვიცო, თქვენთვის ფსიქოლოგიურად ძნელი იქნება ეს მოთხოვით და ვერც გახვდება, გთხოვთ. ერის თუ მინაც მიაკვლი თქვენთან, მისა საკუთარ გულებში ჩვენი ქორწინება არ „შეაგვენით“.

„ერთმა ქვეიანმა კაცმა თქვა: ადამიანის სიყვარული ნიშნავს, ადამიანის ის, როგორც ღმერთმა ჩაიფურა“ — წერს რობაქიძე ერთ წერილში. მას სწორედ ამგვარი სიყვარული უყვარდა გიტა: „ერთი რამ მცირედ მაღელეებს, ძალიან ხნიერი ვარ შენთვის. შესაძლოა ამის გამო შენი ქალურად დაიარაგოს, მაგრამ შენ სიყვარულის „ძებნიას“ უძველეს დროში შემხვდა“. „ჩვენი სიყვარული მისტრიკია. ეს არის ქმედებად ქცეული საიდუმლო, როგორც ბოძებელი მაღალი წყალობა“.

როგორც ჩანს, გრიგოლ რობაქიძე ამ სიყვარულის „მოკლე ბიოგრაფიის“ დანერსავს აპირებდა, შეიძლება მის არცერთ ნიხებზე კიდევ ეს ხელნაწერი.

გიტას არ აკლდა ხელის მიზოვნელები. ერთ წერილში გიტას მოუწერია, რომ ვილაც 38 წლის, ექვსი ენის მცოდნის, ბრწყინვალე მდგომარეობისა და კარგი გარეგნობის ამერიკელს უთხოვია ხელი, ივლისში კი — 60 წლის დამლომატს, არისტოკრატს: „განა ბუდი უცნაური არაა? არჩევანის საშუალება მომცა“.

გიტამ კი გრიგოლ რობაქიძე აირჩია და სულ არ ამინებად არც ასაკობრივი სხვაობა და არც მომავალი ხელმოკლე ცხოვრება.

ამის თაობაზე გრიგოლ რობაქიძე ამშვიდებდა: რომ გათხოვნილავი, ჩემს სიყვარულს არაფერი მოაკლდებოდა, უზარბლოდ, მსუბუქი ნადეული მომიცავდაო.

სიკედელი მთუოდნულად დაუსვა წერილი ამ მისტრიკის, თუმცა, ვინ იცის, როგორც პავლე მოციქული წერს, სიყვარული ხომ არასოდეს მთავრდება.

ანა ბერძენიშვილი

ცანს და მინსს შორის გალექსილი აზვები

— ლექსის გამოქვეყნებასაც, წინის გამოცემასაც მაშინ აქვს ფასი, თუ მონაწილე ხარ სალიტერატურო პროცესისა. დალილა ბედიანიძე მიკეთებნება იმ პოეტთა ჯგუფს — არცთუ მრავალრიცხოვანს — ქართული პოეზიის შუაგულში რომ გალექსებს და ნამდვილ ღრმეულებას ქმნის.

საერთოდ, პოეტური ცხოვრება სწორავაზობრივი არ არის. ყოლილა შემხიხვევა, ნარშუმატებლად დაუწყიათ და შერე ამოგრეველა წიჭი. ხან პირიქითაც ხდება. დალილა ბედიანიძე კი ბრწყინვალე ლექსებით შემოვიდა ასპარეზზე და ასეივად ნარშუმატებით განაგრძობს შემოქმედებით გზას. განსაკუთრებით მინდა გამოყოფი მისი ბოლოდროინდელი ლირიკა, რომელშიც თითქოს აგრძელება დაწყებულ გზას და, ამავე დროს, ახალი მოტივები, თემატიკა, განწყობილება და რიტმიკაც ჩნდება. ლირის ციკლი კი ისეთია, ახლებურად რომ დაგანახებს ახალგაზრდა ქალის ფსიქიკას. აქ ისეთი ნუნსები იხსენება, ქართულ პოეზიაში ამ კუთხით რომ არ მოუქცევიათ ყურადღება, ან თუ მოუქცევიათ, ასე სახიფათო — არა, — ასე ვახსნის რუსტომ ჩხეიძე დალილა ბედიანიძის პოეზიის გადამოს, რომელიც უფრად ჩავენი მწერლობის“ სალიონი სკამართა. პოეტმა ქართულიტორი თანამედვერობით ნაიკითხა თავისი ლექსები — ქვეილავი, ახლებიც და გამოუქვეყნებლებიც და კიდევ ერთხელ დამატიკა, რომ მის თამასა, ქართულ პოეზიაში შემოსეულისთანავე რომ ასნია, კვლავ თავის სიმაღლეს ინარჩუნებს და მისი შემოქმედება — ასეთი ფაქიზი და სულში ჩაშენებული, ჩვენი ყოფიერების შიზი დაძმობარ, ხან ქართული ანუნალი, და ხანაც რადღენაირი სიმშვიდით სავსე — თავისი გაფაქიზებული მშერთია და სწორით, ადამიანური გრძნობების უღრმეს შრეებს გიხსნის. ამ ბუნებდ ასეთია დალილა ბედიანიძის პოეზია და ამის დასტური იყო ეს სადაშობი, რომელზეც პოეტმა შეკრებლითა შეკითხვებასაც უპასუხა და შეხვედრაც ასე ნარაშობათა:

— დალილა ბედიანიძის დღეს გამოჩრეული ხმა აქვს ქართულ პოეზიისა. იგი საზრდოვანი ქართული პოეზიის ტრადიციებით, ამიტომაც ხშირად გაგონდება მისი სტრიქონების კითხვისას გლავტიონი, ტერენტიე გრანელი, ანა კალანდანიძე და სხვები, მაგრამ ეს მხოლოდ „ქართული მშერაა“, რადგან ერთი მშობლის, ქართული ენის, მინის, რწმენის, კულტურის შვილიდ არიან, — იტყვის შეხვედრებზე მიაჯალიაშვილი და დალილა ბედიანიძის პოეზიის ძალაზე ისაუბრებს, იმ ძალაზე, რომლის მფარველად და პატრონად ბედისწერამ სწორედ ის აირჩია, განაგრზავნა ადამიანებითან, რათა „მათ სიყვარული ასანაულოს“ და ვახდეს ღირსი „პოეტის სახელისა“. რადგანაც ამქვეყნად, როგორც ლადო ასათიანი აზრობდა, იმისთვის მოვიდა, რომ ლექსები წეროს, სხვა არ, ლექსების ვარდა, ვერ შევლის მის ტკივილებს და პოეტად ყოფნაც ტერენტიერათა შიქ ცხოვრებისა.

„მხოლოდ სიხსიანიც ცერსმელებით მიქცეული და ნასაზრდოები წყალუხვი მდინარიდან იბადებიან ლექსები,

რომლებიც სულს შეძრავენ და რომელიმე ელიოზს, ნატკერის ხის ხილვაზე მიოცნებებს, გააბედნიერებენ და სველ ქვიშაზე „ლეთის ნაფეხურებს“ წააკითხებენ.

ამიტომაც დადოცადვენ დალილა ბუდიანიძის სახეზე „ცრმელების ლოკოკინები“ და „ფორის ნიჟარებს მიაჩრევენ“, მარზე — დიდი ობობა ხარბად ისრუტავს მის სისხლს, მაგრამ დაზე, მის პოეზიაშიც ყოვლის მიმტვებელი, დაადნობს ყველა ტკივილს, მის სულს „მტრედავ“, ანგელოზად გადააქცევს, რათა ამბები ბატროს „ცასა და მინას შორის“.

სწორედ ეს გალექსილი „ამბები“ მისი მშვენიერი ლექსები.

არა მხოლოდ ლექსები, ასეთივე დალილა ბუდიანიძის ნებისმიერი პუბლიკაცია, იქნება ეს თარგმანი, სამეცნიერო ნაშრომი, პროზის ნიმუში თუ უბრალოდ, გამომხატურება ვისიმე შემოქმედებაზე. ამიტომაც საგანგებოდ აღნიშნავს რუსტომ ჩხვიძე:

— სამწუხაროდ, ჩვენ ვცხოვრობთ რეალობაში, სადაც უფროთ კარგის თქმა სხვაზე საბედნიეროდ, დალილა ბუდიანიძე მათ შორისაა, ვინც ეხმაურება ამა თუ იმ ავტორის შემოქმედებას, არა მხოლოდ საჯაროდ გამოთქვამს თავის აზრს, წერს კიდევ ასეთი სანდო ადამიანი, სანდო მრჩეველი, განსაკუთრებით ახალგაზრდებს სჭირდებათ. დალილა ბუდიანიძის საქმიანობა ამ მხრივაც თვალსაჩინო და მისაბაძია.

***

ლია სტურუა:

„დალილა ბუდიანიძის პოეზია ყოველთვის მომწონდა. შესაძლოა, ჩემი დამოკიდებულება სუბიექტურიც არის.“

სამწუხაროდ, ყველა ქვეყნის ლიტერატურულ ცხოვრებაში დედა პერიოდები, როცა ძალიან იზრდება გავლენის (არა რემინისცენციების) მნიშვნელობა. არც ერთი პოეტა არ არსებობს გავლენის გარეშე. მერე, ვფა-ფაბეულას თქმისა არ იყოს, როცა ამ ყველაფერს გადახარმავებს და საკუთარ სულიერ ქურაში გამოადნობს, ყველასგან განსხვავებული ხდება. პოეტისთვის მნიშვნელოვანია რომ საკუთარი ხმა და სახე შექონდეს. ჩემს ახალგაზრდობაში უკმინდოედი და რეზარკი რომ გამოჩნდნენ, ყველა ქართველმა მერაღამა მათსავეთი დაიწყო წერა. საქმე ის არის, რომ ამ გავლენას ნიჭიერი კაცი თავს დაადნევს, უნიჭო — ევრა. დაალინა კიდევ რამდენიმეზე. ახლა ძალიან მოადამია ბროდსკი. პირადად მე მომწონს რუსი ბროდსკიც, ინგლისელი ოდენიც, ბროდსკი რომ მოსწონდა და ბევრი საერთო აქვთ ერთმანეთთან, მაგრამ ამ თითველი თითარ ქილაძე მირტელმა, რომელმაც ორჯერ ებრა, მაგრამ თავისი ლექსები აქვს. კარგია, რომ ამ ეპოქაში, ამ დროში, დალილას

აქვს თავისი ლექსები, თავისი ხმა და სამყარო. ახლახან ლიტერატურულ გაზეზში გამორჩეულად მომწონდა მისი რამდენიმე ლექსი. ეძლიო დაიკნისონისადმი მიძღვნილი ლექსი რომ ნავიკითხე, რაღაცნაირად, ნოსტალგიურად გამაბოზო, „შინაურებში“ კი ისეთი შრეები იხსნება... ახლა სწორედ ეს ლექსი უნდა ნავიკითხო... — იტყვის ქალბატონი დალილა და მისთვის ჩვეული დეკლამატორული ხელოვნებით ააზმინებს დალილა ბუდიანიძის სტრუქტურებს.

***

— ქალბატონო დალილა, პირველი ლექსი როდის დანერეთ?

— შეიღწე ნლის ვიყავი მაშინ. ახალი წელი ახლოდებოდა. ოჯახში სახზადისი იყო. მე ყველას ხელს ვუშლიდი. ბებო: ნამო, ლექსი დავწეროთო, — მითხრა. ასე დაიწერა პირველი, ყვოდად უსუსური ლექსი. მერე მოთბობებს შევეჭიდე. პიონერთა სასახლეში დავდიოდი. სერიოზულად მოეზიას VIII-IX კლასიდან მოკიდე ხელი. ყველაზე მნიშვნელოვანი პუბლიკაციაც სტუდენტობისას შექონდა — ბატონმა გიორგი ნატროშვილმა გამომიქვეყნა 14 ლექსი. მერე უკვე აღარ დამითვლია. დაუბეჭდაობას არ ვუჩივი, მაგრამ პოეზიის საღამოები არ მიყვარს, რადგან ცუდი დეკლამატორი ვარ. ზუპირად არაფერი ვიცი და მიჩვევია ნავიკითხო.

დალილა ბუდიანიძე

— გულწრფელი ადამიანი ბრძანდებით და გულწრფელი პოეტის... როგორ ახერხებთ ორივეს პატრონობას?

— როცა ვწერ, არაფერი მახსოვს. თავისთავად მოდის სიტყვები... სხვა რა გითხრა...

— საყვარელი პოეტები თუ გყავთ?

— მსოფლიო ლიტერატურაში — შოპენოსი (მიმპანია, რომ ეს ისეთი მწერალია, კიდევ ათასნაწლელებს რომ გაუძლებს); მომწონს ასევე პატულუსის ლირიკა, მანანა ღარიბაშვილის თარგმანით; ქართული პოეზიიდან — გალაკტიონი, ლია სტურუა, ბესიკ ხარაიშული; ახალგაზრდებიდან — დიანა ანდომიანი, ნათია ნაცვლიშვილი, გიორგი კეკელიძე, ლელა სამნიშვილი. ყოველთვის დიდი ინტერესით ვკითხვლობ და ყოველი ახალი პუბლიკაციის გაცნობის შემდეგ თითქოს მოვიმართები ხოლმე. არა, მიბაძვით არ ვაბაძე, მაგრამ რაღაც იდეებებს გონებაში და წერას ვინყებ. მართალია, ევრლიბრი მომწონს — ლექსებში მუსიკა მაინცდამაინც არ მიტაცებს — მაგრამ ვალაკტიონი გამორჩეულად მიყვარს და მიმპანია, რომ ის მნიშვნელოვანი თბილისური საცობები მოგახსენებდა. ამ ყველაფერისგან თავს იმით ვშველი, რომ ვალაკტიონის ლექსებს ვიმიჯრებ გონებაში.

შოთა ბოსტანაშვილი:

პოეზია კრიზისული მდგომარეობის კვალია.

პოეტს ხშირად უხდება (იძულებულია) გაქცევა ხილული და ხელშეხებით სინამდვილისაგან აქეთ-იქით, ხან საკუთარ თავში, მე-ში. ჩუგჯერ კი სწორედ მე-ს გაურბის იმავე თავში, ვისთვისაც, ჩვენ სწორედ ერთი ასეთი გაქცევის მოწმენი ვართ ახლაც.

გაქცევითა რიგის ერთ-ერთი კონცეპტია (გნებავთ, თამაში) „ავტორის სიკედილი“. ამ თვალსაზრისით აქ სრული და უქვევლი ვარანტიცა იმისა, რომ ჩვენი ავტორი თავს არც მოიკლავს და არც მოიმკვდარუნებს.

პოეტის თავშესაფარის ერთ-ერთ ასეთ სიმბოლოდ და ცნობიერებად წარმოსდგება ხელაში. ის მიდის საკუთარ თავში, თავს აფარებს საკუთარ სხეულს და მისი გარე ეკლიანი ზედაპირით უპირისპირდება მოსალოდნელ საფრთხეს. აქ უსუფელი ვარანტიცა წარმოსახვასთან გვაქვს საქმე.

პოეტს ხშირად უხდება (ამშვენებს) ასეთი წარმოსახვა — ლექსებს ტანზე ამოკრული ცეცხლით.

ხლარბს ხზრად არ მოსდის, რომ ტყეში უქვე წაშა გაიყვანეს და ერთ დღეს ბურთიად დახვეული, სრული უსაფრთხოების ილუზიით შეიძლება ისე დაგორდეს და მოხვდეს კატასტროფაში, რომ კრიზისის სიტუაცია არც გაიაროს.

მოდდა ისე, რომ პოეტის მწვენი ბორცვები დიდ მაგისტრალთან აღმოჩნდნენ და მისი მრავალი ბინადარი აქ ისევე არბინიან ცხოვრობს, უფლის და ალაღად უმღერის საკუთარ სახლს. ერთი ასეთი ალაღი დალიდაც განხლავთ.

***

ცისანა კეინტრადე გაზთა „ქართულ სიტყვაში“ გამოქვეყნებულ მითითებაზე „სრულში“ შეაქრებს უკრადლევა. პუბლიკაციით აღფრთოვანებული, მისთვის ჩვეული სიბალსით, მოთხრობის სიუჟეტსაც გვიამბობს და ქალბატონ დალიას პკითხავს: თქვენი ეს მოთხრობა ისე მომეწონა, სანტრეუსოა, ამ ჟანრში აქტორად თუ მუშაობთ?

— ის ამბავი ნამდვილად მოხდა — ერთ-ერთ ცნობილ პოეტს შეემთხვა. თავის დროზე მეც მიაბმეს. ჩარჩენილი მქონდა მესხურებში და ერთ დღესაც დავერთე, საერთოდ კი მოთხრობებსაც ვაქვეყნებ, თარგმანებსაც და სამეცნიერო ნაშრომებსაც, — უპასუხებს ქალბატონი დალია და შეკითხვისას ახალი ნაკადიც წამოეცა დარბახიდან:

- თარგმნილი რა გაქეთ?
- კლასიკური ფილოლოგია დავამთარგმ. სტუდენტობის ხელშეხებ ვთარგმნიდი თეოკრიტეს, მაგრამ ცოტა შეფერხდა წინების მომზადება და მისი გამოცემა ჩემი ცხოვრების მიზნად იქცა. უნგრული ვისწავლე კიდევ და ახლახან გამოიცა ახალგაზრდა უნგრული მწერლის რომანი, ჩემი თარგმანით. თარგმნილი მაქვს მისივე ლექსებიც და კიდევ უნგრული ფოლკლორის ნიმუშებიც. ასევე ტედ პოუზის პოეზია გადმოვაქართულე ინგლისურად. სტუდენტობისას პნკარდით ვთარგმნე უკრაინული ლექსებიც. საერთოდ, ჩემი ძირითადი საქმიანობა მაინც პოეზიაა.
- რა მნიშვნელობას ანიჭებთ ტრადიციას — საერთოდ და პოეზიაში — უშუალოდ?
- ტრადიცია პოეზიაში, ჩემი აზრით, აუცილებელია. როგორც შეიღბ გამოკვეება ხილვებში მშობლის სისხლი, ისე

ტრადიცია მოკვეება პოეტს. ამის გარეშე ახალი არაფერი შეიქმნება. თუმც ერთიც არის — ტრადიცია ისე არ უნდა მორიგის ავტორს, რომ საკუთარი სახე დაუკარგოს.

— როგორ წერთ? გიყვართ გასწავლება თუ ერთი შთაგონებით წერთ?

— ერთი ამოსუნთქვით ვწერ. შეიძლება აქა-იქ ჩავასწორო. საერთოდ, როცა ლექსი მოდის გონებაში, მაშინვე თუ არ დავწერ, მერე მაკვირდება. რამდენჯერმე სწორედ ასე დამისხტა ლექსი ხელიდან.

— ქალბატონმა ლიამ გავლენებზე ისაუბრა... შეიძლება ავტორი ისეთი შემოქმედის გავლენას განიცდოდეს, გავივირდეს კიდევ, მაგალითად, გალაკტიონე სიჭაბუკეში გავლენა იქონიეს იოსებ გრიშაშვილმა, სანდრო შანაშიაშვილმა, ვერლენმა და ვეგარ პომ. თქვენ ვის გავლენას განიცდით?

— გალაკტიონის, ვეგარ პომ, უნგრელი პოეტების... ლია სტურუას და ბესიკ ხარანაულის გავლენაც განმიცვლია (ამ რომ პოეტს გვერდს ვერ აუღლის ის, ვინც ვერლილის წერს), გუზამიძელისაც, ჰომეროსისაც. შკონი ყველას, სილია პლატის გარდა.

— მე კი მიწოდდა მეკითხვა ტედ პოუზი თუ თარგმნეთ, სილია პლატი რატომ არ თარგმნეთ-მეთქი.

— შემთხვევითობის გამო — უბრალოდ, პლატის ორიგინალი ხელში არ ჩამეგარდნა.

***

— ანა კალანდამე კავკასიური ენების ფაულტეტით დაამთავრა. ენაობეჭვირების განხრითაც მუშაობდა ერთხანს. მოგვიანებით კი წერდა: ეს ყველაფერი ბედისწერა იყო. თქვენ კლასიკური ფილოლოგია დაამთავრეთ, პომეროსს უპირველეს პოეტად ახსენებთ, თარგმნით ბერძნულადან... როგორ ფიქრობთ, თქვენი დაკავშირება კლასიკურ სამყაროსთან ბედისწერა იყო თუ შემთხვევითობა? — იკითხავს შეხვედრას გიორგი გოგოლაშვილი და ქალბატონი დალიააც უპასუხებს:

— ეს იყო ჩემი გამოჩნული ნაბიჯი. ყოველთვის 5-6 წლით უფროსებიან ვემგობობოდა. ისინი კლასიკური ფილოლოგიის ფაულტეტზე რომ სწავლობდნენ, მეექვსე-მეშვიდე კლასში ვიყავი და უკვე გადაწყვეტილი მქონდა, რომ მეც ამ გზას დავადგებოდი. არ ვიცო, შესაძლოა ბედისწერაც იყო, მაგრამ ფაქტია, რომ კლასიკური ფილოლოგიაში მიმიცდამიწე ვერ ვიმუშავებ. ამებთან ფოლკლორისტი ვარ, მაგრამ კლასიკური ფილოლოგისთან ზიარება ბევრ რამეში დამეხმარა და მიმანია, რომ ყველა ფოლკლორისტიცა უნდა იცოდეს ეს სამყარო. პოლოს და ბოლოს, ბერძნულშია მითებმა ხომ მსოფლიო ცივილიზაცია ასახრდოვო.

დალია ბედანიძის შემოქმედებაც ასახრდოვა ამ ყველაფერში, თუმცა ერთი რამ ფაქტია — მისი პოეზია ქართული ფესვიდან მოდის და ქართული სულით არის გამთბარი. ალბათ სწორედ ამიტომ გამოეხმარებოდა ლია სტურუას ნათქვამს თემურ ნადარეჟილი.

— ბრუნდით რუსი მიყვარს, ოდენი ინგლისელი და შილაძე ქართველი — რომ თქვით, ქალბატონი ლია, ცოტათი შემზურდა თქვენი, რადგან მე ფიზიკოსი ვარ და ქართული ჩაიწმინდა ქართული კვანძი არ არსებობს. პოე-

ზოიში მართლა ქართველი ან მართლა ინგლისელი უნდა იყო... მეცნიერებაში ეს შეუძლებელია...

და კიდევ: პუშკინის სიტყვებია: „პოეზია ეტო სოსტო-იანივი დეში“. ქალბატონ დალილას რომ ესამენ და უყურებ, ხედები, რომ ის თავიდან ბოლომდე პოეტიაო, — იტყვის და რამდენიმე ციტატასაც მოიყვანს შესანიშნავი სახეების ნიმუშად.

დალილა ბედიანიძის ლექსით დაიწყებს თავის გამოსვლას ლევან ქუციკაშვილი და დასძენს:

50 წელზე მეტია ასკლეპიანთა დინასტიის ხელობას

ვემსახურები. მედიცინაში მჭონდა ჩემი აუსტერლიციცა და ვატერლიცა, მაგრამ თითო თითზე არ დამიღია სიცყარულით დადავლებულია განაკურნებისთვის. თქვენც მოყრდით: იაყით ქრონიკულად შეყვარებული. რატომ? ამაზე პასუხიც დალილას ლექსებშია:

მე უშენოდ? ვერ ვიქნები ლამაზი, მე უშენოდ? ვერ ვიქნები კარგი, სიყვარულით მიპასუხე ხალამზე და სიყვარულს მოუხადე ხარკი.

კრიტიკა

სერგი ლომაძე

კახა ბაციკაძე

მხვერვალისკენ

ადრე გვეგონა, რომ გადაჭარბებული იყო ის შეგონება, რომელიც ამზობდა — გოლგოთა ხელოვანის გზაო. ახლა კი, როცა უკვე თითქმის ოცი წელია ხელოვნება ვემსახურებთ, ამ შეგონების სიმართლემ დაერწმუნა ის. ამიტომაც ძალიან რთულად გადასანწყვეტია ის, რომ ადამიანის (მითუმეტეს — საქართველოში მცხოვრებს) ურჩიო, ვთქვათ, პოეზიას ან პროზას შესწავლის მთელი მისი ცხოვრება, რამეთუ გაივლის კაცი იგი გოლგოთის გზას, ხოლო სანაცვლად, ალბათ, არაფერს მიიღებს! [ჩვენში ზომ თვით კლასიკოსებაც კი არ უფასდებოდათ შრომას!]

მაგრამ მაინც ასეთა, — როდენაც ხდება ამკარა ნიჭს, ტალანტს, ძალიან გინდა, რომ ამ ნიჭის სატრონი ხელოვნებაში დარჩეს, ანუ დარჩეს უმაღლეს სულიერებაში, როგორც, ვთქვათ, ხანითელი ბერი, და თუნდაც გაიაროს გზანი ნამებისანი, ამაზე უკვე ნაკლებად ფიქრობ.

ქუშიმარტების არსად გაეურზივართ: ზეიად კვარაცხელიას ჯერ არ დაუწერია გრანდიოზულ რომანია სერია, რომლითაც მომავალი უცქველად უნდა იქცეს იგი ქართული პროზის, ზოგადად — ქართული ხელოვნების დიდებულ სიმადლედ [იტყვიან — ახალ რომატიკედ თუ განსახორციად], მაგრამ რაც უკვე შექმნა, იმითაც ამკარა: დიდი ხანია უღელდა ქართული ლიტერატურული საზოგადოება ასეთ პროზაიკოსს! საერთოდც, ეს თაობა, ორიათასწლიულები, რომელნიც ფეხდაფეხ მოგვეყვინ ჩვენ, თანმიოცდაათწლიულებს, ჯოუტად, უტეხი ნებისყოფით, შრომით, მკვეთრი ნიჭიერებით იკავებს ფეხს, მკვიდრდება ლიტერატურულ სივრცეში.

სამი წლის წინათ გამოქვეყნდა ზეიადის მოთხრობების კრებული „პაე“. სამუხარად, ეს წიგნი მხოლოდ ახლა ჩავიკვრად ხელს, საფუძელიანად ახლავა გავეცანი იმ პოეტურ-პროზაულ სამყაროს, რომელსაც ეს ახალგაზრდა კაცი ქმნის, და გავაოცა აზრისა თუ სიტყვის სიმარჯვემ, მიზნის სისწორემ, ქართული ენის ღრმად ფლობის ხელოვნებამ... ის ფენომენი, რაიც ჩადებულა წიგნში, დიდი იმედებით დავებს, და ღმერთმა ნუ ქნას, რომ ეს იმედები გამტყუნდეს!... ყოველთვის დიდი მნიშვნელობა აქვს საბაურის. როცა, მაგალითად, კატო ჯავახიშვილმა თავის ერთ-ერთ წიგნს და-

არქვა „მარცხნივ“, ჩვენ ეს სიტყვა-სათაური მაშინვე ჩვენებურად გავმორფე: ადამიანს მარცხნივ აქვს უსული, ესე იგი წიგნი გვახსენებს, რომ, ყველაფრის მიუხედავად, გულის გზა — გრძობის გზა უშოაერცი. როცა, ვთქვათ, გიორგი ზუხბიაამ (ზუხბამ) მის უმოთაერეს, გრანდიოზულ პოემას „პოეტში“ უნოდა (აქვე სიამაფით აღწერილათ, რომ ეს ჩვენთან მოლაპარაკებების შედეგად გადაწყვიტა), ამით მან გვითხრა: ყველა ადამიანშია პოეტია ანუ — ყველა კაცი (ადამიანი) პოეტია მეტ-ნაკლებად, მიუხედავად იმისა, წერს თუ არა იგი ლექსს. ზუხბამ ხაზი გაუსტა მთელი სამყაროს უნივერსალურ პოეტურობას... ასეთი სიმბოლოერი გვეგონა ზეიადის წიგნის სათაურიც, — პაე, აქ, ბოლო მოთხრობის სახელწოდებაა, თუმცა იგივე ენოდება უკანასკნელ ქართულ ასო-ბგერასაც. შეიძლება ამ ნიუანსით ზეიადი გვეუბნება, რომ მისი ხელოვნება, ყველაზე ბოლო, ანუ ყველაზე ახალი, შესაბამისად — ყველაზე საინტერესო სიტყვაა ქართული ლიტერატურაში. თუქცა შესაძლია პროქოთაც იყოს, იქნებ ატკობი გვეუბნება: მე თავმდაბალი კაცი ვარ და მარჩევიანა ბოლო ვიყო, ვიდრე პოეტად, მე არავის ვეყვირებო... ასეა თუ ისე, უკვე სათაურმა მოქცია ჩვენი ყურადღება, ხოლო მოთხრობებმა ზომ მოლოდინს გადააჭარბა. აღტაცება მკვეთრი იყო, ამიტომაც თავიდან მთელი წიგნის რეკენტიზირება მოვიდომეთ, თუმცა ასეთი რამ ყოველთვის ძალიან რთულია. მაშინ გადავწყვიტეთ ერთი რომელიმე მოთხრობა ავეყურინა სარეცენზიოდ. არჩევანი „იშუაზე“ შევაჩერეთ.

— რატომ მაინცდამაინც იშუა? — იკითხავს მავანი, — იქნებ იგი საუკეთესოა ნიგნში?

— არა ნიგნში. ამ წიგნში შეტანილ ყველა ქმნილებას აქვს თავისი განსაკუთრებული ნიშა, განსაკუთრებული ადგილი. უბრალოდ, იშუა უფლად იქსო იქსიტებს სახელია პურიათა ესაზე (იშუა ჩვენებურად არის იქსო და მსხნელის ნიშნასო — გვახსენებს ატკობი), ხოლო უფალი უმაღლესია, ყველაზე ზოგადსაკაცობრიოა, სწორედ ამიტომაც განსაკუთრებით ამ მოთხრობით დავიტერესვით.

ქმნილებამო ორია თაობის შეპირისპირება (თუ — დაპირისპირება) ნარმოადგენელი, ორი ადამიანის — ბიძისა და ძმისშეულის სახით. ერთი ასაკიანია, მეორე ახალგაზრდაა; ერთი ნარმაველია, მომავალია მეორე; ერთი დიდებუნიერია კაცია, მეორე კი... როგორც ამზობენ, საქართველოში, 1992 წლიდან მოყოლებული, უამარვი რამ გავუქცა, ხოლო გავფუქვებულის, ჩავლავებულის აღდგენა, გასწორება მერე აღარ

აღმორნდა ადგილი. ბოლო ორი ათეული წელია რა აღარ გადახდა თავს ჩვენს პატარა ქვეყანას. შერყეა, დატანუნდა სახელმწიფო, ხალხი, ეს კი ყველაზე მეტად სწორედ ახალი თაობის სულიერებაზე, მათ ნერვებზე, მათ მიღწე-ან პიროვნებაზე აისახა. ამთავან დღემდა ნანილობა ცხოვრე-ბაში ვეღარ იპოვა საკუთარი ადგილი.

ხოლო ზვიად კვარაცხელია, რომელიც, ახალგაზრდუ-ლი ასაკის მიუხედავად, ბალზაკური შემართებით ჩაჰკირ-კიტებს ცხოვრებისეულ სიღრმეებს და სასაქარაოზე გამო-აქვს უამრავი პრობლემა (მათ შორის — სიცოცხლის პრობ-ლემებიც), რომლებზედაც თვალის დახუჭვა აღარ შეიძლე-ბა, ზუსტად გვიხატავს ახალი თაო-ბის ერთ-ერთ წარუმატებელ წარ-მომადგენელს, — საბრალო, დაბო-ლილ მოღდავე ტიპს, ვისთვისაც წმინდა აღარაფერი დარჩა ცხოვ-რებაში, ამიტომ დიდი გაჭირვებით ისმენს ლეთისმეორი ბიძის შეგონე-ბას, ანუ — ხმას წარსულიდან.

არა, ყველანი ასეთიწი როდი არიან, როგორცია ეს ძმისშვილი, — ერთი კონკრეტული მოთხრო-ბის წარმომადგენელი. რალა თქმა უნდა, ყველა დაღუპულ თაობას ჰყავდა და ჰყავს თავისი წარმატე-ბულინი, თავისი ლიდერები, იგივე კვარაცხელიები, ჯეაბაძეშვილები, ზანგურები, ჩერქეზიშვილები, კე-კელიძეები, ნაცვლიშვილები თუ სხვანი, მაგრამ საერთო ფონი, როგორც ჩანს, მაინც მძიმეა.

და აი, ზვიადმა ისევე გააუღერა მამათა და შვილთა ძველი, მაგრამ დღესაც ასე აქტუალური თემა (ეს, ვფიქრობთ, ერთ-ერთია მარადიული ზოგადსაკაცობრიო თემათაგან), ოღონდ თუ აღ-ერ მამები (ბიძეები) იყვნენ მტკყუანი მეამბოხე სულის მომე-ლის წინაშე (გავიხსენოთ ორბელიან-ბარათაშვილის კლასი-კური ნათესაური დღეტი, ან იგივე ორბელიანისა და ილიას დაპირისპირება, სწორედ იმ ილია ჭავჭავაძისა, რომელიც ზვიად კვარაცხელიასათვის თურმე ზეადამიანური სულის იდეალს წარმოადგენს), ახლა ვითარება საკამათოა. მეტიც: ზვიადის მოთხრობაში უპირატესობა ამკარად წარსულს ენი-ჭება მომავლთან მიმართებაში. თუცა ისიც უნდა გავითვა-ლიწინოთ, რომ ესაა ავტორის ერთი კონკრეტული მოთხრო-ბა და არ გამოიხატავს მის სრულ პოზიციას.

ბიძა ძმისწულს უყვება ამავეს ორი კაცისას, რომელ-თაგანაც ერთმა მეორეს თითქმის ყველაფერი უწყალობა, რაცკი იწინას ეხადა, ხოლო მეორემ ამ ლეთისხიერ ადამი-ანს ბოლოს, ჩაძინებულს, უკანასკნელი ლარიანიც ამოა-ცვლა ვიბიდან. ეს იყო შემედიდ ლარიანი (რიცხვითა სიმ-ბოლიკა), ხოლო წინარე ექვსი მანამდე თვითონვე არუქა ლეთის რჩეულმა ლეთის გლანას!

სულისწემეფრელი ეპიზოდი! ხოლო რაც მას მოსდევს, იმას კი მოთხრობა, აღბათ, შე-ადგურია განზომილებუმა გადაჭყვეს. ბიძა პარადლეს ავ-ლებს უზენაესთან და ეუნებადა ძმისწულს: ექვსი დაღუ ეკაიუ-

ქა ლმერთმა, მხოლოდ მეშვიდე დაიტოვა თავისთვის. ჩვენ ამ ექვსეულს ხომ ვფლანგავთ ისე, როგორც მოგვეგონანება, და იმ შემედიდ, იმ ერთადერთ დღესაც კი არ გვინდა მიველა-ლითო ლეთის ტიპარს, ვილოცოთ მის სახელწუო!.. მართალი გითხრათ, ასეთი მრავლისმთქმელი სიტყვების მერე არა გვეგონია, რომ იმ უძღბე შვილს, იმ უზადრუკ ძმისწულს მრუ-დე გზა არ მიუტოვებია მით უმეტეს, რომ ოპტიმისტურია მცირე მოთხრობის ფინალი: მოსაუბრეებს თითქოს სხვა პერსონაზე აკვირდებიან შორიდან (შეიძლება დამკვირვებ-ლებად ჩვენც ვიყოთ მოაზრებულნი — მკითხველები), ხოლო მათ ობიექტიკში ბიძა-ძმისწულს შორის მესამე ფიგურაც ჩანს მქრქალად, თეთრი, კაბაქალა სა-მოსელი რომ აცვია და ორი მოსაუბ-რე ვერ აწვდევს. ეს იესოა, რომელიც მაღლით აშტებს ასაკოვანი, გამოც-დილი ადამიანის სიტყვას, ხოლო მაღლითა სიტყვა აბრე თუ გვიან მაინც იპოვის გზას გულსაკვეც.

განსაკვიფრებლად პოეტურია მოთხრობისეული ობიექტიკში მხსნე-ლის — უფლის აგრერიგად წარმო-ჩენა. სიმბოლურია და პოეტური ის ქათხათა თეთრი ფერიც, რაცე მას თან ახლავს, — სულიერ სინაილუმ ასხივებს იესო, მკრთალად, მაგრამ ლამაზად ადისკოვნებს ჯერ პერ-სონაზეს — მოსაუბრეებს, ხოლო შემდეგ კი — მკითხველებს, ამ პატა-რა, მაგრამ დიდი მოთხრობისა. თითქმის მოთაფულია, სიმბო-ლისტურია მოთხრობა, — ლამაზა, ვთქვათ, ბოლო წარმოსახვა თუ მის-ტერია, ხოლო სიტყვებს უკან სხვა

ზვიად კვარაცხელია

სიტყვებიც, სხვა აზრთა დინებებიც იგულისხმება.

ხოლო სამყაროს ყველა დროის ერთ-ერთი ყველაზე პო-ეტური ფრასა გვეუბნება, რომ სიტყვა, სანყისი — სიტყვა თვითონვე დმერთი, ანუ — უფალი ჩვენი იესო ქრისტე.

და მოთხრობის სათაურიც არის აქეშუა.

რამდენი რამაა ამით ნათქვამი, ისევე, როგორც მთე-ლი მოთხრობით!..

კიდევ კარგი, რომ საკამოდ სწრაფად დავასრულეთ ჩვენივე შემოქმედებითი ჯგუფის „ხევაისი“ ახალი წიგ-ნის — ლურჯი ლირიკის ჩამოყალიბებზე მუშაობა. ახლა ჩვენს წიგნს დაუწყოფილი სახე უფრო აქვს და ამიტომაც სხვათა ნახეულას უფრო დრამად, უფრო გულდაამყიდე-ბით ეაკვირდებით. მართალი გითხრათ, აღბათ, სწორედ იდეალურ დროს ჩავევიარად ხელში ზვიად კვარაცხელიას პროზაულ ნაშრომთა დიდებული კრებული.

მაგრამ ჯერ მაინც ყველაფერი წინ არის. ზვიადი მხო-ლოდ გზის დასანყისში დგას. მთავარია — არ შეჩერდეს იგი, მთავარია ბოლომდე სიარული, მწვერვალზე ასელა და იქ დარჩენა...

მოკლედ, ამ ადამიანმა დაბეჯითებით იცის თავისი საქმე.

ჩვენ კი ისლა დაგვარჩენია, რომ გზა დაფულოცით ახალ-გაზრდა ხელოვანს.

რიტა ბაინდურაშვილი

სულის ინჰინრები კეთილსა და ბოროტის ჭრილვი

ქართული მწერალი საბჭოთა სისტემაში — რეალობის განზომილება — იყო თემა გერმანიის სახალხო უნივერსიტეტისა საქართველოს წარმომადგენლობის მიერ გეთვის ინსტიტუტში გამართული დისკუსიისა ციკლიდან, რომელიც ფორმალა საზოგადოება - საქართველოს, გოეთეს ინსტიტუტის და ნეტაგზეთის თანაბარტინობით ჩატარდა. დისკუსიამ მონაწილეობდნენ ლიტერატურის მუშეების დირექტორი, ისტორიკოსი **ლამა ბაქრაძე**, პოეტი გიორგი კვეციანი და ფილოლოგი და აუბლიკისტი **ნინო ბექიძე**, რომელიც აღნიშნულ თემაზე არაერთი კვლევის და სტატიის ავტორია. საბჭოთა წარსულის კვლევის ლაბორატორია კავკასიაში გერმანიის სახალხო უნივერსიტეტის ასოციაციის და ჰაინრიხ ბოლის ფონდის ბაზაზე 2010 წელს ჩამოყალიბდა და საბჭოთა ტოტალიტარული წარსულის შესწავლის, საბჭოთა მემკვიდრეობის პოლიტიკურ, სამართლებრივ და მორალურ პასუხისმგებლობათა გააზრების ხელშეწყობას ისახავს მიზანს. პირველი ვებ-გვერდი პლატფორმა — საბჭოთა წარსულის გააზრება საბჭოთა წარსულის სხვადასხვა ასპექტის შესახებ დისკუსიასა და საჯარო ლექციას ციკლს ითვლისწინებს, განხორციელებს აგრეთვე კვლევითი და საგანმედიო აქტივობებს.

ლამა ბაქრაძის თქმით, რომელიც დისკუსიის მოდერატორი გახლდათ, საბჭოთა აზროვნებისა და მენტალიტეტის ჩამოყალიბებაში დიდი იყო ინტელექტუალის, განსაკუთრებით, მწერლების როლი. სტალინის მათ ადამიანის სულის ინჰინრებს უწოდებდა. ამდენად, რევოლუციური გარდაქმნების განხორციელებაში მწერლობის გაკლენა და მნიშვნელობავე შესანიშნავად ესმოდა. ყველა ის სახელმწიფო, პარტიული და დავიდნილება, რომელიც ლიტერატურას შეეხებოდა, ხელოვნების სხვა დარგებზეც ვრცელდებოდა შემდეგ.

— ბევრი ინტელექტუალი მწერალი გაანადგურა საბჭოთა ხელისუფლებამ და ჩვენ მათზე უმეტესად ვსაუბრობთ, რომორც მსხვერპლებს — აღნიშნა დისკუსიის შესავალში ლამა ბაქრაძემ. — თუცა ისინი სისტემის თანაშემწეებიც იყვნენ. მაგრამ ყველაფერი შეათარდა მაინც არ უნდა წარმოვიგინოთ, ეს ასე ადვილად ვსაუბრებ და განსაკუთრებ არ არის. როცა ინფორმალ ლიტერატურულ გამოცემებს აკიბობდნენ, ხედავს, რა ისტერია იყო მაშინ, რა ნენებისა და ზემოქმედების ქვეშ იყვნენ მწერლები, ამტომავე არ შეიძლება მათზე მხოლოდ გაკვირვების ტონით ვისაუბროთ, ამ საკიბის ძალიან საათუთი მოპყრობას სჭირდება. იმდენა შედეგებიდან საბჭოთა წარსული წარმოუპოვინოთ ბევრად უფრო კომპლექსურად, ვიდრე ეს ჩვეულებრივ ხდება ხოლმე - კეთილსა და ბოროტის ჭრილობა.

დიდი ტერორი და ქართველი მწერლები — ასე ერქვა დისკუსიის ძირითადი მომხსენებლის **ნინო ბექიძის** კვლევის, რომელიც საქართველოში საბჭოთა აზროვნების ჩამოყალიბების, იმხანად განვითარებული პროცესების, წინააღმდეგობისა და მის მსხვერპლთა პირად ამბებს, ტრაგედიებს შეეხებოდა. მისი თქმით, 20-იან წლებშიდან მოყოლებული მწერლები თანდათანობით პარტიის იდეოლოგებად და მითების შემქმნელ მთავარ ავტობიოგრაფად იქცნენ. მათ არა

მხოლოდ წერა, არამედ უპირველესად პარტიისა და მთავრობის პროპაგანდა ევალდებოდათ. ეს როლი ბევრმა ნიჭიერმა ადამიანმა თავიდან ნებაყოფლობითაც მოირგო. მაგრამ სტალინის დიქტატურის გამყარებასთან ერთად უფრო და უფრო ძლიერდებოდა ზემოქმედება — პარტია მათ თითოეული ნაბიჯს აკონტროლებდა. სწორედ ამ დროს შეიქმმა ქართველი მწერლების რევოლუციური, საბჭოთა სულისკვთებით გაფლენილი ნაწარმოებთა უმეტესობა. თუმცა სტალინურმა რეჟიმმა, რომელიც ბოლომდე მაინც არავის ენდობოდა, ყველა ის, ვინც საბჭოთა იდეოლოგიისთვის საშიშად მიიჩნია, ისევ მწერლებისავე პირით ხალხის მტრად გამოაცხადა. მწერლთა კავშირის მაშინდელ კრებათა ოქმები ბევრ ასეთ სამარცხეულო მანანურს იწახავს.

სტალინის საცანგებო დადგენილებით, საბჭოთა წყობის მტრობას და ტერორიზმში ექვემდებარებულ სასამართლოს გარეშე ხერხდებოდა, დანაშაულის აღიარებისათვის კი სასტიკად ანამებდნენ მათ. მასობრივ დაქვერება საზოგადოების ყველა ფენას შეეხო — ხერხდებდნენ, ასახლებდნენ ან უბრალად უგზოუკვლავ აქრებდნენ. დიდი ტერორის მსხვერპლთა რაოდენობის შესახებ განსხვავებული მონაცემები სახელდება. ზოგადად 1936-37-38 წლებში 7-8 მილიონი ადამიანი დადასტურდა, ერთ მილიონზე მეტი დახვრატეს, 2 მილიონი კი საკონკრეტო და გადასახლებებში გარდაიცვალა. სწორედ ამგვარი სისასტიკოთა და განუტყობობით აიხსნება ის ყოველად გასაძენი ადამიანური შიში, რომელიც ბევრ ჩვენს უსაყვარლეს და უნიჭიერეს კლასიკოს მორწმუნებსა და საკუთარი ზნეობრივი თუ მოქალაქეობრივი პრინციპების დამოხმის აიძულებდა. შიშის სინდრომი იმდენად ძლიერი და დამთრუნუნელი შეიქმნა საზოგადოებისთვის, რომ აიფიქლებოდა მისი შემდეგაც კი, როცა მასობრივად ანამებდნენ და ტერორი წუნდა, საბჭოთა იდეოლოგიის წინააღმდეგ მისი ამბლებსა კვლავც ვერავინ ბედავდა. თუნდაც ქართველი მწერლთა მიერ დასტურდა, რის დადებითა ანის საგალობლი მიხვით.

ეს თემა განავრცოთ თავის გამოსვლაში პოეტმა **გიორგი კვეციანმა**, რომელმაც 70-იან წლებში ზეიდა გამოსვლისას წინააღმდეგ გამართული მწერლთა კავშირის სხდომა გაიხსნა. იმ დროს უკვე აღარავის ხერხდებდნენ, მაგრამ ქართველი მწერლები იდეოლოგიური იდეოლოგიის მანიპულაციის მსხვერპლნი და გამტარებელი იმედო აღმოჩნდნენ. პოეტი მიიჩნევს, რომ ქართველი მწერლობა ყოველთვის ვიდაცის სამსახურში იყო, უბრალოდ სამსახურის სუბიექტი იცვლებოდა მხოლოდ; რომ მწერალი ერის სინდისად და ადამიანის სულის ინჰინრად, თავის იდეოლოგიის განმსახიერებლად სწორედ საბჭოთა ეპოქაში მოიხატა, სინამდვილეში კი იგი ჩვეულებრივი ადამიანია, ადამიანური სისუსტებით, ყოფიერებით, რომელსაც მხატვრულ საბჭოთა სამყაროში უწევს ცხოვრება და ვის-ვისე და გმირობა სწორედ მწერალს არ უნდა მოეთხოვოთ.

დარბაზში იყვნენ ადამიანები, რომლებიც მაშინდელი რეპრესიების უზარალოდ შეუტოთ. ერთ-ერთი გახლდათ მწერალი **ზაირა არსენიშვილი**, რომელმაც სტალინური რეჟიმის საპირფარეოზე ისაუბრა და იმ ადამიანთა თანაგრძობის და გაგება ითხოვა, ვინც თავის დროზე ამ საპირფარეოში წინააღმდეგება ვერ გაბედა. დისკუსიაზე დაისვა კითხვები, გამოითქვა მისაზრდებანი, გაიღო პარალელები და კიდევ ერთხელ აღარა დარბაზში, რომ წარსულის შესწავლით და სათანადოდ გააზრებით მივიღებთ სწორად ინფორმირებულ და ქვეყანაში მომდინარე პროცესთა მიმართ შესაფერისად განწყობილ მოქალაქეთა საზოგადოებას, რომელიც მუდამ თანამად დაიცავს ადამიანის თავისუფლებას და ღირსებას. საბჭოთა წარსულის კვლევის ლაბორატორიაც სწორედ ამ მიზანს ემსახურება.

გიორგი ოქროპირიძე

***
 შენ გაელეგება მრისხანე
 მე ჩამოვიღე ცის ქერი
 შენ ბრილიანტის პირსახე
 მე უსახური გიმეირი
 მე ატეხილი ყიფინი
 ხმაურიანი და ხშირი
 შენ ოქროსფერი კოცინა
 მე თიმეითაც კი ნახშირი
 მე დატყეირთული ვალებით
 შენ უფარდელი მიშელი
 შენ ზურმუხტების თვალებით
 მე თვალღებობაც გიმეირი
 შენ დასანყისი ბოლოში
 მე ზოლოსინა კედელი
 შენ ქანდაკება ოქროში
 მე შორცხვი ოქრომჭედელი
 მე მონადირე სუფანში
 შენ დაბურული ტყის შველი
 მე კვებშიმოდო მუბაში
 შენ ესმერალდა მიშველი
 მე ცოტა დავრჩი შენ ბეგრი
 მე სკინძეების ნაჯაბნი
 შენ ფირსმანის შედეგერი
 მე ოროსანის საველბანი
 შენ მთვარე ცაზე რქოვანი
 მე გაგარინი იური
 შენ დოსტოვესკის რომანი
 მე ნაფორნტალის დღიური
 შენ გაელეგება, მაოცებ
 შენ ბრილიანტის ლოდები
 მე გაფიქრება «გაკოცებ»
 პასუხი „რას ელოდები“

„ისევ სიჩუმე და მარტოობა“

ისევ სიჩუმე და მარტოობა
 რასაც ატანდე გერიდებოდი
 მე ვიცინოდი შენ კი ნელ-ნელა
 ჩემო ვარსკვლავო ცაში ქრებოდი
 ისევ სიჩუმე და მარტოობა
 ვით ჯოჯოხეთში სატანის გვერდით

შავი ძონქებით ტანშემოსილი
 მუხლმოდრეკილი ვდგავარ მის ფერხითი
 ისევ სიჩუმე და მარტოობა
 ისევ სიჩუმე მგონი ვგვიფდები
 მობეზრებული ყველასგან ვყვირი
 დარდო არ ნავალ მენთან ვიჯდები
 ისევ სიჩუმე და მარტოობა
 ფიქრებს ეძლევა დღე-ღამე მშრალი
 სიჩუმეს მარხავს ჩემი სიმღერა
 თუ სიყვარულზე ვმღერევიარ მთვრალი
 ისევ სიჩუმე და გული მტკიცია
 სადღაც ხომ ვიღაც აურზაურობს
 ჩუმად სიჩუმეში გამოზნყფდელი
 სიჩუმე მხოლოდ ჩემთვის ხმაურობს
 ისევ სიჩუმე და მარტოობა
 თითქოს ბნელ ღამეს ატარებდ მთაში
 საცოდავ ყოფას ხატავ და გინდა
 თვალცრემლიანმა დავაკრან ტაში
 ისევ სიჩუმე და მარტოობა
 დილით ტაძრიდან ზარიც აღარ რეკს
 მეგობრის რჩევას გამოკლებული
 ვესაუბრები სარკის ანარკლს
 ნუთი სიჩუმის ნუთი ეული
 ცრემლით გატანილი ნუთი წყეული
 მარტოობაში გადაკარგული
 როგორც ნატერის ზე მარტოდ დარგული
 ჩუმი ეული ჩემი სხეული
 ძველად ჩარგული გამხმარ ნერგებად
 ზედმეტი სიტყვა უმისამართოდ
 და თქვენც ასეთი ბედი გერგებათ.

***
 მე ლოთი არ ვარ, ვთამაშობ ლოთიანს
 არავის მინდა ეცოდებოდე
 გაუცხოებას ვარჩევ რთობილს
 თუნდაც არავის ვეგოდებოდე
 მაინც ვამაყობ როცა კი ვთერები
 როცა ლექსს ვხატავ ქარიშხლად ნაბადს
 ვუცქერ ჩემსავით დამთვრალ სტრიქონებს
 სითბო დაკარგულს ზედ ვახვევ ნაბადს
 მე ღვინო მიყვარს, ყურძნის ცრემლები
 და ამ ცრემლებით ვასველებ რითმებს
 ჩემი ტირილი ეძღვნება იმას
 ფამათგან უკედავს რომ ძეგნავს მითებს
 მე ლექსი მათრობს და მის სუნთქვა
 ჩემში დაბუდულ თავისთავს მალავს
 ვერ ვიტან პოეტის დანშემილდ თვალებს
 სპეტაკ სულისას რომ გიდენის საღამს
 მე არც მგლის ბროეის ლუკმა ვყოფილივარ
 თავად არც მგლობა გამოძდგომია
 მათ დასაბრთხობად მქუქარი თოფი ვარ
 ტყვია რომ გვერდში ამომდგომია
 არც სხვისი რამე შემთქმას დღეში
 არც ჩემი თავი მომიკდომია
 და არც ტიალით გალულ დღეში

უდარდულობა არ მითხოვია ჩემი სიმდიდრე მუხაბა მიძე სობრანის ლოდად რომ მანვე თავე და უბედობა ჩამყლაპავს მაძინ თუც ზურმუხტიც დამარჩება განზე ლეონო მყავს დედად, ლეონო მყავს მამად ყოველი ლეკი ჩემი შვილია და თუ ჩემს ლეკსინ გინება გიკვიროთ იგიც დედ-მამის შემოთვლილია მომავალს განესჯი ლეკით ალალით არც ბედისწერა მარუქებს ტუ ზებს არ მყვარებია ოქროს დალალი და არც ხალხის ნინ ვიჯადნი მუხუბს ჩემი ცხოვრება გლეხურ ნამებით სიცოცხლის ფინიშს მიადრწეს ხოხვით და მასაც ვხედები რომ ჩემს გაფრენას არყინ იგლოვებს ცრემლით და ოხვრით მე ლოთი არ ვარ, მე ემშაკი ვარ ჩემად ნაქები სასმელა მძარბავს ჩემს ლეკსებს უფვარო ქვესკნელი ინირავს და უფრო მიქერს საკუთრივ ბალთას მე ლოთი არ ვარ, ვთამაშობ ლოთიანს, არავის მინდა ვეცოდებოდე გაუცხოებას ვარჩევ რთოთაღს თუნდაც არავის ვეგოადებოდე.

***

მოსულა სუსხი თეთრი სითოვლე ნაბღინა ზამთარს მაინც ვეზუმრები თუმცა კი ნაძენარში ისევ ვიპოვე ხეზე შეყინული წველი ბელურები სცივათ უზოგველად სცივათ ბელურებს ფიქრებით ნასულთ უნებურ ძილში უქვე კარგა ხნის მინებებულებს ყინვა გაუდით ძვალსა და რზილში თითქოს ზამთარია უსრულედელი ზაფხული ბელურებს არ მოაკითხავს კედომოთა სუსხის მასნაელებელი რამდენ ბელურას კიდევ გაკიცხავს მოშობივით გათოშილ ბარტყებს უცხობა მითთვის ყინვა ავდარი გონიათ გაფურჩქნის ზაფხული არყებს არადა ბოლოა მათთვის ზამთარი.

მთავარი ეშმაკი მე

მე კიდევ დაველე და კიდევ დაველე და კიდევ დაველე, სანამ ძალღივით ჯოჯოხეთის მთვრალი არ მივადგები არყით ხელში და ლეონის მარხილით ჩამოვჯდები და კიდევ დაველე სანამ სისხლი არ შემიდვდებდა ან კი ამ არყით ვაბოროტებულს რა ლუციფერი მე შემედრება

აქაც უშინაით ჩემი არსების არყინ მეკარება მიშებს დაენიო და უნიათო ფართო მასების ეშმაკურ თამაშს ხარადა ჩავეითი ერთი კანონი და ისეც ტაბჯავა ვერაყინ შირბის და ლოცივის ხარჯვა ფუქია ნაში ტკივილი გავიყებს უკან მიყავხარ ნინ წადგმულ ნაბიჯებს აქაც უშინაით ჩემი ღმერთების და ჭიქა არყის სამღებველოში ოდნავ ჩამთვრალი შემოფეთების შემინებიათ სადღეგრძელოსი თუნდაც წითელი არყით გაქლენთილს რომ ჯოჯოხეთმა ვერ ამპტირია ვევირო სამკაპის ეშმაკურ „აპუტიტს“ თურმე სახელად მქვია სარტრია აქეთ მოზბანდით არყის მონები სასმლით ბარბაცი ენახო ბიჯებდა ბოროტ მომავალს აქ ექსტრემით მთავარი ეშმაკი გეპატივებთ.

***

ელავდა ჭქქდა სანაპიროზე ბნელში გადაშქრალ წმინდა ტაძარში ნამით მოდენილ ხატთა მირონზე ქვითიებს ბავშვი სანთლის ხანძარში ქვითინებს გულთი და ის ნინ მკაცრი ცხადად ელვენთება ხატთა ნაკუთები და მისი გული და მისი აზრი ახლა ტკივილით რომ შენაკრთები შევბას პოულობს ტირილიმ რცხვენის არსად გასაქანს რომ არ აძლევდა ახლა ცრემლები სინდისის რწმენის უფრო დამძიმდა უფრო გაძნელდა და წმინდა ლოცვას ტირილიმ ართავს ლულულულებს გულის ამონარიდებს. მორინსაც ცრემლის დენასაც მართავს თუმცა სირცხვილით ხატს თვალს არიდებს და თუ აქამდე არ კადრებია ამ ტაძრის ფილებს ცრემლით ურღვევს მასზე დამშობა შევერებია დაგლევილი კალთებს სისხლიან მუხლებს ზლუქუნით ამბობს თხოვნა მაქვს ერთი აქამდე ასე რომ არ ყოფილა დღეს მინდა ენახო უფალი ღმერთი ჩემგან ასჯერი რომ უარყოფილა და თუ მკაცრ მზერას მე შენსას ენახავ და თუ შემარცხვენს განკითხვით უფრო ამისთვის ქვეყნად ყველაფერს ვმარხავ რომ ნაშით მაინც ენახო საუფლო ელავთა ჭქქდა თითქოს ჯინაზე ბნელში გადაშქრალ წმინდა ტაძარში ლოცულობს ბავშვი ხატთა მიჯნაზე ვეღარ ჩაუქრობ სანთლის ხანძარში ირგვლივ დუმს ძილში ის მკაცრი ერი

აღარც შრიალი ქარის მოსმების და მხოლოდ იგი უპაციროლი იმის გალობა ანგელოზების ელავდა ქედა სანაპიროზე ბნელი გადამქრალ წმინდა ტაძარში წამით მოდენილ ხატთა მირონზე ლოცულობს ბავშვი სანთლის ხანძარში

აპოკალიფსი

ცას გადაკიდულ ხიდის ნაპირებს გულრითხრობილი სადაც დაეცემბ ვხედავ დემონებს და ანატორებ ბავშვების ცხედრებს მწვანე ხავერდზე ვხედავ საბჭებს უგრძობი ამბოროში სილამაზით რომ გაუქურდათ ბოლმით დანყველილ ალიაქეთში ლამაზ ემპაქებს დაუბუღიათ ჩოქვით დაბეწნილ მწკრივთა მასებში წითელი გუნდი სისხლით მარშირებს და მე კი მთვრალი ამ თამაშებში ეხედავ მომავალს სულ არ მამინებს სიკვდილი მე რომ ასე მკინია დამდეგს მალულად მსუბუქ ქარით მე მხოლოდ უცხო მელანგოლია მემრია უგრძობი მეგობროვით ეხედავ ურჩხულებს ღამაზს სხეულში ეხედავ დაბუგულ ცეცხლის ფითილებს წინათ რომ სულით ამბოხებულში ეხედავ მიწითლით ანაქეთიბებს აღარც სიცილი აღარც ჩურჩული თვალდაღურჯებული ცელქი ბავშვების ხოლო ღმინილი და ემპაკური კოცნა ურჯულო ექიმბაშების მზე დაბნელებულ უგუნურებში გაძლომა გახდა მხოლოდ მიზანი მე კი შეუვალ მედიდურებში სხებზე ვარჯისი ვერსად ვიციანი ზოგმა თქვა „ჯანდაბას“ მკაცრი მცდელობით მათ ემპაკურად იწყეს ყურება ზოგმა ნახვამდის და თვითმკვლელობით გადაივიწყეს უბედურება მე ვნახე მეფე, ემპაკი კაცად ვნახე და ვამბობ დასაფიცია რომ მის სახეზე უსისხლოდ მკაცრად იბრძობა ბოლმა და ამბიციია. ვნახე გმირები და გულით მათზე ვიტყვ მდინარე სისხლის დინებით ვნახე გვამები წყეულ მიწაზე ემპაკთა მკაცრი ამოცინებით და ვერ შევინიშნე სხებში ტლოზე თუქე ემპაკთაგან სამართაების ვნახე უსაზღვროდ სანაპიროზე ცეცხლი ბოროტი სამართალების სულწარმთელებს გპოულობ ცოცხლად

და თითქოს მათვე ვაძლევ პირობას რომ ვერ ვისწავლი ჩურჩულით, მორცხვად სამაგალითო მომხედ გმირობას. ეხედავ სამოთხის უაზრო ქართი საოცრებას რომ მოითხოვს ჩემგან მე კი ჯოჯოხეთის გავექცე საით როცა იგია მინაზე ყველგან კვლავ ავედრებენ სიციცხლის ნახავს წითელ გუნდების კლანჭთა სავარცხელს მეც უიმედოდ ვეინყებ ფრახას სიკეთე ბოლოს ბოროტს ამარცხებს როცა ემპაკი კბილებს იღესავს გუგუნით ომი მიაქვს დაფდაფებს და ღმერთო ახლა ამ შენ შეიღებდაც მოარჯულელებენ როგორც სამკამებს მე უკვდავება არ მერგო წილად და არც გმირობა ემპაკთ უბეში შენ გამაზინე შენ ერთ-ერთ შეილად სიკვდილის წინაც არ მხვდა წუგეში დემონთა სახის საქებნად წინათ მთვრალი დავრობდი მებნელ ქურებში ახლა მათსავე ფერხით ვარ ფხიზლად გართხული ემპაკთ წყეულ გუბეში ჩემს ბოლო დაისს შავ-ბნელ ფერებში სიმთვრალით ვეღარ ვუმილავ ფიტრებს რომ უოცნებო საოცრებებში თავგანწირულმა გმირებმა მიხმეს მიხმეს და შერცხვით ამდაგვარ წყენით მითხრეს მამაცი სათნო თვალებით ის რომ მსოფლიო მოკვდება ჩემით თუ მე არ მოვკვდებ გმირთა ცვალებით წითელი გუნდები უტყვენ დარბაზს ან კი სად იყენენ მტრები აქამდის სანამ სხებშით მიოქვამს „ჯანდაბას“ ჯობია ხმაშლდა ვიყვირო ნახვამდის...

ბადენიარება ზაციდან დაბლა

განკითხვის ინტეგრალები

ზეცაც გაოსმა ქვითინი ლექსად გახდა კიდიდან კიდის ნაპირებს სათნო გალობა გლოვად გადაექვით წმინდანთა დასებს და სერაფიმებს ტირიდა ღმერთი, თითქოს პოეტი აფრქვევდა ცრემლთა სად და თილ აზრებს და მის სახეზე ვერ იპოვდი დროში გამონწრთინლ ღვთაურ სიმკაცრეს მუხყავ მინაზე ცრემლთა ლაგება როცა კი იქცა მორევით სავსე იდგა უფალი ვით ქანდაკება ბედნიერების სანყისთა თავზე იდგა უფალი და უკეთობა ჭიანჭველების ფართო სიამო იყო თვალდების უმიედობა

ახლად დანგრეულ იდილიაში და უმნიცვლობით ითითქოს და მკრთალი ქრებოდა როგორც შემორღვეული ინვოდა როგორც ცის ნაპერწკალი გოვებდა როცა მისი სხეული ზეცას გაისმა ქვითინის ლეწმა და დაიკარგა მრავალ ფერებში იყო სიტყვები უფუნქციონერული თავზარდამცემი სუნთქვის ბგერებში მე თქვენ გაჩუქეთ სხეული ჩემი და სული ჩემი წმინდა მესოფელი მინა რომლისგან ხარ განაჩენი მინა რომელსაც შიშველი ყოველი გაჩუქეთ ნება გამომსხიველი თავისუფლებით გადარაღული მე თქვენ გაჩუქეთ გრძნობა პირველი გრძნობა ღმერთების ვით სიყვარული მე თქვენ გაჩუქეთ წუთი-სოფელი რომ დაგენახათ მარადისობა თქვენ კი მონახეთ ცუდი ყოველი და ვერ გაცოცხლებთ უმაგისობა ეს თქვენ დაიწყეთ რწმენისგან დაღლა და ვერ გავიგეთ თუ რაა სენი ბედნიერება ზეციდან დაბლა არის მარტოაღენ გამოცდა თქვენი ეს თქვენ ადიღებთ ისეთ ედღებებს არ იმსახურებთ რასაც არცერთი მე თქვენ არ გააძლეეთ ბედნიერებას გაძლეეთ შანსს მხოლოდ გახდეთ ასეთი რატომ გგონიათ, რომ ისუღადგმულებს ბედნიერება მუდამ ხელებში რატომ გგონიათ, რომ ის უყურებს ბოლო აკორდებს რეჟეიმებში ახლა მოგინდათ ოქროს ორდენი როცა ფიქრები უკვე აღარ ჭირს მაინც ვერ ხედვებით თუ რაოდენი ბედნიერება მოჰქვს გასაჭირს მოკალით რწმენა ალბინოსებად ეს თქვენ სინდისი არ გებრალვებთ რომ დაიძინეთ ანგელოზებად და გაიღვიძეთ კანიბალვებად ეს თქვენ მოკალით მარადისობა როცა გასინჯეთ გაუსინჯავი ეს თქვენ მოკალით ის იდილია ყველაფრისაგან გაუმინჯავი ეს თქვენ დახოცეთ სასწაულები თავზე დაიმთვთ მთელი სამყარო ზიზლით გაივსეთ ნრველი გოლები ქრისტიანობას სანიღნაყარო თითქოს კი იწყებთ ჩემგან გაძლებას როცა მიყურებთ ხატად ფიცარზე და ნუ მოყვებით თავის მართლებას რომ არ მოგიკლავთ ღმერთი მინაზე რატომღა ცხოვრობთ საოცრებაში თუკი გინდა რომ დაახიანო შენ ხარ ცოდვეებით გაორებაში

შენ ხარ სიკვდილი ადამიანო მაცოდებთ სახელს, რომ თავგანწირვით მარტოაღენ ხედავთ დღეებს მოიანს როცა სხეულის ყველა ნაწილით დასდევთ ამღვრულ პოლიფონიას აღვირამებება ნახეთ მიჯნაზე ჯოჯოხეთისკენ გადაკრუნჩხული და ახლა მივხვდი რომ მე მინაზე დაესვი ყველაზე დიდი ურჩხული სხვა დანარჩენი მე დაევიჯერე მჩუქნი მარტოაღენ უმიდობას და ამის მერე, ყველაფრის მერე როგორღა ითხოვთ ჩემგან შენდობას.

მხოლოდ ოპოლი ჭადრაპი იმსახურებან სამოთხს

ქარის ანენილი ტირიან ჭადრები ზამთარ მოპარული უკვე ქოსები შველას ითხოვენ ვერ შესადრები თოვლით ნათეთრო ალბინოსები შრიალით ჩივიან ხეები სიციქეს და შემკვიან გარშემო ყველას ითხოვენ შველას, დღეთა სირბილეს შუესმწნელის ცის მიმოფრენას მხოლოდ უპასუხო ისმის შრიალი ტოტებს ლოლოები ცდლებს ჩამოტყდეს და მხოლოდ ობოლი ჭადრებისათვის გარეთ ფიქვები ლებავენ სამოთხეს

* * *

თვალები, ტანები, თვალების ალები ფერიდან კბილები, ფერიდან სხეული, თმები გაშლილები, თმები დახვეული, ტურნები ურჩები თუ გადაურჩები, თუ კო გაყურებები ან თუ დამუნჯდები ქალების გარინდვა, ქალების სხეული ქალების გარედან, ქალებისეული სურნელი მკურნელი თვალების იების და სიმპატიები შეხვედრისეული უდროო ქორნილი, თერთებით მოსილი ქალები, კაცები, შავის ატვაცებით დიდი ალტაცებით, დიდი სასმისებით მიდის ბარბაცებით და ფლიდი ღირსებით სხვა ქალს მიმდევარი ალბატის თვალები წამით მგზნებარე, წამის ენებისთვის ფეხზე დანაკიდი ქორნილის ვალი საპატიოა ნასვამებისთვის კაცები მთვარალები, ქალების თვალები ქალების თვალები, კაცები ჩალები ნასროლი თეფშები, ჩანვლები, დანები ქალების ტირილი, კაცები მთვარალები ქალების თვალები, თუმც დასანანები ქალები, ქალები, თუმც დასანანები.

მაკა ჯოხაძე

ამ ლექსებში, ამ ქალაქში...

*

გიორგი ოქროპირიძის ღვაწი

„ძალიან საინტერესო დროში გვიწევს ცხოვრება“. დღევანდელ საქართველოში ხშირად გამოიგია ეპოქის შეფასების ეს ანტილექსტუალური დიაგნოზი.

ვისთვის საინტერესო, ვისთვის საბუნებრივო. ვერაფერს იზამ. ზოგი ცხოვრებას როგორც თვარებს ისე აღიქვამს და მკურნალებს სტატუსს იყვრებს. ზოგიც გამოდგმობთ როლების ცვლაში. ეს სიბრძნე კი, არა მხოლოდ ასაკთან, გამოცდილებასთან ერთად მოდის.

არსებობენ ბუნებით იმთავითვე ადაპტირებული ადამიანები, რომელთაც ყველაზე სიტუაციაში, ყველა დროში, ყველაზე რეჟიმში შესწევთ ლავირებისა და „გადარჩენის“ უნარი. მე მაინც მგონია, რომ ასეთი ადამიანები ევოლუციონისტები არიან. მხოლოდ საკუთარ თავზე ფიქრობენ. უკეთეს შემთხვევაში მათი ფიქრისა და ზრუნვის რაიდიუსი უახლოვს ნებს, ოჯახის წევრებს მოიცავს მხოლოდ. არ ციცი, შესაძლებელია ბუნებრივად, მაგრამ შემთხვევით — ასეთები ფორმალები, მფრხალეები, ხშირად სასტიკები და შურისმძიებელი არიან.

სხვას იქნებ ენატება კიდევ, მაგრამ ნამდვილი პოეტი ვერ იქნება ვერც ფრთხილი, ვერც მფრთხალი. მისი გულის კარი ღიაა. ვინ არ შედის და გამოდის ამ კარში. ეს გული მიმღობს და განმდგელია ყველაფრისა, თუც ირგვლივ სამყაროში, მის საცხოვრისში, მის სამშობლოში ხდება. ამიტომ არღვევს სიბრძნის კანონს — ოქროდ მონათლულ დღეში. ამიტომ ვერ ეგუება უსამართლობას, უნესობას, ჩაგრვას, დაცინვას, ღირსების აყრას.

გიორგი ოქროპირიძე პოეტია, თუმცა უმოხიამედ შორია. ეს როგორ გავივით? ძალიან თუნდალად. მისი განცდები და გულსიტყვებები, მისი ართმისა და ტაქტიკარდია, მისი პროტესტი თუ სულიერი ამბოხი ხშირად ნინ უსწრებს გონებას, ე.წ. გონიერებას. ამ ასაკში ეს ბუნებრივია. როგორც იტყვიან, ვერ ისევ სკოლის მერს უზის, თუმცა კომპანიაში მისი ჩარჩენილი ინფორმირებულები თაბა კარგა ხანა ჩამოიტოვა ინტელექტით, უკომპრომისობით, სიკეთისა და ზორიკების განცდის ხარისხით. შავ-თეთრის გარჩევას უნარი, რომელიც, სამწუხაროდ, ძნელად ან საერთოდაც არ ისწავლება. თანდაყოლილია ეს განცდა — ადამიანის შეცოდების, შერყალების, მოყვანით აღტაცებისა და გაბარების. მგრძობლობა ამ ბიჭში ძვირფასი მადანითაა ჩადებული, რომლის კეთილშობილი გამოსხივებაც ყოველნაირად მტკივნეულად რეაგირებს ყველაფერზე. არ შეუძლია უღირსობას გაუქმდეს, ამიტომაც მისი სიმღერა „სი-

ჩუმეს მარხავს“. ძალიან სევდიანი, დრამატული, ხშირ შემთხვევაში ტრაგიკულია ეს სიმღერა. ერცელია ჩამონათვალი იმ უკეთურებათა, რომელსაც იგი მთელი არსებით უჯანყდება. მხოლოდ მცირედ ფრადმენტს მოივსება:

აქ ხომ გარდაცვლილ მეომრებს გლოვობენ
სხვა დროს კი თითონ ესვრიან ტყვიას
მოკვლავენ შერე კი თუნდაც ეხაროთ
თქვენს საფლავებზე ვარდსა და იას
აქ ხომ მკვლელობაც სისუფთავეა
არ უნდა დატოვო ალი და კვალე
ამოსულ მხესაც ჩასვლა ენატრება
რომ ცრემლიანმა დახუჭოს თვალე.

ამ ლექსებში, ამ ქალაქში დაძრის ეშმაკი სუფთა სულეების მისატაცებლად. ბაბულის ენება მოკლებულია ღმრის ნათებას. თუნდაც ტრივიალურ დროის ტარებას. დღევანდის მარხილები „ჯოჯობითის დაღმართისკენ მიექნებიან. ამ ქალაქში, ამ ლექსებში, ათასჯერის თავშესაფარამოცვლილი, შრომის უფლებმანართიშეული უსიცოცხლო ადამიანები დასასლასებენ. ერთ დროს თავმოყვარე, ახლა კი არასამართლებული შემოილი კაცების დანახვად უკუიფერსაც კი ფერი ეკარგება. ამ ლექსებში, ამ ქალაქში ყველგან საცდურები და ხაფანგები კეთილი სულების მისატაცებლად... ამ ლექსებში, ამ ქალაქში, მხოლოდ ობოლი ჭადრები იმსახურებენ სამოხსენს.

გალატკითონაზ ზოგჯერ ინტონაციურმა მსგავსებამ შესაძლოა შეცდომამდე შეგვიყვანოს და, როგორც არაერთგზის მოხდაც, ტალახანი „ლექსტურშიწინად“ მოინათლოს. მე ვფიქრობ, რომ დიდ პოეტთან გიორგი ოქროპირიძეს გაცილებით უფრო სიღრმისეული მგრძობლობა და მათი გამოსხივების უფრო თვისუფალი ფორმები ანათესავებს, ვიდრე უბრალო გავლენა და მიმამტელობა.

განწყვეტის ზღვარზე მყოფი ჭაბუკის დაჭმეული მგრძობლობა, სასიონარმკეთი ემოციის რიტმი, თითქოს საკუთარ თავს სულისხმიანის უფლები არ აძლევს. იქნებ ამითაც იახნება პუნქტუაციის სრული უარყოფა. თითქოს წუთშესვენების გარეშე გარბის უღმერთო ცხოვრება — ცოცხლის ინიცია.

იერემიასეული გლოვა და გლოვა გამახსენა „განკითხვის ინტეგრალბებში“, რომელშიც მივლი სიხრულით წარმოინდა ცოცხის მოსაზომობად ყმანგილის მიერ წამოწყებული იმი. ასეთ დროს იგი უკომპრომისო და დღევანდელია როგორც საკუთარი თავის, ისე იმ ტრადიციული უღმერთობის მიმართ, რომელშიც მისი ქალაქია ჩაძირული.

გეთანხმებით — ამ ასაკისათვის მძიმეა და შრეულ ეს ყველაფერი, მაგრამ უსამეყოლად ნამდვილი და მართალი. მადლობა ღმერთს, რომ ლექსის თხზვის ნიჭი თავშესაფრად კი არა, გამოსავლად მისცა ჭარბი ემოციისა და საშიში მგრძობლობის ჭაბუკს.

ჩვენ კი ისა დაგვრჩენია, გზა დაუვლოცით ამ დიდ პოეტნიციის მქონე უნიჭიერეს ჭაბუკს პოეზიისა და ცხოვრების ურთულეს გზაზე და ვუსურვით, რომ კეთილი ანგელოზის მფარველობა არ მოკლებოდეს მივლი სიცოცხლე.

P.S. ის, რაც ამ ლექსებში და ამ ქალაქში ხდება, კიდევ ერთხელ გვანარსუნებს, რომ ძვლები ბუმბარანგივით ბრუნდებიან.

ლოლაშოსინი საედი

ხანძარი

1

როდესაც მოპამედ-ალი პალატიდან გამოაგორეს, დერეფანში მომლოდინე უმცროს ძმებს — მოპამედ-პასანს, მოპამედ-პოსტინსა და მოპამედ-რეზას — სიხარულისაგან თვალებზე ცრემლი მოადგათ. მათ ნაოჭებით შუბლდაღარული, დიდთავალება ხმელ-ხმელი მოხუცი ექიმი მოუახლოვდა და საყვედურნარევი კილოთი განმითქვა: «გთხოვ, ნუ ისმარებთ და სხვა ავადმყოფებს მუდგროებას ნუ დაურევთ!» მოპამედ-ალი კი იჯდა საგოროსი საგარემოში თაბაშირით შებოჭილი და წინ ნაშონეული ფეხებით, სეტის ნაშტრევეებს რომ ჰგვანდნენ და სულაც არ შეეფერებოდნენ მის გაძვალტყავებულ ტანს. სანიტრები, რომლებიც დერეფანში სავარძელს მოაგორებდნენ, ერთბაშად შედგნენ, სამი ძმა კი ნელა მოუახლოვდა მოპამედ-ალის. უფროს ძმას მათ დანახავზე სახეზე უნიათო ლამილი გამოესახა.

— რა გაეწყობა! — განაგრძო ექიმმა, — რაკი არ იშლით და გრძდით, რომ შინ ნაიყვანით, არ შეგინიხადმდეგებით. მაგრამ იცოდეთ, ავადმყოფს განსაკუთრებული მოვლა ესაჭიროება. ფეხები ჯერ კიდევ ვერ აამოძრავებს. ვიდრე საესებით გამოჯანმრთელდება და სხვის დაუხმარებლად სიარულს შეძლებს, ბევრი წყალი ჩაივლის. მაღე რომ განიკურნოს, დიდი გულისხმიერებისა და მზრუნველობის გამოიწვევა გვართობს. ისე კი, ვფიქრობ, თაბაშირის მოხსნამდე, აჯობებდა, საავადმყოფოში დარჩენილიყო. თქვენი ძმის შინ მოვლა დიდ შრომას მოითვალს.

— მართლად ბრძანებთ, ექიმო, — დაუდასტურა მოპამედ-პასანმა, — მაგრამ ღმერთია მონამე, ჩვენ ყველაფერისთვის მზადა ვართ.

— მე გელაპარაკებით სწორედ ასეთი ავადმყოფის მოვლაზე, — არ ცხრებოდა ექიმი, — ნაწოლები რომ არ გააუნდეს, საჭიროა, ყოველდღიურად რამდენჯერმე მოაფრქვიოთ ზურგზე ტალკი და დაწლიოთ, ასეირნოთ სუფთა პაერზე, აიშულოთ იმპორპოს, მაგრამ სახლს პირებში ამის გაკეთება იოლი რდია!

— ყველავფის ვილონებთ, რაც საჭირო იქნება, ექიმო! — ჩაერთა მოპამედ-პოსტინმა, — თუ თავის გართმევას ვერ შევლებთ, მომვლელ ქალს აიყვანით. ღვთით, საქმე კარგად მიგდის. თავს ვორჩენი!

— ნება თქვენი! მაგრამ უკეთესი იქნებოდა, საავადმყოფოში დარჩენილიყო.

— ექიმო! — დაიწყო მოპამედ-რეზამ, — ვერც კი წარმოადგენს, როგორ მოგვენატრა ჩვენი ძმიყო. უმიხსოდ ცხოვრება ნამდვილ ჯოჯოხეთად გვექცა, დილა-სალამოს გატოვებელი გლოვა გვაქვს. ჩვენი დიოკონი მოსვენებას არ გვაძლევს და ნამდებანურ გვეკითხებიან — მოპამედ-ალი შინ როდის დაბრუნდება. არადა, მათი დამშვიდება არც ისე იოლია. დანაფლანებულ ქალიშვილებს თვალ-

ზე ცრემლი არ აშრებთ... ჯერ არ მომხდარა, დღისით-მზისით სახლიდან გასული ჩვენიანი ავტომობილის ქვეშ მოყოლილიყო. მაგრამ ახლა ღმერთმა იხება და კვლავ გვაჩუქა მისი თავი. ისიც კარგად გვესმის, რომ ეს ყველაფერი თქვენებრ გულისხმიერ ექიმთა დამსახურებაა. აბა, ვინ წარმოიდგენდა, რომ ჩვენი ძამიკო გადარჩებოდა საკვირვლი!

— კარგი, კარგი მამ დამიხსსოვრეთ, ათ დღეში ერთხელ ავადმყოფის გასინჯვა მომიწევს. უნდა ვიცოდე, დაირღვა თუ არა სისხლის მიმოქცევა.

— გემუდგებით, ყურადღებას ნუ მოაკლებთ, ექიმო! — შეხებენ მოპამედ-პასანი.

— ღმერთი კეთილმონყალა! — უპასუხა ექიმმა და ავადმყოფისკენ მიტრიალდა.

მოპამედ-ალემ ხელი გაუწოდა და უთხრა:

— ღმერთი გადღეგრძელებთ, ექიმო! ღმერთი ჯანს მოგცემთ!

— მოპამედ-პასანმა, მოპამედ-პოსტინმა და მოპამედ-რეზამ ცრემლები მოინმინდეს. ექიმი კვლავ პალატაში შებრუნდა.

ის იყო სანიტრებმა სავარძელი ლიფტისკენ დაძრეს, რომ სიხარულით აღტყინებულმა ძმებმა ფეხების უახრობაუნენ და ხილოთ ატებეს.

— შინ რა ამბებია? — იკითხა ავადმყოფმა.

— შინ? — კითხვა შეუბრუნა მოპამედ-პასანმა, — შინ დიდი დელასნაულია.

— რათა? რას ზემოხბთ?

— გასაგებია, თუ რატომაც! — მიუგო მოპამედ-პოსტინმა, — შენ სახლში უნდა გადაგვიყვანოთ. ვერ წარმოიდგენ, რა ხდება ჩვენს ოჯახში. ახლოზღებმა უკვე შეიტყვეს, შინ რომ ბრუნდები. რაზიე და მარზე გუშინდელი დილიდან მოყოლებული მეშვიდე ცაზე არიან სიხარულით.

სავარძელი ლიფტთან რომ მიავლორეს, ერთ-ერთმა სანიტარმა თითი დააჭირა ღელას. მოპამედ-ალიმ საავადმყოფოს დერეფნის სარკმლიდან გარეთ გაიხიდა. ქალკის მტერის მაცი საბურველი გადაფარებოდა. გეგონებოდათ, ჭვარტლის თუ კვამლის ტუტყინის ჩაჩის ქვეშ ნელ-ნელა იღვიძებს უზარმაზარი კოცონიო.

— პო, მართლად, — ალაპარაკდა მოპამედ-რეზა, — გუშინ ოჯახურ თათბირზე გადავწყვიტეთ, როგორც კი გამოკეთდება და სიარულს შეძლებ, ქორნილს გაგიმართავთ. ალბათ, მიხედა, საცოლედ ვინ ავირჩიეთ.

— როგორ? აღა დღემდე უცოლოა?! — გაიოცეს სანიტრებმა.

— რა თქმა უნდა, უცოლოა. მაგრამ ცოლები ჩვენც არ შეგვირთავს, — უპასუხა მოპამედ-პასანმა.

— რათა?!

— ოთხ მძას ორი და გვეყავს, — ახსნა დაუნყოფი მოპამედ-პოსენინმა, — თანხმობით ეცხოვრობთ და არ გვინდა, რომ ავადმყოფად ერთმანეთს.

— ესეც არ იყოს, დღემდე ამის საშუალება არ გექონდა, — დაემატა მოპამედ-რეზამ, — საშუალომ და საზრუნავმა ბევრი დრო წაგვართვა. ხომ გესმით, ცხოვრებმა რიგაიანად უნდა მოგვეყვარა.

სწორედ ამ დროს ლიფტის კარი გაიღო და სანიტრებმა ფრთხილად შეაგორეს საფარები. მერე კი ძმებიც შიგ შეპყვნენ. კარი დაიხურა თუ არა, ლიფტი სრიალ-სრიალით დაეშვა ქვევით, ხოლო ავადმყოფმა ხელები წაივლო თავში.

— ნუთუ არ შეიძლება სიჩქარეს მოუკლოთ? — შეეკითხა მელიფტეს მოპამედ-პასანი, — კაცს თავებრუ ესხმის.

— ეს მე არ მეტება, — მკვახედ მიუგო მელიფტემ, — თქვენა გგონიათ, სწრაფად მიექანება, არა?

სანიტარი ავადმყოფისკენ დაიხარა.

— თვალმდე დახუჭე! — ურჩია მან.

— რა შუაშია აქ თვალები? — ბრაზით ეკითხა მოპამედ-პოსენინმა.

ლიფტი შეტოვდა და დადგა. სანიტრებმა კარი გახსნეს და საფარები დერეფანში გამოაგორეს.

— მე ნავალ და კიბესთან მოვაყენებ ავტომანქანას, — თქვა მოპამედ-რეზამ და ეზოში გავარდა.

სანიტრებმა საფარები კიბის საფეხურთან მიაგორეს. აქ საბოლოო სიგრძელე იდგა. ბაღში ყვითელი და თეთრი ქირიანთმებრი ყვავილა.

— ნუთუ შენმოდგომია? — ეკითხა ავადმყოფმა.

— რასაკერძეელია, შემოვალთ, — უპასუხა მოპამედ-პასანმა, — რაზიემ და მარზიემ მთელი სახლი ქირიანთმებით მორთეს.

— ოო, თქვენც დიდად გაისარჯეთ, — მიმართა სანიტრებს მოპამედ-პოსენინმა, — ღმერთი იყოს თქვენი შემენე და მფარველი!

სანიტრებმა ზმამოუღებლად დაუკრეს თავი. მალე ფიჭვნების და ქირიანთმების ხეივნიდან ძველი, შავად მშხინავი „ჰევეროლე“ გამოაგორდა და ზედ კიბის საფეხურთან დადგა. მოპამედ-პასანი და მოპამედ-პოსენინი ავტომანქანისკენ გაემართნენ, სანიტრები კი ავადმყოფის შეუადგენ მხრებში.

— ცოტა ფრთხილად! — სთხოვა მათ მოპამედ-პასანმა. — აბა, თქვენ იცით, არ დაეცეს! — დაუმატა მოპამედ-პოსენინმა.

— ახლა მეც მოვეშველებით! — თქვა ავტომანქანიდან გადმოხტარმა მოპამედ-რეზამ.

— საქორ არ არის, — იუარა ერთ-ერთმა სანიტარმა, — სჯობს, ცოტა გაინიშოთ და ერთმა მანქანის კარი გამოაღოთ.

მოპამედ-რეზამ „შევეროლეს“ კარი გამოაღო. სანიტრებმა ავადმყოფი ფრთხილად აიყვანეს ხელში და მანქანაში ჩასვეს, ხოლო მოპამედ-პასანი, რომელიც უკვე ჩამოვდარიყო მანქანაში, მკლავში ჩაეჭიდა მძას და გვერდით მოისვა.

— გმადლობთ! — მოუტრიალდა სანიტრებს ავადმყოფი, — უღრმესი მადლობა!

მოპამედ-პოსენინმა საფულეები ორი ასიგანცია ამოიღო, სანიტრებს გაუნთავსა და გვერდით მიუჯდა ავადმყოფ მძას. მოპამედ-რეზა საჭეს ორივე ხელში ჩაეჭიდა. მანქანა დაიძრა, ფიჭვნებითა და ქირიანთმებით დაბურულ ხეივანს გაუვლო და ქუჩაში გავიდა. აქ სიჩქარე სიუფედა. გახვედრები მშვიდად და უღრმედად მიიპყებდნენ.

— რადიო ჩართე! — თქვა მოპამედ-პასანმა, — დეი დაუკრან, მხიარულ გუნებაზე დაეგვებით.

— შენ რას იტყვი? — მიუბრუნდა უფროს მძას მოპამედ-პოსენინმა. — გინდა რომ ჩავერთო?

ავადმყოფს პასუხი არ გაუცია. მოპამედ-რეზამ მიმღები ჩართო და ტრიალი დაუნყო სახელურს, მაგრამ ის ჯიულტად დუმდა. მალე იძულებული გახდა, რადიო გამორთო.

2

რაზიემ და მარზიემ სასწრაფოდ მიაღაც-მიაღაცეს სახლი. ოთახები ქირიანთმებით მორთეს და აუზში წყალიც გამოიკვლეს. ხოლო ბანზე გამართული სათბურებიდან ყველგებარეული ქოთნები გამოიტანეს და კიბზე ჩამსკრევეს. შუა ოთახში კი, რომლის ერთი ფანჯარა ეზოს, ხოლო მეორე შემის დიდ საწყობს გადაჰყურებდა, საავადმყოფოდან გამოიწერილი მძის საწლი დადგეს. საწყობის შორიხალის ყოველთაურთად ირგოდა სატვირთო ავტომობილები, რომელთაც გადაქონ-გადმოქონდათ შუა. წინა საღამოს საოჯახო ოთახიდან გადარედა, ავადმყოფი დაბინავებისას სწორედ ამ ოთახში, რომელსაც გვერდით აკრავს საბაზარი და შშის სხივებიც მთავად იდგა. რაც მთავარია, ფანჯრიდან თავისუფლად შეგძლოთ თვალის დევნება სატვირთო ავტომობილების მიმოსვლისა და მათი დატვირთვა-გადმოტვირთვისათვის.

ძმების სახლი წარმოუფერებელი ხალისი სუფედა. ეზოში სამი დღის წინათ ნაყიდ და საწინის ცხაურზე გამოხტული ვეება სამსხვერპლო ცხვრის ბღაილი ისმოდა.

დილადრინად გამოიწდა ბერიცაცო სალექი, რომელსაც მარზიემ ნემსი და ძაფი მიანოდა. იგი ეზოს ყურეში დაჯდა და მაშინვე დახეული ტომარების კემსვას შეუდგა. სახლში კი განუნყვებელი ვაციფუცობდნენ შუბოლის დედაკაცები. ისინი ზმამაღლა ლაპარაკობდნენ, ხორხოცობდნენ, თან ჯამ-ჭურჭელსაც უნაცვებდნენ ადგილს.

„უცრად „ჰევეროლეს“ საყვირი გაისმა და ქალები ჯგუფ-ჯგუფად მიანდნენ ფანჯრებს.

ფეხმშველი რაზიე და მარზიე საფეხურებს სწრაფად გადაეგდნენ და ჩაყვიდნენ ეზოში, სადაც მოპამედ-რეზას შეხვდნენ.

— საავადმყოფოდან ექიმებმა არ გამოუშვეს, — გაიკრიჭა ვაჟი.

— რა? — გაიკვირა რაზიემ, — გუსხი ხომ დავითანხმეთ?

— ცროუბს! — იყვირა მარზიემ, — დიაცა, კარგად შევხედო. თვალგზე ეტყობა, რომ ცროუბს.

ქალიშვილები მაშინვე ქუჩაში გაცვივდნენ, მოჰამედ-რეზა უკან გაბჟვია. უეცრად რაზიმე თვალი ჰკიდა მოჰამედ-ალის, რომელიც მოჰამედ-ჰასანისა და მოჰამედ-ჰოსეინის შუაში ჩაესტავა. მოჰამედ-ჰოსეინი მანქანიდან გადმოვიდა. რაზიმე მიიჩინა „შევირღულეთან“ და ავადმყოფი ძმას გადააგებია.

— ო, ღმერთო, ღმერთო!
— გაიძახოდა იგი, — რა ბედნიერება!

მარზიმე ხელი ჰკრა დას.
— გადი, გადი რა. ახლა მეც მიმიშვი! — ყვიროდა იგი, — უნდა ჩავკიცხო. უჰ, მოვკვდი ქალი!

ავადმყოფის მარცხნივ მჯდომმა მოჰამედ-ჰასანმა ხელისგული ჩამოაფარა ძამიკოს.

— რას ჩადინხარ? მოემვით, ნუ ეცხვით! ფრთხილად, არ გეშინთ?!

— შიში ნუ გაქვს, არაფერი მოუფა. ბაბა, რას დავუშავებთ? რაზიმე და მარზიმე რიგ-რიგობით ჩაკოცნეს ავადმყოფი. ამასობაში მოჰამედ-რეზამ ეზოში შეებოტა და სალუქს ნიშანი მისცა. მან საწყობის რკინის გისოსს ბანარი ახსნა და ცხვირი ქიმურისკენ წაათრია. ცხოველი თავისი ვეებერთელა თვალებით შემინებულ იცქირებოდა აქეთ-იქით. მას ჯიუტად გაეფარება ფეხები და საქმარისი იყო სალუქს ბანარი ხელიდან გახსტრომდა, რომ ცხვირი ისარგით გავარდებოდა ქუჩაში. მოჰამედ-რეზამ ხელთ ისევ რაღაც ანიშნა სალუქს. კაცმა ცხვირს წინა ფეხები შეუკრა და ბანარი მოზიდა.

ცხვირი მინჯავ გაგორდა თუ არა, სალუქს ზემოდან მოექცა. რაზიმე და მარზიმე თვალბუბე ხელები აიფარეს. სალუქმა „გოსმოლა“* ნაბოტბტტა და ცხვირს საქმაროდ ყელი გამოსცხრა. მინა ნითლად შეიღება.

— მაფლი უფალს, მაფლი უფალს! — იმეორებდა მოჰამედ-ჰოსეინი.

სალუქმა თავი ასწია და გაიღრჭა. ქუჩიდან მოცვენილი ბავშვები და მოზრდილები უსულო ცხვირს შორიანხლოს წრისებურად განლაგდნენ. მოღუშული ხალხი დასცქეროდა სისხლის წერილ ნაკადებს სხვადასხვა მხარეს გა-

* ურანისეული ფორმულის დასაწყისი: „სახელითა ალა-მისა, მონჯაჲსი და მწავლობლისა“. ამ სიტყვებს საქმის დაწყების წინ წარმოიქვამენ მუსულმანები.

ნუნყვეტილი რომ მიემათებოდნენ, შემდეგ კი თანდათან უკლებდნენ სიჩქარეს, შეედევნებოდნენ და მოძრაობას წყვეტდნენ. ბაღით დაფარული ცხვირის ქუთუთოები ნელ-ნელა მალა ინევენენ და გათოვრებულ გუგებს აჩენდნენ.

მბატყარი მალხაზ იაშვილი

3

დაბინდდა. მოჰამედ-ალის საავადმყოფოდან გამოსვლის ამბავი თითქმის ყველა ნათესავ-ახლობელმა შეიტყო. მათ ძმების სახლში მოიყარეს თავი და მოუთმენლად ელოდნენ სამსხვერპლო ცხვირთ პირის ჩატყვრელებას. თითოეულმა კალათით ყვავილები და კოლოფით ტკბილეული მოიყოლა.

რაზიმე გადანყვიტა, ახალ-მოსულთათვის თავად ჩამოერთმია ყვავილები, ამიტომ ქიმურსა და კიბეებს შორის განუწყვეტილ უნევედა სირხილი. როცა ყველა ოთახი და დერეფანი ქოთნებითა თუ კალათებით აივსო, ქალიშვილი იმუტყვევებოდა ბანჯე ასულიყო და ყვავილები დაემინავენი-ნა ბრუნეტგადაფარებულ სათბურში. მეზობელი სახლის სახურავზეც იყო პინა სათბური რამდენიმე ნემსინვერიაში ქოთნითა და ხის ყუთებით, რომლებშიც ყვავილობდა თეთრი ქროზანთემები, მაგრამ ამჟამად ეს სათავსო პატრონს რატომღაც უბრუნეტოდ დაეტოვებინა და ახალი კალათით ბანჯე ასული რაზიმე სინანულით მისჩერებოდა მეზობლის ყვავილებს, რომელთაც შემოედგომის მწველი მზე ნელ-ნელა აჭკნობდა. ბანჯე მკაფიოდ ისმოდა ოთახებში თავმოყრილი სტუმრების ზმამალალი ლაპარაკი. განსაკუთრებული სიმკვეთრით გამოირჩეოდა დერეფანში მოღუსფუსე მარზიუს ხმა. ქალიშვილი ახალმოსულთაგან იბარებდა ტკბილეულით სავსე კოლოფებს, თან ზმამალა ელაპარაკებოდა და კოცნიდა სტუმრებს.

ავადმყოფი ძმა კი მისთვის განკუთვნილ ოთახში იწვა და თუ შემთხვევით რომელიმე სტუმარი მასთან შესვლას მოისურვებდა, სახეზე კეთილი ღიმილი ფეხინებოდა. ცივი ოფლი წამდაუნუმ უნამავდა შუბლს. გვერდით ეჯდა გამზრებულ და დაღერემილი მოჰამედ-რეზა და თეთრი პირსახოვით შუბლზე ოფლს სცმენდდა. ფანჯრის პირდაპირ, ქვევით, სალუქს დიდად კოცნიდნენ გაწაღებინა და ხაბე-

ში ჩანყობილი ცხტრის ზორცის მოზრდილ ნაჭრებს შამფურზე აკებდა.

სტუმრული რომ შგვრდენდნ, უახლოეს ნათესავთაგან ყველაზე უფროსმა — ძმების ბიძამ, რომელიც ფეხმორთხმით იჯდა და კრიალისანს მარცვლავდა — დაიწყო:

— მაღლი უფალს! ალაპის შემწეობით, ყველაფერი კეთილად დაბოლოვდა. ღმერთთა მონაზე, იმ ხნის განმავლობაში, როცა მოპამედ-ალი საავადმყოფოში იმყოფებოდა, თქვენს მონა-მორჩილს სიმშვიდე ერთი წუთითაც არ მიგრძენია. მეც და ახლობლებიც ერთად ვოცოცულობდით, რომ ყველაფერი სასიკეთოდ დამთავრებულდა. აი, მოპამედ-ალი დაგვიბრუნდა. კნელ დროს კი ადამიანთათვის ნათელი ხდება ერთმანეთის, ნათესავეების, ახლობლების, ძმებისა თუ დების ნამდვილი ფასი. რასაკვირველია, თითქოს ყველა ცდილობს ადამიანს დაუახლოვდეს და სიყვარული აგრძნობინოს. მაგრამ კაცი რომ სწეულდება, მაშინ ვიგებთ, ვინ გამოირკვრება გულმ-ნრფულობით და ვინ თვალთმაქცობდა. უბედურებამ, მოპამედ-ალის რომ დაატყდა, დავგარწმუნა, ამ ოჯახში ნამდვილი მეტაბრობა და სიყვარული სუფილს. ადამიანებს აქ ძალიან უყვართ ერთმანეთი. არასად მინახავს ისე გულბობიდად მოპყრობოდნენ ხალხს, როგორც თქვენს ოჯახში. ის კი არადა, რაზიემ და მარზიემ კინალამ ტირილით თვალები დაივსეს, ხოლო მოპამედ-ალისანმა, მოპამედ-ურჯამ და მოპამედ-ალისინმა მის შინ დაბრუნების მოლოდინში პირადი საქმეებიც დაივიწყეს. მაღლი უფალს, აბჟამად იგი ისეც შეგნთანაა და სახლი სიხარულით აივსო. ღვთით, ოროდ თუქმი მის დაქორწინებაზეც ვიზრუნებთ.

— გისმინოთ ღმერთო! — ერთხმად ნამოიძახეს სტუმრებმა, — დეე ასე იყოს!
უტუბ ეზოში ვილაციხს სიცილი გაისმა. ყველამ იქით გაიხედა.

— დეოდა ეფათი მოზრძანდა! — დაიძახა მარზიემ, — ემრათიც მოიყოლა.

ემრათის ხსენებაზე სტუმრებმა ერთხმად ტაში შემოკრეს და თან ღიმილით მოპამედ-ალის ოთხისკენ გააპარეს შერა. რაზიემ კიბე ჩაიბრინა, ნაშში რაზიემ განწდა და დეოდა ეფათი კისერზე ჩამოეკიდა. ხოლო ემრათმა ყვავილებიანი კალათა გაუწოდა რაზიეს.

— ჩემი ძამიკი ნელ-ნელა უჯანზე მიდის, — ნარმოთქვა ქალიშვილმა, — ჰოდა, ახლა გიხილავს თუ არა, უფრო უკეთ შემიძნია, ო, ღმერთო, როგორ დამშვენიერულხარ!

დეიდა ეფათმა მზიარულად გადაიკისკისა, ემრათისა გაეცლია. მაღლი ქალები კიბეს აუყვანენ. დამიჯდური ახალ-საქალთ მზიარული შეძებილებით შეეგებენ. რაზიემ კი საჩქაროდ ბანს მიაშურა და სათბურის კარი გამოაღო. მაგრამ იქაურობა ერთიანად ავესო ყვავილებს და ახალი კალათისთვის ადგილი აღარსად ჩანდა. მან კალათა ზღურბლზე დადგა და გაიფიქრა: „ღამით სხვაგან გადავიტანო“.

ის იყო რაზიეს კარი უნდა დაექცება, რომ უეცრად თეველი მოპკრა მომჯრევე ხალხის პატრონს, რომელიც სათბურიდან გამობრძალი ქოთინებსა და ყუთებს ბანის კიბეზე ალაგვებდა. კაცი მოილუმა და დაშტყნარ ყვავილებს სინანულით დააქტერდა.

დაახლოებით ერთი საათის შემდეგ სტუმრები, მოუთმენლად რომ ელოდნენ მშვედით პირის ჩავგმირილებას, ეზოში გამოიძალნენ. კოცონის ახლის ჩაცუცქებული სალეკი გახურებულ ნაკვერცხლებზე მარდად ატრიალებდა შამფურს, თან ცდილობდა ცეცხლი მუყაის სქელი ნაგლეჯით გაეღვივებინა. საქშლის მოლოდინში შეწახებებს ერთმანეთთან ტკბილი მუსიკით გაებათ. ხორცი შეინფილდა თუ არა, მარზეი ნაკვერცხლებიდან იღებდა შამფურს, მარილმორყილ ნაჭრებს ლავაში ახვეცდა, საინზე ალაგვებდა და ემრათს აწვდიდა, რომლის მოვალეობაც სტუმრებისათვის მშვედის შეთავაზება გახლდათ.

მაღე ჯორკო ცეცხლის შორიახლოს დადგეს და ძმების ბიძის საღეპის გვერდით ჩამოჯდა. ახლა შამფურზე ხორცის საუკეთესო, რბილ-რბილი ნაჭრების ნამოკრებს შეუდგნენ. ძიამ თეფთან ერთად ჩანგალიც მოიმარჯვა და თავისი ულუფის ბოლოდ შეწნავს დაელოდა. დეიდა ეფათმა მეროდე მართვა მშვედით მოპამედ-ალის, მაგრამ მან ტამაზე უარი განაცხადა. ავადმყოფს მსუქანი ხორცის სუნზე ზიდება ეწყებოდა.

მართალია, მოპამედ-რევა წინანდებურად განაგრძობდა ჯდომას თავისი ავადმყოფი ძამიკოს გვერდით, მაგრამ დროდადრო ფეხზე იმდებდებოდა, ოროდ ნაზიჯს გადადგამდა და ფანჯრიდან ეზოში იწყებდა ყურებს. შემდეგ კი კვლავ სანოლთან დაბრუნებულ იღებდა პირსახოცს და ცდილობდა მოპამედ-ალისათვის სახეზე ოფლი მოეწმინდა. მაგრამ რაგორც კი დაინშუნდებოდა, რომ ავადმყოფი ამას არ საჭიროებდა, პირსახოცს თავის ადგილას დებდა.

- ჩაიე ეზოში, — უთხრა ძმის მოპამედ-ალიმ.
- მე ვეცე ჩვეალ, — უპასუხა მან.
- რათა?
- შენ მარტო დარჩები.
- მერე რა ფიქრი ნუ გაქვს, არაფერი მომივა. არ მსიამოვნებს, თავს რომ მეველებთან.

მოპამედ-რევის პასუხი არ გაუცია; ნამოფდა და შუქი ანათო. მოპამედ-ალმ თვალტუბ ხელი აიფარა.

- გამორთე რა! შენ ხომ შუქი არა გაიფრდება, — თქვა მან.
- რა თქმა უნდა, არა!

მოპამედ-რემა შუქი გამოართო და თვლი მოიპყრო თავის მწოლიერ დაღვემელ ძმას, რომელიც ღამის წყვედებს მორჩილად მინებებოდა.

- უჯუნებოდ ხარ?
- არა, უბრალოდ, დადილადა.
- ნუთო საავადმყოფოში უფრო სინწყნარეა, ვიდრე შინ?
- არათო სინწყნარე, არამედ... საერთოდ...
- რა საერთოდ?
- იქ სიმშვიდე იდგა, არავინ ხმაურობდა.
- დღეს უნდა გვაპატიო. ხომ ნაზე ახლობლები შენს

სანახავად შევირბინენ. არადა, რომ არ მოსულყენენ, ყველას ვული დაგვენყებოდა. ხეალ დან კი ცხოვრება ჩვეულებრივ კალაპოტში ჩადგება და შენც დაისვენებ. დარწმუნებული ვარ, საავადმყოფოში თავი მოგაბუნჯნა. აქ, სახლში კი შენს ძმებთან და დეიკობთან ერთად მოგიდგება.

ცხოვრება. ისე, ზოგ-ზოგები მერეც მოვიანხლებენ. ემ-რათი ცნობები. აქ შევძლება შენს ნებაზე იყო: დაჯ-განა ნამდვირად, ადგილი გამოიკვლიო. ესეც არ იყოს, გა-ნა მინ მომხადებულ კარს იქაური შედგება? მისის, რომ ამგებამ ავადმყოფობის ყველაფერი სულერთია. მაგრამ ჩვენი ხომ ასე არ არის? ახლა მთავარია, კარ-გად იკვებ, მომჯობინება და ავადმყოფობას უღიბთ ქვა ასროლინი!

— კი, მართალია, — უხალისოდ მიუგო მოჰამედ-ალიმ.

— აბა, მშვიდად როგორ ექნებოდით, როცა შენ სა-ვადმყოფოში იყავი გამოკვლით? ღმერთმანი, ახლობლე-ბი უზომოდ ეწუხებით და ეძლევიდით. ხოლო ამჟამად ჩვენს გულში დიდმა სიხარულმა დაისადგურა. დახე, რა უჩინაროა ატებეს!

მოჰამედ-რეზამ ხელით ანიშნა ფანჯარაზე, საიდანაც ეზოში ატებულ ხარხართან ერთად რაზიხა და მარზიხეც ხმამაღალი ლაპარაკი ისმოდა. ქალები ნამდვირად უყვი-როდნენ საღეშს, თან სტუმართა შექცევას ღამობდნენ.

— ნადი მათთან! — უთხრა მოჰამედ-ალიმ ძმას.

— მაგრამ აკ... —

— ნადი, ნადი! აქ ისეთი არაფერი მოხდება.

მოჰამედ-რეზა სასწრაფოდ ჩაივიდა ეზოში, ხოლო მო-ჰამედ-ალიმ გვერდი იცვალა და თვალები შეშის საწყობს მიაშტერა.

5

ნაშუადღევს შეშის საწყობს ცეცხლი გაუჩნდა. ხანძა-რი მანძივ მაშინია შორიხალის მიწაგაღმა სამა მინაბა-ზუსებას, ქუჩის მოხეტიაელ მსახიობმა, კაშკაშა ნითელი ალი ბაყერდის ბორცვივით ატყორცილიყო სახლებს უკან, ელვის უსწრაფესად კვეთდა წვედიად და ფიჭობად მიიწედა მალე. შენობათა კარები ერთიმეორის მიყო-ლებით იღებოდა და ქუჩაში გამოზობდა შეძრწუნებული და გაოცებული ხალხი. გარეთ გამოსვლას ეშურებოდნენ ნიფხებიანი მამაკაცები და ზენრებიც გახეული ქალები. მართალია, ქუჩაში ღრიალცული იდგა, მაგრამ მომხდარის შესახებ საწყობის მომიჯნავე შენობათა მცხოვრებლებმა ჯერ კიდევ არაფერი იცოდნენ.

— ნუთუ იქ არავინ ცხოვრობს? — იკითხა ერთ-ერთმა მსახიობმა.

კაცმა პასუხის მოსმენაც ვერ მოასწრო, რომ ხალხი ერთბაშად დაიძრა მიძირა ადამიანთა სახლებისსაკენ და კარებს ბრახარბუხი აუტყეს. მალე ზღურბლს იქით ხმა-ური გაიხმა და შიშით დაზაფრული მცხოვრებლები ქუჩა-ში გამოვიდნენ. სულ პოლის კი ძმების სახლის კარი გა-იღო და შეძრწუნებული რაზიხე მარზიხესა და მშებთან ერ-თად გარეთ გამოიჭრა.

— რა ნაგებობაა თქვენი სახლის უკან? — შეეკითხა ერთ-ერთი მსახიობი მოჰამედ-რეზას, — ვინ ცხოვრობს იქ?

— იქ არავინ ცხოვრობს, შეშის საწყობია მხოლოდ, — მიუგო მან და გაახა ყვირილი: — ხან-ძარი, ხან-ძარი! ვინვინ!

რაზიხე მარზიხე კივილს მოჰყვნიდა. აქოვდა, უან და-რის უკეთ დავინახავთ, ძმებმა რამდენიმე ნაზიჯით ზანძარს ანიჭეს. შორებიდან ახსლებილი ალმოძებული ნაფორტები

ტრიალ-ტრიალით იფანტებოდა აქეთ-იქით, შემდეგ კი ხე-ებსა და მავთულებს ზემოთ მიფრინავდა.

— ვეი, დახურეთ ფანჯრები, ცეცხლში დანარჩენ შე-ნობებსაც მოედება! — დაიძახა ერთ-ერთმა მსახიობმა.

ხალხი თავიანთ სახლებს დაუბრუნდა და ქუჩა ერთბა-შად დაცარიელდა. ძმების სათავის თავზე განუზღვე-ლივ ირხეოდა ბრუნტის ქოლგა, სათბური კი გაეარე-ვრებულ ქურასავით ალისფრად კაშკაშებდა. მინაზე ვაკო-რებულ რაზიხე და მარზიხე კივილით გულში მუშებს იცემ-დნენ და თმას იცლებდნენ.

ხანძრის წყარი რომ აღმოეჩინათ, მსახიობებმა მეზო-ბელ ჩიხს მიაპურეს. ხოლო თავცაბანული ხალხი ჯახუ-ნით ზურავდა ფანჯრებს და კვლავ ქუჩას უბრუნდებოდა. ხანძრის ვეება ალი კი წელ-წელა, გამლილ ფოჩიან ქოლგის დარად იზრდებოდა და თანდათან იწყობდა ახალ-ახალ საბურავებს. უეცრად, თითქოს რაღაც მოგაგონებდა, ძმე-ლი ეზოში შევიდნენ. მალე წყაროს ახლოს მიძინებულ საღეშპიც გამოვიხიზნდა. მან თახს ტანსაცმელს ხელი ა-ვავლო, გამოვარდა ქუჩაში და ხალხს შეერია.

— როგორ მოვიქცეთ ახლა? — იკითხა მოჰამედ-ჰასანმა.

— ოჰ, ყველაფერს ცეცხლი მოედება! — ნაილულუ-ლა მოჰამედ-ჰოსეინმა.

— რას უფგახართ?! — იყვირა მოჰამედ-რეზამ, — სა-დაცა ჩვენი ქონება დანახშირდება!

სამივე ძმამ საჩქაროდ სახლს მიაპურა, კარი გააღეს და დერეფანში გაუჩინარდნენ. რაზიხე და მარზიხე კვლავ ხმაშალა ატირდნენ.

ქუჩაში უკვე ბლომად ხალხს მოეყარა თავი. ქალები ისევ სჭარბოდნენ მამაკაცებს. ელვანაცემი ადამიანები პერანგის ამარა და ფეხშიშველი გამოსულიყვნენ გარეთ. მოსახლეობის ის ნაწილი კი, რომელსაც სახლები ხანძრი-საგან კარგა მოშორებით იდგა, გულში ღმერთს მადლს სწირავდა და შიშით შეჭყურებდა ცქცხლს.

უეცრად კვლავ გამოჩნდნენ მოხეტიაელ მსახიობები, რომლებსაც ელვად დიდი ფორფიტები ეყურათ.

— აბა, საჩქაროდ უხმეთ მეზანძრეებს! — აქოშობი-ული კაცები ძლივს აბერებდნენ ყვირილს, — ტელეფონით შეატყობინეთ, ახლავე გამოაცხადონ განგაში! ხომ გეს-მით, სახიფათო მდგომარეობაა, ხანძარი თანდათან ძლი-ერდება!

რამდენიმე კაცმა სახლში დურთა თავი, ხოლო მსახიო-ბები მალე მიმალნენ ვინორ შუკაში. ჭიშკართან მდგომი რაზიხე და მარზიხე გულში მუშებს ციმი შემზარავად იკ-ოედნენ:

— მოჰამედ-ალი! მოჰამედ-ალი! მოჰამედ-ალი!

სწორედ ამ დროს ეზოში სამი ძმა გამოჩნდა. ისინი მიძი-შე სკივრს ეჯვავებოდნენ და მთელი ძალით ცდილობ-დნენ გამოეფრთათა ქუჩაში. ხანძრის გუგუნე ახმობდა ხალხის გმინვასა და ყვირილს. ციდან განუწყვეტილ ცვი-ოდა ცეცხლის ნაპერწკლები და ხალხი იძულებული იყო თავ-პირი ხელებით დაეფარა. უკვე სადაზღავ ისევ გა-მოყვას თავი მოხეტიაელ მსახიობებმა და შუა ქუჩაში გა-მოსულივით ყვირილი მორთეს.

— ჩამოშორდით ელსადენებს! ელსადენები ჩამონყე-ტივთ ჩქარა! ეს სამიძია, ძალზე სამიძია!

ხალხმა ხანძრის მახლობლად მდებარე სახლებიდან საოჯახო ნივთების გამოზიდვა და ქუჩაში დახვეწება იწყო. კარები ყველგან ყურთაღმდე მოუღოთ. ქუჩა სავსე იყო ნოსებები, მაგიდები, სკამები, ლოგინი თეთრეუ-ლი. ადამიანები შინიდან ეზიდებოდნენ ყველაფერს, რა-საც თვალს მოჰკარავდნენ. ვიღაც ქუჩაზე შემოღლი მამა-კაცი, რომელსაც ხელში ხარკები ეჭირა, ხოლო ილიაში ჩვილის ძველი აკვანი ამოეჩარა, უახრად ტრიალებდა ერთ ადგილზე და ხმაძალდა გიგნებოდა.

რასზე და მარზე ეზოში შევიყვინდნენ, მაგრამ მალევე გამოიჭრნენ ქუჩაში და ღონეგამოცლილი ქალიშვილები მინაზე დასხდნენ. ძმებმა სკიერი ჭიშკარი გამოათრეის თუ არა, დები მათკენ გაქანდნენ ყვირილით:

— მოჰამედ-ალი! მოჰამედ-ალი შინ დარჩა! იგი იქაა, იქ! აცრემლებელი ძმები ახლა მუსმადრდ მიაცქერდნენ სახლს. ცეცხლის ნითელი ენების ანარეული კი ავადმყოფის ოთახის ფანჯრებში რაკავდა და შუქს ჰვინდა მიუღ ეზოს.

მუზობლ შუკაში კვლავ გამოჩნდა სამი მსახიობი.

— საბლები დაცალი! — ყვიროდნენ ისინი, — ბავშვები არ დაგარეთ, ბავშვები! არ დაგარეთ მოხუცები და ავადმყოფები! კატებიც და ძაღლებიც გამოიყვანი!

უყურად ერთი მალაი მსახიობი ძმების ეზოში შევარდა და ხის ორკაპის მეშვეობით შრიცხველად გამოაძრო ელექტროსადენი. ეზო ღამის წყევლიანა მოიკვცა. მსახიობი კვლავ ქუჩაში დაბრუნდა და თანამეზავრებთან ერთად შუქის მჭორე მხარეს სიბნელებში გაუჩინარდა.

მურყვებელი ძმები კი გვერდიგვერდ იდგნენ და ერთ-მანეთს ეკვიროდნენ.

— რა ვიღონოთ? რა ვიღონოთ, შა? — კითხულობდა მოჰამედ-ჰასანი.

— ის შიგ გამოიწეება, — ძლივს ამოთქვა მოჰამედ-რე-ზამი, — ვერ დადის!

— ჩქარა მოიფიქრეთ რამე, ვიდრე ცეცხლში ამოხუ-გულა, — ნაშოიძახა მოჰამედ-ჰოსეინმა, — მოიფიქრეთ რამე!

— გარეთ უნდა გამოიყვანოთ! — თქვა მოჰამედ-ჰასანმა.

— შეუძლებელია იქ შესვლა, — შეეპასუხა მოჰამედ-რე-ზამი, — აბა, ამ ცეცხლს შეხედ!

უცებ ძმებმა ყვირილი ატყვეს:

— მოჰამედ-ალი! მოჰამედ-ალი! მოჰამედ-ალი!

მალე ძმების ირგვლივ ხალხი შეგროვდა. ისინი უყუ-რებდნენ დაცლილსა და მტოვებულ სახლებს.

შილოდ ერთ სახურავზედა იდგა გამხდარი, რეზინის შლანგის მამაკაცი, რომელიც შეუშოვრად ებრძოდა ცეცხლს. ახლა წყალი ვერცხლის ჯაჭვისებრ მოჭრიდა-ღებდა შლანგის ყელიდან, ხოლო ხანძრის ალი თავის სიძ-ლიერის მიუხედავად ემორჩილებოდა ადამიანის ნებსა და უკან იხევდა.

ცეცხლის ენები შეუწერებლივ ლუკავდნენ ძმების სახ-ლის სახურავს და ჯოჯობად მიინდვდნენ ქუჩისაკენ. ხალხი იძულებული გახდა უკან-უკან ნაშოსოფიკო და ნელ-ნელა დაშორებოდა ხანძრის საშფოთლოს.

— გვიველეთ! დაგვეხმარეთ! — ყვირილი გააბეს მო-ჰამედ-რეზამი და მოჰამედ-ჰასანმა.

რკინის სკიერზე მჯდომი მოჰამედ-ჰოსეინი აზღუ-ქუნდა. მეზობლებმა რაზე და მარზე გააჩრდეს იქაურო-ბას.

— იქ ჩვენი ძმა დარჩა! — ხალხის გასაგონად ყვიროდა მოჰამედ-რე-ზამი, — ნაშოპერაცევს სიარული არ შეუძლია. დაგვეხმარეთ! იქიდან გამოიყვანეთ, გამოიყვანეთ!

— რალას უდგახართ?! — დაიძახა ქუჩის ბორცვზე მდგომმა მოჰამედ-ჰასანმა, — ხალხი არა ხართ?! იქ, ცეცხლში, უყუებო კაცი დარჩა, დაეხმარეთ!

ზოგიერთმა სახლთან მიახლება დააპირა, მაგრამ ხანძარი მეტისმეტად გამძვინვარებულიყო. ბანზე კი უნინდებურად იდგა ტანმალაი, გამხდარი კაცი, რომ-ლის გარშემო ალი რგოლებად იცლაკნებოდა, მაგრამ იგი საშუალებას არ აძლევდა ცეცხლს, დაებუტუნა მის ნემსინ-ვრები. ხალხი კვლავ გაერიდა ხანძარს — უკან დაინია, ხოლო მოჰამედ-რე-ზამი ისევ ხელგამონდელი მისდევდა მათ:

— რად მიდიხართ? წუთო არ დაგვეხმარებთ?! სახლ-კარი გვეწინა, დოვლათი გაგვინადურდა! ჩვენი ძამიკო იქ დარჩა!

— რაო, მუსულმანები არ ხართ თუ?! — ჩაერია მოჰა-მედ-ჰასანი, — კაცი ინვის, თქვენ კი თვალმბაჭყეტლინი დამდგარხართ — აქ!

ამასობამო მოჰამედ-ჰოსეინი ნაშოვარდა სკიერიდან და მოზრდებარე სახლსკენ გაიქცა. სასწრაფოდ მოძებ-ნა ტელეფონის აპარატი და აკანკალებული თითებით ძი-ას ნომერი აკრიფო.

— ძიავ, ჩემო ძიავ! — ჩასძახა ყურმილში, — ხანძარია, ჩვენი სახლი ინვის! მოჰამედ-ალი შიგ მოჰყვი!

— თქვენი სახლი ინვის? — ჩაესმა ძიას ხმა, — როგორ თუ ინვის? აბა, მე რა შემიძლია! ნაშოსვლას მოვახერხებ კი? გამოუძახებ მეხანძრეებს!

მოჰამედ-ჰოსეინმა ყურმილი იატაკზე დაახეთქა, ქუ-ჩაში გაიჭრა და ძმებს უკან გაჰყვა.

ახლა სამეცტ ტრიოლით აედევნა ხალხს. მათ ხან მუდა-რით მიმართავდნენ და ხანაც ლანძვავდნენ. საიდანღაც კვლავ გამოჩნდნენ სახედამწვარი, პერანგშემოსული მსახიობები, რომლებსაც სული ებუთებოდათ სკამოსი-გან. ისინი მამინე ხალხსკენ გაემოქმარნენ. ცნობად ამ დროს მსახიობებს რომელიღაც შერიკაცამა ძმების სახლ-ზე ანიშა. სქელი, მენაშული ალი ბანიდან საფეხურებზე ეშვებოდა და ნელ-ნელა ეპარებოდა ლოგინად ჩავარდნი-ლი ძმის ოთახს. შემფოთებულმა მსახიობებმა ერთმანეთს გადახედეს, შემეცდ მინჯა სასწრაფოდ დაყარეს თავიან-თი ფირფიტები და ცეცხლის შესახებდრად აკვამბებულ საფეხურებზე აციდვდნენ.

უცხვად ხანძრის გუგუნივ გაბმული საყვირი გაისმა. ხოლო ხალხი ისევ ლამობდა, გარიდებოდა ცეცხლს და უკან იწევდა. სამი ძმა ღრალით მისდევდა მათ.

— არამაჰმედო! სალახანგებო! — ყვიროდნენ ისინი, — რატომ მიდიხართ, შა? თქვენ რა, ხალხი არა ხართ? ღმერ-თი რა გნამთ? წუთო ნიდათანამდა არავინ გაგანინ-თი?! საცოდავი ლაზრებო! არამაჰმედო! არამაჰმედო!

სპარსულიდან თარგმნა
შანი ივანევიძე

აუტორდაფი იტალიურად

თავზარდამცემი სიტყვა აუტორდაფი ესპანურ-პორტუგალიური წარმოშობისაა ყოფილა და ინკვიზიციის სამსჯავროს განაჩენის საფუძველზე მსჯავრდადებულს კოცონზე დაწვას ნიშნავს. შემოიღოთ ვერ კიდევ XIII საუკუნეში და განსაკუთრებით გავრცელებულა XV საუკუნის დასაწყისში. აუტორდაფი იმართებოდა ხოლმე საჯაროდ, ქალაქის მთავარ მოედანზე. უკანასკნელად გამართულა ქალაქ ვალენსიაში 1826 წელს.

...1959 წელს იწყებოდა ფედერაციო ფელისის „ტეხილი ცხოვრება“ და მთავარი როლი ამ ფილმში უნდა შეესრულებინა მარჩელო მასტროიანის.

ცნობილი ფურნალისტი კოსტანციო კოსტანტინი ეკითხება ფელისის: „მასტროიანი ამბობს, როდესაც ფელისის სცენარე ვიხილე ნასაკითხად, მან ფლიანოს უთხრა: ენიო, ახლანე სცენარიო და ფლიანოს მითვისე გადაუცია საქაძალდე, რომელშიც ერთადერთი ფურცელი იყო — ზედ საკანაოდ უნდაწერიე ნაბატიო“ (ენიო ფლიანო — სცენარისტი. მისი მონაწილეობით არის შექმნილი სცენარები ფელისის ყველაზე სახელგანთქმული ფილმებისა: გზა, კაბორის დაბნელება, ტეხილი ცხოვრება, რვანახავარი).

ფელისის ფურნალისტიკისთვის, მისი ზოგრაფი რომ შეიძლება ეწოდება ასეთი პასუხი გაუცია: „კიდევ ერთხელ ვერწმუნდები, რომ ჩვენ მზად ვართ, განვიღოთ მოვლები და უსასრულოდ გადავხვებავართო, რათა მოწვენილობით არ დასრულდეთ. მაგრამ ნაბატის ანბავი სრული სიძარბოა. ნაბატზე გამოსახული იყო ეკი ნყალში ჩამკვებული ძლიანი გრძელი ასეთი, რომელიც თავს იტატუნებდა, მკვდარი ვარი, თვალს კი გაურობდა ნახევარბოძეული გაბუხების, ვარშეო რომ შემოხევიდნენ თეგებშიც ერთად, რომელიც სრიალებდნენ თვალნარმტკავი ბიუსტების, სქელ-სქელი უკანაბუხისა და ვეინიანი ჰეისების გარემოცვაში. მარჩელო გაიგებულე დარჩა. იფიქრა, მამაკირებნო. მაგრამ ცდებოდა. მე და ენიო ვამუდმებით ასე ვგახსრობდით ხოლმე. მერე მანქანით ვასკრინეთ ქალაქსა და მის სანახებში და ჩვენს შორის ფრიად მეტაბორული და ნდობით აღსავსე ურთიერთობა დაწყარდა“.

აი, ასეთი უმცგავსობა დაუბეჭდათ ცივილიზებული იტალიაში, პოპულარული გაზეთის „მესაჯეროს“ ფურცლებზე. ასე დაიწყო „ტეხილი ცხოვრება“.

ფელისის ახალმა ფილმმა არჩახული სკანდალი გამოიწვია იტალიაში. რეჟისორს ბრალს სდებდნენ, რომ მან რომი გადააქცია დამთხვეული ცხოვრების, გარყვნილებისა და გადაავარების სიმბოლოდ, სიფთხად და გამოარება.

ვატკანის ბეჭდვითაა ორგანოში გაზეთში „ოსკერდატორე რომანო“ ზედწოდ შევიდა სტატია გამაჯუქვენა ფილმის ნინაბაძედა და ფელისის „ტეხილი ცხოვრება“ უნდა აუღოს-სამრევი ცხოვრება“.

ინგლისელმა მწერალმა ივლინ ვომ ფროსისანი ფრანზიტი ბანი მისცა ვატკანს: რომმა თავის ისტორიაში მჭორედ იტმა პარანოსთა შემოსევით.

„ოსკერდატორე რომანოს“ მთავარ რედაქტორს გრაფ ჯუზეპე დელა ტორეს ეკითხებია: „თავად თქვენ გინახავთ ეს ფილმი?“ ვერავითარ აუცილებლობას ვერ ვხედავ, ეს ღორბა ნებაო.

ფილკანმა ჟურნლ მართლმორწმუნე კათოლიკის აუკრძალა ფელისის ნახვა და ვინც გაბეჭდავდა „ტეხილი ცხოვრებათ“ დატკობას, მას ეკლესიიდან განკვეითი უმუქრებოდნენ.

მოითხოვდნენ ფილმის აკრძალვას, ნეგატივის დანახას, ფელონისათვის იტალიის მოქალაქეობის ჩამორთმევას, საზღვარგარეთის პასპორტის წართმევას. თქვენ წარმოიდგინეთ, ფელისის ციხეში ჩასხვავა კი მოითხოვდნენ.

ერთხელაც ვაგებში ჩავსული დედაბერი, შავი ჭილღის შლიაპა რომ ეხურა, ფიცხლად გადამოხტა „მერსედესიდან“, ხელი ჰქრა მძღოლს, რომელიც შემველებას აპირებდა, თავი ვივით გადადურბინა ესპანეთის მოედანს, დაენია ფელისის, ჩაებდაუტა მის პალსტუსს, როგორც ზარის ბანარს და ხრინწინანი ხმით დაუყვირა: „ვიჯობს, ქვა ჩამოიკიდო კისრზე და თავი დაიხროო ყველაზე ღრმა ზღვაში, ვიდრე ადამიანებს აცდებოდნენ“.

ერთი ეკლესიის ეკედლეზე გამოკიდვას ვეებერთელა ბლაკტი სამკლავიარო არშით: „ვილოციო ცოადენი ფედერიო ფელისის სულის გადასაბრენდა“.

კოსტანციო კოსტანტინი ეკითხება ფელისის: მართალია, რომ 1960 წლის 5 თებერვალს კაპიტოლ დელ მილანოში, როცა საზეიმო საღამოზე აჩვენეს „ტეხილი ცხოვრება“, ერთმა მაყურებელმა სახეზე მოგაფურთხაო?

ფელისი პასუხობს: მე და მარჩელო ძლივს გადავრჩით გალანჩას. მე თუ მომაფურთხებს, მარჩელოს ლანდლაგდნენ — შეუტახებოდა, ნაძირაო, თახსროო, კომუნისტო.

ფელისის თავგამოდებით ექმნავებოდა მისი ძველი რეგობარი, იგზობიკა ორდენის მღვდელი ანჯელო არაპა. იგი ამბობს: „მე ვაგევი მითითება, რომ „ტეხილი ცხოვრება“ ეჩვენებინათ ვერ მილანო, სან-ფიდელეს ცენტრში, მერე — ვენეციაში, არეკოს ნიუსიტუტოში. მაგრამ ვამზნებურება ვასტკანდნა, რბლად ვერ ვთქვი, ნეგატორი იყო. სან-ფიდელეს ცენტრის თავაკე, მღვდელი ნახარული თეთი ნანამდებობიდან გაათავისუფლეს, მე კი მკაცრად დამბეჭდეს უმაღლესი საეკლესიო ნივები“.

გენუაში ფილმის გასინჯვას დასწრებია კარდინალი სირო, რომელსაც იმხანად რეალური გავლენა მოეპოვებოდა ვატკანში და პაპობის ერთ-ერთ სერიოზულ კანდიდატად ითვლებოდა.

გასინჯვის შემდეგ კარდინალი ეკითხება ზემოსხენეულ ანჯელო არაპას: „რას ფიქრობთ ამ ფილმის შესახებ?“ არაპა პასუხობს: „კინემატოგრაფიული ენის თვალსაზრისით, ეს არას ახალი და ორიგინალური ფილმი“. შეკითხვა: „ხოლო მორალის თვალსაზრისით?“ პასუხი: „ეს ფილმი გაიძულეს ჩათვრებ“. დაპირება: „მე ვაგეცემ განკარგულებას, რომ ფილმი აჩვენონ ჩემს სემინარელებს“.

კარდინალ სირის გულთბილი და გამამხნევებელი წერილი გაუგზავნია ფელისისათვის, მაგრამ ერთი მერცხლის ქიკივი გაზახულს ვერ მოეყვანო.

ვატკანმა ფილმს რეაბილიტაცია უბოძა მხოლოდ 1994 წელს, როდესაც ფელისი უკვე აღარ იყო ამქვეყნიად.

რაც შეეხება აუტორდაფის, მისი ალი იტალიის საზღვრებს არ გასდენია.

1960 წელს, კანის კინოფესტივალზე, საერთაშორისო ჟიურიმ, რომლის თავმჯდომარე იყო დეტექტიურ თხზულებათა დიდოსტატი ჟორჟ სიმენო, ხოლო ერთ-ერთი წევრი — დიდოსტატი ამერიკელი მწერალი ჰენრი მილერი (ატორი სახელგანთქმული „კირიზობის ტროპიკისა“), ფესტივალის უმაღლესი ვიდეოდ, ოქროს პალმის რტო, მიანიჭა ფელისის „ტეხილი ცხოვრებას“.

ჩვენს პილიბრიშვი ვართ

სასაფლაოები და ვეება ზარები; ზურგს უკან რჩებათ მთელი სამყარო და მისი ვაგბა, ზურგს

შველი ამბავია.

ერთი ჰუმანიტარული სა-მეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის ახალგაზრდა და ენამოსწრებული თანამშრომელი ერთობ ირწინოვდა უჯრებდა პოეზიას და, შესაბამისად, პოეზით გატაცებულ თავის უფროს მეგობარს დასვირდა: საქართველოში ლექსები, პენს გარდა, ალბათ, აღარაფერ კითხვობსო. მაგრამ ერთ მშვენიერ დღეს, როდესაც არც წვიმა, არც თოვდა და არც მინა იძროდა, ამ ჩვენმა ენამოსწრებულმა, ყავითა და მწარული ატმოსფეროთი შეჭიკჭიკებულმა, არც აცვიცა, არც აცხვინა და მთელი დამსწრე საზოგადოება სახტად დატვია ანუ იოსივ ბროდსკის ერთი ლექსი წარმოთქვა ზემოადა!

ეს იმ კაცის ლექსი გახლავთ, რომელიც გასული საუკუნის 60-იანი წლების დამდეგს, ბრუნსტრეიტის დიქციონარის "ფაის, ლენინგრადიდან (ახლა სანქტ-პეტერბურგი რომ ჰქვია) გაასახლეს, როგორც გამოუსწორებელი მუქთაბორა. ამა რას აკეთებდაო, იკითხავთ. რას აკეთებდა და ნერდა ამოლტრკური ლექსებს, სადაც საინფორმაციო საბჭოთა საბჭოთა სამშობლო თუ ცხოვრების მშვენიერება. ამგვარ ლექსებს, რასაკვირველია, არავის უბეჭდვდა. მას რას ქაშიდა და რას სვამდა? (როგორც ავი ენები ამბობენ, განსაკუთრებით სმას ეტანებოდა). სახლგარეთელ პოეტთა ლექსების თარგმანი გაქჷრდა თავი, მაგრამ მწერალთა კავშირის წევრი არ იყო და, ამ სტატუსის უკონობის გამო, მომავალი ლაურეატი ნობელის პრემია "მუქთაბორად" მინათლეს ჰუმკინისა და ლერმონტოვის სამშობლოში, იმ ქვეყანაში, სადაც ამბორყვინდენ ბლოკი და მიაკოესკი, პასტერნაკი და მანდელშტამი, ცვეტაევა და ახმატოვა — XX საუკუნის პოეზიის დიდ თუ მცირე ვარსკვლავებად რომ არიან შერაცხულნი.

ჰოდა, ჩვენი ენამოსწრებული იმდენად მოუზიბლავს სწორად ბროდსკის ლექსს, რომ ზემოადა ხსნივდა და ისე ჩააბულბულა, იოტისოვინა შეცდომამაც არ დაუშვია.

აი, ამ ლექსის ანკარდენი:

მიამბეჭდეთ პილიბრიშვი დედამანაზე, ზურგს უკან რჩებათ მოედნები და რესტორნები, ტაძრები და ბოზონები, მდიდრული

ოსივ ბროდსკი

უკან რჩებათ მეტა და რომი, ლურჯი მზით დანწარნი მიაბეჭდენ. მიამბეჭდეთ ზებობანი, გუზანები, მშვენიერი, დამომხლები; თვალვინა ჩადვრით დაიბის, გულვებში — აისი. პილიბრიშვა ზურგს უკან გალობენ უდაბნოები და ციკლებს ზეცა. ფრინველთა ხრინწიანი ხმები მოსტახანა, რომ უცვლელია სამყარო, კვლავ ვინდებურად ცრუ და მაცდური, თოვლივით თვალსამომჭრელი და საცეცხოდ ნახი; როგორ უნდა შეიცნო იგი — მარადიული და უსასრულო? მამ უსაფილო ვოვლა რწმენა ლევისა თუ საკუთარი თავისა. მამ გრენბა მხოლოდ იღუზია და ვრძელი გზები; დედამანს კი ისევ ეფინება დაისი და მე-რ — აისი. ვაგაბეჭდენ უარისკაცები და ხოტბას შეისახამენ პოეტები. ენამოსწრებულს, ცხადია, რუსულად ახსნივდა დასწერილი ლექსი და აქ მოვყვანილი ვინდებულეო მწკრივით დასაბეჭრადაც ვერ კედმოდვებდა მის მთელ ხიბლსა და კეთილმომოვინებას.

ამ სახანაბლის დამსწრეთ არასოდეს დაეცინებოდა, თუ როგორ გარდაისახა ენამოსწრებული ლექსის კითხვისას ასეთი არასოდეს ენახათ, ასეთი ეყრც დაესიზმრებოდა. გატაცებით, ღამის არტისტული დეკლამაციით წარმოთქვამდა ბროდსკის ელვადე სტრიქონებს. თითქოს თვითონაც ფეხბეჭდეს მისადედა და პილიბრიშვის. თითქოს ერთი მათგანი იყო, სასწინარეკეითილი და რადაც

უხილავი ძალის წიაღით მანაც იმედმოსილი.

და მთელი მისი პათოსი, მთელი მისი ენერჯია იქით იყო მიმართული, რათა დაეტყციკებინა — ჩვენი პილიბრიშვის მიცეთვლებით, თუნდაც ურომოდ და უმეცოდ...

სამშობლოში დევნილი და უცხოეთში აღზვეებული პოეტის ერთმა ლექსმა ჩვენი ენამოსწრებული, თვალის დახამხამებშია, რომანტიკოსად აქცია და დაატყვევა.

ეგებ გაიკვირეთ, კი მარა, ამ კოკაცს ბროდსკიმ ლექსისთვის თვალს ან ყური არსად მოუჭრავს, მანამდე ჰქონი იყუდა?!

საქვო ისაა, რომ ენამოსწრებული თხემით ტერფამდე უწინარი დისიდენტური გახლავდათ და უფრო მეტად ანტისახბოთა ავტორებს ეტრფობა.

ძრონიას

მიცრე გამოფინა დიდი კოლექციიდან — განუცხადა ვურნალისტებს ლიტერატურის მუზეუმის დირექტორმა ლაშა ბაქრაძემ, 4 მარტს პრესკონფერენციაზე.

ცნობილმა მიმლოცველმა დამიანე აღანიამ ლიტერატურის მუზეუმს 1600-ზე მეტი წიგნი არქვდა. ამ საგანძურიდან 200-ზე მეტი ეჭვისისტყარისნი! სხვადასხვა გამოცემა; აგრეთვე არის სრული კომპლექტები თუ იშვიათი გვერძობარები რეკლუკამადელ საქართველოში გამოშავალი ურუნდა-გაზეთებისა.

წიგნები კი განრობრივად მრავალფეროვანია: მხატვრული ლიტერატურა, სამეცნიერო თუ ენციკლოპედიური გამოცემები — XIX საუკუნიდან დღემდე (ბევრ მათგანზე აღბეჭდილია ილია

ჭაჭვაძის, ივანე მაჩაბლის, გალაკტონ ტაბიბის ძვირფასი ავტორგანები).

ეს ვერ კიდევ შეუნახლელი საგანძური მუშავდება თემბატურად, ხარისხდება; სულ მალე გამოყოფა მოზრდილი დარბაზი, სადაც დაბინადდება და, ცხადია, ხელმისაწვდომი გახდება ნებისმიერი დანტერესებული მკითხველისათვის; ბოლო პატრივისტების დასტურად დარბაზს მიეყოფებოდა დამიანე აღანიას სახელი.

ღამა ბარბაქემ მუზეუმში დადგმულ სხვადასხვა ღონისძიებაზეც იასუბრა, თუმცა მხოლოდ მარტისა და აპრილის თვეებით შემოიფარგლა. მაგრამ ჩამონათვლი არ გახლავდა მწერი. შესაბამისად, ლიტერატურისა და ხელოვნების მოყვარული სტუმრობა მუზეუმის კედლებში დაურჩებათ მეტად სასამომერო.

რეალობა და მისტიკის ზღვარზე

მითოსობების ამ სადებიუტო კრებულის შთავარ მარღვს ეს საში ნიმუში წმინა: „აბიანური“, „მდინარე“ და „ანაი“. დინარ-ჩენები შტ-ნაკლებად აესებენ ნიგნის მთლიანობას. მართალია ის ნოველა, რომლის სათაროც კრებულის საერთო სახელწოდებაა დატანილი – „მელინი ნაქსოვი თოჯინები“ – დიდად ვერ გამოირჩევა მხატვრული ღირსებებით, მაგრამ თვითონ სათარო საველისმომცა და ნიგნის შინაგანი ტონალობისათვის სასენებით შესაფერისი.

ამ სამ სიტყვას თითქოს არ უნდა მოჰქონდეს სევეის განწყობილება, მაგრამ სწორედ ნალველს აღვიჩრავს და განგანწყობს იმ დრამატიზმის შესაგრამობად, უნა ზაქაშვილისათვის ყველაზე მახლობელი სტილისტიკა რაც გახლავთ.

ენაა მისი შემოქმედებითი ბუნება.

გამქლავებულელი ჯერ პოეზიაში – მკითხველი უთუოდ რომ მიაქცევდა ყურადღებას.

შემდეგ კი ავერ უვეე ბელეტრისტიკაში – არანაკლები წარმატებით.

ამ მოთხრობათაგან ერთი ნეება ლიტერატურულ პერიოდიკაში არ გამოქვეყნებულა, ასე რომ, მწერლობის შუაგულში ჩახედული მკითხველისათვის რამდენადმე მოყოლანდელი აღმწინდელი და ეს სადებიუტო კრებული, თუმცე „აბიანურის“ გამოჩინა ფუნაღ „მევენი მწერლობის“ ფურცლებზე უვეე ის გაბეჭდული განაცხადი გახლდათ, რაც მიგვანიშნებდა არაორ-დინარულია მწერლის დაბადება.

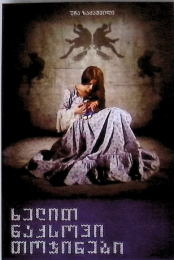
რეალურისა და მისტიკურის თავისებური და მოხდენილი შერწყმა ძალდაუტანებლად მიგვანიშნებდა, რომ ამ ახალკარდა კაცს „აატაკვეემ“ უვეე გაველო შმოქმედებითი გზა, მისი პირველი ბელეტრისტიკული ცდებით საკმაოდ მომწიფებელი ყოფიდა და უვეე იმ ნიმუშით დავარჯივრება, რასაც ვერ დააარქმევდი პირველ მისწავჯას კალმისა.

რეალურისა და მისტიკურის შერწყმის მდველოა მოდურიც კი არის როგორც დასაბუღურ, ისე ჩვენს სალიტერატურულ ცხოვრებაში, მაგრამ ეს გატკევა ძალზე სიხებთოვდა – ამგვარი მდველობისას თავს ვერ დარავს სიხებთოვდა და უწიფობა, თავისთავად ამჟღავნებდა ამ რეალუდობა.

და მითურღი დასაფესებელია ამ არა ნაკადის წარმატებული შეთანაბება და მართლაც იდუაღი სიოს ქრილა, რაც ხელშეახება ჩნდება ბუნებრივობის ყოველი გამოვლენისას. თითქოს გარემოც ნაცნობია, თითქოს არც ხასიათობა რაღაც უწვეულო და განსხვავებული – უპირველესად, ცხადია, მითავარ გვირის მათე აბიანურისძის ხასიათი იგულისხმება – მაგრამ მანაც თვლანათიღი გრწმობ რაღაც ახალს, რაღაც თავისებულს.

მისი ცხოვრების ეპიზოდები სიყვარულიდან მარტობამდე და მარტობიდან სიყვარულამდე, და როგორც ადამიანებთან განრის, ასევე გარბის მარტობისგანაც, დინამია არ ირღვევა და სადვე გარბის, ის ხდება ყველაზე ჭკიფრესი მისთვის. დიდი ხანია მიხვედრილია, რომ ეს მისი ძიებაა და ეს ამოგზავრების ერთი ტკივილიდან მორღეშო... ამოგზავრების შარაგზიდან ბილიკებისკენ და ბილიკებისკენ უკაცნუ, იტილიც, სადვე არაა ტკივილი, არაა სიყაღბე. იყველადვირი ნაღლია, უბრალო ქვის ლოდვიც კი იმდენად საჭიროა, შოთხედ იქ ევლის, სადვე იქ ნუთას ავღია, რომ ხედება, მითუმეტეს, ადამიანის სიცოცხლე არ შეიძლება იყოს უბნისონ და ფუტოი. ბრუნდება ისევ ქალმში, ისევ სამოგზავრად, ისევ საბებრად და თავიდან ეცილებს განსაკუთრებულ ზღვარში მარტობადაც და სიყვარულს შორის, როცა ორივე ასე საკულდაგულად ჩაუშახლებია სულში.

ეს ყოველივე ბრუნავება თვადია, დვეთდვის სულის ანარქიულ უნდა გაუცნობარ მათეს, ვინც ამ თვისებებით სარობარ ხასიათადაც კი წარმოდგება და კიდეც უფრო სიხებური ხდება, რომ „აბიანური“ ეპოსის ნახები უფროა, უარესადვე შეკუმშული სიუვეტური ქრება, რომელიც ხეაღ თუ ზეგ შესაძლოა კიდეც გამოვლით, განსტობის და მარტობის უკუვრ თხზულებაც გარდაიქმნას, ყოველ შემთხვევაში უნა ზაქაშვილის მიდრეკილება ეპოსისკენ ამ მოთხრობით საესკნებით დასტურდება.

სამგზრო ეპოსთაგან განსხვავებით თანამედროვე ეპიკური თხზულებანი არ მოივრდება ქორწილით – მარადისობაში გადასული ყოფილობით, არამედ ღია ფინალითა და განგაშის განწყობილებით. „აბიანური“ ამ ნაკადშია მოქვეყნული და განგაშს კიდეც უფრო ამძაფრებს იმ უცნაური ბავშვის გამოჩინა, რომელიც თან არსებობს და თან არ არსებობს, და სახელად კი უთურღა მქეია, სატანასთან ნიღბისად, გრანდასული ეპოსის იდუაღლებში ჩაკარვესული მესის.

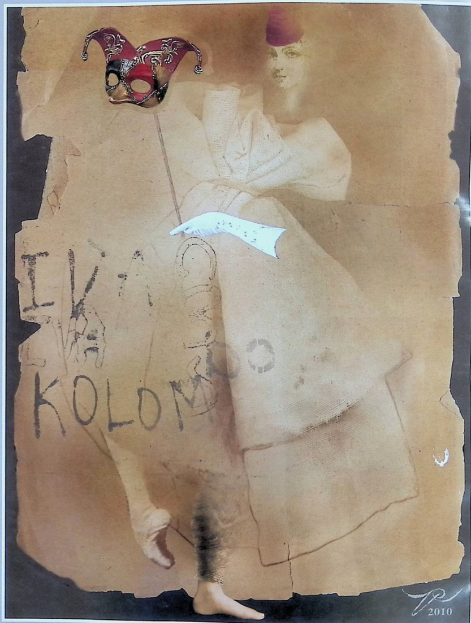
და თუ ამ მოთხრობის ხელშეახებია მისტიკური ფონი, სხვა ნიმუშში „ანაი“ ამჟღავნებ ფერმკრთალად მოჩანს, თუმცე ეს მხოლოდ გარვეულია, რადგანაც სუღიერი, სიცრევებში ნიღნაყარი მანაშოლოა მარტოოდენ ამ ფონის, მისტიკური სულის წყალბობით თუ გარვალუდებდებოდა. ორი უცნობი პიროვნება, ცხოვრებისაგან უღვეოდ ნაკვეთ-ნატანჯი, ასე უნდა შეიყაროს ერთად და დაინყონ ის ახალი ცხოვრება, რომელიც – ნაკვეთი კომშარისა და ათასგვარი უმედეურების – ამიერიდან მზის შუქით იქნება დაფერილი, როგორც ახალ განზომილებაში გადასვლის მიმანიშნებელი.

თუ სტრუქტურა დედამისისა და ლეონიდე ბლუმის მხედვერა ჯეიმზ ჯოისის რომანში „უღესი“ გააზრებულია ოცდევსისა და ტლქემატის ურთიერთისაკენ ლტოლვის ახლებურ ვარიაციათ, დიდ „ანაი“ ამ მოქმედებულ მრტობის ერთგვარი გამოხატვლად მივიჩნით, ასეთი სიტუატიონია და დახვეწილობით რომ არის დაწერილი და ფსიქოლოგიურადაც ასურტგად დამავერტებელია.

ამ ნიმუშთაგან განსხვავებით „მდინარის“ სიუვეტი მთლიანად ყოფილობისა ჩაველებია და იმ განწყობილებით განმსტვალული, რომ, მთუედავად მისალოდნელი ტკივილებისა, არ არის აუღველებელი მისინცამარცე ყოფით რეალობის მიღმა ენით მშვეიერების ციავი, თვით მათშივე შეხასხებელია იმ ნამეცეცების მიტენება, რაც მორევისაგან დაგახსნისა და ახალი დღის გათენებასაც შეეახებვის, სულერი დრამატიზმის ფონზე ფერმკაცრული...

„სადვიტოც კრებულის მითავარი ძარღვი... მარღვდა ძარღვი, მართლაც საიმეოდ განაცხადი, ეს „აბიანური“ მანინც რა მძღვრად იჭრება მკითხველის ცნობიერებაში, რაოდენ მწვავედ შეაგრძობინებს ჩვენს დარღვეულ რეალობას, რომელშიც მანინც მოჭიატებს ძიების ფინიც და სიყვარულიც – მარაგზიდან ბილიკებისკენ და ბილიკებიდან ცისაკენ.

ბ 89/10

პოლონია

ნუგზარ შექმარიაშვილი

2010

